



DET NORSKE ARBEIDERPARTI

---

# protokoll

OVER FORHANDLINGENE  
PÅ DET 39. ORDINÆRE LANDSMØTE  
23.—25. MAI 1963 I OSLO

REFERAT VED HENRY HARM

---

AKTIETRYKKERIET - OSLO, 1963

---

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

# PROTOKOLL

OVER FORHANDLINGENE  
PÅ DET 39. ORDINÆRE LANDSMØTE  
23.—25. MAI 1963 I OSLO

REFERAT VED HENRY HARM



---

AKTIETRYKKERIET - OSLO, 1963

## INNHOLD

|   |     |
|---|-----|
| Sakliste .....  | 5   |
| Talerliste .....  | 7   |
| Deltakere i landsmøtet .....                                    | 9   |
| Landsmøtets åpning .....  | 15  |
| Partiformannens hilsningstale .....                             | 15  |
| Hilsningstaler .....  | 19  |
| Konstitueringen .....   | 27  |
| Den politiske situasjon .....                                   | 31  |
| Det politiske manifest .....                                    | 47  |
| Innstillingen om årsberetning 1961 og 1962 .....                | 76  |
| Norges stilling i verden i dag .....                            | 82  |
| Kontingenten og lovendringer .....                              | 109 |
| Valgkampen i 1963 .....   | 131 |
| Kommunevalgprogrammet .....                                     | 147 |
| Programmet i valgkampen .....                                   | 156 |
| Valgene .....   | 184 |
| Innstilling fra redaksjonskomitéen for organisasjonssaker ..... | 198 |
| Innstillinger fra Bratteli-komitéen .....                       | 200 |
| Hønsvald-komitéens innstillinger .....                          | 205 |
| Landsmøtets avslutning .....                                    | 214 |

## SAKLISTE

1. *Åpning og konstituering.*
  - a) Fullmakter.
  - b) Saklista.
  - c) Arbeidsordningen.
  - d) Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.
2. *Innstilling om årsberetningene 1961 og 1962.*
3. *Innberetning fra Revisjonsnemnda.*  
Oversikt over partiets økonomiske stilling.
4. *Kontingenten og lovendringer.*
5. *Den politiske situasjon.*  
Innleder: Einar Gerhardsen.
6. *Norges stilling i verden i dag.*  
Innleder: Halvard Lange.
7. *Valgkampen 1963, herunder en drøftelse av våre organisasjonsproblemer.*  
Innleder: Haakon Lie.
8. *Programmet i valgkampen 1963.*  
Innleder: Erik Brofoss.
9. *Innsendte forslag.*
10. *Valg.*

## TALERLISTE

- Andersen, Frank, 78, 109, 130, 213.  
 Antonsen, Magne, (61).  
 Aspengren, Tor, 184, 188, 189, 190,  
 191, 192, 197.  
 Aspling, Sven, 22.  
 Berntsen, Torbjørn, 73, 208.  
 Bingen, Håkon, 49, 102, 209, 213.  
 Bjerkeli, Karl, (58), 60.  
 Bjerkholt, Aase, 177, 218.  
 Bjørnebekk, Nils, 104.  
 Bratteli, Trygve, 61, 204, 205, 210.  
 Brofoss, Erik, 156, 197.  
 Bye, Roald, 128.  
 Cappelen, Margot, 124.  
 Christiansen, Ragnar, (54), 177.  
 Danielsen, Reidar, 75.  
 Dankertsen, Kjell, 67, (97), 105, 125,  
 196.  
 Ellefsen, Gunnar, 127.  
 Engstad, Paul, 55.  
 Eriksen, Ragnhild, 181.  
 Evjen, Harry, 180.  
 Faloa, Wernalf, 48.  
 Fenstad, Aksel W., 108.  
 Furuseth, Rolf, 181.  
 Gerhardsen, Einar, 15, 17, 19, 21, 27,  
 31, 78, 79, 193, 209, 214, 215, 218.  
 Granli, Øivind, 56, 191.  
 Gravdal, Hans O., 74.  
 Gulbrandsen, Alfred, 125, (130), 193.  
 Gullikstad, Sverre, 194.  
 Hansen, Anker, (65).  
 Hansen, Guttorm, 209.  
 Hansen, Ivar O., 69, 102, 181, 191, 209,  
 210.  
 Hansen, Rolf, 101.  
 Haugen, Olav Vee, 193.  
 Hegna, Trond, 209.  
 Hellem, Rolf, (56), 69, 195.  
 Hoem, Trygve, 27.  
 Holen, Bjarne, 70, 180.  
 Holm, Valborg, (95), 194.  
 Hovding, Stein, (64), 73, 96, 211.  
 Hveding, Fredrik, 146.  
 Høglund, Ragnar, 206.  
 Hønsvald, Nils, 205, 206, 210, 211, 212,  
 213, 214.  
 Jansson, Willy, 192.  
 Jagland, Knut, 180.  
 Jensen, Thor S., 179.  
 Johannessen, Eugen, 126.  
 Johansen, Johnny, 74, 183.  
 Johanson, Arvid, 64.  
 Karlsen, Harry W., 66.  
 Kjelsrud, Klaus, 146, 210.  
 Krag, Jens Otto, 19.  
 Kristiansen, Leif, (59).  
 Kvernbekk, Per, 182.  
 Lange, Halvard, 82, 107.  
 Langemyr, Erling, (69).  
 Larsen, Kåre W., 109.  
 Larsson, Josef, 183, 206, 210.  
 Leveraas, Ivar, 104.  
 Lie, Trygve, 100.  
 Lie, Haakon, 131, 211.  
 Lillås, Asbjørn, 95, 128.  
 Lodden, Ebba, 179.  
 Løbak, Harald, (127), 189, 194.  
 Mathisen, Ivar, 190.  
 Mathiassen, Niels, 214.  
 Mellesmo, Per, 196.  
 Mikkelsen, Erland, 48, 127, 178, 209.  
 Moe, Finn, 105.  
 Moe, Georg, (124), 198.  
 Myhre, Kåre, 63, 78, 182.  
 Nordahl, Konrad, 25.  
 Nordbø, Rasmus, 191.  
 Nordskog, Tor, (63), 190.  
 Nøkleby, Andreas, 125.  
 Nøss, Alfred, 127.  
 Ofstad, Olav, 178.  
 Olsen, Johs., 210.  
 Olsen, Oscar, 129.  
 Reitan, Agnar, 192.  
 Rooth, Ronald, 104, 178.  
 Rosenberg, Erling, 192, 208.

Ruanes, Per, 95.  
Råstad, Hans, 184.  
Sand, Ulf, 74, 106.  
Sandvik, Ingrid, 127.  
Seweriin, Rakel, 192.  
Siltanen, Sylvi, 21.  
Simensen, Jostein, 204.  
Sivertsen, Helge, 76.  
Skjebstad, Gustav, 129.  
Smid, Nina, 123, (125), 177.  
Stavrum, Olav, 62, 146.  
Steen, Reiulf, 75, 103, 190.  
Stokkeland, 128.  
Strand, Nordvald, 193.  
Strøm, Arne, 76, 184.  
Strøm, Simon, (61), 195.

Støa, Johan, 62.  
Svarva, Marit, 62.  
Sørensen, Einar, 183, 210.  
Sørensen, Knut, 189.  
Tangen, Aasmund, 183.  
Teigen, Ola, 65, 107.  
Thoresen, Øivind, 94.  
Toppe, Steffen, 64, (56), (81).  
Tranmæl, Martin, 217.  
Tveten, Per, 55, 106, 129.  
Tørudbakken, Brede, 55.  
Vraa, Jon, 189.  
Werner, Kåre B., 106, 208.  
Aasen, Ivar, 59, 182.  
Aasen, Svenn, 129.

*Telemark:* Oddvar Berrefjord, Aslak O. Versto, Ingeborg Evensen, Hans Jørgen Raastad, Thor Viten, Olav Sandsdalen, Frode Svendsen, Oscar Eggum, Werner Kristensen, Jens Herregården, Kjell Bohlin og Helge Føreland.

*Aust-Agder:* Jørgen Alia, Ingv. Susanna Hansen, Osmund Faremo og Olav E. Tvedt.

*Vest-Agder:* Solveig Hagen, Anker Hansen, Arthur Kjøde og Dagfinn Mikkelsen.

*Rogaland:* Ingebreth Eik, Peder Sætre, Dagfinn Gismervik, Andor Andersen, Tore Haaland, Magnus Helgevold, Jan Johnsen, Oddlaug Kristiansen, Peder Næsheim og Håkon Endresen.

*Hordaland:* Steffen I. Toppe, Nils Mugaas, Hans O. Gravdal og Alfred Nøss.

*Sogn og Fjordane:* Hildur Os, Rasmus Nordbø, Olav Vee Haugen, Arthur Vadheim og Ingebrikt Vikdal.

*Sunnmøre:* Asbjørn Bortne og Per Aase Nilsen.

*Romsdal:* Kåre Stokkeland.

*Nordmøre:* Torbjørn Furseth, Oskar Edøy, Ragnar Warvik, Asbjørn Jordahl, Peder Visnes og Erling Endresen.

*Sør-Trøndelag:* Anders Tangen, Erling Bøhle, Tor Nordskag, Georg Moe, Hildur Kvam, Eigil Gullvåg, Odd Sagør, Johan Dahle, Jon Snildal, Ingolf Holthe, Ingvald Haugen, Lars Solstad, Ingvar Langeng, Thv. Ø. Michelsen, Martin Bjerås, Håkon Haugen, Ingrid Sandvik, Oskar Steinvik og Erling Hansen.

*Inn-Trøndelag:* Olav Stavrum, Marit Svarva, Johan Støa, Agnar Reitan, Nils Kvam og Håkon Westrum.

*Namdal:* Thoralf Johnsen, Reidar C. Hansen og Øivind Todesen.

*Sør-Helgeland:* Kristian Sandvik.

*Nord-Helgeland:* Sigbjørn Eriksen, Henry Tvedt og Reidun Stene.

### Deltakere i landsmøtet.

*Østfold:* Fredrik Fredriksen, Knut Sørensen, Edvard Modahl, Kurt Gundersen, Arnstein Nilsen, Kjell Martinsen, Wilhelm Simensen, Lauritz Guttulsrød, Nils Bjørnebekk, Harald Johannesen, Odd Wessel Larsen, Johan Johansen, Johs. Bråten, Aksel W. Fenstad, Arvid Johanson, Alf Ludvigsen og Randi Aagård.

*Akershus:* Arne Strøm, Ase Dokken, Ivar O. Hansen, Joh. Haugen, Kåre B. Werner, Alf Martinsen, Olaf Morgenlien, Josef Amundsen, Helge Bakke, Jan Deschington, Gunnar Brynhildsen, Øivind Granli, Even Nordløkken, Erling Rønoldhaugen, Armand Mollan og Per Tveten.

*Hedmark:* Peder Esbjørnsen, Edvin Finstad, Karen Skjønberg, Magne Antonsen, John Dahl, Norvald Strand, Arne Broen, Torbjørn Wallman, Helene Råberget, Sigvart Svendsen, Jostein Simensen, Per Kværnebekk, Bjarne Holen, Marit Nordvang og Gotmar Sletengen.

*Gudbrandsdal:* Dagfinn Aaberg, Per Mellesmo, Margit Grythe og Jo Kveum.

*Vestoppland:* Leif Kristiansen, Aasmund Tangen, Anna Nordby, Rolf Furuseth, Haakon Jacobsen, Elling Andersgård og Ernst Buan.

*Buskerud:* Ragnar Christiansen, Jon Vraa, Guri Johannessen, Harry W. Karlsen, Jarle Halvorsen, Andreas Nøkleby, Karl Bjerkeli, Kristine Hagen, Thorleif Nilsen, Per Wærp, Egil A. Leirimo, Frank Torgersen, Ole Kr. Mortensen, Ivar Aasen, Wenche Jahr og Knut Jagland.

*Vestfold:* Asbjørn Lillås, Willy Jansson, Armand Bjørnholt, Inga Engebretsen, Harald E. Olsen, Alf Knudsen, Willy Liverød, Gunnar Ellefsen, Harald Videl, Jens Risvold, Asbjørn Lindhjem, Sverre Larsen, Solveig Moe, Hans Olsen, Wilhelm Schwach, Sverre Eriksen og Leif Anfinsen.



*Salten:* Henry Forsaa, Egil Omreit og Roald Olsen.

*Ofoten:* Fritz Tørnes og Rolf Hellem.

*Lofoten:* Johs. Sørensen.

*Vesterålen:* Elnar Bårdsen.

*Sør-Troms:* Magne Jønsson.

*Nord-Troms:* Odd Isaksen og Simon Strøm.

*Vest-Finnmark:* Ole Olsen og Annemarie Lorentzen.

*Øst-Finnmark:* Anders Aune og Arne Gundersen.

*Oslo:* Einar Ekeberg, Einar Bråten, Valborg Holm, Odd Gjestebø, Josef Granli, Arne Skjollby, Rolf Jansen, Bjarne Jensen, Asbjørn Moe, O. H. Christiansen, Finn Johansen, Margot Klemetsen, Olga Jensen, Erling Hermansen, Alf Tobiassen, Oddvar Bjørnstad, Georg Moe, Arne Hansen, Martin Gystad, Roy Engebretsen, Kåre Myhre, Ragner Høglund, Josef Larsson, Finn Andersen, Torbjørn Berntsen, Einar Sørensen, Harry Evjen, Erland Mikkelsen, Rolf Eriksen, Dagny Wang, Thorleif Simonsen, Olai Flaten, Eilert Lorentzen, Håkon Bergerskogen, Finn Lund, Kristian Nilsen, Halvor Nystuen, Ole Fossen, Gustav Strøm, Marcus Marcussen, Henry Kolstad, Olav Ofstad, Olaf Ingvaldsen, Harald Freitag, Ragnhild Gulbrandsen, Harry Tørmoen, Asbjørn Davidsen, Odd Hübenbecker, Gunnar Strømberg, Olaf Olsen, Karl Kaspersen, Gustav Skjebstad, Oscar M. Hansen, Per Ryanes, Johan M. Bøe, Kåre Pedersen, Leif Østlie, Thorbjørn Hagen, Kristine Amundsen, Aslaug Olsen, Henry Hedquist, Arne Jensen, Kåre Audum, Gudrun Authén, Asbjørn Nilsen, Egil Heimli, Thor S. Jensen, Rolf Thoresen, Karine Pedersen, Arne Moe, Ingv. Hansen, Rolf Viring, Signe Braathen, Kåre Dalberg, Magnus Brænden, Birger Kristoffersen, Gunnar Morken, Reidar Hirsti, Arnfinn Vik, Aase Lionæs, Leif Vold Karlsen, Ivar Leverås, Margot Cappelen, Thora Kvernebo, Olav Habberstad, Tor Andersen, Erling Langemyr, Håkon Bingen, Rolf Sikkerbøl, Erling Rosenberg, Johnny Johansen, Sverre Iversen, Harris Gregersen, Dagfinn Rimestad, Jacob Langli, Jack Helle, Ronald Rooth, Kjell Dankertsen, Rolf Gerhardsen, Rolf Hansen, Brynjulf Bull, John Johansen, Oscar Olsen, Inger Halvorsen, Fredrikke Lange Berg, Stein Hovding og Gunnar Alf Larsen.

*Bergen:* Harry Hansen, Wernalf Falao, Helge Tystad, Ingolf Møksvold, Georg Jacobsen, Nina Smid og Alma Bendiksen.

*Stortingsgruppas representanter:* Trond Hegna, Magnhild Hagelia, Harald Løbak, Thorstein Treholt, Jakob Remseth, Håkon Johnsen, Johs. Olsen og Finn Moe.

*Sentralstyret:* Einar Gerhardsen, Trygve Bratteli, Olav Larssen, Haakon Lie, Konrad Nordahl, Halvard Lange, Klaus Kjelsrud, Erik Brofoss, Ivar Mathisen, Martin Tranmæl, Tor Aspengren, Liv Østlie, Reiulf Steen, Rakel Seweriin og Nils Hønsvold.

*Varamenn:* Ragnhid Eriksen, Einar Haugen, Reidar Danielsen, Bjørg Johansen og Jahrman Mangen.

*Landsstyret:* Ragna Forsberg, Trygve Lie, Kristian Gundersen, Embjørg Langleite, Olaf Watnebryn, Andreas Honerød, Kjell Kristensen, Osmund Faremo, Harry Jørgensen, Johan Johannessen, Svern Aasen, Margit Tøsdal, Nils Langhelle, Hans Offerdal, Sivert Haltbakk, Roald Bye, Ella Strømsnes, Guttorm Hansen, Sven Olsen, Anton P. Medby, Helga Andersen og Arnt Isaksen.

*Kvinnesekretariatet:* Rakel Seweriin, Aase Bjerkholt, Bjørg Bergh, Gerd Hagen Schei, Janikken Scheie, Randi Fossum, Haldis Havrøy, Sigrid Hansen og Ragna Karlsen.

*Varamenn:* Thora Johansen, Ingrid Paulsen, Lola Melby og Hanne Marie Tjensvoll.

*Medlemmer av Regjeringen:* Gudmund Harlem, Einar Wøhni, O. C. Gundersen, Karl Trasti, Helge Sivertsen, Jens Haugland, Kjell Holler, Andreas Cappelen, Nils Lysø, Olav Gjærevoll og Oskar Skogly.

*Utenlandske gjester:*

*Sveriges Socialdemokratiske Arbetareparti:* Sven Aspling, Rune Hammarbäck og Arne Lindqvist.

*Socialdemokratisk Forbund i Danmark:* Jens Otto Krag, Per Møller-Pedersen og Niels Matthiasen.

*Suomen Sosialidemokraattinen Puolue:* Sylvi Siltanen og Anssi Karkinen.

*Innenlandske gjester:*

Landsorganisasjonen i Norge: Konrad Nordahl, P. Mentsen og Kaare Pehrson.

Arbeidernes Opplysningsforbund: Bjartmar Gjerde og Alfred Wold.

Arbeidernes Ungdomsfylking: Sverre Gullikstad og Ola Teigen.

Arbeiderpressens Samvirke: Johan Ona.

Arbeiderbladet/Aktietrykkeriet: Ivar Opsahl.

Kristne Arbeideres Forbund: Georg Stousland Møller.

Framfylkingen: Bjørn Skau.

Arbeidernes Avholdslandslag: Magnus Nordanger og Øivind Andersen.

Fritt Forum: Ulf Sand.

Partikontoret: Frank Andersen, Olav Nordskog, Trygve Hoem, Paul Engstad og Inge Scheflo.

Revisjonsnemnda DNA: Alfred Nilsen, Nils Arvesen og Kåre W. Larsen.

Revisor: Leiv Bjella.



## Landsmøtets åpning.

Det norske Arbeiderpartis 39. ordinære landsmøte ble åpnet i Folkets Hus' store sal Kristi Himmelfartsdag, 23. mai 1963 kl. 11.00. Det ble først avviklet et storstilet åpningsprogram. Etter musikk av et strykeorkester, dirigert av *J. Kramer-Johansen*, og en fellessang, leste *Ingeborg Refling Hagen* sitt dikt «Den gamle pionér». Deretter spilte *Kjell Bækkelund* Chopins Revolusjonsetyde. Begge kunstnere høstet langvarig bifall. Etter en ny fellessang rettet partiformannen, *Einar Gerhardsen*, en takk til de som hadde medvirket og på den måten kastet glans over landsmøtets åpning.

## Partiformannens hilsningstale.

Partiformannen, statsminister *Einar Gerhardsen*, hilste representantene velkommen med denne talen:

På vegne av landsstyret ønsker jeg landsmøtets representanter og gjester hjertelig velkommen.

Dette er det 39. ordinære landsmøte i Det norske Arbeiderparti. Hvert enkelt av disse landsmøtene har sin egen plass og sin egen betydning i partiets historie. Vi har hatt landsmøter preget av alvorlige indre brytninger og splittelse, og landsmøter i samlingens og samholdets tegn. Vi har hatt landsmøter i skyggen av politiske tilbakeslag og i lys av framgang og seier, landsmøter hvis oppgave det var å verge en fattig og rettsløs arbeiderklasse mot dens undertrykkere og landsmøter med Arbeiderpartiet som det ledende politiske parti med ansvar for et land og et folk.

I 28 år i sammenheng har Det norske Arbeiderparti nå hatt regjeringsansvaret. I 16 av disse 28 årene hadde Arbeiderpartiet flertall i Stortinget. Ved valget i 1961 tapte vi flertallet. Vi mistet fire mandater og har i dag 74 av Stortingets 150 representanter. Dette tilbakeslaget skyldes i første rekke dannelsen av Sosialistisk Folkeparti. Det er vel også det eneste påviselige resultat av det nye partis virksomhet.

Organisasjonsmessig har vi i Arbeiderpartiet ikke merket noe til splittelsen. Der står vi sterkere enn før.

Det landsmøtet som trer sammen i dag representerer et parti med 167 000 medlemmer i nær 2000 foreninger og lag. Veksten er bl. a. et resultat av den vervekampanjen som nettopp er avsluttet.

Enda gledeligere enn veksten i antall medlemmer og foreninger, er den økte interesse og aktivitet som vi i det siste har kunnet registrere i partiet. Det er humør og pågangsmot hos medlemmene våre. I Norge har vi jo ikke suppleringsvalg, som for eksempel i Storbritannia, og derfor har vi vanligvis ingen anledning til mellom de ordinære valg å få noen sikker peiling på velgernes stilling. I 1962 hadde vi imidlertid, på grunn av reguleringen av kommunegrensene, valg i en del kommuner i forskjellige deler av landet. Resultatet av disse valgene var meget oppmutrende for Arbeiderpartiet, idet vi fikk en ganske betydelig framgang i praktisk talt alle de kommuner hvor det var valg. Dette sammen med den organisasjonsmessige framgangen og den økte aktiviteten, kan gi oss grunn til å håpe på et godt resultat ved kommunevalgene i september. En rekke av våre broderpartier i andre land har i denne tid en tydelig markert framgang. Vi bør ved valget i høst kunne vise at også Norge er med i denne framgangen.

Forberedelsene til dette kommunevalget vil sette sitt preg på landsmøtet. Vi skal behandle det politiske opplegget til kommunevalget og vi skal drøfte de partimessige og organisasjonsmessige oppgavene i kommunevalgkampen.

Vi har nettopp avsluttet og fått lykkelig i havn omfattende økonomiske oppgjør for lønnstakerne, jordbrukerne og fiskerne. De nye avtalene er et resultat av frie forhandlinger som medlemmene har sluttet opp om. I den på mange måter vanskelige økonomiske situasjon som vårt land for tiden befinner seg i, var det av stor betydning at vi kunne få gjennomført oppgjørene uten åpne konflikter og på et forsvarlig økonomisk grunnlag. Vi har nå langt større muligheter for å sikre sysselsettingen og en fortsatt økonomisk vekst.

Det norske Arbeiderparti er en del av den samlede norske arbeiderbevegelse, og vi vet av erfaring at det ikke kan gå godt med partiet dersom det ikke går godt også med den øvrige arbeiderbevegelse, i første rekke fagbevegelsen og ungdomsbevegelsen. Begge disse grener av arbeiderbevegelsen kan imidlertid, som Arbeiderpartiet, vise til vekst og framgang. Det samme gjelder kvinnebevegelsen, som i Norge er en del av selve partiet. Samarbeidet innad i arbeiderbevegelsen er godt og tillitsfullt, noe som er til fordel både for hver enkelt organisasjon og for bevegelsen som helhet. Et slikt tillitsfullt samarbeid er i virkeligheten en

nødvendig forutsetning for at arbeiderbevegelsen skal kunne fylle sin oppgave på en tilfredsstillende måte.

På det kulturelle området har Arbeidernes Opplysningsforbund med sine lokale organer gjort et arbeid som det også er all grunn til å glede seg over. Gjennom kurs og arrangementer av forskjellige slag deltar tusener på tusener unge og eldre i et rikt opplysnings- og kulturarbeid. Her drøftes på fritt grunnlag dagens og morgendagens problemer, her modnes og utvikles den ungdom som i kommende år skal sette sitt preg på arbeiderbevegelsen og dens virksomhet. I en tid da utviklingen på alle områder går så raskt, er det viktig med et godt samspill mellom opplysningsarbeid og praktisk erfaring, slik at vi som bevegelse alltid skal kunne være i pakt med den tiden vi lever i og de krav den stiller til oss.

Jeg er sikker på at dette landsmøtet vil føye seg pent inn i rekken av de gode og positive landsmøter, og at hver enkelt representant vil bidra til det.

Med disse ord erklærer jeg Det norske Arbeiderpartis landsmøte 1963 for åpnet.

Hilsningstalen ble mottatt med langvarig bifall.

### **Minnetalen.**

*Partiformannen* holdt deretter denne minnetalen:

Vi vil reise oss og minnes våre døde kamerater.

*Egil Hernæs* fra Sør-Fron i Gudbrandsdalen døde 60 år gammel i april 1961, like etter vårt forrige landsmøte. I mange år var han et interessert medlem av landsstyret. Sin største gjerning gjorde han i sin heimbygd der han var en initiativrik og dyktig ordfører i mer enn 30 år. Han var et av vårt partis mest trofaste medlemmer, — en av dem som levde sitt liv for og med arbeiderbevegelsen.

*Rachel Grepp* døde 82 år gammel i mai 1961. Hun kom med i partiet som ung pike, men fram til hennes mann Kyrre Grepps død gjorde hun nok sin største gjerning sammen med ham og for ham. Senere kom hun med i aktivt arbeid i partiet og kvinnebevegelsen og i et omfattende kommunalt arbeid. Rachel Grepp virket ikke ved de store ord, men ved sin personlighet og sin menneskelige varme, og hun gjorde en stor innsats i arbeidet for de små i samfunnet.

*Martin Haugen*, faglig distriktssekretær i Vest-Oppland, døde i oktober 1961 60 år gammel. Han var medlem av landsstyret i flere år. Ved siden av sitt faglige arbeid hadde han alltid over-

skudd til en aktiv og interessert innsats også for Det norske Arbeiderparti. Med Martin Haugen har vårt parti mistet en av sine trofaste og verdifulle medlemmer.

*Odin Rønbeck*, formann i Bygningsarbeiderforbundet og medlem av sentralstyret, var bare 47 år gammel da han plutselig døde under en skitur i april 1962. Det var et smertelig og uerstattelig tap både for den faglige og den politiske arbeiderbevegelse. Han var klok og sindig, og han hadde nettopp de egenskapene som en gjerne vil at en topptillitsmann i fagbevegelsen skal ha i vår tid. I partiets sentralstyre var han et verdifullt medlem som alltid hadde noe å gi under viktige drøftinger.

*Alfred Madsen* var 74 år da han døde i mai 1962. Fra sin første ungdom kom han til å spille en sentral rolle i arbeiderbevegelsen. Han var med i de vanskelige brytningsårene fram til 1918, i de dramatiske splittelsens år til den klasesamling som han selv hadde vært med å legge grunnlaget til rette for, og han var med i den byggende politikk som fulgte etter Arbeiderpartiets politiske gjenombrudd i 1933. Han var redaktør i partipressen, tillitsmann i Landsorganisasjonen, formann i Arbeiderpartiets stortingsgruppe, sosialminister i Hornsruds og handelsminister i Nygaardsvolds regjering. I mange år var han med på å utforme programmer og uttalelser som ble gjort av den faglige og politiske arbeiderbevegelse, og han var en fremragende taler og debattant. Alfred Madsen var en av de mest begavede tillitsmenn norsk arbeiderbevegelse har hatt, og han satte sine evner og krefter inn i et livslangt arbeid for bevegelsen.

*Olav Bruvik* døde i desember i fjor, knapt 50 år gammel. Som *Odin Rønbeck* døde han plutselig under en skitur i Oslomarka. Helt fra sin første ungdom var *Olav Bruvik* med sterke bånd knyttet til arbeiderbevegelsen. I flere år var han medlem av Det norske Arbeiderpartis sentralstyre, men det var innenfor fagbevegelsen han først fikk utfolde sine rike evner. Han var formann i Tekstilarbeiderforbundet fra 1949, og han var medlem av Landsorganisasjonens sekretariat. I 1960 ble han sosialminister, og i de knapt to år han virket i denne viktige stillingen fikk han løst mange store og viktige oppgaver. *Olav Bruvik* var et særpreget menneske, klok, tenksom og kunnskapsrik, og hans tidlige bortgang var et stort tap for bevegelsen.

*Ole Øisang* døde i mars i år 70 år gammel. Han var med i Det norske Arbeiderpartis landsstyre fra 1925 og fram til sin død. Gjennom disse nærmere 40 år var han et av de mest innflytelsesrike medlemmer i landsstyret. Han var nærmest selvskreven som medlem av de redaksjonskomitéer som utformet programmer og



uttalelser, og gjennom sine innlegg i debattene satte han i høy grad sitt preg på møtene han var med i. Han var ingen kampens mann i dette ordets egentlige betydning, men han hadde en særegen overbevisningens styrke og en utpreget evne til å utjevne motsetninger. Sin største innsats gjorde Ole Øisang som agitator på tusener av møter og som foreleser på tillitsmannsmøter og kurs. Han likte seg på talerstolen. Han var forkynneren som med varme og personlig overbevisning levendegjorde de sosialistiske idéene og brorskapstankene for unge og gamle. Norsk arbeiderbevegelse står i stor takknemlighetsgjeld til Ole Øisang. Alle hans mange venner vil minnes ham for hans trofasthet og for hans varme menneskelighet.

Vi takker de mange kjente og ukjente partifeller som er gått bort i landsmøteperioden, og vi lyser fred over deres minne.

### **Hilsningstaler.**

#### *Partiformannen hilser gjestene.*

Einar Gerhardsen hilste gjestene velkommen og han uttalte sin glede over at de nordiske broderpartier var så tallrikt representert. Det er kanskje enkelte som undrer seg over at vi bare har bedt gjester fra Norden, sa Gerhardsen, men det kommer ganske enkelt av at vi selv sjelden har anledning til å sende representanter til broderpartiene ute i Europa. Jeg må få lov til å ønske statsminister Jens Otto Krag særskilt velkommen til vårt landsmøte. Det er første gang han er til stede på et av våre landsmøter. Vårt granne-land i sør har hyppig skiftet statsministre. Krag er den femte sosialdemokratiske statsminister i Danmark. Det er tydeligvis en byrdefull oppgave som legges på en statsminister der nede, og vi vet at Krag særlig i den aller siste tiden har hatt en meget strevsom periode. I Danmark har de bak seg et stort økonomisk oppgjør. De har kalt det et helhetsoppgjør. Her i landet har det fått betegnelsen et samlet oppgjør. I hovedsak er det imidlertid et liknende oppgjør vi har hatt. Vi har i likhet med hva de har i Danmark fått en bekreftelse på at det er stor og ubetinget tilfredshet med oppjøret, ikke minst innenfor fagorganisasjonen. Vi vet at Jens Otto Krag hadde en stor andel i den danske helhetsløsning, og vi er glad for at han har kunnet avse tid til å være til stede ved vårt landsmøte.

#### *Statsminister Jens Otto Krags hilsen til landsmøtet.*

Statsminister Jens Otto Krag holdt denne hilsningstalen:

På det danske sosialdemokratis vegne er det en glede for meg å hilse Det norske Arbeiderparti og ønske deres kongress gode

arbeidsdager. Det er vårt ønske at dere må treffe gode og sunne beslutninger til gagn for enheten i arbeiderbevegelsen, beslutninger som vil føre til nye framskritt for det norske folk.

Samarbeidet mellom sosialdemokratiene i Norden har alltid vært godt. Våre bevegelser — og det gjelder de nordiske arbeiderbevegelser som helhet — har samme misjon og oppgave, samme historiske utspring, samme idégrunnlag, samme sikre forankring i folkestyret og stort sett samme brede folkelige tilslutning, selv om jeg må erkjenne at dere ligger foran oss. Når vi fra de nordiske arbeiderpartier snakker sammen, forstår vi hverandre — ikke bare språklig, men også politisk. Vi har hver på vårt nasjonale grunnlag etter evne bidratt til å fornye samfunnet og har nådd en sosial struktur, hvor nød og klasseskille er redusert, hvor en demokratisk fellesfølelse er på vei, og som vil vokse inn i framtiden.

Det såkalte «velferdssamfunn» anses av mange for å være endemålet for vår politikk, men slik dette samfunn er i dag, er det bare et ledd i utviklingens kjede. Mange reformer og framskritt er stadig påkrevd. Vi er stadig på vei. Vårt Norden er ikke bygd ferdig.

Både det danske og det norske samfunn har nettopp i disse måneder hatt meget vanskelige overenskomst-situasjoner. På norsk heter det visst tariffoppgjør. I Danmark fant vi fram til en *helhetsløsning* på det politiske plan ved forhandlinger med LO og arbeidsgiverne og næringslivets organisasjoner. I Norge fant man også fram til en samordnet løsning, som i formen er delvis forskjellig fra den danske, men som i innholdet har felles trekk med den danske løsning. Uten arbeidskamp er det lykkes å samordne inntektsutviklingen for lønnsinntakere, jordbrukere, fiskere og for prisnivået. Når jeg sier lykkes, lyder det som om løsningen kom lett og av seg selv. Det vet jeg at den ikke gjorde. Einar Gerhardsen hjalp nok en del til. Jeg tror at inntektsutviklingen også i framtiden er et begrep som vil inngå i våre lands økonomiske politikk, men det er noe nytt, og vi må skritt for skritt gjøre våre erfaringer. Å lære av utviklingen har vi i Norden aldri vært redde for.

Et par ord om en annen stor sak. Det gjelder det europeiske økonomiske samarbeid. Både Danmark og Norge søkte sammen med Storbritannia om fullt medlemskap i EEC. Sammenbruddet i Brussel har foreløpig kullkastet de håp vi hadde gjort oss om et bredt økonomisk samarbeid. I ventetiden skal vi utnytte EFTA's muligheter, og vi håper på at samarbeidet i EFTA kan virke etter sin hensikt, inntil betingelsene for et bredt Europa er til stede. For Sosialdemokratiet og Arbeiderpartiet er det all grunn til å gå

inn for et forpliktende internasjonalt samarbeid — ikke bare mellom de europeiske land, men også med landene på den andre siden av havene. Her tror jeg at det har stor betydning at de nordiske land kan opptre i fellesskap.

Nordisk samarbeid i De Forente Nasjoner om en felles linje i de fundamentale spørsmål om nedrustning, atomprøvestopp, kampen mot den menneskelige nedverdiggende rasediskriminering, står som et mønster for alle demokratiske land. I stillingen f. eks. til Sør-Afrika er det fullstendig overensstemmelse mellom danske, norske og svenske synspunkter.

Jeg hilser kongressen og ønsker lykke til med forhandlingene. Jeg håper på hell og framgang for Det norske Arbeiderparti, også ved de forestående kommunevalg. Jeg håper det må lykkes for dere å riste SF-splittelsen av dere. Godt hell med framtiden. Det norske Arbeiderparti har store oppgaver å løse for Norge og Norden.

#### *Sylvi Siltanen hilser fra Finland.*

Fra Suomen Sosialidemokraattinen Puolue hilste *Sylvi Siltanen*, som bl. a. sa:

Det er en ære og glede for meg å kunne framføre en hilsen fra de finske sosialdemokrater. Jeg vil samtidig få ønske fortsatt framgang for Det norske Arbeiderparti og det norske folk. Som dere sikkert vet har vi i Finland opplevd partisplittelse og splittelse innenfor fagorganisasjonen. Kommunistene har spekulert i de vanskelige forhold vi lever under, men det er nå tegn som tyder på at vi begynner å komme ut av vanskelighetene. Ved det siste valget fikk vi 38 representanter i Riksdagen, mens simonittene har bare 2 mandater i Riksdagen. LO — den frittstående LO — er i vekst og har nå et større medlemstall enn den kommunistpregede LO. Vi har for tiden en agrar-dominert borgerlig regjering, og det føres en hardkokt borgerlig politikk, og vi sosialdemokrater står i opposisjon til den politikk som blir ført. Vi skal ha finsk partikongress i midten av juni, og vi stiller store forhåpninger til denne kongress.

Jeg hilser på ny deres landsmøte. Vi følger alltid utviklingen i Norge med stor interesse, og vi ønsker dere all mulig framgang.

#### *Sven Aspling en trofast gjest.*

*Einar Gerhardsen* sa at *Sven Aspling* er en trofast gjest på våre landsmøter. Han har i egenskap av partisekretær representert de svenske sosialdemokrater, og det vil alltid være ekstra fint å

komme som partisekretær. Nå kommer han som sosialminister. Om det er så fint, er en annen sak, men hans parti har nå en gang satt ham på denne viktige tillitspost. Vi er glad for at du ville komme også i år, Sven!

*Sven Asplings hilsningstale.*

Kjære partivenner!

Jeg vil ikke legge skjul på at det alltid er med interesse og forventninger jeg deltar i et norsk landsmøte. Kanskje synes vertene at det svenske partiet burde variere representasjonen en smule, for det kan jo bli ensformig når kongress etter kongress må se samme ansikt. Nå vet jeg at det norske partiet er seigt og utholdende, og jeg håper at kongressen klarer å holde ut med en gammel gjest enda en kongress. For min del har de mange kongressbesøk etter krigen gitt meg anledning til å følge ikke bare deres landsmøte, men også å lære å kjenne de store og viktige spørsmål som kongressene har behandlet. Dette har gitt meg et innblikk i deres problemer og oppgaver og samtidig også kjennskap til det norske samfunns utvikling. La meg få lov å si at så vel kongressene som utviklingen i samfunnslivet har imponert meg stort. De resultater som er oppnådd, er virkelig verd å registrere, for det har her vært tale om en stor omdannelse av det norske samfunnet. Æren for dette tilkommer i høy grad det norske partiet. La meg også understreke at resultatene har vakt oppmerksomhet langt utenfor deres grenser, ikke minst i Sverige.

For å variere representasjonen fra det svenske partiet deltar denne gangen noen partivenner som for første gang har anledning til å delta i en av deres kongresser. At det er spørsmål om både en fordel og en opplevelse har jeg ikke unnlatt å framholde for dem.

Jeg hilser deres kongress fra det svenske broderpartiet og ønsker lykke til med de store oppgaver som forestår.

Mye av det som har satt farge og stil på det norske broderparti har vi beundret, og jeg kan forsikre at når valgresultatene gjøres opp i Norge den 23. september, så kommer mange hundretusen på den andre siden av grensen til å følge tallene med samme levende interesse som dere selv gjør. Et godt resultat betyr selvsagt mye for dere, men det gir også inspirasjon til oss. Så nå har jeg sagt noe om det dobbelte ansvar som hviler på partivennene her i Norge når valgslaget finner sted.

I Sverige har de gode valgresultatene de senere årene lagt et stort ansvar på parti og regjering. Vi opplever jo på begge sider

av grensen en utvikling som går stadig hurtigere. Forskningen og teknikkens uavbrutte landevinninger medvirker til at næringsliv og samfunn undergår en stor omdannelse. Vi lever i noe som vi pleier kalle forventningenes samfunn. Det moderne menneske stiller krav til samfunnet, og har også rett til å stille dem. I denne forventningenes tid blir også våre oppgaver større. Vi vet både i Norge og Sverige hva til eksempel næringslivets strukturendring betyr for bygd og by. Jordbrukets og ikke minst skogbrukets hurtige rasjonalisering har medført en sterk utflytting fra landsbygdene og skogsbygdene. I løpet av de siste 5 år har disse modernæringer i Sverige mistet  $\frac{3}{4}$  av de sysselsatte, tallet på de som er beskjeftiget der er gått ned fra 200 000 til 50 000. Byer og tettbygdde strøk vokser. Vi må ta konsekvensen av denne utvikling. Det er derfor ikke noen tilfældighet at lokaliseringsspørsmålene opptar vår interesse i særlig grad. Vi kan ikke tillate at visse deler av vårt land, ja kanskje hele landsdeler, kommer i et underlegent forhold til de ekspanderende områdene. Samfunnet har en stor oppgave i å garantere menneskene sysselsetting, utdanning og trygghet. Vi gjennomførte en stor kommunereform i begynnelsen av 1950-tallet. Når står vi foran en ny reform på dette område. Et utvidet interkommunalt samarbeid kommer til å føre til nye kommunesammenslutninger og dermed til en minskning av de kommunale enheter. Denne utvikling er ufravikelig. Vi vil skape livskraftige sentralsteder med et såvel befolkningsmessig som økonomisk stabilt grunnlag. Til disse steder knyttes den nye skolen og alle andre institusjoner som kreves for å gi menneskene service og likeverdig standard. Vi kan ikke skape industrier i hver by, men det bør være mulig gjennom en aktiv lokaliseringpolitikk å sørge for en spredning av industri og virksomheter til de sentra vi regner med skal kunne utvikles. Naturligvis vil denne omdanningen av samfunnet medføre nye problemer, men også nye oppgaver. Oppgaver som vi regner med skal gi kommunepolitikken et utvidet arbeidsfelt. Jeg tror også at dette kommer til å gi våre lokale partiorganisasjoner nye impulser for planlegging og aktivitet. Det er nemlig alltid slik at det er til sine egne hjemsteder menneskene føler seg knyttet. Det er utviklingen innenfor deres egne hjemsteder som er avgjørende for trivsel og trygghet. Jeg tror derfor at kommunepolitikken går inn i en delvis ny utvikling, vesentlig og avgjørende for utviklingen på mange av samfunnets viktigste arbeidsfelt. La meg i den sammenheng nevne boligene, de stadig viktigere markedsspørsmål, skolen og utdannelsen, verne- og helseinnretninger, trafikk- og kommunikasjonsspørsmål, miljø- og kulturspørsmål, fritidsproblemene og alt som nå presser seg

fram som viktige oppgaver i forbindelse med den kortere arbeidstiden og den lengre ferien. Det er heller ikke noen tilfeldighet at vi nå diskuterer et nytt kommuneprogram for partiet i Sverige og at en rekke statlige utredninger blir satt i gang for å behandle en del av de oppgaver jeg har nevnt her.

Vi har i Sverige etter mange harde kamper kunnet gjennomføre store og vesentlige reformer. Til de aller viktigste hører naturligvis pensjonsreformen (folkepensjonen). Da Riksdagen i går tok avgjørelse om avgiftene til ATP for neste 4-årsperiode, så hersket det egentlig en rørende enighet om selve reformen. Nå gjaldt debatten utelukkende prosentsatsene for avgiftene — viktig i og for seg, men ingen våger å angripe reformen som sådan. Ja, slik kan det gå. Det er ikke mange år siden Högern ville ha en sosial nedrustning og andre mente at vi burde ta en reformpause. Denne tale hører man ikke noe om. Nå gjennomfører vi 4 ukers ferie i enighetens tegn, og opposisjonen vil i en rekke trygdespørsmål satse mer, de står fram som mer reformvennlige enn vi. Det lærer oss kanskje én ting, nemlig at når sosialdemokratiet er så sterkt at man likevel ikke kan hindre reformverket, da gjør man en dyd av nødvendigheten og søker å by over. Samfunnet og utviklingen trives nok best når de sosialdemokratiske partiene er sterke. Det er da framskrittene kan skje planmessig og de radikale framstøtene vil kunne lykkes.

La meg til slutt peke på at vi åpenbart går mot en utvikling som kommer til å stille stadig større krav til samfunnet. De problemer den enkelte møter og ønsker å se løst, blir i stadig større utstrekning problemer som det tilkommer samfunnet å løse.

Den samfunnsmessige sektors vekst er ufravikelig, såfremt vi ikke vil vri klokken tilbake. Det kaller den borgerlige opposisjonen for sniksosialisering eller som Högern nå sier: spindelvevssosialisering. Selv synes jeg at opposisjonen i Sverige har satt seg fast i sitt eget spindelvev og ikke lenger kan framby et alternativ til den politikk som tar sikte på å utvide likestillingen, øke tryggheten og sikkerheten for den enkelte, og dermed gi menneskene en større valgfrihet til selv å forme sitt liv. Jeg vil forsikre kongressen om at vi kommer til å fortsette vår venstrekurs i svensk politikk, selv om vi om noen år blir så norske at vi kommer til å holde til høyre på landeveien. Jeg hilser på ny og ønsker alt godt for valget til høsten.

*Formannen* takket Sven Aspling for de gode ønsker. Han opplyste at det islandske broderparti ikke hadde hatt anledning til å sende noen representant, men Islands ambassadør i Oslo, Haraldur Gudmundsen, som er en av våre gamle venner, er til stede her.

Vi er glad for at han hadde tid og anledning til å komme. Vi har ellers en hel rekke innenlandske gjester på landsmøtet, og de er blitt enige om at Konrad Nordahl hilser på deres vegne.

### *Konrad Nordahls hilsningsstale.*

Konrad Nordahl holdt denne talen:

På vegne av samtlige innbudte norske organisasjoner har jeg den ære og glede å takke for innbydelsen og overbringer herved de hjerteligste hilsener til Det norske Arbeiderpartis 39. ordinære landsmøte.

Det er ikke lett å hilse fra så mange organisasjoner samtidig. Helst skulle det være knyttet noen ord fra hver av dem. Jeg er redd for at det vil ta for lang tid. Jeg hopper derfor over alle — unntatt én. Dere kan vel kanskje gjette hvilken det er?

LO har vært ute i hardt vær de siste måneder. Det faktiske forhold er at vi var nærmere en storkonflikt av en slik størrelse som vi ikke har hatt tidligere, selv i de store kampårene mellom de to verdenskriger. Det er vel det harde økonomiske klima som her gjorde seg gjeldende, og jeg er redd for at det til neste år kan bli enda vanskeligere.

For første gang siden 1931 ble det fra tidligere tider så kjente lockoutvåpen brakt i stilling. Jeg har inntrykk av at på mange innenfor den yngre generasjon virket dette nesten som en trusel om å slippe en atombombe. Nå, en venner seg jo til alt, og for oss av den eldre generasjon virker lockoutvarselet ikke så avskrekkende.

Jeg tror vi skal være glad over at vi kom fram til en fredelig løsning og med et resultat som i den nåværende økonomiske situasjon var brukbart. Det mest gledelige ved hele situasjonen var den store tilslutning som avstemningen over fellesforslaget fikk fra fagbevegelsens medlemmer. Det har aldri hendt før i norsk fagbevegelses historie at det har vært så stor deltakelse ved en avstemning. Praktisk talt 74 prosent av de stemmeberettigede ga sin mening til kjenne, og av disse sa 75 prosent ja til forslaget. Det var virkelig et fullgyldig uttrykk for medlemmenes vilje.

Det var jo dem som var redde for at kommunistpartiet og dets satellitts organiserte kampanje mot forslaget skulle få store virkninger. Det motsatte ble tilfelle. Er det noe de fagorganiserte reagerer mot, så er det å få ordre fra et politisk partis sentralstyre om hvordan de skal stemme over et tarifforslag.

Det var naturligvis noe som spesielt gjorde at det denne gang til slutt gikk så pass bra. Det var for det første at statens oppgjør med bøndene kom samtidig, slik at LO-medlemmene kjente de prismessige virkninger av dette oppgjør før de stemte. Det andre var Regjeringens erklæring om et stabilt prisnivå iallfall ut 1963. Dette var jo et slags samordnet oppgjør, hvor staten tok sin brorpart av forpliktelsene. Jeg mener at vi skal være tilfreds med dette, og jeg vil spesielt takke statsministeren for hans innsats når det gjaldt å legge grunnlaget til rette for et fredelig tariffoppgjør.

Ellers er det et par ting ved denne revisjon som jeg gjerne vil understreke her i dag. Vi kom et skritt lengre framover med å få vekk de diskriminerende tariffbestemmelser i tariffavtalene hvor det alltid har vært slått fast at kvinnen skulle ha mindre lønn enn mannen, uansett hva hun gjorde, hvis hun da ikke var faglært. Vi har nå funnet fram til et nesten automatisk system som vil oppheve dette skillet helt i 1967. Det vil heller ikke for framtiden bli spørsmål om at kvinnene ved en tariffrevisjon hvor det blir lønnsøkinger, skal ha et lavere tillegg enn mennene. Jo, vi får si det går framover, selv om det går langsomt.

Den annen form for automatikk kom vi fram til når det gjelder betaling for bevegelige helligdager for alle timelønte arbeidere. Dette skal også skje gradvis, men i 1967 blir det samme betalingsordning som vi nå har for 1. og 17. mai. Kvinnene får denne ordning allerede fra i år. Etter dette vil det sikkert ikke nytte for Regjeringen å komme med forslag om avskaffelse av noen av de bevegelige helligdager. Ingen vil vel gi avkall på en fridag med full betaling.

For at dere ikke skal tro at Landsorganisasjonen bare tenker på det rent materielle, så kan jeg jo fortelle at vi på Sørmarka nå er i gang med et nytt skolebygg, som når det er ferdig antakelig kommer til å koste nærmere 3 millioner kroner. Vi regner med å ta det i bruk ved årsskiftet. Med denne tilvekst vil vi kunne øke skole- og kursvirksomheten ganske betraktelig. Ja, dette sier jeg jo for at dere skal være klar over at vi ikke tenker bare på medlemmenes timelige behov, men også det åndelige.

Vi i fagbevegelsen imøteser dette landsmøtet i DNA som alle tidligere landsmøter, både med spenning og med forventning. Når vi gjør det, er det fordi vi mener at arbeiderbevegelsen, slik den har utviklet seg i vårt land, er en enhet, som bare kan utføre sin misjon i det norske samfunn hvis denne enhet opprettholdes. Men nettopp derfor betyr det så mye for oss alle hvilke vedtak som blir gjort på dette landsmøte og hvilken ånd og tone som kommer til å prege det.



La samhold og solidaritet være vårt utgangspunkt! Da vil vi skuffe en del, men det store flertall av det arbeidende folk vil bli glade.

Med dette hilser jeg igjen landsmøtet på vegne av de innenlandske gjester og ønsker til lykke med de kommende dagers forhandlinger.

*Einar Gerhardsen* takket gjestene, og «Samholdssangen» ble sunget unisont som avslutning på åpningen.

### Konstitueringen.

Formannen i fullmaktskomitéen, *Trygve Hoem*, la fram følgende innstilling:

Fullmaktskomitéen har på møtet 21. mai 1963 gjennomgått de innsendte fullmakter.

Det er mottatt fullmakter for 300 representanter.

Representantene er fordelt på distriktsorganisasjonene i forhold til innbetalt kontingent for 1961 og 1962. I landsstyrets møte 14. og 15. februar ble representantene fordelt på distriktsorganisasjonene.

Følgende representanter har meldt forfall og varamenn møter:

| Nr.  | Representant:             | Varamann:                   |
|------|---------------------------|-----------------------------|
| 23.  | <i>Sigurd Grue.</i>       | <i>Alf Martinsen.</i>       |
| 25.  | <i>Leif Stensrud.</i>     | <i>Josef Amundsen.</i>      |
| 26.  | <i>Edgar Johannessen.</i> | <i>Helge Bakke.</i>         |
| 33.  | <i>Hans Solli.</i>        | <i>Per Tveten.</i>          |
| 43.  | <i>Arve Nyberg.</i>       | <i>Sigvart Svendsen.</i>    |
| 64.  | <i>Kjell Sørum.</i>       | <i>Jarle Halvorsen.</i>     |
| 74.  | <i>Age Håkonsen.</i>      | <i>Wenche Jahr.</i>         |
| 84.  | <i>Kjartan Madsen.</i>    | <i>Harald Videl.</i>        |
| 87.  | <i>Edvard Røed</i>        | <i>Sverre Larsen.</i>       |
| 106. | <i>Helena Næss.</i>       | <i>Ingv. Susanna Hansen</i> |
| 107. | <i>Ebba Lodden.</i>       | <i>Osmund Faremo.</i>       |
| 118. | <i>Tjalve Gjøstein.</i>   | <i>Magnus Helgevold.</i>    |
| 137. | <i>Borghild Ørjansen.</i> | <i>Ragnar Warvik.</i>       |
| 154. | <i>Oddleif Wold.</i>      | <i>Thv. Ø. Michelsen.</i>   |
| 155. | <i>Konrad Talsnes.</i>    | <i>Martin Bjerås.</i>       |
| 182. | <i>Halfdan Liland.</i>    | <i>Simon Strøm.</i>         |
| 189. | <i>Sigurd Danielsen.</i>  | <i>Valborg Holm.</i>        |
| 242. | <i>Kåre Eriksen.</i>      | <i>Kåre Pedersen.</i>       |
| 264. | <i>Anna Otnem.</i>        | <i>Reidar Hirsti.</i>       |
| 272. | <i>Ivar Buvik.</i>        | <i>Tor Andersen.</i>        |

Ved landsmøtets åpning møtte i alt 297 representanter. Fullmaktskomitéen anbefaler samtlige fullmakter godkjent.

I fullmaktskomitéen:

Trygve Hoem.                      Signe Bråthen.                      Åse Dokken.  
Einar Sørensen                      Kåre B. Werner.

Innstillingen ble enstemmig godkjent.

### Saklista

ble vedtatt i samsvar med innstillingen og var sålydende:

1. Åpning og konstituering.
  - a) Fullmakter.
  - b) Saklista.
  - c) Arbeidsordningen.
  - d) Valg av ordstyrere, sekretærer og komitéer.
2. Innstillingen om årsberetningene 1961 og 1962.
3. Innberetning fra Revisjonsnemnda.  
Oversikt over partiets økonomiske stilling.
4. Kontingenten og lovendringer.
5. Den politiske situasjon.  
Innleder: Einar Gerhardsen.
6. Norges stilling i verden i dag.  
Innleder: Halvard Lange.
7. Valgkampen 1963, herunder en drøftelse av våre organisasjonsproblemer.  
Innleder: Haakon Lie.
8. Programmet i valgkampen 1963.  
Innleder: Erik Brofoss.
9. Innsendte forslag.
10. Valg.

Saklista ble vedtatt uten endringer.

### Arbeidsordningen.

Denne arbeidsordningen ble vedtatt enstemmig:

Landsmøtets forhandlinger foregår for lukkede dører. Medlemmer av partiet har adgang til galleriet mot framvisning av spesielle adgangskort.

Det velges 4 ordstyrere som vekselvis og etter seg i mellom avgjort orden, leder landsmøtets forhandlinger. Ønsker den fungerende ordstyrer å delta i debatten, skal han overlate ordstyrer-

plassen til en av de andre ordstyrerne. Ordstyrerne har rett til å stille forslag om ordskiftets avslutning med de innregnede talere og forslag om tidsbegrensning.

Det holdes to møter daglig. Formiddagsmøte fra kl. 9 til kl. 13, og ettermiddagsmøte fra kl. 15 til kl. 19.

Alle forslag skal framlegges skriftlig til ordstyreren og være undertegnet med forslagsstillerens navn og hjemsted.

Etter at det er vedtatt å sette strek, kan intet nyt forslag framsettes.

Valgene foregår ved skriftlig avstemning. Andre avstemninger foregår ved håndsopprekning. Landsmøtet kan beslutte at en avstemning skal foregå ved navneoppprop. Representantenes stemmegivning innføres i protokollen.

Til å føre forhandlingsprotokollen velges 4 sekretærer. I protokollen skal innføres de saker som behandles, alle forslag som framsettes og beslutningene med angivelse av antall avgitte stemmer. Den landsmøtevalgte nemnd som gir innstilling om årsberetningene, skal også gi innstilling om landsmøtets forhandlingsprotokoll. Ved hvert formiddagsmøtes begynnelse avgir nemnda innstilling om foregående dags protokoll. Protokollen for møtets siste dag, godkjennes av Sentralstyret.

Representantene har rett til å ta ordet inntil to ganger i samme sak med henholdsvis 10 og 5 minutters taletid. Representanter som forlanger ordet til forretningsordenen, tilstås ikke mer enn 1 minutt taletid.

### **Landsmøtets funksjonærer og komitéer.**

Landsstyret la fram innstilling på funksjonærer og komitéer, og den ble vedtatt uten endringer. Den var sålydende:

*Ordstyrere:* Nils Langhelle, Bergen, Konrad Nordahl, Oslo, Magnhild Hagelia, Aust-Agder, og Ragnar Cristiansen, Buskerud.

*Sekretærer:* Osmund Faremo, Aust-Agder, Arvid Johanson, Østfold, Oddlaug Kristiansen, Rogaland, og Hildur Os, Sogn og Fjordane.

*Fullmaktskomité:* Trygve Hoem, formann, Signe Braathen, Oslo, Åse Dokken, Akershus, Einar Sørensen, Oslo, og Kåre B. Werner, Akershus.

*Reisefordelingskomité:* Haakon Jakobsen, Vest-Oppland, Aksel W. Fenstad, Østfold, Alfred Nøss, Hordaland, og Kristine Amundsen, Oslo.

Utvalget tiltres av: Leif Bjella og Rolf Jørgensen.

*Protokoll- og beretningskomité:* Arne Strøm, Akershus, formann, Ingeborg Evensen, Telemark, Per Mellesmo, Gudbrandsdal, Steffen I. Toppe, Hordaland, og Arnfinn Vik, Oslo.

*Redaksjonskomité for organisasjonssaker, lovsaker og kontingent:* Georg Moe, Sør-Trøndelag, formann, Elnar Bårdsen, Vesterålen, Leif Kristiansen, Vestoppland, Jens Risvold, Vestfold, og Karen Skjønsberg, Hedmark.

(Frank Andersen deltar fra Sentralstyret.)

*Redaksjonskomité for programmet:* Trygve Bratteli, Sentralstyret, formann, Anders Aune, Øst-Finnmark, Brynjulf Bull, Oslo, Henry Forsaa, Salten, Asbjørn Jordahl, Nordmøre, Ingvar Langeng, Sør-Trøndelag, Rasmus Nordbø, Sogn og Fjordane, og Aase Bjerkholt, Kvinneseekretariatet.

(Dagfinn Juel deltar som sekretær i komitéen.)

*Redaksjonskomité for andre saker:* Nils Hønsvold, Stortingsgruppa, formann, Rolf Hellem, Ofoten, Magne Jønsson, Sør-Troms, Marit Svarva, Inn-Trøndelag, og Kåre Stokkeland, Romsdal.

(Per Monsen deltar som sekretær i komitéen.)

*Valgkomité:* Tor Aspengren, Sentralstyret, formann, Asbjørn Bortne, Sunnmøre, Inger Halvorsen, Oslo, Harry Hansen, Bergen, Odd Isaksen, Nord-Troms, Peder Næsheim, Rogaland, Toralf Johnsen, Namdal, Annemarie Lorentzen, Vest-Finnmark, Ivar Mathisen, Oslo, Dagfinn Mikkelsen, Vest-Agder, Rakel Seweriin, Kvinneseekretariatet, Anders Tangen, Sør-Trøndelag, Thor Viten, Telemark, Jon Vraa, Buskerud, og Randi Aagård, Østfold.

Dermed var konstitueringen foretatt og landsmøtet tok pause til klokken 15.

### **Ettermiddagsmøtet klokken 15.**

*Ordstyrere:* Nils Langhelle og Ragnar Christiansen.

*Sekretærer:* Oddlaug Kristiansen og Arvid Johanson.

*Ordstyreren* foreslo at man fravek den vedtatte dagsorden, slik at man foreløpig hoppet over punktene 2, 3 og 4 og gikk løs på punkt 5, Den politiske situasjon. Dette møte ville vare til kl. 18.30, og man forutsatte at debatten da kunne avsluttes. De forslag som er sendt inn under dette punkt må bli tatt opp i sammenheng med Gerhardsens foredrag, sa ordstyreren.

## Einar Gerhardsens innledningsforedrag om den politiske situasjon

*Einar Gerhardsen* holdt dette innledningsforedraget.

På landsmøtet for to år siden drøftet vi opplegget til stortingsvalget 1961. De fleste av oss så valget i møte med stor optimisme og trodde på ny framgang. For mitt vedkommende sa jeg det slik, at det ikke var noe som tydet på at vi sto overfor et politisk omslag. Noe egentlig politisk omslag ble det da heller ikke. Ser vi de borgerlige partiene samlet, gikk de prosentvis noe tilbake, men også Arbeiderpartiet gikk prosentvis tilbake og tapte fire mandater. I Østfold og Bergen på grunn av felleslister mellom borgerlige partier og i Telemark og Nordland fordi det nydannede Sosialistisk Folkeparti stilte lister.

Etter 16 år med flertall i Stortinget var Arbeiderpartiet igjen kommet i mindretall. Stemningen i partiet umiddelbart etter valget var slik at ganske mange partifeller mente at vi burde gi fra oss regjeringsansvaret. Etter en inngående drøfting av situasjonen på et fellesmøte av landsstyret og stortingsgruppa, besluttet gruppa enstemmig og landsstyret mot 1 stemme at Regjeringen ikke skulle søke avskjed med henvisning til valgresultatet. Men vedtaket hadde denne tilføyelsen:

«Skulle det vise seg umulig å få Stortingets tilslutning til løsning av vesentlige oppgaver, må Arbeiderpartiet få dette klarlagt gjennom voteringer i Stortinget med de parlamentariske følger som dette må få for Regjeringen.»

Nå er vi snart midtveis i perioden. Regjeringen har som tidligere hatt Arbeiderpartiets program og sitt eget langtidsprogram som rettesnor for arbeidet. I de tilfeller da det har vært dissens i Stortinget har Regjeringen fått støtte for sine forslag vekselvis fra de forskjellige opposisjonspartier eller fra flere av dem samtidig. Det sier seg imidlertid selv at i noen utstrekning vil Regjeringens arbeid måtte ta preg av at den ikke lenger har et partiflertall i Stortinget.

De andre politiske partiene beskjeftiger seg på sine landsmøter ganske inngående med Arbeiderpartiet og dets politikk. Det må derfor være oss tillatt å gjøre noen alminnelige betraktninger om opposisjonspartiene.

Høyre har sitt Libertas-problem. Om igjen og om igjen prøver de å kvitte seg med det, men Libertas sitter fremdeles på lasset og der vil det bli sittende. Om Stranger går av som ordfører i Morgenbladets representantskap i protest mot ansettelsen av Libertas-

mannen, major Christensen, så gjør ikke det saken bedre. Med sin holdning understreker Stranger bare at dette er en ansettelse med en klar, jeg hadde nær sagt, Libertas-politisk grunnelse. Om Høyres sentralstyre og dets landsmøter aldri så mange ganger sier seg fri for Libertas, så hjelper heller ikke det så lenge Libertas ikke gir opp Høyre. Og det kan Libertas vanskelig gjøre fordi det er en institusjon som er organisert og finansiert i det vesentlige av Høyrefolk i rederier, banker og industriselskaper. Og de Høyrefolk som leder og finansierer Libertas gjør det blant annet fordi de er misfornøyd med og uenige i Lyngs og Lindebrækkes idé om et moderne folkeparti. De ønsker at Høyre skal være et parti med prinsipper. De moderne folkepartistene bryr seg åpenbart ikke så mye om prinsippene, de drømmer om å gjøre Høyre til det eneste borgerlige partiet i Norge.

Senterpartiet bærer nok også på en drøm; ikke om å bli det eneste borgerlige partiet, men om å bli det eneste i sentrum. Det vil vel måtte bli med drømmen. Trass i navneskiftet er vel dette partiet i det vesentlige et parti av og for skogeiere og større jordbrukere. Et slikt parti kan vanskelig bli noe stort og samlende parti.

Om Kristelig Folkeparti skal jeg ikke si annet enn at det ser ut til å ha stabilisert seg på det nivå der det nå befinner seg.

Det engang så store og stolte Venstre fortsetter å gå tilbake fra valg til valg. Det eneste som kanskje kunne redde partiet, er om det hadde mot til å føre en mer selvstendig og uavhengig politikk. Venstres gamle fører, Gunnar Knudsen, sa engang, at om Venstre skulle samarbeide med andre partier så måtte det bli med partier til venstre og ikke med partier til høyre. I dag er det nærmest som om Venstre ber om unnskyldning når det en sjelden gang alene stemmer med Arbeiderpartiet.

Før valget var det et nært samarbeid mellom de tre partiene i sentrum. De la faktisk opp til noe de kalte et regjeringsalternativ, og de tok sikte på å få til felleslister hvor de mente å ha fordel av det. Kristelig Folkepartis lokale avdelinger avviste imidlertid et slikt samarbeid i alle valgdistrikter. Bare i Bergen gikk de med i en fellesliste og det var med Høyre. Etter valget ble sentrumskoalisjonen sprengt på spørsmålet om norsk medlemskap i Fellesmarkedet. Etter bruddet i Brussel er det igjen inntrådt en ny situasjon, og nå spør det om de tre partiene igjen vil finne hverandre i et samarbeid i Stortinget.

Under debatten om norsk tilslutning til Fellesmarkedet avga Høyres parlamentariske fører en slags politisk borgfredserklæring som skulle stå ved makt inntil Fellesmarkedssaken var løst. På Høyres landsmøte i mars i år sa imidlertid John Lyng etter Aften-

postens referat: «Man kan ikke se bort fra at det som ledd i en spesiell utvikling kan være både riktig, naturlig og nødvendig å ta sikte på å fremkalle en regjeringskrise. Skulle slike situasjoner oppstå, vil iallfall ikke Høyre trekke seg tilbake fra å være med på å ta sin del av ansvaret.»

Etter voteringen i den såkalte Bakkane-saken skrev Finn Gustavsen i Orientering: «Men SF vil ikke i noen sak bøye seg for et press fra Regjeringen og stemme imot sin overbevisning for å hindre at en statsråd eller hele Regjeringen må gå av.»

Det høres så enkelt ut, og herrene Lyng og Gustavsen har naturligvis rett i at Høyre og Sosialistisk Folkeparti sammen med de tre mellompartiene kan stemme Regjeringen ned.

Men hva så? Vil de fem opposisjonspartiene sammen kunne danne en flertallsregjering, og i tilfelle på hvilket program? Eller vil vi få en eller annen borgerlig mindretallsregjering som da måtte basere seg på støtte fra Sosialistisk Folkeparti? Det ene forekommer like usannsynlig som det andre. Men dersom Høyre og Sosialistisk Folkeparti ønsker en slik situasjon, så kan de jo bare sørge for å få den.

Det arbeidsprogram som forrige landsmøte vedtok, gir retningslinjene for Det norske Arbeiderpartis arbeid i inneværende periode, dvs. de fire årene fra og med 1962 til og med 1963. En viktig oppgave for dette landsmøte, som faller midt i perioden, er å drøfte hvordan det ligger an med gjennomføringen av arbeidsprogrammet. Programmet omfatter imidlertid så mange saker at det ikke er mulig å komme inn på dem alle. Jeg skal derfor begrense meg til de seks oppgavene som programmet stilte i forgrunnen.

Den første hovedoppgaven: «Fortsatt planmessig utbygging av landet for å sikre full sysselsetting, økonomisk vekst og rettferdig fordeling.» Utbyggingen av landet foregår i samsvar med Regjeringens økonomiske langtidsplan. Produksjonsøkningen ligger hittil noe i underkant og investeringene i overkant av programmet. Det private forbruk har steget litt langsommere enn programmet, fellesforbruket derimot sterkere.

Når disse opplysningene skal vurderes, må en ta i betraktning at Norge hittil i programperioden har møtt en rekke vanskeligheter som skyldes skjevheter i verdensøkonomien. Disse skjevhetene virker særlig ugunstige for Norge. Fraktmarkedet har vært dårlig gjennom fem-seks år, og vi tjener langt mindre på skipsfarten enn vi ville gjøre under en normal skipsfartskonjunktur. I den vestlige verden er det overkapasitet for en del produkter som spiller en vesentlig rolle i norsk eksport, særlig treforedlingsprodukter, metaller og enkelte kjemiske produkter. I Storbritannia, som er så

viktig som marked for norske varer, har den økonomiske vekst lenge vært utilfredsstillende. Til dette kommer at fangsten i våre fiskerier har sviktet, og at hvalfangsten er gått tilbake.

I dag begynner vi å se lyspunkter i konjunkturbildet. Det er blitt bedre balanse på fraktmarkedet, og for en del av våre eksportvarer har markedet tatt seg litt opp. I Amerika peker den økonomiske utvikling igjen sterkere oppover, og også i Storbritannia er den økonomiske situasjon i ferd med å bedre seg. Det er usannsynlig at vi i lengden skal bli stilt overfor så mange uheldige ytre forhold samtidig som i de siste årene. En viss optimisme er berettiget, og en rasjonell politikk kan vel bare føres på grunnlag av en naturlig optimisme.

Situasjonen maner likevel til forsiktighet. Vi må søke etter hvert å redusere underskuddet i utenriksøkonomien. Av den grunn gjelder det å hindre at investeringene og forbruket øker for sterkt, og vi må legge vekt på at ekspansjonen foregår etter slike linjer at den bidrar til å styrke utenriksøkonomien. Dette er nødvendig for å sikre at langtidsplanen blir gjennomført på en tilfredsstillende måte.

En annen hovedpost i programmet var at vi gikk inn for en «sterk utbygging av undervisning og forskning». Vi kan i dag konstatere at hele vårt undervisningsverk er under utbygging og reform i et høyt tempo. Nye skoler og forskningsbygg blir reist i et slikt omfang at Regjeringens langtidsplan åpenbart vil bli mer enn oppfylt på dette område. Ved de videregående skoler øker elevtallet med rivende fart.

I dette brede kulturelle framstøtet spiller den ni-årige enhets-skolen en sentral rolle. Hittil er denne skoleordningen innført av godt og vel 70 kommuner med 15 prosent av landets folketall, og ytterligere 390 kommuner har gjort prinsippvedtak om å innføre den. En lov om obligatorisk ni-årig skole for hele landet blir nå forberedt, slik at Stortinget skal kunne vedta loven før denne stortingsperioden er forbi.

Gymnasene bygges ut etter retningslinjer som Stortinget godkjente i fjor vår. For våre yrkesskoler i håndverk og industri har vi en utbyggingsplan som går ut på å fordoble utdanningskapasiteten fra 1960 til 1965, og denne målsettingen vil bli mer enn oppfylt. Også de tekniske skolene vil bli sterkt utbygd.

Det er vel kjent at Norges tekniske høyskole i Trondheim er blitt meget sterkt utbygd, og i løpet av de siste årene har også utbyggingen av Universitetet i Oslo skutt fart. Universitetet i Bergen har nylig tatt i bruk Nordens mest moderne klinikk for utdanning av tannleger, og til sommeren kan Handelshøyskolen ta sitt nye anlegg i bruk. Stortinget har gitt sin tilslutning til forslaget om et uni-



versitet i Tromsø, og planleggingen av det nye universitetet vil begynne i nær framtid.

Vi har alltid sett det som viktig å legge forholdene til rette for en omfattende etterutdanning og voksenopplæring. Undervisningsdepartementet er nå i fullt arbeid med å legge faste planer for denne virksomheten.

Arbeidsprogrammet krevde også «økt innsats for å bygge ut veier og andre samferdselsmidler». Som i forrige stortingsperiode har Regjeringen gitt høy prioritet til veiene, og veibudsjettet er i løpet av de siste to år forhøyd med rundt 200 millioner kroner eller mellom 40 og 45 prosent. Den forsterkede innsats går særlig til stamveier, viktige innfartsveier og vei- og ferjeforbindelser i kyststrøkene. Stortinget behandler nå Regjeringens forslag om en ny veilov som skal legge forholdene til rette for en mer tidsmessig veibygging. Den nye loven forutsetter blant annet at staten den 1. januar overtar vedlikeholdet av en samlet vei- og gatestrekning på vel 6000 km som hittil har vært vedlikeholdt av fylker og kommuner. Planleggingen av moderne motorveier er i gang.

Det vil være kjent for alle landsmøtets deltakere at vi i begynnelsen av denne måned kunne åpne en helårs flyrute fram til Kirkenes, og at det nå er kommet fart i arbeidet med sentralstasjonen i Oslo. Tiden tillater ikke å komme nærmere inn på Statsbanenes rasjonalisering, utbyggingen av telekommunikasjonene og de mange andre tiltak som gjennomføres innen samferdselen. De samlede behov er umåtelige, og vi vil aldri komme så langt at vi kan si at vi er ferdige med å bygge ut kommunikasjonene. Men hvert år skjer det framsteg på alle samferdselens områder.

Den neste hovedpost i programmet var «planmessig arbeid for å sette i gang ny virksomhet i de økonomisk svake områder i landet». Dette er en langsiktig oppgave som lenge har stått sentralt i Arbeiderpartiets politikk. Arbeiderpartiet har allerede gjort meget for å styrke distriktenes økonomi, og dette har bidratt atskillig til å forme om det norske samfunnet.

La meg minne om at tiltaksfondene i fylkene ble opprettet så tidlig som i 1946, at områdeplanleggingen ble satt i gang i 1948, og at utbyggingsprogrammet for Nord-Norge ble utarbeidet i 1951. En lang rekke industripolitiske tiltak er gjennomført for å tilgodese distrikter med svak økonomi. Men det som kanskje har størst betydning for distriktene, er de store summer som Stortinget hvert år bevilger til jordbruk, elektrisitetsforsyning, samferdsel osv., og de omfattende kreditter som statsbankene gir til kommunene, boligbyggingen og næringslivet. Det som denne programposten inne-

bærer, er at vi her har en sentral oppgave som fortsatt krever stor innsats.

Når det er spørsmål om hva vi har gjort med denne oppgaven siden forrige landsmøte, vil jeg først og fremst nevne at Distriktenes Utbyggingsfond trådte i virksomhet den 15. mai 1961. Fra da og til utgangen av 1962 ga fondet lån og garantier på 160 millioner kroner fordelt på 585 forskjellige tiltak. Og mange nye tiltak vil følge i år og hvert år framover. Distriktenes Utbyggingsfond skal ikke bare være et finansieringsinstitutt, men dets styre og sekretariat skal også bistå distriktene med å klarlegge næringsmulighetene og med å få dem utnyttet. Den rapport som styret nettopp har avgitt, viser at fondet gjør en slik aktiv innsats.

Fra pressen vil det være kjent at Regjeringen forbereder en vesentlig utbygging av distriktsplanleggingen — både den fysiske og den økonomiske planlegging. Stortinget vil i år motta forslag til en ny bygningslov som skal gjelde for hele landet, og som skal gi et bedre grunnlag for effektiv planlegging. Det er meningen at fylkene og kommunene skal stå for det konkrete planleggingsarbeid. I hvert fylke skal det opprettes et utbyggings- og planleggingskontor, og det nåværende områdeplankontor skal gå inn som en del av dette. Kommunaldepartementet skal få en ny avdeling for distriktsplanlegging. Den skal søke å fremme en hensiktsmessig distriktsplanlegging, gi veiledning og hjelp til lokale organer og sørge for nødvendig samordning. Disse planleggingstiltakene vil naturligvis være til gagn både for distrikter med svak og distrikter med sterk økonomi — for alle kommuner i landet.

Industridepartementet arbeider med mange større industriprosjekter i distriktene, både offentlige og private prosjekter. I vårt moderne samfunn er det slik at et større privat prosjekt nesten aldri kan settes ut i livet uten medvirkning av det offentlige. Denne medvirkning kan bestå i så forskjellige ting som å levere elektrisk kraft, å bygge havn og vei, å skaffe tomter eller å gi lån.

Å arbeide med slike prosjekter vil si å undersøke mange muligheter — ikke bare de beste muligheter, men også muligheter som er mindre gode. Det ligger i sakens natur at ikke alt kan lykkes. Noen prosjekter blir aldri satt ut i livet. Noen planer må legges bort. For eksempel er det hittil ikke lykkes, tross et energisk arbeid fra Industridepartementet gjennom lengre tid, å få reist noen ny industribedrift i Ballangen til erstatning for gruedriften som må legges ned. Men meget lykkes også, og jeg skal gi en oversikt over konkrete resultater i løpet av de siste to år.

I Finnfjordbotn i Troms er første byggetrinn av ferrosilisiumsverket fullført. Driften ble satt i gang i fjor.

Nordland gjennomgår en betydelig industriell utvikling. I Rognan har Salten Skogindustri anlagt et lamineringsanlegg som startet produksjon nå i mai måned. Glomfjord Salpeterfabrikker planlegger betydelige utvidelser. Rana Gruber er kommet vel i gang med sine store utbyggingsarbeider, og driften ventes å begynne en gang i 1964. Norsk Jernverk gjennomfører betydelige utvidelser i Mo. Her reises også koksverket og amoniakkfabrikken, og begge skal være i drift i 1964. Elektrokemisk holder på med store utvidelser i Mosjøen, og oppstartingen av de nye aluminiumsovner vil ta til i år.

Også i Trøndelag er det atskillig å nevne. Joma Bergverk har nå på det nærmeste fullført veiforbindelse fra hovedveinettet fram til forekomstene i Joma, og har kommet ganske langt i sine undersøkelser av en ny stor gruvedrift. På Verdalsøra ble det nye havneanlegget ferdig i vinter, men Hafslunds planer om å bygge en karbidfabrikk er ennå ikke avgjort på grunn av markedssituasjonen. I Fosdalen pågår omfattende undersøkelser av en ny malmforekomst, og gruveselskapet er i gang med betydelige investeringer som vil sikre driften for mange år framover. På Røros blir det bygd en sponplatefabrikk som trolig vil komme i gang til høsten. I Orkanger utføres en rekke grunnlagsinvesteringer ved hjelp av midler som staten har stilt til rådighet. En ny karbidfabrikk vil begynne produksjon til høsten, og Orkla Grube-aktiebolag har påbegynt ombyggingen av sitt smelteverk til en ferrosilisiumsbedrift. Orkla Skogindustri har utvidet sin produksjonskapasitet med 150 prosent, og har dessuten bygd en lamineringsavdeling. I Løkken vil en ny metallvarefabrikk trolig komme i gang i 1964. I Hemne kan vi vente at Ila og Lilleby Smelteverker får ferdig sin nye bedrift i år. Kaianlegget er allerede bygd.

På Vestlandet vil jeg først og fremst nevne at kapasiteten ved aluminiumsanleggene i Årdal er blitt utvidet med 40 000 tonn. Norsk Aluminium Company holder på med utvidelser i Høyanger. I Husnes vil Sør-Norge Aluminium begynne sine store anleggsarbeider i år. På Karmøy fortsetter Norsk Hydro sitt arbeid med å legge grunnlaget for et nytt industrielt tyngdepunkt i likhet med sine store anlegg på Herøya.

La meg til slutt i denne sammenheng nevne at Elektrisk Bureau i fjor flyttet en av sine avdelinger fra Oslo til Hisøy ved Arendal. Her vil selskapet nå sette i gang en videre utbygging.

Ifølge arbeidsprogrammet skulle vi også legge stor vekt på «nye tiltak for å styrke de eldres økonomi og trivsel». Siden forrige landsmøte er alderstrygdens satser blitt forhøyet to ganger med sammenlagt 44 prosent. Dette innebærer at de eldre som lever av trygden har fått en meget sterkere inntektsøkning enn den øvrige

befolkning. Som sosialminister Gjærevoll nylig opplyste, vil Regjeringen foreslå for Stortinget at en ny forhøyelse skal finne sted 1. januar.

Som kjent er pensjonsspørsmålet under utredning i en offentlig komité som Regjeringen satte ned i fjor. Når innstillingen foreligger, må vi ta stilling til en av de største sosiale saker som noen gang er reist i Norge.

Den gamle sannhet at mennesket lever ikke av brød alene, den har en særlig betydning for dem som er kommet til års. Derfor er det en viktig oppgave — særlig for kommuner og organisasjoner — å skape trivelige forhold for eldre mennesker. Trivsel kan ikke måles i kroner og ører eller ved andre statistiske opplysninger. Men det er vel slik, at i noen kommuner er det gjort atskillig, i andre lite med denne oppgaven, hvor resultatene først og fremst er avhengige av vilje og initiativ på stedet.

Den siste av de seks hovedpostene i arbeidsprogrammet er «en vesentlig økt innsats for å gi bistand til utviklingslandene, så deres folk kan reise seg fra sult og nød til trygge levekår». Saken har to sider. Halvard Lange vil i sitt foredrag komme inn på den utenrikspolitiske side, det vil først og fremst si vårt arbeid i de mellomfolkelige organisasjoner. Jeg skal derfor begrense meg til vår nasjonale innsats. Over det norske statsbudsjettet ble det i 1961 bevilget omtrent 28 millioner kroner til utviklingshjelp. Bevilgningen ble forhøyet både i fjor og i år og er nå kommet opp i vel 65 millioner kroner. I samsvar med arbeidsprogrammet vil Regjeringen foreslå en ytterligere forhøyelse i neste statsbudsjett.

I fjor trådte Norsk Utviklingshjelp i virksomhet med Trygve Lie som formann i styret. Denne institusjonen har til oppgave å planlegge, samordne og administrere Norges hjelp til utviklingslandene.

Regjeringen mener at Norges innsats ikke kan begrenses til direkte hjelp. Hjelpen bør suppleres med mange andre tiltak. I sin handelspolitikk vil Norge legge stor vekt på at utviklingslandene har et sterkt behov for å øke sin eksport. Videre vil Regjeringen søke å legge forholdene til rette for private kapitaloverføringer til utviklingslandene ved at staten stiller garantier både for eksportkreditter og for private investeringer. Dette spørsmålet er nå forelagt Stortinget til nærmere drøfting.

Dette var en oversikt for de seks hovedposter i arbeidsprogrammet. Jeg skal så komme med noen bemerkninger om visse saker som i den senere tid har vakt sterk politisk interesse.

Årets økonomiske oppgjør er sannsynligvis de mest omfattende vi noen gang har hatt i Norge. De vil få direkte og indirekte betydning for de fleste lønnstakere og de fleste bedrifter, for jord-

brukerne og for fiskerne. Det var et samordnet oppgjør der også prispolitikken ble brakt inn som en viktig del av hele oppgjøret. Gjennom det kontaktutvalg som Regjeringen tok initiativet til, hadde alle de interesserte parter anledning til å holde hverandre orientert om den økonomiske situasjon, om organisasjonenes krav og om forløpet av forhandlingene. Forslagene til nye avtaler har fått en overveldende oppslutning fra de berørte organisasjoner og deres medlemmer. Dette er i seg selv av vesentlig betydning for stemningen og humøret på arbeidsplassene og i næringslivet. Det var også gledelig at et enstemmig Storting sluttet opp om Regjeringens forslag til tiltak for å sikre et stabilt prisnivå for resten av året. Det gledeligste og det viktigste er imidlertid at dette realistiske oppgjøret vil komme til å styrke vår konkurransevne og våre muligheter for økonomisk vekst.

Etter krigen har det i det store og hele vært enighet i Stortinget om vår forsvarspolitik, og derfor kom det sikkert som en overraskelse for mange at vi i forbindelse med siste statsbudsjett fikk en stor debatt om forsvaret. Foranledningen var at den amerikanske våpenhjelpen, som har så stor betydning for oss, nå blir redusert og til slutt vil bli avvirket. Dette førte til at særlig Høyre krevde større bevilgninger.

Regjeringen har gjennom noen tid i samråd med et kontaktutvalg satt ned av stortingsgruppene, arbeidet med en ny langtidsplan for forsvaret og har da selvsagt tatt i betraktning den nye situasjonen med hensyn til våpenhjelp. Regjeringen har bygd sine overveielser på den forutsetning at vi skal opprettholde vår nåværende basepolitikk og atompolitikk, og at det norske forsvar utelukkende skal utstyres med konvensjonelle våpen. Da vil det være nødvendig å øke forsvarsutgiftene noe, men Regjeringen vil ikke foreslå noen drastisk øking. Det skulle likevel være mulig å sikre tilstrekkelig effektivitet ved en viss omlegging av forsvarspolitikken, særlig ved å legge større vekt på lokalforsvaret.

Regjeringen antar at det er mulig å sikre tilstrekkelig tilgang på vervede til de oppgaver som krever særlig lang opplæring, og den vil derfor fremme forslag om å sette ned tjenestetiden. Forslaget går ut på 12 måneder pluss repetisjonsøvelser i Hæren, Luftvernartilleriet og Kystartilleriet, 15 måneder uten repetisjonsøvelser i Sjøforsvaret og Luftforsvaret.

Like etter stortingsvalget tok debatten om Fellesmarkedet til, og vi opplevde det uvanlige at et utenrikspolitisk spørsmål kom til å spille en sentral rolle i innenrikspolitikken. Ordsiftet fikk til sine tider et noe opphisset preg, men var stort sett saklig. Også innen Arbeiderpartiet ble spørsmålet livlig diskutert. Saken ble forelagt

grunnorganisasjonene, og som alle vil huske, ble det en overveldende oppslutning om sentralstyrets linje, nemlig at Norge burde forhandle med Fellesmarkedet på grunnlag av en søknad om medlemskap. Men i partiet var det et mindretall som fant at denne linjen var betenkelig, og som foretrakk forhandlinger om assosiering. Det fantes også noen ganske få partimedlemmer som var imot begge deler.

I februar i år forstummet debatten om Fellesmarkedet omtrent like plutselig som den hadde begynt. De britiske forhandlinger om medlemskap var brutt sammen, og dermed var forutsetningen for den norske søknad falt bort. Spørsmålet om norsk tilknytning til Fellesmarkedet var ikke lenger aktuelt.

I denne situasjonen må vi fortsatt holde oss til Frihandelsforbundet. Det er en viktig oppgave å bygge ut samarbeidet innen denne organisasjonen og gjøre den sterkere. Om det er det alminnelig enighet i Norge og i Norden for øvrig.

Halvard Lange vil senere komme inn på Europas økonomiske og politiske framtid, men det vil være naturlig for meg å si et par ord om en bestemt side av saken. Europa-tanken led et alvorlig nederlag i Brussel, men den er ikke død. Vi må forutse at Norge, når noen tid er gått, på ny kan bli stilt overfor spørsmålet om å delta i et forpliktende samarbeid hvor praktisk talt hele Vest-Europa er med. Men vi kan trygt gå ut fra at når spørsmålet melder seg neste gang, vil det være på en annen måte og mot en annen bakgrunn enn sist. Derfor må vi ha lov til å tro at det neste gang skal være mulig å finne fram til en norsk linje som vil få alminnelig oppslutning.

Siden unionsoppløsningen i 1905 har vårt politiske liv vært preget — framfor noe annet — av brytningene mellom borgerlig og sosialistisk syn. Ofte er det sagt om oss i Arbeiderpartiet at vi har ført klassekamp. Ja, det har vi — i samme grad som våre politiske motstandere har gjort det. Vi var jo ikke alene om kampen. Men det var en stor forskjell. Vi kjempet for å avvikle klasseskillene, de for å beholde dem.

Det er vi som har hatt framgang i denne striden. Det er gjennomført en økonomisk og sosial utjevning av et omfang som veteranene i vår bevegelse knapt hadde våget å håpe på. Derfor er klassemotsetningene blitt mindre og det politiske ordskifte ikke lenger så tilspisset.

Vi har opplevd at arbeiderbevegelsens syn på samfunnet og mennesket trenger mer og mer igjennom. Dette innebærer at de borgerlige partier har godtatt — sikkert med blendede følelser — mange av våre synspunkter, og det er sagt at dette er den største seier

som noen bevegelse kan vinne. Det kan være mye i det, men utviklingen har også den side at det er blitt vanskeligere å føre politisk debatt. Mange synes at det ikke er så lett å se noen større forskjell på partiene.

Dette kan se ut som et stort problem. I virkeligheten er det ikke det. Politikken er framtidsrettet. Arbeiderpartiet er jo ikke ved veis ende, men har stilt seg store mål. Vår politikk er å styre samfunnsutviklingen og fortsette å forme om det norske samfunnet i like høyt tempo som hittil. Dette vil gi politiske skillelinjer som er klare nok, og tilstrekkelig debatt.

Arbeiderpartiets styrke har ligget og ligger i de store perspektiver. Men ikke bare i dem. La oss ikke glemme at de politiske problemstillinger forandrer seg i takt med samfunnsutviklingen. Et parti som låser seg fast i gamle standpunkter, vil gå fra nederlag til nederlag, mens et parti som fornyer sin tenkning, vil vinne framgang. I politikk gjelder det samme som i vitenskap: Erfaringsmaterialet vokser uopphørlig og tenkningen må føres videre.

Det norske Arbeiderparti, som nå har eksistert gjennom vel 75 år, har i høy grad vist evne til å dra nytte av det vell av erfaringer som denne lange perioden har gitt, og det har aldri stått stille i sin tenking. Det sosialistiske syn har stadig vært under utvikling.

Norske sosialister omkring århundreskiftet hadde nok ikke klare forestillinger om det nye samfunn de drømte om å innføre. Men de arbeidet for praktiske reformer, og så hadde de som mål at samfunnet en gang i meget fjern framtid skulle overta produksjonsmidlene. Dermed ville sosialismen med ett slag være gjennomført. Vi *vet* nå at det slett ikke er så enkelt.

Den russiske revolusjon i 1917 og de store revolusjonære reisninger som senere fulgte i flere andre land, gjorde et sterkt inntrykk i Norge. Revolusjonære teorier vant utbredelse i norsk arbeiderbevegelse, og det nye russiske styre, som hadde avløst tsarismen, vant stor sympati, men bare for noen tid. For erfaringene ble etter hvert skremmende. Det var de demokratiske tradisjoner i vår bevegelse som førte til at Arbeiderpartiet brøt forbindelsen med Komintern.

I trettiårene var det to erfaringer som fikk en avgjørende betydning for vårt politiske syn. For det første den erkjennelse at splittelse virker lammende på arbeiderbevegelsen. For det annet det sterke inntrykk som den økonomiske krise og massearbeidsløsheten gjorde. Arbeiderpartiet formet ut sin aktive krisepolitikk, samlet arbeiderbevegelsen om den og fikk sitt store gjennombrudd. Krisepolitikken utviklet seg etter hvert til en bred reformpolitikk som omfattet alle områder av samfunnslivet.

Dette innebar en omfattende nytenkning. Vi ga opp troen på at det fører noen *snarvei* til sosialismen. Vi gikk inn for å bygge trinn for trinn et nytt samfunn, fullt klar over at dette var en langsiktig oppgave som krevde et tålmodig arbeid. Vi ville ha folket med oss i vår politikk og la folket selv bestemme tempoet. Vi slo fast at folkestyret er en forutsetning for sosialisme og en uunnværlig del av sosialismen.

Det finnes ingen bibel, ingen teser, som kan fortelle oss hvordan det sosialistiske samfunn skal være, og hvordan vi skal nå fram til det. Partier som har bygd sin virksomhet på en politisk bibel, har måttet erkjenne at det ikke har hjulpet dem til å forutse utviklingen. Kommunistene verden over sverger fremdeles offisielt til marxisme og leninisme, men det er en kjensgjerning at i Sovjet-Samveldet er det i dag ikke mye samsvar mellom teori og praksis. Og dette gjelder et samfunn som gjennom revolusjonen gjorde rent bord og ikke har vært hemmet av mangel på makt. Det levende liv tok en annen form enn Marx og Lenin hadde forutsett.

Å fri seg fra dogmer og tenke fritt, er en forutsetning for å finne fram til et fornuftig helhetssyn. Og det er ikke noe som en gjør en gang for alle og så er ferdig med. I politikk må en aldri slutte å tenke. Da landsmøtet i 1949 vedtok et nytt prinsipielt program som ble kalt «Grunnsyn og retningslinjer», betydde det et avgjørende brudd med mange gamle forestillinger og et vesentlig skritt på nytenkningens vei. Men det var bemerkelsesverdig hvor lett det gikk. Det nye programmet vakte slett ikke noen strid, men kom i høy grad til å virke samlende.

Når programmet ble godt mottatt, har det en enkel forklaring. Innledningsvis slo programmet fast at vi lever i en overgangstid, og at et gammelt samfunn er i ferd med å skapes om til et nytt. Deretter omtaler programmet hvordan Arbeiderpartiet mener at utviklingen bør ledes, og hvordan det nye samfunn skal bygges. Det var et program som i jevne, folkelige ord forklarte hva vi aktet å gjøre, og som talte til fornuften.

Jeg vil få lov til — med visse forkortelser — å sitere det avsnitt i programmet som vel er det viktigste:

«Det norske Arbeiderparti vil at Norge skal bygges som et sosialistisk samfunn.

All samfunnsnyttig virksomhet må organiseres ut fra omsynet til de felles interesser og for å dekke de virkelige behov hos folket. Alle mennesker skal ha like gode muligheter til å ta del i utviklingen . . . .



Dette kan bare nåes i et samfunn hvor alle grener av samfunnslivet går inn i et organisert samarbeid som står under folkeflertallets vilje og kontroll. Alle skal sikres det som er grunnleggende for et menneskes livslykke . . . . Ikke noe menneske og ikke noen gruppe av mennesker må ha rett til å fremme sine interesser til skade for fellesskapet.

Utviklingen fram mot et slikt samfunn skal skje i samsvar med tradisjonene i det norske folkestyret. Vi skal utvide demokratiet til å omfatte hele samfunnslivet. . . . Til dette trenger vi en planlegging under folkets kontroll. . . .»

— Hva har vi så gjort for å forme om samfunnet etter disse retningslinjer? Vi har brukt visse hovedmetoder:

For det første har vi år for år utvidet den offentlige virksomhet, slik at både den offentlige sysselsetting og de offentlige budsjetter har vist en sterk vekst. De borgerlige partier er imot denne sosialiseringen, men er i det dilemma at de samtidig skal klage over at mange offentlige oppgaver er forsømt. Borgerlig propaganda er derfor preget av selvmotsigelse.

For det annet har vi stadig bygd ut den økonomiske og sosiale lovgivning. Derfor må bedriftene i langt større utstrekning enn tidligere ta samfunnsmessige hensyn når de treffer sine forretningsmessige disposisjoner. På tilsvarende måte må arbeidsgiverne legge større vekt på sosiale hensyn. Den private eiendomsrett har ikke lenger samme innhold som tidligere, men er blitt begrenset. Dette er også en utvikling som vekker bekymring hos de borgerlige partier. De hevder at vår lovgivning hemmer den økonomiske vekst, men den faktiske utvikling viser at påstanden ikke er riktig.

For det tredje har vi lagt vekt på å bygge ut et samarbeid mellom de offentlige myndigheter og organisasjonene, som spiller så stor rolle i dagens samfunn. Her er både næringsorganisasjonene, fagbevegelsen og de kooperative sammenslutninger med. Dette vidt forgrenede samarbeid fører til mange tiltak som tilgodeser viktige samfunnsmessige behov. De borgerlige partier har ikke så lett for å ta avstand fra denne side av vår politikk, og det er forståelig nok, fordi de da måtte ta avstand også fra næringsorganisasjonene. Men fra tid til annen kan en høre slike synspunkter som at Regjeringen setter Stortinget utenfor når den forhandler med organisasjonene. Men dersom Regjeringen unnlot å føre slike forhandlinger, ville ikke bare den, men også Stortinget få mindre innflytelse.

Ved disse forskjellige metoder har folkestyrets organer økt sin innflytelse over samfunnsøkonomien og samfunnslivet for øvrig. Vi har utvidet demokratiet og er kommet et godt stykke fram mot

et samfunn hvor alle grener av samfunnslivet går inn i et organisert samarbeid som står under folkeflertallets vilje og kontroll. Og her skal vi være klar over at den demokratiske innflytelse går ikke bare gjennom de politiske organer, men også gjennom de store folkelige organisasjoner, særlig fagbevegelsen og de kooperative sammenslutninger.

Men om vi er kommet et godt stykke på vei, så er det ennå langt å gå. Et viktig nytt framstøt som arbeiderbevegelsen nå drøfter, gjelder det industrielle demokrati, spørsmålet om de ansattes innflytelse på arbeidsplassene. Der mangler det mye før en kan si at forholdene er slik vi gjerne vil ha dem i et demokratisk samfunn. Riktignok er det stor forskjell på stillingen i dag og på den tid da bedriftsherren hadde eneherreøymmet over bedriftens liv og virksomhet. De ansatte har gjennom fagforeningene og klubbstyrene etter hvert styrket sin stilling og økt sin innflytelse. Men det er en stigende trang til å kunne nå større resultater på dette området. Produksjonsutvalgene, bransjerådene og bestemmelsen i Hovedavtalen om bedriftsledelsens informasjonsplikt er tiltak som peker i riktig retning. Den oppgaven vi står overfor er imidlertid å finne fram til former for medbestemmelsesrett som er tilfredsstillende for de ansatte, og som er hensiktsmessig for bedriftene. Eller, som Tor Aspengren har uttrykt det: «Målet er å kombinere en effektiv ledelse med et demokratisk samarbeid i bedriften.»

Vi lever i en nyskapingens tid. Det stilles stadig større krav til den som skal hevde seg, til nasjonen, til bedriften og til enkeltmennesket. I en slik tid er det særlig viktig å satse på menneskelig kvalitet. Utdanning og opplæring er da nødvendig, men det alene er ikke nok. Vi trenger å utvikles og modnes i et fortrolig samarbeid og samvirke.

Arbeiderne og funksjonærene kommer med et *krav* om innflytelse og med et *tilbud* om å ta sin del av ansvaret. De bedriftsledere som er i pakt med sin tid, vil godta både kravet og tilbudet i vissheten om at det vil utløse nye og ubrukte krefter. Men mange vil nok stri imot en slik demokratisk utvikling. I dag har vi vanskelig for å forstå at det var nødvendig med en årelang kamp for å få innført den alminnelige stemmerett. Men slik var det. I år er det 50 år siden kvinnene fikk alminnelig stemmerett. Vedtaket var enstemmig. Men så sent som i 1907 uttalte en konservativ representant blant annet: «Å gi kvinnene stemmerett og valgbarhet og gjennomføre dette system i praksis vil simpelthen være å begå nasjonalt selvmord.» Liknende synsmåter ble gjort gjeldende tidligere da det var spørsmål om å gi stemmerett til eiendomsløse og fattige arbeidere, husmenn og fiskere. Til enhver tid vil det være

konservative krefter som kjemper imot utviklingen, men slik motstanderne av den alminnelige stemmeretten omsider måtte gi tapt, vil også motstanderne av det industrielle demokrati før eller siden gi opp sin motstand.

Det er arbeiderbevegelsen som har reist tanken om det industrielle demokrati, og det er arbeiderbevegelsen som må bære den fram til seier. Den faglige og den politiske arbeiderbevegelse i fellesskap må trekke opp klare retningslinjer for det videre arbeid. Under de drøftingene som nå finner sted i våre organisasjoner, må alle gode krefter bidra sitt til at vi kan nå et godt resultat. Fagkongressen og partilandsmøtet i 1965 vil vedta de endelige retningslinjene.

Arbeiderpartiet bygger sin praktiske politikk på den viktige tanke at samfunnets organer *kan* og *bør* påvirke utviklingen. Det er derfor vi vil ha en planlegging under folkets kontroll. Det dreier seg her ikke bare om økonomisk, men også om sosial og kulturell planlegging. Det vi tar sikte på, så langt det er mulig, er å planlegge alle sider av framtidens samfunn. Det er godt kjent at de offentlige planleggingsorganer stadig er blitt bygd ut, blant annet at vi i år har fått en ny avdeling i Finansdepartementet for langtidsplanlegging, og det framstøt som forberedes i distriktsplanleggingen, har jeg allerede omtalt.

Vår planlegging og vår politikk skal møte mange forskjellige behov, men hovedformålet er å skape et samfunn hvor folk trives, og hvor alle skal ha like gode muligheter. Det sier seg da selv at det har avgjørende betydning å sikre voksende velstand og å jevne ut livsvilkårene mellom de ulike grupper av folket og mellom landsdelene. Utover de opplysninger som jeg allerede har gitt om den økonomiske politikk, skal jeg nevne en ting til: Mens vi er kommet ganske langt når det gjelder en rettferdig inntektsfordeling, kan vi ikke si det samme om formuesfordelingen. Dette har vakt bekymring i vårt parti, så meget mer som vi etter krigen har opplevd en veldig vekst i nasjonalformuen. I arbeidsprogrammet har vi forpliktet oss til å ta denne saken opp, og for et par måneder siden oppnevnte Regjeringen en komité som skal foreta en undersøkelse av den utvikling som har funnet sted når det gjelder formuesfordeling og eiendomsrett til produksjonskapital, og som skal foreslå tiltak som kan motvirke uheldige sider ved utviklingen. Petter Jakob Bjerve er formann i komitéen.

Et samfunn hvor folk trives, og hvor alle skal ha like muligheter — det krever meget på mange områder. De resultater vi her har oppnådd, og det nye vi skal gjøre, får landsmøtet rik anledning til å drøfte når vi skal behandle forslaget til program for kommunevalget, det program som bærer overskriften «Planlegging

for vekst og trivsel». Men jeg har lyst til framheve den rolle som utbyggingen av undervisningen spiller i hele samfunnsomformingene.

De første sosialister la stor vekt på opplysning og undervisning. Dessverre trådte denne saken i bakgrunnen i den periode da arbeiderbevegelsen over størstedelen av verden var så ensidig opptatt av at staten skulle overta produksjonsmidlene, og trodde at det var en snarvei til sosialismen. Men når det gjelder å skape likhet og rettferdighet i samfunnet, er det neppe noe som spiller en slik rolle som å sørge for like muligheter til utdanning og til å ta del i kulturlivet. Kulturpolitikken må derfor stå sentralt i en sosialistisk politikk, og det gjør den da også i vår praktiske politikk i dag.

Trygve Bratteli sa i et foredrag som han holdt for ikke lenge siden, at «vi lever ikke lenger i et kapitalistisk samfunn av typen 1930 eller 1920, men vi lever i et samfunn av vesentlig annen karakter». For min del ga jeg på forrige landsmøte uttrykk for samme tanke med disse ordene: «Norge er ikke lenger et kapitalistisk land, og heller ikke sosialistisk, men vi lever i en overgangstid. . . . Vår oppgave er å føre prosessen videre.» Dette er for så vidt ikke noe annet enn vi skrev i «Grunnsyn og retningslinjer».

Når vi nå skal føre prosessen videre, kan vi glede oss over et politisk omslag ute i verden. Forrige ti-år var preget av at alle ledende land i Vesten hadde mer eller mindre konservative regjeringer. I begynnelsen av femtiårene måtte jo både arbeiderregjeringen i Storbritannia og den demokratiske regjering i Amerika vike plassen for høyreorienterte krefter. Et vendepunkt inntrådte i 1960 da Kennedy ble valgt til amerikansk president, og Amerika på ny fikk en radikal regjering, som bygger på tradisjonene fra Roosevelts tid. I Storbritannia har den politiske situasjon utviklet seg slik at det er godt håp om at vi snart kan få en arbeiderregjering. I Vest-Tyskland og Berlin har sosialdemokratiet gått sterkt fram, og Østerrike har nettopp med betydelig flertall gjenvalgt sin sosialdemokratiske president. De svenske sosialdemokrater fikk ved siste valg mer enn halvparten av stemmene. Det finnes enkelte unntak fra denne tendensen, men de er av mindre betydning.

Den politiske utvikling i den vestlige verden peker mot venstre — til fordel for arbeiderbevegelsen og for andre radikale krefter som står oss nær. Mot denne internasjonale bakgrunn skal landsmøtet drøfte vår politikk og forberede et valg.

Foredraget ble mottatt med langvarig bifall og ordstyreren takket.

## Landsstyrets forslag til manifest

for landsmøtet var sålydende:

Vi har hatt en rik utvikling i landet vårt i løpet av de siste 10 år. På mange måter er det blitt mye lettere og bedre å leve i Norge. Den nakne nøden og fattigdommen er borte. Vi har greidd å bygge opp et nytt og moderne Norge.

Arbeiderbevegelsen har vært den store sosiale drivkraften bak denne framgangen. Gjennom den har jevne mennesker vunnet politisk makt og innflytelse i vårt demokrati. Vi er fortsatt underveis. Selv om mye er gjort, har vi ennå mange uløste oppgaver. Den moderne utviklingen gir oss stadig nye gjøremål. Vi har greidd å sette hele folket i arbeid, men ennå er vinterledigheten et alvorlig problem i store deler av landet. Vi har tatt mange banebrytende løft i skolesektoren, men ennå er det langt igjen før all vår ungdom har lik mulighet til utdanning, som er i samsvar med den enkeltes anlegg og interesser. De gamle og syke er frigjort fra direkte nød, men ofte har de vanskelig for å fylle livet med virkelig trivsel. På arbeidsplassene har fagbevegelsen gitt de ansatte en sterk innflytelse, men ennå er det langt igjen før demokratiet er realisert i vårt arbeidsliv. Både økonomisk og sosialt har små grupper i vårt folk ennå en privilegert stilling, som virker urimelig og urettferdig.

Arbeiderpartiet vil gå inn for å løse disse problemene. Partiet vil fortsatt ta sikte på å lede vårt samfunn mot nye økonomiske, sosiale, kulturelle og rent menneskelige mål. Vi vil bygge et samfunn på idéene om menneskelig likeverd og solidaritet. Planmessig og bevisst må vi lede utviklingen, slik at vi oppnår jevn vekst, økt menneskelig trivsel og større mulighet for alle til å leve et rikt liv. Vi vil ha en rettferdig fordeling av alle de godene som et moderne samfunn kan gi oss.

Det vil bli behov for en sterk innsats for å løse de store fellesoppgavene i årene framover. Vi må gjennomføre en rask utbygging av kommunikasjonene, undervisningen og forskningen, og vi må ta nye løft for å bedre de eldres økonomi, og for å åpne nye muligheter for de unge.

Det vil også bli behov for en sterk og planmessig innsats for å bygge ut de svake områdene i landet. Vi opplever i dag en omfattende strukturendring i vårt arbeids- og næringsliv. Folk forlater de gamle næringene og flytter sammen i nye tettbebyggelser. Det vil i årene framover bli en sentral oppgave å lede denne utviklingen, slik at hele vårt samfunn blir rikere og menneskene tryggere. Vi

må skape by- og bygdesamfunn i vekst og trivsel, og samtidig hindre stagnasjon og pessimisme i distrikter med synkende folketall.

Alt dette er oppgaver som krever dristighet og samfunnsmessig initiativ. I fellesskap skal vi utnytte de store mulighetene som en ny tid vil gi oss. Etter disse retningslinjene vil Arbeiderpartiet i de kommende år ta sikte på å fremme en utvikling, som kan fornye og berike hele vårt demokrati. Gjennom en planmessig innsats vil vi sikre vekst og trivsel.

## Ordsiftet.

*Erland Mikkelsen*, Oslo, var første taler. Han kom innledningsvis inn på det LO-formannen hadde sagt i sin hilsmingstale om de vanskelige forhandlingene og det fellessoppgjør som nettopp er avsluttet. Jeg vil gjerne, sa Mikkelsen, uttale min anerkjennelse av det gode arbeid som Konrad Nordahl utførte her. Men det kan nok bli et like vanskelig oppgjør neste gang. Regjeringens erklæring om prisene var en vesentlig faktor under avstemningen og sammen med de faglige tillitsmenns anbefaling veide dette tungt og bidro til at forslaget ble vedtatt. Men jeg vil nevne at spørsmålet om en indeksregulering alt diskuteres på arbeidsplassene, og det vil sikkert bli et hovedkrav ved neste tariffrevisjon. Et annet spørsmål som også drøftes er om hvilke muligheter regjeringen har til å komme sterkere inn i bildet når det gjelder fastsettelse av lønningene. Vi må få en bedre sikring av våre lønninger.

Så noen ord om politikken, slik vi som er tillitsmenn ute på bedriftene, i klubbene, ser den. Det blåser en venstrevind ute i Europa, sa Einar Gerhardsen. Ja, jeg tror det samme er tilfellet i Norge. Det norske Arbeiderparti har større muligheter enn noen gang før. Hvis vi tackler problemene riktig, vil vi ha de aller beste sjanser ved valget til høsten. Vi må imidlertid klart erkjenne at også vi har en høyrefløy og en venstrefløy innenfor arbeiderbevegelsen. Vi bør betrakte det som like naturlig her hjemme som i England. Et fornuftig samarbeid mellom denne høyre- og venstrefløyen vil overflødiggjøre Sosialistisk Folkeparti. Jeg mener vi ikke skal være redde for å vedta en resolusjon med litt brodd i. La oss si vår mening rett ut. Vi har ikke råd til å splitte oss opp i flere partier. Jeg synes AUF og dets organ «Fritt Slag» fører en aktiv politikk, og dette har styrket hele bevegelsen. Vi bør etter min mening få en debatt om disse spørsmål.

*Wernalf Faloa*, Bergen, erklærte seg enig med Gerhardsen i at tiden nå var inne til å nedsette tjenestetiden i det militære. I denne sammenheng burde man imidlertid også ta opp spørsmålet

om å frita sjøfolkene. Marinen burde gå over til vervede mann-skaper. Taleren kunne tenke seg at man, for kontrollens skyld, fritok alle de sjøfolk som hadde så lang fartstid at de hadde oppnådd pensjonsgrunnlaget for sjømannspensjonen. Han håpet statsministeren ville se på dette spørsmålet. — Faloa berørte også det som innlederen hadde vært inne på, nemlig det dårlige frakttmarked. Likevel opplever vi, sa han, at det er mangel på arbeidskraft i vår handelsflåte. Hva er årsaken til det? Jeg tror det har sammenheng med den behandling som våre sjøfolk ofte er utsatt for fra sine arbeidsgiveres side. Vi har bestemmelser om fri hjemreise for sjøfolk som seiler ute og som er forhyrt i utlandet. Men disse bestemmelsene blir i enkelte tilfeller gjort illusoriske av rederne. Når sjøfolkene har vært ute og seilt i 17 måneder, selger rederne båtene ute, og på den måten fritas de for sine forpliktelser til å bekoste hjemreisen. Vi bør derfor innføre den regel at sjøfolkene under enhver omstendighet skal garanteres fri hjemreise.

*Håkon Bingen, Oslo:* Den forening jeg representerer har sendt inn et begrunnet forslag om industrielt demokrati. Det ble sendt inn 3 uker før fristen, men det er likevel ikke kommet med i det trykte hefte som er sendt ut til partilaga. Det er riktignok kommet med i tilleggsheftet, men dette er ikke sendt ut, men foreligger først her på landsmøtet. Jeg viser til dette forslaget som står på side 7 i tilleggsheftet.

Aspengrenkomitéens innstilling er et meget viktig og godt opplegg, og vi mente det burde vært tatt opp til behandling på dette landsmøte. Mange stilte seg det spørsmålet etter valget i 1961 — og Einar Gerhardsen var også inne på det i et foredrag om valgresultatet — at vi kanskje måtte se tilbakeslaget i sammenheng med at vi ikke hadde noen stor sak å kjøre fram med. Vi måtte i et hvert fall sørge for at vi i 1965 fikk en sentral sak å samle oss om. Her har vi saken: Det industrielle demokrati er en stor og sentral sak. Men hvor lenge skal vi prate om denne? Nå må vi vise at vi har både vilje og evne til å gjennomføre den. I forslaget til manifest står det to linjer om saken, nemlig dette: «På arbeidsplassene har fagbevegelsen gitt de ansatte en sterk innflytelse, men det står mye igjen før demokratiet er virkelig gjort i vårt arbeidsliv.» Det er godt det står her, men vi må si det mer positivt. Vår forening har fremmet et motivert forslag, og vi mener at alternativ 1 i vårt forslag bør legges til grunn. Vi sier her at spørsmålet må bringes ut av den nåværende bakevje og gis en klar målsetting. «Demokratisk bedriftsforsamling» er et godt uttrykk for det vi ønsker. Vårt forslag forutsetter en løsning gjennom

lovveien. Jeg kan ikke bruke tiden til å sitere mer fra forslaget, men jeg håper dere leser det. Ordningen med et bedriftsdemokrati må gjennomføres også i kommunene, staten og i arbeidernes egne bedrifter, og også i de kooperative bedrifter.

Er vi i stand til å gjennomføre bedriftsdemokratiet i dag? Ja, vi mener det. Vi har pekt på flere oppgaver som vi har foreslått at Aspengrenkomiteén tar initiativet til. 1. Å få fremmet en bedriftsopplæringslov og at det samtidig tas skritt til en utbygging av den alminnelige undervisning. 2. Å få utarbeidet en plan for snarlig opprettelse av en arbeiderskole om bedriftsdemokrati. 3. At AOF gjør bedriftsdemokratiet til en hovedpost på sitt program.

Bingen viste til slutt i sitt innlegg til det forslaget som Vest-Agder Arbeiderparti hadde sendt inn (Forslag nr. 25) om opprettelse av et tidsskrift for arbeiderbevegelsen. Det var et forslag han og hans forening varmt vil støtte.

#### *Forslaget om demokrati i arbeidslivet (Nr. 34)*

som var innsendt av Sosialistisk Forum, Oslo, var sålydende:

1. Kravet om gjennomføring av demokratiet i arbeidslivet må få sin plass i partiets prinsipielle program, jfr. I nedenfor.
2. Landsmøtet henstiller til Regjeringen å utarbeide forslag til:
  - a) En lov om opprettelsen av en demokratisk bedriftsforsamling i overensstemmelse med de synspunkter som er framlagt under III, A.
  - b) En bedriftsopplæringslov som nevnt under III, C, 1.
3. Landsmøtet henstiller til Regjeringen og våre representanter i kommunestyrene å få utarbeidet slike forslag til direktiver for deres bedrifters indre organisasjon som nevnt foran under III, B.
4. Landsmøtet henstiller til Samarbeidskomiteén mellom LO og DNA at den gjennom Aspengrenkomiteén eller spesielle komitéer utarbeider:
  - a) Forslag til retningslinjer for gjennomføringen av bedriftsdemokratiet i arbeiderbevegelsens egne tiltak.
  - b) Forslag til framgangsmåte for det samme formål i de kooperative bedrifter.
  - c) Forslag til opprettelse av en arbeiderskole for veiledning og skoleing av arbeidstakerne i bedriftsdemokrati, som nevnt under punkt III, C, 2.
  - d) Forslag til program for Arbeidernes Opplysningsforbund som nevnt under punkt III, C, 3.

#### *Motivering:*

##### I.

Vi oppfatter Aspengrenkomiteéns oppnevning og dens debattopplegg som et klart uttrykk for at vår bevegelse nå vil gjennomføre sitt gamle krav om demokrati i arbeidslivet.

Vår definisjon av det fulle bedriftsdemokrati er en bedriftsorganisasjon hvor alle som er ansatt i bedriften, gjennom sine demokratisk valgte organer



har den bestemmende myndighet over alle bedriftens anliggender, alt innenfor den planøkonomiske ramme og de lover og vedtak som statsmaktene treffer til enhver tid.

Vårt første forslag går ut på at denne målsetting blir klart fastlagt i partiets program og i den lov om bedriftsdemokrati som vi mener må fremmes.

Vår definisjon bygger på den sosialistiske grunnoppfatning at det er arbeidet som skaper verdiene. Forvaltningen av disse verdier må derfor ligge hos arbeidstakerne, omfattende både håndens og åndens arbeidere. Denne forvaltning kan dels skje gjennom arbeidstakerne organisert i den enkelte bedrift og dels gjennom deres representasjon i stat og kommune.

## II.

Aspengrenkomitéen ber om partilagenes grunngitte syn på de tre alternativer for gjennomføringen av bedriftsdemokratiet. Vårt syn på disse alternativer er:

### *Alternativ 3. — Veien om produksjonsutvalgene.*

Vi mener at denne vei ikke kan anbefales. Produksjonsutvalgene har, stort sett, ikke vært noen suksess. Den viktigste årsak til dette er deres begrensede målsetting, sammensetning og myndighet.

### *Alternativ 2. — En utvidelse av medbestemmelsesretten gjennom Hovedavtalen.*

Det er nødvendig å skille mellom de muligheter for begrensede forbedringer i den bestående avtale som de regulære forhandlinger om Hovedavtalens fornyelse gir anledning til, og det langt viktigere spørsmål om Hovedavtalen er en brukbar hovedvei til gjennomføring av det fulle bedriftsdemokrati.

Vi går ut fra som en selvfølge at Hovedavtalen, og mulige forbedringer av den, fortsatt vil bli benyttet som ett av midlene til å fremme bedriftsdemokratiet, der hvor både arbeidsgivere og arbeidstakere ser seg tjent med denne framgangsmåte. Men vi mener at Hovedavtalen, selv med forbedringer, ikke kan tjene som hovedveien, og det av følgende grunner:

Vi forstår det slik at den Hovedavtale som nå gjelder først løper ut i 1964. Denne sak kan ikke hvile til da. Vi mener dessuten at veien om Hovedavtalen har en rekke svakheter. Avtalens prinsipielle forutsetning er at det tradisjonelle partsforhold mellom arbeidstaker og arbeidsgiver, med arbeidsgiverens besluttende myndighet, skal bestå. Det fulle bedriftsdemokrati kan ikke finne sin plass innenfor denne ramme. Den utveksling av informasjon, de konferanser og kontaktorganer som det er tale om under Hovedavtalen, har en rådgivende og altfor begrenset karakter til å kunne skape den levende kontakt mellom og innenfor alle grupper av arbeidstakerne, som er en forutsetning og et hovedmål for bedriftsdemokratiet. Man kan derfor ikke regne med å oppnå enighet om avgjørende skritt i retning av det fulle bedriftsdemokrati bare gjennom avtaler. Det må skje ved lov.

Vi tror at de betenkeligheter som er reist når det gjelder virkningen av det som kalles lovens «tvang» på det nå eksisterende samarbeid i bedriftene er sterkt overdrevet. På så å si alle samfunnslivets områder er lovveien blitt demokratiets vei til avgjørelse av vesentlige interessemotsetninger, der hvor forhandlinger ikke fører fram. Mulighetene for avtaleløsninger vil økes ved at målsetting og hovedretningslinje er fastlagt i lovs form. En må videre

anta at de progressive krefter på arbeidsgiversiden bare vil se en fordel i at man ved lovgivningen tar de prinsippavgjørelser som er av bred samfunnmessig betydning.

#### *Alternativ 1. — En demokratisk bedriftsforsamling.*

Vi er av den mening at dette alternativ bør velges som hovedlinje for vårt arbeid.

Hele spørsmålet om bedriftsdemokratiet trenger en ny start. Det må bringes ut av den nåværende bakenveie og gis en klar målsetting. «Demokratisk bedriftsforsamling» er et godt uttrykk for det vi ønsker.

Både produksjonsutvalgene og Hovedavtalens konferanser og kontaktorganer ligger på siden av den avgjørende ordrelinje i bedriften. I den demokratiske bedriftsforsamling derimot får vi et organ som står i sentrum for bedriftens organisasjon.

Den demokratiske forsamling vil omfatte en allsidig representasjon fra alle bedriftens avdelinger. Den vil ha beslutende myndighet. I tillegg til ordningen med valgte tillitsmenn til en bedriftsforsamling som skal fatte vedtak som gjelder hele bedriften, må det sørges for ordninger hvor spørsmål av gruppemessig eller avdelingsmessig omfang kan behandles. Man vil kunne oppnå dette gjennom bedriftsforsamlingen som åpner en naturlig adgang til å opprette alle de underutvalg for spesielle avdelinger og oppdrag som virksomheten måtte kreve, og som måtte vise seg viktige for full utnyttelse av de varierte kvalifikasjoner som en arbeidsstokk sitter inne med. Den vil på denne måte være et organ for levende kontakt mellom alle som arbeider i bedriften og for full utnyttelse av deres initiativ og skapende evne. Den vil forene myndighet med ansvar og på den måten bidra til både demokrati og effektivitet.

Endelig vil bedriftsforsamlingen ha en smidighet som muliggjør tilpassning til de vidt forskjellige bedriftstyper som vårt samfunn rommer. Og ved å la representanter for det offentlige og eventuelt forbrukerne bli representert i forsamlingen vil man kunne sikre en samordning av bedriftens virksomhet med de bredere samfunnmessige interesser til enhver tid.

Da våre organisasjoner i første rekke består av medlemmer som har hatt adgang til videregående utdanning, finner vi det naturlig å understreke de særlige oppgaver som melder seg innenfor bedriftsdemokratiet for de såkalte funksjonærgrupper blant arbeidstakerne. Ved en aktiv innsats for bedriftsdemokratiet vil de der kunne bidra vesentlig til å fjerne det forældete skille mellom åndens og håndens arbeidere og til å styrke det solidariske fellesskap mellom alle arbeidstakere.

For å kunne gjennomføre bedriftsdemokratiet etter den hovedlinje som vi her går inn for, vil det trenge en rekke tiltak, både fra myndighetenes, fra organisasjonenes og fra arbeidstakernes side. Vi skal nevne noen av disse.

A. — Det bør så snart som gjørlig fremmes forslag til en lov som tar sikte på å opprette en demokratisk bedriftsforsamling i alle bedrifter med for eksempel over 30 ansatte, og i alle mindre bedrifter hvor arbeidstakerne med for eksempel 3/4 flertall uttaler ønske om det. Forsamlingen bør omfatte representanter for alle deler av bedriften og ha myndighet til å velge bedriftens styre og å avgjøre viktige spørsmål i forbindelse med driften.

Loven må sette opprettelsen av en slik forsamling som målet for organiseringen av alt bedriftsliv i landet. Men det bør gis anledning til nærmere bestemte unntak, ut fra situasjonen i det enkelte tilfelle. Det kan være

bedriftens spesielle karakter, eller ønskemålet hos de som arbeider i bedriften når det gjelder å finne overgangsformer på veien til den demokratiske bedriftsforsamling. Slike overgangsordninger kan f.eks. være knyttet til de organer som er opprettet under Hovedavtalen eller til produksjonsutvalgene. Både den demokratiske bedriftsforsamlings sammensetning og dens myndighet bør på denne måte kunne tilpasses forholdene på den enkelte bedrift. Vedtak om slike variasjoner fra hovedregelen må ha tilslutning fra for eksempel 3/4 av arbeidstakerne, og det bør kunne tas opp til ny vurdering hvert år, slik at hovedmålet kan realiseres snarest mulig. Det kan bli spørsmål om å opprette et rådgivende organ med innsikt og erfaring på området til å bistå med løsningen av de spørsmål som vil melde seg under disse overgangsordninger.

Vi mener ikke at loven obligatorisk skal sette eierne i mindretall. Men vi mener at en lov som tillater at det kan skje, ikke vil være i strid med Grunnlovens § 105.

Loven vil ikke være noen ekspropriasjonslov eller maskert ekspropriasjonslov. Den vil ikke innebære at «nogen maa afgive sin rørlige eller urørlige Eiendom til offentlig Brug», og vil derfor ikke medføre noen erstatningsplikt for det offentlige. En slik lov må sees som en lov som begrenser eller innskrenker en eiers råderett over sin eiendom i samfunnets interesse. Slike lover om bånd på råderetten har en mange eksempler på, og disse lover har ikke vært ansett grunnlovsstridige og gir ikke noe alminnelig krav på erstatning. En lov om demokratiske bedriftsforsamlinger kan heller ikke anses grunnlovsstridig med den begrunnelse at den skulle påføre bedriftseierne et tap som de ikke får erstatning for. Loven har ikke til formål å påføre eierne et tap. Loven vil tvert om ta sikte på å trygge og å konsolidere bedriftene, slik at de kan drives med fortjeneste. At eiernes fortjeneste kan bli begrenset gjennom bedriftsforsamlingens vedtak i bedriftens og samfunnets interesse, er ikke mer grunnlovsstridig enn den begrensning av fortjenesten som skjer gjennom den alminnelige og allerede vidtgående inntekts- og formuesskattlegging. Heller ikke i forhold til de ansatte dreier det seg om noe helt nytt, men om en utvidelse av de rettigheter som allerede tilkommer dem gjennom lov og avtale.

B. — Komitéen reiser til slutt spørsmålet om *hvilken rolle man skal tillegge retningsskapende bedrifter*. Vi mener at opprettelsen og utviklingen av pionérbedrifter i bedriftsdemokrati, etter forsvarlige forberedelser, bør tillegges stor betydning. Statens og kommunenes bedrifter, de kooperative foretagender og ikke minst arbeiderbevegelsens egne produktive tiltak bør føle ansvar og gå foran.

Men dette må ikke bety at vi skal vente med å gjøre videre generelle framstøt til vi har vunnet erfaringene fra slike pionértiltak. Disse kan ta sin tid og må ikke bli påskudd til å forhale utviklingen av bedriftsdemokratiet i de private bedrifter, hvor utviklingen på dette område i enkelte tilfelle ligger langt forut for de offentlige.

Stat og kommune bør snarest fremme nye direktiv for den indre organisasjon av sine bedrifter, som kan gjøre dem til mønstre for bedriftsdemokrati.

C. — Vi savner i komitéens debattopplegg forslag når det gjelder *opplæringen og utdannelsen* for disse store nye oppgaver, men forstår at disse spørsmål vil bli tatt opp senere. Det blir en viktig forutsetning for den fulle gjennomføring av bedriftsdemokratiet at arbeidstakerne får den tid fra sitt vanlige arbeid som de trenger for å kunne få denne opplæringen. Det gjelder først og fremst tid til å skaffe seg innsikt i den avdeling og i den større bedriftsorganisasjon som man selv skal være med å forvalte.

Det kan skje ved at en del av den vanlige arbeidstid nyttes til dette formål enten ved avtale eller ved lov. Vi vil foreslå at Aspengrenkomitéen tar initiativ til:

1. Å få fremmet en bedriftsopplæringslov som bl. a. fastslår at viktig opplæring på dette område må bli tillatt å skje i arbeidstiden. — Samtidig bør det tas skritt til en utbygging av den alminnelige undervisning, slik at den gir demokratiet i produksjonslivet den plass det fortjener.
2. Å få utarbeidet en plan for snarlig opprettelse av en arbeidsskole i bedriftsdemokrati, til veiledning og utdanning av det stadig voksende antall representanter i bedriftsdemokratiets forskjellige organer.
3. At Arbeidernes Opplysningsforbund gjør bedriftsdemokratiet til en hovedpost på sitt program.

Disse tiltak må ikke oppfattes som betingelser som må foreligge før loven om bedriftsdemokratiet vedtas og gjennomføringen av den begynner, men som en viktig del av de skritt som må ledsage denne gjennomføring.

Etter forslag av ordstyreren ble forslaget fra Sosialistisk Forum oversendt Hønsvald-komiteén.

#### *Forslag nr. 14 om samarbeidskomité for samferdselsspørsmål.*

Ragnar Christiansen, Buskerud, tok opp forslag nr. 14, sålydende:

Partiets program går ut på høyest mulig kommunikasjonsstandard over hele landet. Dette er en fornuftig og riktig målsetting, men den skaper store problemer på grunn av de store avstander og våre befolknings- og naturforhold. Samferdselen pålegger da også vårt samfunn store utgifter.

På grunn av stor økning i biltallet vil behovet for utbygging av veiene tilta. Men i årtier framover vil en stor del av befolkningen fortsatt ikke ha råd til å skaffe seg privatbil. Disse må også transporteres, og det vil fortsatt være behov for rutegående transport som rutebiler og jernbane. En normal utvikling vil også medføre et stadig stigende behov for gods-transport, og ikke minst her vil det oppstå problemer.

En av de aller viktigste oppgaver er å få samordnet transporten. Man har bestemt inntrykk av at transportapparatet i flere deler av landet er blitt sterkt overdimensjonert. En fornuftig konsesjonspolitikk og samordning vil kunne medføre store besparelser for samfunnet.

En stor del av de fagorganiserte arbeider i samferdselssektoren. For disse vil det være av stor betydning for framtiden å vite at deres organisasjoner samarbeider effektivt med de politiske. Dessuten vil det være av betydning for partiet å ha et godt samarbeid med de respektive fagforbund innen samferdselssektoren. Vi mener at et slikt samarbeid vil ha stor betydning for løsningen av de problemer som vil melde seg på dette område. For å etablere et slikt samarbeid foreslår vi at landsmøtet gjør følgende vedtak:

«DNA tar initiativet til å få dannet en samarbeidskomité for samferdselsspørsmål mellom partiet og fagbevegelsen.»

Styret i Buskerud Arbeiderparti har behandlet forslaget og fattet følgende vedtak:

«Styret gir sin tilslutning til forslaget fra Hokksund og omegn Jernbanelag.»

Også dette forslaget ble, etter forslag av ordstyreren, sendt Hønsvald-komiteén.

*Paul Engstad*, partikontoret, hadde ordet til forretningsordenen, og opplyste i anledning av Bingens kritikk at alle forslag som var kommet inn til partikontoret innen fristens utløp, var med i landsmøtets sakliste. Forslaget fra Sosialistisk Forum ble behandlet akkurat på samme måte som alle de øvrige, men det var ikke kommet til oss før fristen var utløpet. Derfor er det havnet i tilleggshæftet. Samtlige forslag vil imidlertid bli sendt til de rette instanser.

*Brede Tørudbakken*, partisekretær i Oppland, syntes det var hyggelig å høre at det nå skal bli alvor av nedsettelsen av militærtjenesten. Det var på høy tid at det ble foretatt en nedskjæring, for nå sløses det uhyggelig med tiden på moene. Det burde sørges for en omfattende rasjonalisering av vårt militærstell.

*Per Tveten*, Akershus: Jeg vil særlig komme inn på vår skolepolitikk og vår boligpolitikk. Vi har selvsagt gjort en god innsats på begge områder, men tempoet er i ferd med å synke. Det gjelder særlig for boligbyggingen. Det er et faktum at boligbyggingen helt siden 1952 har vist en synkende tendens. Vi burde imidlertid ha en øking fra år til år. Vi var en gang oppe i 35 000 leiligheter pr. år, men nå er vi nede i 28 000 pr. år. Forholdene er slik at ungdommen ikke kan gifte seg og stifte familie, og særlig i Oslo er forholdene fortvilet. — Et par ord om NATO-møtet som nå holdes i Ottawa. Jeg leste i morges en melding derfra, og slik jeg forsto den, er det nå meningen at NATO skal få sin egen atomstyrke. Er det riktig? Jeg retter spørsmålet til utenriksministeren. — Når det gjelder skolespørsmålet, så vil jeg etterlyse en komité til utredning av den nye skoleordningen her i landet. Her bør lærerskolene og utdanningen av lærerne tas opp. — Taleren var i slutten av sitt innlegg inne på en annonse fra MRA (Moralsk Opprustning) som bl. a. Arbeiderbladet hadde hatt. Jeg har forstått det slik at Arbeiderbladet tidligere har avvist den slags annonser, sa Tveten, men nå er altså denne linje forlatt. Jeg mener vi bør vedta en uttalelse hvor vi fraber oss liknende annonser. Han tok opp dette forslaget:

«Landsmøtet mener at redaktøren av Arbeiderbladet har optrådt ukorrekt ved å tillate at MRA fikk inn annonser i Arbeiderbladet. Landsmøtet pålegger redaktøren om ikke å ta inn annonser i framtiden fra MRA og andre liknende organisasjoner.»

Ordstyreren foreslo forslaget sendt Hønsvald-komitéen, og dette ble enstemmig vedtatt.

#### *Trafikkspørsmål i Nord-Norge.*

Rolf Hellem, Ofoten, tok opp forslag nr. 15, som var sålydende:

#### *Trafikkspørsmål i Nord-Norge.*

I dag opprettholdes den nødvendige trafikk i landsdelen ved statsstøtte i stort omfang. Dette gjelder både land- og sjøverts trafikk.

Spørsmålet om en sterkere samfunnsmessig kontroll og ledelse for å oppnå en mer rasjonell utnytting av trafikkapparatet har vært reist tidligere av Det norske Arbeiderparti. Representantskapet i Narvik Arbeiderparti ber om at landsmøtet 1963 fremmer forslag om at det oppnevnes et utvalg som utreder spørsmålet om utvidet samfunnsmessig ledelse og koordinering av trafikkapparatet i Nord-Norge, enten i regionale enheter, eller samlet for landsdelen.

Spesielt bør spørsmålet utredes om å la Norges Statsbaner overta og drive, i områder hvor jernbanen ikke er utbygd, bussruter som må anses som stamruter eller som er tilførselslinjer til jernbanenettet. Hvor ferjeforbindelser er nødvendige for disse rutene, inngår de i statens rutedrift.

Det vises i denne sammenheng til de utredninger som er utarbeidet av Norsk Jernbaneforbund om dette spørsmål.

Øivind Granli, Akershus, ville spesielt oppholde seg ved skolesektoren. Det er all grunn til å være fornøyd med framskrittene på dette område, sa han, men det finnes også en bakside. Jeg tenker da på skolebyggingen. I Stortinget var det for en tid siden en interpellasjon om kostnadsnivået og skolebygningene, der det ble pekt på at det ble bygd så uforholdsmessig dyrt. Fra statsråd Sivertsen kom det et svar som tydet på at man på departementshold ikke hadde klart for seg hva som er årsaken til at skolebygningene blir så kostbare. Etter min mening har man i dette tilfelle ikke klart å bruke de rette virkemidler. Jeg sitter sentralt og behandler konkurranseutkastene i forbindelse med skolebygninger. Jeg kan fortelle at da jeg gjennomgikk disse for Eidsvoll gymnasium, var det merkbart at arkitektene utarbeidet ett nøkternt forslag og ett for å vinne konkurransen. Jeg kan nevne at et av landets mest kjente arkitektkontorer har gjennomgått tre prosjekter der byggekostnadene varierte mellom 2—2,8 og 3,5 millioner kroner. Det kunne uten vanskelighet reduseres med 700 000 kroner. Det er nødvendig å gripe ondet ved roten, og da må vi begynne med byggekomitéene, de som planlegger skolebygningene. Her må det tas tekniske og økonomiske og ikke bare pedagogiske hensyn. Planer for skolebygg bør behandles sentralt, men også på fylkesplanet. Der har vi imidlertid ikke høvelige organer til å behandle slike planer. Derfor bør vi skaffe oss slike.

Jeg mener vi kan spare store summer hvis vi får slike organer. I boligbyggingen har vi fastsatt normer, og hvis de ikke blir fulgt, blir søknad om støtte avslått. Hvorfor ikke innføre det samme for skolebygg? I Sverige og England har de slike normer. Jeg tror også at vi bør komme fram til en bedre samordning når det skal bygges slik at vi kan få alt under ett tak. Vi bør ta sikte på å reise kultursentra i by og bygd. Jeg tillater meg i den sammenheng å ta opp forslag nr. 9 og 10.

Når det gjelder forslag nr. 10 om avgiftsfritak for svømmehaller, vil det ikke innebære så store summer for staten. Det er bygd bare én større svømmehall hittil i år, og det er synd for vi trenger atskillig flere svømmehaller rundt om i landet.

Forslagene er sålydende:

#### 9. Fra Eidsvoll Arbeiderparti, Akershus:

##### *Byggekostnadene for skolebygg.*

Det skjer for tiden en veldig utvikling på skolesektoren i vårt land. Dette fører med seg en omfattende byggevirksomhet som finansieres av stat, fylke og kommuner.

En rekke eksempler har vist at det kan være unormal stor skilnad i kostnadene for to eller flere byggeprosjekter med samme romprogram.

Vi vil foreslå at partiet snarest setter ned et utvalg som får til oppgave å utrede hva som kan gjøres for å motvirke denne skjevhet.

#### *Motivering:*

Høsten 1962 reiste stortingsmann Samuelsen, Finnmark, et grunnlagt spørsmål til kirke- og undervisningsministeren om hva som var årsaken til at et skolebygg med samme romprogram oppført i Nord-Norge skulle bli dobbelt så dyrt som et tilsvarende bygg oppført i Sør-Norge.

Svaret fra kirke- og undervisningsministeren ga ikke uttrykk for at departementet har årsaksforholdet på det rene.

En er videre kjent med at en av landets mest kjente arkitekter nylig har hatt til uttalelse 3 forskjellige prosjekter med samme romprogram og med beliggenhet i Østlands- og Sørlandsdistriktet. Byggekostnaden varierte fra 2 til 3,5 mill. kroner. Det kan dokumenteres en rekke tilsvarende eksempler.

Alle disse tilfellene en kjenner til skyldes planleggingsarbeidet. Vårt kommuneparti er av den mening at det må opprettes et rådgivende teknisk økonomisk vurderingsorgan som enten må ligge i tilknytning til departementet eller på fylkesplanet.

Skal dette organ innpasses sentralt, er det rimelig at det legges til Kirke- og undervisningsdepartementet. Men mye taler for at det burde ligge i tilknytning til fylkesadministrasjonen og sideordnet, men ikke underlagt skoledirektørene. En er overbevist om at et slikt organ vil spare samfunnet for nesten like store beløp som det en hittil har hatt til rådighet på statsbudsjettet for tilskott til skolebygg.

#### 10. *Fra Eidsvoll Arbeiderparti, Eidsvoll:*

##### *Avgiftsfritak for svømmehaller.*

Bygging av svømmehaller i tilknytning til skoleanlegg, eller som frittstående bygg, foregår over hele landet.

De gjeldende regler for omsetningsavgift gir avgiftsfritak for svømmehaller som er en integrerende del av et skoleanlegg. Større svømmehaller bygges også på enkelte steder for å oppnå en rasjonell drift innenfor et geografisk område hvor befolkningstettheten er så stor at det ellers måtte planlegges og bygges flere små opplæringsbassenger ved skolene.

Vårt kommuneparti vil foreslå at partiet går inn for at større svømmehaller bygd etter en nærmere fastsatt landsplan skal kunne nyte godt av de samme avgiftsfritak som mindre undervisningsbasseng i tilknytning til skolebygg.

##### *Motivering:*

Den 14. januar d.å. ble det reist en interpellasjon om avgiftsfritak for svømmehaller i Harstad. Finansministeren ga uttrykk for at han ikke ville ta opp det spørsmålet til ny vurdering i departementet. En er kjent med at Kirke- og undervisningsdepartementet ved Statens ungdoms- og idrettskontor på en del steder i landet har foreslått bygd større svømmehaller, eller godtatt forslag om bygging av slike. Årsaken til dette er at befolkningstettheten og elevtallet innenfor et nærmere angitt geografisk område er så stort at den beregnede badefrekvens blir så stor at en rasjonell planlegging er nødvendig.

Vi finner det derfor meget urimelig at Finansdepartementets standpunkt skal være til hinder for at en slik rasjonell planlegging fortsatt skal finne sted.

Det er vår mening at Finansdepartementet må godta avgiftsfritak for større svømmehaller, som av rasjonelle grunner blir bygd etter en landsplan som Kirke- og undervisningsdepartementet, ved Statens ungdoms- og idrettskontor, legger fram for Finansdepartementet.

Ordstyreren foreslo begge forslag sendt Hønsvald-komiteén, og dette ble enstemmig vedtatt.

##### *Pris- og konsesjonslovene.*

Karl Bjerkei, Buskerud tok opp følgende forslag:

##### 24. *Fra Norderhov Arbeiderparti, Buskerud:*

«I den utstrekning det er nødvendig endres pris- og konsesjonslovene slik at adgangen til å få kjøpt nedlagte bruk og skogteiger, som tillegges bruk som er for små, så rasjonelle bruksenheter kan bli sikret eieren av disse bruk. Prisene må fastsettes etter takst som er i samsvar med hva det kan betales for bruket som produksjonsbruk.»

##### *Motivering:*

År om annet omsettes det her i landet en del mindre jordbruk som blir nedlagt som produksjonsbruk. I mange tilfelle er andre småbrukere interessert i å overta slike som tilleggsjord til sine tidligere bruk.

Dette byr ofte på store vanskeligheter prismessig sett, idet større jord- og skogiere tilbyr en pris som ligger langt over det vedkommende bruk eller skogteig er verd som produksjonsmiddel. Vi mener derfor at slike



saker er av den største interesse for våre mindre jord- og skogbrukere. I mange tilfelle gjelder dette jord- og skogteiger som i depresjonsårene ble frasolgt de enkelte bruk, men som nå i mange tilfelle kan gjenføres, men dette strander ofte på prismessige vanskeligheter.

Mindre bruk utover landsbygda er også ettertraktet som sommersteder, og i de fleste tilfelle ligger også prisen her langt over det som kan betales hvis bruket skal nyttes i produksjonsøyemed. Vår jordlov tar sikte på å redusere de mindre bruks antall, slik at den del av befolkningen som er knyttet til næringen skulle kunne få bruksstørrelser som ved en rasjonell drift kunne gi et rimelig utkomme for brukere. Skal dette kunne gjennomføres, må en få lovbestemmelser som jordstyrene kan støtte seg i i større utstrekning enn nå er tilfelle.

Styret i Buskerud Arbeiderparti har behandlet forslaget og fattet følgende vedtak:

Styret gir sin tilslutning til forslaget fra Norderhov Arbeiderparti som oversendes landsmøtet

*Ordstyreren* foreslo forslaget sendt Bratteli-komiteén, og dette ble enstemmig vedtatt.

#### *Kommunevalg.*

*Leif Kristiansen*, Vest-Oppland, tok opp dette forslaget:

#### 13. *Fra Fredheim Arbeiderlag, Vest-Oppland:*

Kommune- og stortingsvalg bør holdes i mai. Landsmøtet henstiller til Regjeringen og partiets stortingsgruppe om å gå inn for å flytte valgdagen.

#### *Motivering:*

Når et kommunevalg holdes i siste halvdel av september, er det ikke mulig for de folkevalgte organer i en kommune å få en forsvarlig behandling av kommunens budsjetter.

Dette er blitt et alvorlig problem etter at budsjettåret begynner å løpe 1. januar, mens det for noen år siden begynte å løpe fra 1. juli.

Det er en viktig politisk oppgave, når vi nå får større kommunale enheter, at vilkårene legges til rette for at de folkevalgte organer kan øve en reell innflytelse på budsjettbehandlingen. På det korte tidsrom som nå står til disposisjon fra det nye kommunestyret er valgt og til budsjettet skal være vedtatt, er det ikke mulig for de folkevalgte organer å få tid nok til en forsvarlig budsjettbehandling.

*Ordstyreren* foreslo forslaget sendt Hønsvold-komiteén, og det ble enstemmig vedtatt.

#### *Taletiden satt til 5 minutter.*

*Ordstyreren* foreslo at taletiden ble nedsatt til 5 minutter.

Dette forslaget ble vedtatt mot 1 stemme.

*Ivar Aasen*, Buskerud, viste til forslag nr. 19 om organisasjonsformen for elektrisitetsforsyningen, et forslag som var sendt inn fra Nore og Uvdal Arbeiderparti. Taleren hadde hørt stats-

ministeren nevne at det forelå et lovforslag om at alle kraftutbygginger skulle foregå i offentlig regi. Det er på høy tid at vi får regulerende bestemmelser på dette område. Nå råder det høyst forskjellige forhold. Prisene på elektrisk kraft differerer sterkt fra fylke til fylke, ja også fra kommune til kommune. Vi har fått ensartet melkepris her i landet. Hvorfor skulle vi ikke også ha ensartede priser på den elektriske kraft?

Forslag nr. 19, fra Nore og Uvdal Arbeiderparti, var sålydende:

#### *Organisasjonsformen for elektrisitetsforsyningen.*

Flere tungtveiende momenter tilsier at organisasjonsformen for vårt lands framtidige elektrisitetsforsyning blir gjenstand for grundig behandling. Først og fremst bør nevnes de meget store investeringer i kraftutbyggingen og i elektrisitetsforsyningen. Det kan også påvises meget sterke prisdifferanser på den elektriske kraft fra sted til sted. Som et eksempel på dette ble i siste møte i Buskerud fylkesting påvist at kraftprisen ville kunne komme til å differere 75 prosent i forholdet mellom to nabokommuner. Det er sannsynlig at en undersøkelse i landsmålestokk vil komme til å avdekke betydelig større differanser. Slike forhold er uverdige i et land hvor vårt parti med styrke hevder en sosialt rettferdig målsetting.

Regjeringen har reist spørsmålet om en effektiv, samordnet langtidsplanlegging. I denne bør også elektrisitetsforsyningen få sin selvskrevne plass. Utviklingen på det tekniske område bør føre med seg en motsvarende utvikling når det gjelder den organisatoriske oppbygging. Her er det all grunn til å rette søkelyset mot de organisasjonsdannelser vi har i dag i elektrisitetsforsyningen. Søkelyset bør rettes mot deres effektivitet og mot deres muligheter når det gjelder å tilfredsstille kravet til en sosialt rettferdig målsetting.

Nore og Uvdal Arbeiderparti vil for øvrig slutte seg til forslaget i samme sak som ble enstemmig vedtatt av Norsk Elektriker- og Kraftstasjonsforbund på dette forbunds landsmøte 28. september 1962.

Buskerud Arbeiderpartis styre har behandlet forslaget i møte den 23. februar d.å. og fattet følgende vedtak:

«Styret gir sin tilslutning til forslaget fra Nore og Uvdal Arbeiderparti, som sendes landsmøtet.»

*Ordstyreren* foreslo dette forslag sendt til Hønsvald-komiteén, og det ble enstemmig vedtatt.

*Karl Bjerke*, Buskerud, viste til forslag nr. 24 om pris- og konsesjonslovene. Når Norderhov Arbeiderparti har funnet det nødvendig å ta opp denne saken er det fordi vi etter krigen har opplevd så mange graverende tilfeller. I nødsårene i 1930 måtte mange småbrukere la skogteigen gå fra gården. Nå har de økonomiske forholdene endret seg slik at de opprinnelige eiere forsøker å få skogen kjøpt tilbake. Men nå er prisene så høye at det vanskelig lar seg gjøre. Jeg kjenner et spesielt tilfelle, der sønnen

til småbrukeren som i 30-årene måtte selge skogteigen nå ville kjøpe den igjen. Det ble holdt en takst som satte prisen til 50 000 kroner, men eieren ble budt 75 000 kroner på annet hold, så gutten måtte legge på 25 000 kroner for å få kjøpt skogteigen. Disse forhold bør bekjempes, og vi mener vi må få lovbestemmelser som setter en bom for slik spekulasjon.

*Magne Antonsen, Hedmark, tok opp forslag nr. 18, sålydende:*  
18. *Fra Stavsjø Arbeiderforening, Hedmark:*  
*Pensjonsalderen.*

Vi tillater oss å henstille til landsmøtet om å ta pensjonsalderen opp til behandling. Vi er av den mening at det ville være fornuftig av partiet, «nettopp nå» å få senket pensjonsalderen for de alderstrygdede.

Etter forslag av ordstyreren ble det enstemmig oversendt Hønsvald-komiteén.

*Simon Strøm, Nord-Troms, tok opp forslag nr. 36.*  
UTKASTET TIL PROGRAM-KOMMUNEVALGET 1963:

36. *Innlandet Arbeiderlag, Nord-Troms:*

Programmet som helhet må ansees som meget godt. Under punktet Modernisering av bygdenæringen bør det aldri tapes av syne at Norge er et typisk småbrukerland. Småbrukerne ser med stor uro på de mange patentmedisiner som lanseres for å løse jordbruksproblemene. Til skrekk og advarsel kan vi her nevne Libertas' jordbruksprogram. I begynnelsen av 2. avsnitt om modernisering av bygdenæringen vil vi foreslå denne ordlyd:

«Rasjonaliseringen i jordbruket bør føres videre slik at vi får større bruksenheter, men DNA vil aldri tape av syne at Norge er et småbrukerland, og jordbrukspolitikken må legges deretter osv.»

Ett punkt savnes i programmet, nemlig utbygging av kommunikasjonene, dette bør få en bred omtale.

Etter forslag av ordstyreren ble dette forslaget sendt til Bratteli-komiteén.

*Trygve Bratteli, som hadde ordet til forretningsordenen henstilte til representantene alt på det nåværende tidspunkt å levere inn eventuelle forslag, slik at redaksjonskomiteén kunne komme i arbeid.*

*Ordstyreren gjorde oppmerksom på at man ikke hadde funnet å ville følge vedtaket om strek helt slavisk, men ta mot forslag.*

*Marit Svarva*, Inn-Trøndelag, stilte seg ofte nokså tvilende til det kommunale sjølstyre på skolestellets område. Vi blir faktisk vitne til en stagnasjon. Det sitter bakstreverske menn og bestemmer utviklingen. Disse bakstreverne holder igjen, og det gjelder ikke minst ute i kretsene. Litt mindre kommunalt sjølstyre ville være på sin plass. Vi opplever en masse klattepolitikk som også sinker utviklingen og som skader skolen. Her må det foretas en utskifting av de gamle menn. Det gjelder ikke minst i skolestyrene. La de unge slippe til i skolestyrene. La ikke klattepolitikken fortsette takket være de gamles enevoldsmakt. AUF kan ikke bli noen rekrutteringskilde når de unge ikke får slippe til før de blir 40 år! (Bifall.)

*Olav Stavrum*, Inn-Trøndelag: Konrad Nordahl sa i sin hilsmøtete til landsmøtet at det var et brukbart forslag som ble godtatt i år. Jeg mener *nei*. Forslaget bidro ikke til å jevne ut den forskjellen som består mellom de lavtlønte og de høytlønte. Taleren berørte forskjellige forhold og kom også inn på Fellesmarkedsspørsmålet. Han for sin del var fornøyd over at det hadde gått som det hadde. Vi passet ikke i det selskapet. Ellers mente han at vi i større grad måtte samle oss om de prinsipielle oppgavene. Vi måtte bl. a. sette noe mer inn på å viske ut klasseskillet i samfunnet.

*Johan Støa*, Inn-Trøndelag, understreket betydningen av distriktsutbyggingen. Det var i høyeste grad nødvendig å komme i gang i det distrikt han representerte — Nord-Trøndelag. Her rådet det fortsatt stor mangel på arbeidsplasser. Vi har ennå en vinterledighet som omfatter 10—15 prosent av den arbeidsføre befolkning. Bygg- og anleggsfolkene går ofte ledige 4—5 måneder om vinteren. Våre viktigste næringsveier er skogbruket og sagbruksindustrien, og det er utpreget sesongbetonte næringsveier. Vi har manglet nyreiseing av industri i vårt fylke, og det kommer vel ikke minst av de manglende kommunikasjoner. Vi i vårt fylke er derfor glad for at det i programutkastet foran kommunevalget er lagt så stor vekt på distriktsutbyggingen, men jeg vil gjerne peke på at det haster. Jeg for min del tror ikke så mye på grunnlagsinvesteringen. Staten må selv gå inn for bygging av bedrifter, og i tillegg må det gis byggeløyve for bedrifter. På dette siste område har det vært atskillig srendrektighet fra administrasjonens side. Jeg kjenner til at en liten bedrift i vårt distrikt har ventet i sju lange og sju breie på byggeløyve.

Tor Nordskog, Sør-Trøndelag, tok opp forslag nr. 22, sålydende:  
22. *Fra Kristiansands Arbeiderparti, Vest-Agder:*  
*Kreditt-institusjonene.*

Landsmøtet pålegger Regjeringen innen utgangen av 1963 å fremme lov om plasseringsplikt for kredittinstitusjoner og forsikringsselskaper. Samtidig bør Regjeringen oppnevne et utvalg til å utrede spørsmålet om samfunnets overtakelse av landets kredittinstitusjoner.

#### *Begrunnelse.*

Ordningen med kredittavtaler på frivillig basis mellom Staten og de private kredittinstitusjoner kan ikke sies å være tilfredsstillende. Det blir oftest kompromissordninger til ugunst for Statens interesser med kredittgivingen. I de tilfeller de private kredittinstitusjoner har handlet i strid med avtalen eller dens forutsetninger, har Staten ikke kunnet gripe inn før etter at skaden er skjedd.

Det er ingen grunn til å tro at dette forhold vil endre seg, og den nåværende ordning bør derfor avløses av lov om plasseringsplikt. En slik lov vil også være et skritt i riktig retning av å legge kontrollen av landets ressurser over i folkets hender.

Etter forslag av ordstyreren ble dette forslaget sendt til Hønsvald-komiteén.

*Kåre Myhre*, Oslo, hadde i Einar Gerhardsens innledningsforedrag bl. a. heftet seg ved utbyggingen av veier og rasjonaliseringen av jernbanen. Disse to ting bør sees i sammenheng, sa taleren. Staten bør ikke samtidig utbygge veier og bygge jernbaner. Jernbanen skal vel ha en viss bæreevne, og da var det i grunnen selv-motsigende å bygge veier parallelt med jernbanen. Utbygging av industri er av stor betydning, men også gammel industri trenger en viss oppmerksomhet. Vi har gammel industri som må konkurrere på eksportmarkedet — jern- og metallindustrien og papirindustrien. Når Stortinget gir en garanti, bør det alltid være en klausul om at industrien bruker norske arbeidere og konsulenter. Vi har et stigende antall utenlandske konsulenter her i industrien. — Taleren kom deretter inn på de partimessige forhold, og reiste det spørsmål om Arbeiderpartiet kunne skape de perspektiver som kunne føre til en samling av arbeiderbevegelsen. For å nå dette mål må vi ta opp rent konkrete saker. Blant de store merkesaker er det først og fremst folkepensjonen. Det er en stor sak som burde samle oss, og det er også en sak som vil fenge ute i folket. Vi må derfor kjøre hardt på denne saken. Vi bør også tenke på gjennomføringen av arbeidstidsforkortelsen. Også spørsmålet om det industrielle demokrati burde vært tatt opp i forbindelse med kommunevalget. Aspengren-komiteén burde ha fremmet konkrete forslag.

*Stein Hovding*, Oslo, tok opp forslag nr. 11, som var sålydende:

11. *Fra Vest-Agder Arbeiderparti:*

*Direkte valg til fylkestingene.*

Når byene kommer inn i fylket, vil det føre til en sterkt øket aktivitet på det fylkeskommunale felt.

Det er vår oppfatning at fylkeskommunen vil bli et stadig viktigere organ i samfunnshusholdningen. En rekke saker vil bli løst på fylkesbasis.

Slik representasjonen til fylkestingene nå er, blir det i store deler av landet en representasjon til fylkestingene som ikke står i noe forhold til den politiske styrke de enkelte partier representerer. En kan nevne at fra Telemark til Sør-Trøndelag, hele kyststripen, er vårt parti håpløst underrepresentert, mens vi i andre distrikter er overrepresentert. Begge deler er like forkastelig.

Vi mener derfor at Arbeiderpartiet bør gå inn for en lovendring som forsetter direkte valg til fylkestingene.

Det vil gi en rettferdig fordeling av representantene. Det vil skape politisk aktivitet også om fylkets administrasjon og de saker som behandles på fylkesbasis.

Vi tror også at en representasjon, valgt av politiske partier, vil bli sakligere enn den nåværende representasjonsform som bygger på distriktsrepresentanter. De politiske partier vil kunne vurdere sakene mer uhildet enn personer som følger seg som representanter for et distrikt.

Etter vår mening gir vårt forslag uttrykk for det mest demokratiske syn og ber landsmøtet anbefale at det blir foretatt en endring i loven om fylkeskommuner som går ut på at representanter til fylkestingene velges ved direkte valg.

Etter forslag av ordstyreren ble dette forslaget sendt til Bratteli-komitéen.

*Arvid Johanson*, Østfold, pekte på at folkepensjonssaken hadde gitt det svenske arbeiderparti et rent flertall. Hvorvidt det er riktig eller galt å gjennomføre en liknende ordning her i landet, skal jeg ikke gå nærmere inn på, men jeg tror at for store deler av befolkningen står folkepensjonen som en riktig løsning av pensjonsspørsmålet. Når det gjelder Det norske Arbeiderpartis stilling til en virkelig folkepensjon, har den vært uklar og nølende. Jeg for min del anser det for en svakhet. Jeg vil henstille til partiets ledelse å gjøre fortgang med folkepensjonssaken. Vi må snarest mulig få en linje som peker framover.

*Steffen I. Toppe*, Hordaland, hadde hørt på formannens utredning med stor interesse. Vi er alle klar over hvor nødvendig det er å få en områdeplanlegging, en planlegging fylkesvis. I jordbruket ble en slik planlegging grunnlagt for 100 år siden. Ja, både for skogbruket og landbruket er det ordnet med en planlegging for fylkene. Mye verdifull tid har gått tapt fordi vi på alle andre områder har

overlatt planlegging til «kreftenes frie spill». Samfunnet må ikke stoppe før det har bygd ut planleggingsinstitusjoner som er fullt på høyde med de man alt har for jordbruk og skogbruk. Vi vil få pengene igjen mangedobbelt.

*Ola Teigen*, AUF, ville særlig oppholde seg ved skole- og utdanningspolitikken. Her har vi hatt en veldig fin utvikling. Det er all mulig grunn til å tilkjenne stor takknemlighet over det arbeid som er nedlagt her. Den 9-årige skole er et stort framskritt, men vi må heller ikke glemme den videregående skoleutdanningen. Her er det stigende behov, og det er også en sterk stigning i tallet på elever i denne skolesektoren. I de nærmeste årene vil vi ganske sikkert ha 12 års skolegang for alle. I den sammenheng vil jeg for min del reise det problem: Gir den videregående skole den oppdragelse vi ønsker? Oppdrar den ungdommen til aktivt medarbeiderskap i samfunnet? Oppdrar den ungdommen til samarbeidende, tolerante mennesker? Jeg tror det er grunn til å svare negativt på disse spørsmål. I dag er kanskje ikke faren så stor. En stor del av dem som står i arbeidslivet i dag kom ut i dette i 15—16-årsalderen. Men i framtiden vil vi erfare hva oppdragelsen i den videregående skole betyr. Vi må derfor satse på nye former for undervisning, slik at ungdommen blir oppdratt til aktive mennesker i vårt samfunn. Vi må skape et innhold i vår skole. For å kunne løse disse problemer må vi ta dem opp til alvorlig vurdering. I AUF har vi satt ned en spesiell komité for å behandle disse spørsmål, men det er klart at dette er en sak som den samlede bevegelse må drøfte. Også partiet og fagbevegelsen må delta i arbeidet for å skape det solidariske og tolerante menneske.

*Anker Hansen*, Vest-Agder, tok opp forslag nr. 12 og nr. 25. Forslag nr. 12 er sålydende:

12. *Fra Vest-Agder Arbeiderparti:*

*Ett forbund for alle kommuner.*

Som kjent er de norske herredskommuner organisert i ett forbund og bykommunene i et annet. De har felles administrasjon.

Denne oppdeling har etter vår oppfatning utspilt sin rolle når byene går inn i fylkeskommunene og det i realiteten ikke er forskjell i lovgivningen for herreds- og bykommuner.

Vi mener at oppdelingen bare virker hemmende for et fornuftig samarbeid mellom kommunene.

By- og herredsforbundene har hittil arbeidet på en sterkt sentralisert måte. Det er forbundenes sentralbyrå — administrasjon — som i realiteten driver all virksomhet. Det er noen få «Tordenskjolds soldater» som går igjen i alle komitéer, styrer og utvalg.

Den tradisjonelle norske arbeidsformen for organisasjoner bygger på distrikts- eller fylkesorganisasjoner.

Etter vår mening bør by- og herredsforbundene omdannes til én organisasjon. Denne organisasjon bør igjen bygge på fylkessammenslutninger. Disse fylkessammenslutninger må gis muligheter til å arbeide for lokale spørsmål, fremme samarbeidet mellom kommunene og skaffes et økonomisk fundament for sin virksomhet.

Vi viser her til Norges Sosialforbund som også har sin administrasjon tilknyttet Kommunalt Sentralbyrå, men som lar det vesentligste av sitt praktisk arbeid skje på fylkesbasis.

Vest-Agder Arbeiderparti ble landsmøtet gå inn for et forslag om å slutte sammen by- og herredsforbundet til én organisasjon, samtidig som organisasjonens arbeid omlegges og baseres på aktive fylkesorganisasjoner. Saken anbefales bearbeidet av Landskommunalutvalget eller en egen komité.

Forslag nr. 25 er sålydende:

25. *Fra Vest-Agder Arbeiderparti:*

*Tidsskrift for arbeiderbevegelsen.*

Vest-Agder Arbeiderparti vil overfor landsmøtet foreslå at det blir vedtatt å gå til etablering av et tidsskrift for arbeiderbevegelsen i Norge.

En føler sterkt savnet av et tidsskrift for behandling av praktiske og teoretiske spørsmål som angår arbeiderbevegelsen og det norske samfunn. Vi er av den oppfatning at en del av den misnøye som er til stede i bevegelsen vil kunne finne positiv utløsning om den kanaliseres fram for et forum hvor spørsmålene kan bli drøftet. Etter vår mening vil et tidsskrift være med å svekke de uheldige splittelsestendenser som i dag er til stede innenfor norsk arbeiderbevegelse.

Et tidsskrift må stå mest mulig fritt og ha sin basis i et selskap hvor Arbeiderpartiet og fagorganisasjonen har sikret økonomien. Redaksjonen må kunne arbeide fritt og redaktøren være tilsatt på åremål. Det må ikke bli noe meldingsblad for bevegelsen, men et forum for fri samfunnsdebatt.

*Harry W. Karlsen*, Buskerud, tok opp et forslag som tidligere var sendt sentralstyret og som ikke var kommet i den trykte dagsorden. Det gikk ut på at man skulle arbeide for en innskrenkning av antallet selvskrevne medlemmer i bygningsråd, byplanråd, havnestyrer m. v.

*Ordstyreren* foreslo dette forslaget sendt til Bratteli-komitéen, og det ble enstemmig vedtatt.

*Steffen I. Toppe*, Hordaland, tok opp forslag nr. 6, som var sålydende:

#### DISTRIKTENES UTBYGGING

6. *Fra Fjell Arbeidarparti, Hordaland:*

Med den nedgangen ein har i sysselsetjinga i fiskeriet i kystbygdene og jordbruket over heile landet, er det heilt turvande at ein får nye arbeidsplassar i andre næringar. På dei fleste stader peikar serleg industrien



seg ut som det alternativ som best kan løysa sysselsetjingsproblema. Men då må industrien spreiaast til høvande stader over heile landet, slik at ein i noko mon kan motverka den store utflyttinga frå utkantane, og halde busetnaden oppe der vilkåra ligg til rette for det.

Fjell Arbeidarparti vil seia seg glad for det store arbeidet som vert utført både sentralt og lokalt for å få bygd industri i distrikta. Ein vil likevel peika på at dette arbeidet bør intensiverast i tida som kjem. Skal ein makta dette, må planleggingstenesta og rettleiing for industriutbygginga styrkjast og byggjast vidare ut. Serleg bør områdeplanlegginga i fylka og dei lokale tiltakskontora få meir hjelp. Samanliknar ein kostnaden for rettleiingstenesta i jordbruket med kostnaden for det arbeidet som i dag vert utført med å leggja til rette for industrireiseing, går det tydeleg fram at denne delen av samfunnsplanlegginga står langt til atters. Dette har nok vore drøfta tidlegare, men Fjell Arbeidarparti er av den meining at det no er på høg tid å finna fram til ei fastare organisasjonsform på dette området.

Ein vil difor med dette gjera framlegg om at landsmøtet tek dette spursmålet opp til drøfting. Heradspartiet meiner at det må vera rett å byggja på dei røynslene ein har frå rettleiingstenesta i jordbruket. På same måten som ein i jordbruket har heradsagronomdistrikt, bør ein her skipa distriktsvise tiltakskontor med tiltakssjefar, løna av stat, fylke og kommune, og med områdeplanleggingskontora som koordinerande organ. Desse må då sjølvstekt styrkjast monaleg, så dei kan gjennomføra si oppgåve slik tida krev.

Ein er viss om at denne investeringa vil visa stor lønsemd til gagn for heile landet.

*Kjell Dankertsen*, Oslo, syntes det var sagt mange pene ord ved åpningen til og om representantene på landsmøtet. Da håper vi også at de forslag som er satt fram om en mer rettferdig representasjon på landsmøtet får en fair behandling. Slik landsmøtet nå er sammensatt har Oslo-partiet en uforholdsmessig stor representasjon. Jeg slutter meg fullt ut til de forslag som er fremmet fra Vest-Agder. Jeg vil samtidig peke på forslag nr. 25 som alt er tatt opp, der det blir foreslått å gå til etablering av et tidsskrift for arbeiderbevegelsen i Norge. Vi føler et sterkt behov for et slikt debattorgan, og i AUF har vi alt begynt å arbeide med spørsmålet. Taleren tok opp forslag nr. 3, fra Vest-Agder, sålydende:

### *3. Fra Vest-Agder Arbeiderparti:*

#### *Valg av representanter til landsmøtet.*

På Arbeiderpartiets landsmøte i 1961 ble det vedtatt å sende over til lands- og sentralstyret et forslag fra vår representant, Anders Salvesen, om å utrede spørsmålet om en annen fordeling av landsmøtorepresentasjonen.

Vest-Agder Arbeiderparti tar igjen opp forslaget.

Til landsmøtet i 1961 var det av landsmøtets ca. 300 representanter ca. 110 som hørte hjemme i Oslo.

Hertil kommer at sentralstyremedlemmene i overveiende grad hører hjemme i Oslo, hele partiets funksjonærstab ved hovedkontoret bor i Oslo,

flere landsstyremedlemmer er stortingsmenn og bor i Oslo og dessuten er de fleste av partiets komitéer sammensatt av personer som bor eller arbeider i Oslo.

Disse forhold gjør at Oslo-distriktet får en alt for stor innflytelse, ikke bare på partiets daglige arbeid og ledelse, men også på landsmøtene.

I andre demokratiske organisasjoner er det vanlig at det er en fallende skala med hensyn til representasjon. Arbeiderpartiet er kanskje den eneste større landssammenslutning som ikke praktiserer et slikt system.

En kan også vise til valg av stortingsmenn. Det er et langt større stemmeunderlag for representanter fra Oslo enn hva det er for det øvrige land.

Våre partifeller ute fra distriktene har et stort behov for å komme til landsmøtene og være med på forhandlingene. Et landsmøte gir også inspirasjon for det videre arbeid for partifolk som arbeider i distrikter med en svakere styrke for arbeiderbevegelsen.

Den representasjonsform som nå brukes virker også urimelig for distrikter i nærheten av Oslo. Det kan nevnes at på siste landsmøte var det ca. 110 representanter fra Oslo, mens landets største landkommune, Bærum, hadde 1 representant. Det må utvilsomt være slik at mange av de kollektivt tilsluttede medlemmer til Oslo-partiet hører hjemme i Bærum og andre omegnskommuner.

Dette viser at saken har flere sider. Vi ber om at saken må bli tatt til behandling på første landsmøte.

*Dankertsen tok også opp forslag nr. 23, sålydende:*

23. *Fra Årdal Arbeiderparti, Sogn og Fjordane.*

*Bank- og kredittinstitusjonene.*

Årdal Arbeiderparti går inn for at staten får en enda sterkere kontroll med bank- og kredittinstitusjonene. Om det ikke lykkes frivillig, bør en gå til sosialisering.

*Motivering:*

Vi kjenner til at samfunnet i de seinere åra har fått større innflytelse på bank- og kredittinstitusjonene i landet vårt. Men vi vil ikke si oss fornøyd med utviklingen i det siste. Med utgangspunkt i det som skjedde siste året da livselskapene ikke ville bøye av for Regjeringen sin linje i kredittpolitikken, bør en se nærmere på hva som kan gjøres for å få en sterkere kontroll med det økonomiske liv i landet.

Konsekvensene av en fortsatt utvikling der bank- og kredittinstitusjonene ikke følger opp Regjeringen sin økonomiske linje ligger opp i dagen: Vårt parti og regjering legger opp sin politikk framover ut fra en helhetsvurdering av de økonomiske ressurser en har til disposisjon, og hvordan disse skal nyttes til enhver tid. Om de som sitter med råderetten over store deler av kapitalen ikke vil rette seg etter Regjeringen sin henstilling, vil en komme opp i vanskelige situasjoner.

Om det av visse grunner går litt seint med utbygginga av samfunnet, og ikke i det tempo vi har planer om, så er det ikke de pengesterke institusjonene som får skylda, men alene Det norske Arbeiderparti og dens regjering, selv om vi i dag har mindretallsregjering. Folkeopinionen vil i alle fall dømme oss etter det vi gjør, og videre etter det vi kunne ha gjort om vi hadde fullstendig kontroll med det økonomiske liv i landet. Det

er etter vår mening viktige grunner som taler for at vi får en sterkere kontroll med bank- og kredittinstitusjonene. Om det ikke lykkes frivillig, bør en ikke gå av veien for å nytte sosialisering.

Forslag nr. 3 ble sendt til Moe-komiteén, mens forslag nr. 23 ble sendt til Hønsvald-komiteén.

*Erling Langemyr*, Akershus, tok opp forslag nr. 39, sålydende:  
39. *Ski Arbeiderlag, Akershus:*

*Boligsaken.*

Ski Arbeiderlag foreslår for DNA's landsmøte at partiet fremmer forslag til tiltak som kan holde kravene til egenkapital på et rimelige nivå.

I de senere år har kravet til egenkapital i boligreisinga økt så mye at mange har vanskelig for å skaffe seg passende bolig. For at boligreisinga fortsatt skal ha det sosiale preg den i mange år har hatt, må samfunnet tre støttende til, og vi foreslår:

- a) Kommunene må gjennom Kommunalbanken skaffes midler til å kjøpe opp tomter for bortbygsling til husbyggere. Derved unngås de store utlegg til tomt før en i det hele tatt kan begynne å bygge. Dessuten vil kommunene få mer hand om tomteomsetningen og medvirke til å bremse opp den sterke prisstigning en hittil har hatt her.
- b) Husbanken og Bustadbanken må øke utlånene i takt med økingen i byggekostnadene.

Etter forslag av ordstyreren ble dette forslaget sendt til Bratteli-komiteén.

*Rolf Hellem*, Ofoten: I vårt distrikt har vi vært inne i en nedbyggingsperiode. Narvik som er et naturlig sentrum er blitt følelig berørt ved den rasjonalisering som har vært foretatt ved Malmbolaget. Det har uten tvil vært en nødvendig rasjonalisering, og det er i og for seg ingen ulykke at arbeiderne søker ut eller flytter. Men på den annen side oppstår det store problemer for kommunene når næringsgrunnlaget plutselig svikter, og det er den situasjon som er oppstått for Ofoten-kommunene. Dette er bakgrunnen for de henvendelser vi har rettet til Regjeringen. Det eneste vi håper på er at Regjeringen og partiet vil komme også dette distriktet i møte med reising av ny industri. På et folkemøte for en tid siden ble det reist krav om at staen må ta initiativet. Det private initiativ står maktesløst, og det er vårt parti som må gå til aksjon. Men det haster. Det bør helst skje noe før kommunevalget. Hele befolkningen i Ofoten setter sin lit til Regjeringen.

*Ivar O. Hansen*, Akershus: Marit Svarva var inne på det kommunale selvstyre innenfor skolesektoren. Jeg tror dette med krets-

møter er et foreldet system. Skolestyrene har i det hele tatt en tendens til å bli en stat i kommunen. Vi ser ofte at gode tiltak møter på en kompakt motstand fra skolerådets og kretsmøtets side, og dermed er de dømt til å mislykkes. Kommunestyrene bør få større myndighet når det gjelder skolepolitiske spørsmål. — Jeg vil også trekke fram et annet spørsmål, nemlig statstilskuddene til svømmehaller. Det har vært nesten håpløst å få stønad til slike svømmehaller i forbindelse med nye skolebygg. Det er bare seks fylker som har fått delvis stønad. Administrasjonen har vært henvist til tippemidlene, men disse har ikke strukket til. — Taleren kom inn på formannens omtale av fellesoppgjøret, og i den sammenheng de 150 millioner kroner som måtte trekkes inn av statens investeringer. Spørsmålet i denne forbindelse må bli om ikke også de private investeringer tilsvarende burde nedsettes. Når det gjaldt formannens uttalelse om den forestående reduksjon av tjenestetiden, var det en meget gledelig melding. Vi har ventet lenge på at denne meldingen skulle komme. Taleren støttet Falaos tanke om at sjøfolkene burde fritas. Man måtte uten vanskelighet kunne gjennomføre en bestemmelse som sa at alle sjømenn innenfor handelsflåten som hadde opparbeidet pensjonsrettigheter skulle fritas fra militærtjeneste. La nå forslaget om reduksjon av tjenestetiden bli en realitet!

*Bjarne Holen*, Hedmark, var svært tilfreds med formannens uttalelser om distriktsutbyggingen, men han etterlyste hva som var gjort i de typiske innlandsdistrikter. Hva er for eksempel gjort i Hedmark? Vi tror det er lite eller ingen ting. Og her er behovet i høy grad til stede. Vi opplever en rasjonalisering i skogbruket som er like sterk, ja, kanskje sterkere enn i Sverige. Det virker derfor urovekkende at det ikke er gjort noe med utbyggingen av annen virksomhet i innlandsbygdene. Vi har stor utflytting, sesongledigheten er stigende og det er en skrikende mangel på arbeidsplasser i skogdistriktene. Det er derfor stort behov for en utbygging i disse distrikter. Vi hilser med glede de planer Brofoss har fremmet om anlegg av en by nettopp i de områdene som har vært sterkest utsatt for rasjonaliseringen. Vi vil kunne klare å snu utviklingen? Vi hører nå at det planlegges nye tiltak og at vi skal få en utbyggingsavdeling i Kommunaldepartementet. Vi håper at det må bli effektive organer. Samtidig bør vi også møte større velvilje i dette departement når det gjelder byggeløyver. Vi må se dette spørsmålet i sammenheng med sikringen av sysselsettingen. Taleren konkluderte med å ta opp forslagene nr. 7 og 8 og nr. 29. De var sålydende:

## 7. Fra Våler Arbeiderparti, Hedmark:

### Avfolkingen i Solør-bygdene.

Våler Arbeiderparti vedtok på sitt årsmøte søndag 18. februar å gi sin fulle tilslutning til de idéer sjefdirektør Erik Brofoss har lagt fram for en styrkelse av næringsgrunnlaget i Solør-bygdene, og at det blir sendt en henvendelse til Fylkespartiet.

I henhold til årsmøtets beslutning vil vi uttale følgende:

Våler Arbeiderparti vil henstille til Hedmark fylkes Arbeiderparti om å støtte opp under den plan sjefdirektør Erik Brofoss har lagt fram for en styrkelse av næringsgrunnlaget i Solør-bygdene. Hedmark fylkes Arbeiderparti må kreve at noe effektivt blir gjort for å stoppe den avfolkningsprosess som faktisk er i gang i dette distrikt. Tiden er nå inne for våre myndigheter til å ta denne saken opp til alvorlig overveielse og å komme med konkrete forslag til å stoppe avfolkningen i Solør-distriktet med derav følgende opphoping av folk og arbeidsplasser i Oslo-området. Hvis ikke noe radikalt blir gjort for å stoppe denne utviklingen, vil det føre til at kommunens stilling vil bli ytterst vanskelig. På grunn av mangel på arbeidsplasser vil bygdene måtte eksportere sin arbeidskraft andre steder hen, og dette gjelder ikke bare de mer grissgrendte strøk i distriktet, slik som Finnskogen, men også de mer sentrale steder i kommunene. Dette er en utvikling som verken distriktet eller landet som helhet er tjent med.

Årsmøtet i Våler Arbeiderparti krever derfor at myndighetene tar saken opp til en snarlig og tilfredsstillende løsning, og ber Hedmark fylkes Arbeiderparti medvirke til at så skjer.

## 8. Fra Grue Arbeiderparti, Hedmark:

Grue kommuneparti av DNA har drøftet utviklinga i seinere år og prognoser for framtida når det gjelder folketallet og sysselsettingen i distriktet.

Vi vil for vår del anføre:

Oversikt for seinere år viser en skremmende nedgang i folketallet og antall sysselsatte innenfor distriktet. — Folketallet for Glåmdals-distriktet vil ifølge Statistisk Sentralbyrås prognose synke med over 6000 personer til utgangen av 1980.

For Grues vedkommende kan opplyses:

Folketallet nådde topp ved utgangen av 1953 med 7366 innbyggere. Ved utgangen av 1962 var tallet 6902, altså tilbakegang med 464 personer, dvs. ca. 50 personer pr. år. — Tilbakegangen i folketallet fortsetter, og for siste år (1962) var netto tilbakegang 81 personer.

Grue er en jord- og skogbruksbygd med skogen som arbeidsplass og sysselsettingsmulighet nr. 1. Gjennomsnittstallet for sysselsatte skogsarbeidere var ca. 700 for år 1952, men for året 1962 var tallet nede i 345. Rasjonalisering og mekanisering av modernæringene har ført til radikal nedgang i behovet for arbeidskraft. Nye arbeidsplasser som kunne ta opp den frigjorte arbeidskraft er ikke kommet i nevneverdig utstrekning. For å skaffe nødvendige inntekter til seg og sine, må mange søke arbeid utenom kommunen og da i særdeleshet i Oslo-området. Det viser seg at i 1961 ble innbetalt skatt ved lønnstrekk for arbeidstakere sysselsatt utenfor kommunen med i alt 887 500 kroner. Grues samlede kommune-

skatteinntekter for samme år var 4 422 000 kroner. En kan lett tenke seg hvordan kommunen ville bli stilt økonomisk om de her omhandlede 333 arbeidstakere *flyttet til arbeidsstedet*.

Grue kommuneparti vil så sterkt det kan henlede myndighetenes oppmerksomhet på distriktets ugunstige utvikling og *krever* at partiet vårt tar radikale forholdsregler for å rette på forholdet. Vi viser til sjefdirektør Brofoss' plan for å utvide og bygge ut næringslivet og sysselsettingen i distriktet og gir vår fulle tilslutning til planen hans om en «Solør-by».

Vi ser «Solør-byen» som distriktets mulighet for å utvikle seg i takt med velstandsutviklingen i landet og foreslår at Det norske Arbeiderparti gir planen sin helhjertede tilslutning.

#### DISTRIKTENES UTBYGGING:

##### 29. *Fra Hedmark fylkes Arbeiderparti:*

Årsmøtet i Hedmark fylkes Arbeiderparti har etter innledningsforedrag av Erik Brofoss og på bakgrunn av en rekke uttalelser fra kommunepartier og andre partiorganisasjoner i fylket drøftet den næringspolitiske situasjon i Hedmark og mulighetene for å skape vekst og utvikling.

Årsmøtet konstaterer at rasjonaliseringen innen jordbruk og skogbruk har ført til at arbeidskraftbehovet i disse næringer er halvert i løpet av de siste 12 år. Nærmere 9000 arbeidsplasser er på denne måten blitt borte. Mens arbeidsledigheten er avskaffet som samfunnsproblem, består den fortsatt som et betydelig distriktproblem. Dette fordi utbyggingen av industri- og servicenæringer i fylket ikke tilnærmevis har kunnet absorbere den arbeidskraft som er blitt ledig. Nettutflyttingen fra Hedmark er ca. 1000 personer pr. år.

Dessuten har flere tusen arbeidere fra Hedmark sysselsetting i Oslo-området, mens familiene fortsatt bor i fylket. At dette skaper meget store trivselsproblemer er helt på det rene. Det er bare boligsituasjonen i Oslo-området som hindrer at også disse familier flytter ut.

Hedmark fylkes Arbeiderparti ser med den største uro på denne utvikling. Hvis utflyttingen skal fortsette som nå, vil store deler av fylket få et alt for svakt befolkningsgrunnlag til å kunne gi de gjenværende de livsmuligheter som er en selvfølge i et moderne velferdssamfunn.

På denne bakgrunn vil årsmøtet uttrykke sin store tilfredshet med at distriktproblemen nå er reist på bred basis. Det vil gi sin fulle tilslutning til de retningslinjer som Erik Brofoss har gjort seg til talsmann for. Bare gjennom en aktiv samfunnsmessig planlegging og lokaliseringsspolitikk vil en kunne løse problemene i Hedmark og andre utflyttingsområder. En industriby i Glåmdal, sammen med en naturlig utvikling av bestående sentra og det allerede eksisterende næringsliv, vil føre til at Hedmark kan komme med for fullt i den alminnelige velstandsutvikling som gjør seg gjeldende i vårt land.

Årsmøtet ser gjennomføringen av en planmessig lokaliserings- og utbyggingspolitikk som en merkesak for Det norske Arbeiderparti.

Det må sørges for virkemidler som raskt og effektivt kan føre til løsning av disse oppgaver. I denne forbindelse vil årsmøtet peke på

1. en samordnet samfunnsplanlegging på såvel statlig, fylkeskommunal som kommunal basis,
2. opprettelse av offentlige organer som med direkte virkemidler kan lede lokaliseringen av næringsutbyggingen etter fast opptrukne utbyggingsplaner.

*Torbjørn Berntsen*, Oslo: Det var et omfattende og grundig foredrag som Einar Gerhardsen holdt, og det gir et godt grunnlag for en debatt. En av de ting som har særpreget partiet i de senere år er at vi ikke har hatt noen stor sak i sentrum, og av den grunn har det heller ikke vært noen spesiell politisk appell i vår propaganda. Vi mangler de spesielle merkesaker som kan inspirere og fenge ute i folket. Formannen berørte årets tariffoppgjør, som han karakteriserte som et realistisk oppgjør. Det er for såvidt riktig nok, men i den sammenheng er det på sin plass å peke på at det ikke bare er vi som skal være realistiske. Hva med aksjonærene, med pengefolkene? Er dette en hellig kaste? Det er kanskje å sette det på spissen, men jeg mener vi bør slå fast at det ikke bare er de fagorganiserte som skal resignere og være realistiske. Et annet spørsmål som formannen var inne på er det industrielle demokrati. Fagorganisasjonen har arbeidet mye med spørsmålet, men også politisk må vi presse sterkere på for å få det løst. Hvis vi ikke får en ordning, vil vi ganske snart merke følgende. Produksjonen har ikke økt så raskt som Langtidsprogrammet forutsatte. Hva skyldes det? Jo, vi har ikke den nødvendige trivsel på arbeidsplassen. Det industrielle demokrati er en nødvendig forutsetning for økt produksjon. Det vil gi en stimulans og være en appell. Da vil også rasjonaliseringen lettere kunne gjennomføres. Det er positivt det som Trasti har gjennomført innenfor tolletaten, men en slik rasjonalisering og effektivisering burde gjennomføres innenfor andre grener av samfunnslivet, innenfor handel, omsætning og penge- og kredittvesenet. Vi har inntrykk av at det motsatte skjer her. Vi har til eksempel like mange banker som før. Ikke antydning til rasjonalisering på disse områder.

*Stein Hovding*, Oslo: Partiformannen sa at det gikk en venstre-bølge over Europa. Det er riktig at det er mange tegn som tyder på at de radikale krefter er i ferd med å vokse seg sterkere. Det er de unge som nå begynner å gjøre seg gjeldende. Også her i landet vil vi merke det. Vi håper at vi kan møte denne ungdommen med idéer som appellerer og fenger. Det er vanskelig å trekke opp retningslinjer for ungdommen, men først og fremst må man gi plass for ungdommen. Den ungdommen som nå begynner å prege fagbevegelsen og partiet er svært opptatt av spørsmålet om å utvide folkestyret til å omfatte industrien, handelen, kommunene og staten. I denne sammenheng vil jeg peke på at det mellom stat og kommuner ikke finnes noe organ av folket. Som gammel (!) sørlending må det være tillatt for meg å vise til et utmerket forslag som er fremmet av Vest-Agder fylkesparti — et forslag jeg har

tatt opp — hvor det blir foreslått at man innfører den ordning at fylkestingene blir folkevalgte. Sønn som det nå er, blir makten samlet på få hender. Vi må ta sikte på å få folkene i by og bygd mer direkte interessert i folkekommunenenes virksomhet. Vi må også være mer oppmerksom på befolkningen i drabantbyene. Vi må gi dem organer slik at de får adgang til å delta i det kommunale styre. Vi må legge forholdene til rette for drabantbyenes befolkning. Hvis vi greier å utvide demokratiet, vil vi kunne se bevegelsens framtid mer forhåpningsfullt i møte.

*Ulf Sand, Oslo:* Hva kan vi gjøre for å motvirke SF? Hvilke muligheter har SF for å vinne mer terreng innenfor arbeiderbevegelsen? SF ble dannet på en bølge av misnøye. Det er et utpreget misnøyens parti. Hvordan skal vi kunne motvirke denne misnøyen på en fornuftig måte? Jeg tror at en av veiene er å få i gang en virkelig debatt, og da først og fremst gjennom et debatt-tidsskrift. Det må være et frittstående tidsskrift. Eter at Kontakt gikk inn har dette spørsmålet vært drøftet innenfor AUF og Fritt Forum. Det burde la seg gjøre å løse det. Hvis forslag nr. 25 blir vedtatt av landsmøtet, bør det straks nedsettes en fri redaksjonskomité og det bør velges en ulønt redaktør.

*Johnny Johansen, Oslo:* Erland Mikkelsen hadde krevd en friskere politikk. Hva er nå en friskere politikk? Hva vil en friskere politikk si rent konkret? Vi har ikke lenger noen merkesaker, blir det sagt. Har vi ikke hatt det? Jeg for min del tror det er et sentralt spørsmål vi bør samle oss om, nemlig spørsmålet om *trivsel*. Vi skal planlegge vekst, men vi skal ikke glemme dette med trivselen. Det er et langtidsmål, og det er noe vi må gjennomføre fra landsende til landsende. Vi skal drive frisk politikk, gudbevars, men vi må ikke drive så frisk politikk at vi ikke får lukket igjen munnen! Hvorfor lager vi ikke autostradaer fra Oslo til Finnmark? Jo, det kunne vi jo gjøre, men ingen vil betale regningen. Vi må finne fram til en avbalansering mellom effektivitetsjaget og trivselen. Det blir noe av problemet i framtiden.

*Hans O. Gravdal, Hordaland,* var enig i at det blåste en ny politisk vind over Norge, og hvis man skulle gi denne vinden næring måtte vi vise et mer markert ansikt. Vi måtte reise store politiske merkesaker. Vi lever riktignok i en periode da partiene overbyr hverandre. Selv Høyre er nå med på å by høyere i sosialpolitikken. Men Arbeiderpartiet har fra gammelt av visse markerte merke-



saker. Jeg nevner i den sammenheng det industrielle demokrati. Der vil vi fortsatt kunne ha initiativet. Det gjelder også en sak som folkepensjonen. Der bør vi kunne satse mer. Der må vi ikke la de borgerlige ligge foran oss. Sosialpolitikken må legges opp med henblikk på å hjelpe til selvhjelp. Den største politiske oppgave vi ellers står overfor er å overbevise dem som har brutt med Arbeiderpartiet, splitterne.

*Reiulf Steen, AUF:* Den debatten som har funnet sted her har ikke artet seg som noe utenrikspolitisk ordskifte, til tross for at vi har striden om Fellesmarkedet og dets konsekvenser på det innenrikspolitiske område så nær inn på oss. Når vi betrakter striden om Fellesmarkedet på avstand, må vi innrømme at vi håndterte disse spørsmål famlende og med stor usikkerhet. Vi var ikke mentalt forberedt på et slikt forpliktende samarbeid. Det må være en skuffende erkjennelse. Selv om stridens bølger har lagt seg, må vi også i dag erkjenne at vi står uforstående og lite forberedt til å gå inn i et overnasjonalt samfunn. Vi trenger derfor å fortsette debatten om internasjonalt samarbeid. Hvilke midler vil vi bruke for å etablere et forpliktende internasjonalt samarbeid? Vi bør sørge for å få en avklaring innen vår bevegelse. Vi må se det i øynene at vi vil bli stilt overfor dette problemet på ny. Vi må reise debatten på et nytt og sunnere grunnlag. — Vi har i «Fritt Slag» reist problemet om en sosialisering av bank- og kredittvesenet her i landet. Livsforsikringsselskapene råder over ca. 6 milliarder kroner, og det sier seg selv at så store pengesummer samlet på få hender nødvendigvis betyr reell makt. Vi må sørge for å få disse krefter under streng samfunnskontroll.

*Reidar Danielsen, sentralstyret,* redegjorde for behandlingen av spørsmålet om industrielt demokrati. Saken var oppe til behandling på landsmøtet i 1961 og på fagkongressen samme år. På disse møter hadde man for dårlig grunnlag til å treffe endelige vedtak, og det ble da besluttet å nedsette en blandet komité med representanter fra LO og Det norske Arbeiderparti, den såkalte Aspengrenkomitéen. Denne komitéen har gjort et stort og inngående utredningsarbeid og besluttet å legge dette fram som et debattopplegg. Vi har her bedt om å få forslag, og vi har også fått noen svar, men det må innrømmes at interessen ikke har vært så stor som ønskelig kunne være. På grunnlag av de svar og forslag som er kommet, regner vi med å kunne fremme vår innstilling i god tid før neste landsmøte og neste fagkongress — i 1965.

*Helge Sivertsen*, Regjeringen, hadde med interesse hørt på de innlegg som hadde vært i skolesektoren. Jeg er enig i, sa statsråden, at innholdet i skolen er en meget viktig ting. Og det kan ganske sikkert formannen i Forsøksrådet, Hjalmar Seim, som er en velkjent representant her på landsmøtet underskrive. Men å gi skolen nytt innhold er en kjerneoppgave. Det forutsetter en omlegging av undervisningsplanen. Vi har i gang en komité som bygger opp den 9-årige folkeskole, og vi skal skape sammenheng i hele vårt skoleverk, mellom folkeskolen, yrkesskolene og de såkalte høyere skoler. Alle skoleformer er ledd i et system, og vi er i full gang med denne utbyggingen og omformingen. — Spørsmålet om skolebygging og kostnadene har vært berørt her. Vi har mange skolebygg som er rasjonelle og fine, men det forekommer selvsagt også bygg som er mindre tilfredsstillende, der det ikke har vært et godt samarbeid mellom arkitektene og skolemyndighetene. Jeg tror det skulle være mulig å få i stand et slikt samarbeid. Jeg har vært i kontakt med Arkitektenes landsforbund, og dette vil medvirke til et slikt samarbeid. Vi vil også utbygge fylkesadministrasjonen slik at man også på dette administrative plan bedre skal kunne håndtere disse saker.

Debatten ble nå avbrutt og møtet sluttet kl. 18.30.

## **Fredagens formiddagsmøte.**

*Ordstyrere:* Konrad Nordahl og Magnhild Hagelia.

### **Innstillingen om årsberetningene 1961 og 1962.**

Formannen i beretnings- og protokollkomitéen, *Arne Strøm*, leste følgende innstilling:

#### *Innstilling til DNA's 39. landsmøte.*

Beretnings- og protokollkomitéen har gjennomgått Sentralstyrets beretning for partiets virksomhet i årene 1961 og 1962.

Beretningen — som gjør utførlig rede for såvel partiets egen virksomhet som for arbeidet i de tilknyttede organisasjoner og de samarbeidsorganer det tar del i — er gitt i en form som gjør det lett å orientere seg i den.

Av det materiale som har foreligget for komitéen går det fram at de vedtak som er gjort på det 38. landsmøte har vært fulgt opp i perioden. Det samme gjelder vedtakene, som er gjort på de tre landsstyremøter som har vært holdt siden siste landsmøte.

Utfallet av stortingsvalget i 1961 — som viste en tilbakegang i Arbeiderpartiets stemmetall fra 48,33 til 46,76 prosent, og som betydde at partiet

kom i mindretall i Stortinget — har ikke endret den politiske situasjon, forsåvidt som Det norske Arbeiderparti fremdeles sitter med regjeringsmakten og ansvaret for landets politikk.

Beretningen synes å bekrefte at valgutfallet har gitt ny stimulans til partiets indre virksomhet, hvilket særlig kommer til uttrykk ved de vervingsaksjoner som har vært gjennomført og ved de ekstraordinære kommunevalgene som har vært holdt i samband med kommunesammenlutninger. Det store og omfattende arbeid som ble nedlagt i feiringen av partiets 75-årsjubileum har virket i samme retning.

Det internasjonale samarbeid har vært godt ivaretatt gjennom deltaking i Den sosialistiske Internasjonals byrå- og rådsmøter, konferanser og kursvirksomhet — gjennom den nordiske samarbeidskomitéen og ved representasjon til europeiske broderpartiers landsmøter.

Samarbeidet med Landsorganisasjonen har vært drevet effektivt gjennom 13 møter i Samarbeidskomitéen mellom DNA og LO — ved felles arrangement av 1. mai-demonstrasjonen og ved en lang rekke konferanser og fellesmøter.

Beretningen kan ellers slå fast at det faglig-politiske samarbeidet i distriktene og mellom grunnorganisasjonene er ført videre med gode resultater. Under ledelse av den komitéen som ble satt ned av partiet og LO i fellesskap ble det utført et godt arbeid under den heftige politiske striden om Norges tilslutning til Det europeiske økonomiske Fellesskap.

Gjennom de opplegg som er gjort av Agitasjonsutvalget har organisasjonsarbeidet fått et sikrere fundament og opplysningsvirksomheten har fått større bredde. I denne sammenheng kan en si seg tilfreds med at det er satt ned et særlig utvalg til å arbeide med en eventuell revisjon av prinsipp-programmet. Utvalgets innstilling vil foreligge før landsmøtet i 1965, og det er grunn til å tro at det vil stimulere partiarbeidet ytterligere.

Beretningens korte omtale av arbeidet med et eventuelt nytt debattorgan gjør ikke klar rede for om dette arbeidet er avsluttet ved omleggingen av «Tillitsmannen», men beretningskomitéen går ut fra at spørsmålet vil bli klarlagt i samband med behandlingen av det innsendte forslaget om tidskrift for arbeiderbevegelsen.

Kvinnebevegelsen og Ungdomsfylkingen har hatt en rik arbeidsperiode, og arbeiderpressen kan vise en jevn og sikker framgang.

Gjennom de godt planlagte og gjennomførte vervingskampanjer er partiets medlemstall i landsmøteperioden økt med i alt 5000 medlemmer, slik at det samlede medlemstall nå er 167 842.

Beretnings- og protokollkomitéen finner at partiets virksomhet har vært godt tilrettelagt og ledet i de 2 årene som beretningen omfatter, og innstiller til landsmøtet å gjøre slikt vedtak:

*Sentralstyrets beretning for partiets virksomhet i årene 1961 og 1962 godkjennes.*

Oslo, i Beretnings- og protokollkomitéen, 23. mai 1963.

Arne Strøm.

Arnfinn Vik.

Ingeborg Evensen.

Steffen I. Toppe.

Per Mellesmo.

### *Aksjonskomitéen for Fellesmarkedet.*

*Kåre Myhre*, Oslo, ville rette det direkte spørsmål til formannen om Sentralstyret har gitt Trygve Lie i oppdrag å danne aksjonskomitéen for Fellesmarkedet.

*Einar Gerhardsen*: Nei, dette utvalget er ikke satt ned etter oppdrag av Sentralstyret.

Innstillingen ble deretter enstemmig godkjent.

### *Protokollene for formiddags- og ettermiddagsmøtet torsdag.*

Protokollkomitéens formann, *Arne Strøm*, leste deretter innstillingen om protokollen over torsdagens formiddags- og ettermiddagsmøte. Komitéen hadde intet å bemerke til protokollen.

Innstillingen ble enstemmig godkjent av landsmøtet.

### *Den fortsatte debatt om den politiske situasjon.*

Sekretær *Frank Andersen* redegjorde for Sentralstyrets behandling av spørsmålet om et debattorgan for partiet. Sentralstyret nedsatte i 1961 et utvalg med meg som formann, sa Frank Andersen, og vi avga en uttalelse, der vi enstemmig innstiller på at Det norske Arbeiderparti søker å gi ut et debattorgan. Jeg kan ikke i detalj gå inn på denne innstillingen, men vi peker her på at behovet for et slikt organ er til stede. Det ble også lagt fram forslag om det økonomiske grunnlag, og Sentralstyret sluttet seg i prinsippet til innstillingen, men tok ikke stilling til det økonomiske grunnlaget. Spørsmålet ble så lagt fram for landsstyret 24.—25. februar 1962. Innstillingen var på forhånd forelagt landsstyrets medlemmer, distriktspartiene og stortingsgruppas medlemmer. Det var stort sett en god reaksjon, men det var en påtakelig liten tro på salgsmulighetene. På grunnlag av disse henvendelser regnet vi nøkternt med et opplag på 4000. Resultatet av landsstyrets behandling var at saken ble sendt tilbake til Sentralstyret på ny. Vi visste hvordan det var gått med «Kontakt». Det hadde kostet partiet 70 000 kroner pr. år, og like før det gikk inn var det solgte opplag ca. 1800 eksemplarer. Vi kunne derfor ikke fremme forslag om et liknende foretakende. Etter fornyet behandling i utvalget innstilte vi overfor Sentralstyret at «Tillitsmannen» ble lagt om og gitt ut 8 à 10 ganger pr. år. Vi foreslo dessuten at partiet skulle utgi et kvartalsskrift, «Sosialistisk Debatt», som skulle gi plass for teoretisk stoff. I forbindelse med forslaget pekte vi på at det burde knyttes en spesiell sekretær til partikontoret, og han burde få i oppdrag i tillegg til redigeringen av «Tillitsmannen» og

«Sosialistisk Debatt» å ta seg av partiets informasjonsvirksomhet. Denne siste delen av vår innstilling er løst, idet Inge Schefflo er knyttet til partikontoret.

### **Einar Gerhardsens sluttreplikk.**

Debatten var nå avsluttet og Einar Gerhardsen fikk ordet til en sluttreplikk, der han bl. a. uttalte:

Erland Mikkelsen mente at Regjeringen burde gå inn for et lovforslag om garanterte lønninger. Han mener vel egentlig at Regjeringen skal gi en garanti for lønningenes kjøpekraft. Det er et gammelt og vanskelig problem. Riktignok er det ikke noe problem hvis man vil gi slipp på den fulle sysselsetting. Ved en tilstrekkelig stor arbeidsløshet kan man skape en balanse mellom priser og lønninger. Det var slik man løste spørsmålet før, men arbeiderklassen er først og fremst interessert i å holde full sysselsetting. Full sysselsetting kan bare skapes ved en økonomisk ekspansjon, men å gjennomføre en sterk ekspansiv politikk og samtidig garanterte stabile priser er ikke så enkelt. Står vi foran valget om full sysselsetting og økte priser eller stabile priser og stagnasjon med arbeidsløshet, da velger vi full sysselsetting. Men selv om denne avveing er vanskelig, så må vi prøve å løse det. For lønnstakeren vil reallønnsutviklingen være avgjørende. Det svekker ikke lønnstakernes stilling, hvis lønningene bare stiger reelt.

Torbjørn Berntsen spurte om det bare var lønnstakerne som skulle være realister ved lønns- og prisoppgjøret. Nei, selvsagt skal alle grupper vurdere pris- og lønnsoppgjøret realistisk, og det har da også vært tilfelle. Jordbrukerne og fiskerne måtte slå av på sine krav, og arbeidsgiverne måtte gi etter. De startet forhandlingene på nullpunktet. De ville ikke gå med på noe lønns-tillegg, men vi vet jo at de måtte gi i et hvert fall noe.

Det er hevdet av flere talere at boligbyggingen synker fra år til år. Det er ikke tilfelle. Man kan være misfornøyd med tempoet, og man kan mene at vi burde ha satset mer, men statistikken viser dog at det har vært en øking fra år til år.

Vi har i debatten hørt beklagelse over at man i enkelte bygder og byer ikke har fått byggeløyve på industrisektoren. Man mener at de sentrale myndigheter holder for mye igjen. Ja, her står vi overfor det problem at samfunnet ikke kan imøtekomme alle behov for investering. Kravene på boligsektoren er store, og det må foretas en prioritering, og det er klart at byggeløyve til industribygg vil ødelegge for boligbyggingen. Vi står daglig overfor slike problemer i Regjeringen.

Johan Støa beklaget at hans distrikt var blitt skadelidende på grunn av rasjonaliseringen i samferdselssektoren. Det hadde skapt vinterledighet når det ikke ble bygd jernbaner. Vi har nettopp vært oppmerksom på disse problemer, og fra sentraladministrasjonens side er det lagt opp til en veidrift som tar sikte på å skape flere arbeidsplasser i vinterhalvåret. Når dette ikke er gjort i Nord-Trøndelag, er det i strid med de retningslinjer som er trukket opp sentralt.

Ivar O. Hansen mente det var uriktig å dekke de 150 millioner i subsidier ved å trekke inn dette beløpet på investeringene. Nå er det bare 100 millioner som tas av investeringene, mens 50 millioner innspares på forskjellige budsjettposter. Dette er selvsagt et spørsmål som kan diskuteres, men dekningen må anvises.

En taler har spurt om når nedsettelsen av den militære tjenestetid skal gjennomføres. Det blir fra 1. januar 1964.

Håkon Bingen var inne på spørsmålet om det industrielle demokrati og mente at vi burde ha gjort realitetsvedtak på dette landsmøte. Jeg skjønner ikke hvordan vi hadde kunnet gjøre det. På forrige landsmøte ble det vedtatt at vi i dette spørsmål skulle samarbeide med LO for å få utredet det i sin fulle bredde. Det har ikke vært mulig å få noen innstilling til dette landsmøte. Det har da også vært forutsetningen at felleskomitéen med representanter fra Det norske Arbeiderparti og LO skulle legge fram sin innstilling i 1965. Det avgjørende for disse tidsfrister er at man ønsket å kunne bruke den nødvendige tid, og slik at det ble anledning til en bred drøfting innenfor organisasjonene.

Pensjonssaken har vært nevnt av flere talere. Kåre Myhre hevdet at vi burde kjøre hardt opp her. Ja, ingen er vel imot det, men vi må legge fram konkrete forslag. Regjeringen har satt ned en komité, men den har ikke sittet så lenge. Saken er jo heller ikke så enkel. Alle er oppmerksom på hvor viktig den er. I den aller nærmeste framtid skal vi ha et møte med våre medlemmer av komitéen. Her har vi en av de store merkesakene, det er vi som sagt klar over, men da må vi også ha et fornuftig forslag.

Torbjørn Berntsen hevdet at vi ikke hadde noen sak som sto i sentrum. Her opplever vi det samme som på våre tillitsmannsmøter. De fleste av oss er opptatt av de nære ting. Det er hverdagens små problemer vi kanskje er sterkest opptatt av — i bygd og by. Et landsmøte er et tro speilbilde av det norske folket. Vi burde lære litt av det. Vi kan ønske at vi hadde bare én stor sak å samles om, men hver enkelt sak er viktige saker sett fra de forskjellige distrikters synspunkt.

Jeg vil ikke dermed ha avvist dette ønsket om en stor sak. Jeg er klar over at det politisk betyr noe å ha en sak med spesiell appell. Men skulle ikke parolen om planlegging for vekst og trivsel være en sak med appell? Det er en parole som er framtidrettet, og den skulle ha appell til alle befolkningslag og til alle distrikter. Gravdal-fra Hordaland mente at industrielt demokrati og pensjons-saken ville være de store merkesakene ved siden av programsakene planlegging for trivsel og vekst, og det er noe vi vel alle kan være enige i. Jeg synes denne debatten har vært god og saklig, og jeg finner det særlig gledelig at så mange unge har vært aktive — og jeg vil legge til — så flinke i debatten.

*Steffen I. Toppe, Hordaland, tok opp forslag nr. 41 sålydende:*

*41. Laksevåg Arbeidersamfund, Hordaland:*

Kommuner som av ymse grunner er nødt til å benytte en noenlunde rimelig beskatning, kan ikke få statstilskott til skolebygg. Laksevåg er en slik kommune. Som en forstadskommune til Børgen, og med borgerlig styrte kommuner som Fana, Asane og Haus som nærmeste naboer, vil det være en altfor stor belastning dersom Laksevåg skulle måtte nytte en vesentlig dårligere skatteordning.

Laksevåg var en av de hardest rammede kommuner i landet bortsett fra Finnmark under krigen. Dette gikk blant annet utover kommunens skoler. Den største folkeskolen i kommunen, Holen skole, ble bombet og helt lagt i grus den 4. oktober 1944. De andre skolene i kommunen var også i dårlig forfatning, og alle kretsene sto foran tilbygg og nybygg av skoler, og hittil er det investert kr. 8 200 000.00 i skoler etter krigen.

Kommunen har gjort prinsippvedtak om innføring av 9-årig skole, men før denne skoleordning kan gjennomføres må der investeres i skolebygg. Etter den forsiktige innstilling fra skoleinspektøren trengs kr. 13 000 000.00. Dessuten kreves store investeringer til andre formål.

Det er uråd for en kommune som Laksevåg å makte disse oppgaver uten at det blir gitt ekstra tilskott til skolebygg, og skoledirektøren i Bjørgvin sa i sin påtegning på søknad om tilskott til for eksempel Mathopen skole i Laksevåg, at kommunen kan ikke makte å utbygge sin skole for ungdomsskole (enhetsskole) uten å få direkte statstilskott til dette.

I 1960 ble foretatt tilbygg av Nybø skole med kostnad om kring ½ million. Det ble søkt om kr. 50 000.00 av staten til dette formål. Søknaden ble tilrådd sterkt av skoledirektør, fylkesskolestyre, fylkesmann og Kommunaldepartementet, men ble avslått av Kirkedepartementet.

Skoledirektøren sa blant annet i sin påtegning: «Elevtallet har stige sterkt. Kommunen har gått i gang med høgre skole. Av disse årsakene har kommunen hatt store investeringer i skulebygg i de siste 10 åra, og det må byggjast nytt skulehus for Damsgård krins som nyttar fleire tyskerbarakker til skulebygg. Kommunen må også byggja 3 linedelte skular. Kvar av desse skulane må ha plass til 12—15 klassar. Sidan kommunen har hatt og framleis får store utteljingar til skulebygg, vil eg råd til at det blir gjeve statstilskott til bygging av Nybø skulehus.»

Den sterke vekst i elevtallet har også virket sterkt inn på forholdene. I skoleåret 1950/51 var elevtallet i folkeskolen 1447, og i framhaldskolen 56 (2 klasser). En hadde da ikke høgre skole. I dag er elevtallet slik:

Folkeskolen 2400 elever, framhaldskolen 226 elever, den høgre skolen 550 elever. Til sammen 3236 elever.

I 1957 ble Mathopen skole bygd. Det ble konferert med departementet flere ganger om å få bygge en noe større skole enn behovet på daværende tidspunkt tilsa, på grunn av at marinebasen «Haakonsværn» skulle legges til denne krets. Det nyttet imidlertid ikke, og en del av klasserommene i nybygget ble av departementet fastsatt til 42 kvadratmeter. Følgen av dette er at en nå må utvide skolen til det dobbelte — arbeidet er allerede i gang.

Det ble sendt grunnlagt søknad til departementet om et tilskott på kr. 250 000.00 til dette formål. En var også i departementet og konfererte om saken, og regnet med at i et tilfelle som dette måtte det kunne gis et ekstra eller direkte tilskott av staten. Skoledirektøren ga en meget positiv tilråding i høve søknaden.

Ved skriv fra departementet, datert 9. april d.å. kom det slikt svar på søknaden: «Laksevåg kommune søker om kr. 250 000.00 i statstilskott til bygging av Mathopen skole. Departementet skal med dette meddele at en dessverre ikke har funnet å kunne imøtekomme søknaden.»

Kommunen må nå sette i gang bygging av Damsgård skole, kostnadsberegnet til kr. 3 450 000.00 og gymnastikksal for Holen skole og den høgre skole med kr. 1 000 000.00. Der er også søkt om tilskott av staten til dette, men søknaden lider vel samme skjebne som de tidligere søknader om statstilskott til skolebygg.

Når en gir så fylldige opplysninger som dette, er det fordi en mener at Det norske Arbeiderparti må ta dette spørsmål opp til grundig analyse, idet vi mener at partiet i sitt program bør slå fast og arbeide for en oppmyking av de stive regler som nyttes i dag.

Som en følge av dette vil Laksevåg Arbeidersamfund foreslå at siste setning i kapitlet «Mindre industrisentra» får følgende ordlyd:

«Stortinget bør bevilge særskilte midler som Regjeringen kan bruke som tilskott når rimelige forhold tilsier det.»

Arbeidersamfundet vil samtidig nytte høvet til å anmode partiledelsen om å undersøke disse konkrete sakene som er skissert her, for om mulig at disse kan få en for vår kommune gunstig løsning.

Etter forslag av ordstyreeren ble dette forslaget sendt til Bratteli-komiteén.

## Norges stilling i verden i dag.

Ordstyreeren ga nå ordet til utenriksminister Halvard Lange som ble hilst med sterkt bifall da han kom opp på talerstolen.

Utenriksminister Halvard Lange holdt innledningsforedrag om «Norges stilling i verden i dag»: Han uttalte bl. a.:

Verden står i dag i forvandlingens tegn. Vi er inne i en teknisk-vitenskapelig revolusjon som gjør den til én verden, i en langt virkeligere betydning enn noen gang før. Gjennom de moderne tele-



kommunikasjonsmidler, gjennom radio og TV får vi hendingene inn i våre hjem. Vi opplever uretten på nært hold, slik den utøves i øst som i vest. Vi blir personlig engasjert på en helt annen måte enn før.

Det er imidlertid ikke bare en teknisk revolusjon vi er inne i, men også en politisk revolusjon. Avkoloniseringen og frigjøringen av kolonifolkene er en omveltning med enorme virkninger. I tillegg til øst—vest-konflikten som har dominert det politiske verdensbilde siden siste krig, har vi fått det vi kan kalle nord—sør-problemet. Det gaper en dyp kløft mellom de fattige folk, som utgjør to tredjedeler av jordens befolkning og de rike folk, og problemet er hvordan vi skal fylle denne kløften. Vi står overfor «de stigende forventningers revolusjon», fordi folkene i de nye statene er blitt klar over at det fins vitenskapelige og tekniske muligheter til å vinne over sult, sykdom og naken nød.

Likevel er øst—vest-forholdet avgjørende for verdens fred i den overskuelige framtid, og særlig gjelder det for vårt land, der vi nå engang ligger på verdenskartet. Vår geografiske beliggenhet er et av de naturgitte forhold som bestemmer vår stilling i verden. Vi råder over et stort område, men vi er et fåtallig folk og vi har få og små naturrikdommer. Vår innflytelse i verden må derfor bygge på andre ting enn rikdom eller militær makt. Det som teller for vårt vedkommende er vår demokratiske rettsstat og det velferdssamfunn vi har greidd å bygge opp, med en jevnere inntektsfordeling enn i de fleste land. Vi har også bygd opp et forholdsvis høyt kulturelt nivå i folket. Sammen med de andre nordiske land blir vi ofte trukket fram som eksempel for de nye statene. For Norge kommer også det til at vi har bygd opp en handelsflåte som har gjort oss til verdens fraktemenn. Alt dette gir oss på visse områder muligheter for å øve innflytelse langt utover det folketallet skulle tilsi. Men det gjør oss samtidig meget sårbare. Endelig vil jeg nevne at vi har kvalitet og effektivitet i vår utenriktjeneste og vår informasjonstjeneste. Jeg er glad for at Stortinget om kort tid skal drøfte den videre utbygging av denne tjeneste.

I Arbeiderpartiets arbeidsprogram av 1949 heter det at oppgaven for vår utenrikspolitikk er «å trygge Norges frihet og sjølstende, vareta norske interesser i utlandet og bidra til å sikre freden og fremme mellomfolkelig samarbeid». Denne målsettingen gjelder den dag i dag. Det er en utrygg verden vi lever i. Derfor må vår første hovedoppgave være å trygge vår frihet og selvstendighet. Denne oppgaven vil måtte stå i forgrunnen så lenge verden bygger på nasjonalstater og så lenge hovedskillelinjen går mellom totalitært og demokratisk styrte stater. Det er en oppgave vi bare kan løse i forpliktende samarbeid med demokratiske krefter i vårt eget land og

utenfor. Innenfor rammen av dette samarbeid må vi utforme vår utenrikspolitikk.

Det har liten hensikt å fundere over om dette er en sosialistisk målsetting. Etter min mening er det viktig fra sosialistisk synspunkt at vi fører en utenrikspolitikk som trygger folkestyret og friheten. For frihet og folkestyre er grunnlaget og forutsetningen for arbeiderbevegelsens virksomhet. Vi skal i denne sammenheng heller ikke undervurdere betydningen av den brede oppslutning vi har fra de andre politiske partier om vår utenrikspolitikk.

Den andre hovedoppgaven for norsk utenrikspolitikk er å bidra til å sikre freden og fremme mellomfolkelig samarbeid. Å være med å bygge ut mellomfolkelig samarbeid for fred har alltid vært den sosialistiske arbeiderbevegelsens mål. Norsk utenrikspolitikk siden krigen har tatt klart preg av at den er satt ut i livet av en regjering utgått av arbeiderbevegelsen.

Vår holdning til koloniproblemene er bestemt av overbevisningen om alle menneskers likeverd og det som preger vår holdning til utviklingslandene er solidaritetstanken.

Holdningen til nedrustningsspørsmålet og støtten til avspennings- og forhandlingslinjen er båret oppe av den internasjonale tankegangen som er et grunndrag i sosialdemokratisk samfunnssyn. For oss er det en selvfølge at vi er med å bygge ut samarbeidet over landegrensene. Det det gjelder, er å skape mellomfolkelige samarbeidsvaner. Den tekniske og vitenskapelige utvikling har gjort den absolutte nasjonale suverenitet avlegs, ja likefram til en hindring på veien fram til et rettsordnet verdenssamfunn, som må være målsettingen for all sosialistisk utenrikspolitikk.

I praksis søker vi å løse vårt sikkerhetsproblem gjennom vår tilslutning til Atlanterhavspakten. Våre erfaringer under den siste krig lærte oss at i den utsatte stilling vi har geografisk, kan vi ikke ha håp om å trygge vår fred ved å prøve å isolere oss fra hendinger og konflikter ute i verden. Vi kan ikke uten livsfare føre en politikk som skaper et maktpolitisk tomrom. En slik politikk kunne friste større stater til maktpolitisk overgrep eller fredsbrudd.

Etter den siste verdenskrig satte vi all vår lit til De Forente Nasjoner, men forutsetningen for at FN kunne bli en effektiv sikkerhetsorganisasjon var at samarbeidet mellom de seirende stormakter kunne føres videre i fredens byggende arbeid. Denne forutsetning holdt ikke. Stalins ekspansive politikk i årene fra 1945 til 1948 bidro til å undergrave alle forhåpninger i så henseende. De sovjetiske frigjøringsstropper forvandlet seg etter hvert til okkupasjonsstropper, som la store deler av Øst- og Mellom-Europa inn under

totalitært styre. I 1948 opplevde vi kupet i Tsjekkoslovakia, framstøtet mot Finland og Berlin-blokaden. Det var tegn som tydet på at denne ekspansjonen kunne komme til å gå videre, og vi var nødt til å se oss om etter sikkerhet utover den som medlemskapet i FN kunne gi oss. Vi sluttet oss til Atlanterhavspakten, som har som sin viktigste oppgave å forebygge krig ved å skape en maktpolitisk likevekt som trygger mot aggresjon og maktspråk. Denne oppgaven har NATO løst til denne dag. Cuba-krisen i høst var en påminnelse om at denne oppgaven er like viktig i dag som for 14 år siden.

Vi har vært blant dem som har arbeidet for å gjøre NATO til noe mer enn et rent militært forsvarsforbund. Vi har arbeidet for at det skulle bli et utenrikspolitisk rådslagsinstrument. Den politiske rådslagning har fått økt betydning etter hvert som Sovjet-Samveldet har lagt om fra militær maktpolitikk til sameksistenspolitikk, og vi har gått inn for en forhandlingspolitikk mellom øst og vest.

NATO-samarbeidet har gitt oss trygghet mot angrep. Våpenhjelpen har gjort det mulig å bygge opp et moderne forsvar og samtidig gjenreise landet og bygge opp en høy sosial standard. Nå står vi overfor endrede forhold og en relativt rask nedbygging av våpenhjelpen. Det gjør det nok nødvendig at vi selv tar en større del av byrdene enn før, men forsvarssamarbeidet har ikke dermed tapt sin betydning. Arbeidsdelingen innenfor fellesforsvaret består, og det samme gjelder solidaritetsforpliktelsene. Enhver som måtte ha aggressive hensikter overfor oss, er klar over at han ikke bare står overfor lille Norge, men overfor den samlede NATO-makt. Dette solidaritetsforholdet er den sterkeste krigsforebyggende faktor i dag og i en overskuelig framtid.

Det annet ledd i sikkerhetspolitikken er forholdet til våre nabo-land. Vi har av fri vilje tatt hensyn til at vår nabo-stormakt har legitime sikkerhetsbehov og til våre nordiske granneland som fører en annen sikkerhetspolitikk enn vi gjør. Derfor har vi ikke villet tillate stasjonering av fremmede tropper i Norge så lenge vi ikke er utsatt for eller truet av angrep, og vi ønsker heller ikke atomvåpen i det norske forsvaret. Denne holdning er forstått og godtatt av våre allierte. Denne politikken har bidradd til å skape stabilitet og likevekt i Nord-Europa, og det burde ikke være i noens interesse å bringe noen endring i denne situasjon.

Den sak som har stått i forgrunnen i NATO-samarbeidet i den siste tiden er spørsmålet om å skape en atomslagstyrke innenfor alliansen. Denne planen skyldes et amerikansk initiativ. Den er lansert for å imøtekomme et formodet ønske fra en del av medlemslandene om at de i fellesskap skal kunne få større medbestemmelsesrett over de kjernefysiske avskrekingsvåpen. Jeg understreker at det

dreier seg om et rent politisk initiativ, og at det er tatt ut fra ønsket om å hindre spredning av atomvåpnene.

Det har ikke være på tale at Norge skal være med i eller bidra til en slik slagstyrke.

Det som har vært på tale og i disse dager diskuteres i Ottawa, der Norges delegasjon blir ledet av forsvarsminister Harlem, er i virkeligheten to forskjellige planer:

1. Organisering av en såkalt interalliert atomstyrke.
2. Opprettelse av en multilateral atomstyrke som er eid og ledet i fellesskap av de deltakende makter.

Det som det er aktuelt å gjøre vedtak om på møtet i Ottawa, og som man etter avisreferatene synes å være blitt enige om, er tildeling til NATO av strategiske atomstyrker som allerede er til stede i dag. Så vidt jeg skjønner er det tale om den britiske V-bomberstyrken, 3 amerikanske atom-ubåter med Polaris-raketter i Middelhavet og enkelte franske, nederlandske og eventuelt belgiske flyenheter utstyrt med amerikanske atomvåpen. Det er ikke spørsmål om å skape nye atomstyrker, men å samordne de bestående atomstyrker under felles NATO-kommando. Det blir heller ikke noen endring i kontrollen med bruken av atomvåpnene. Den ligger fortsatt hos den amerikanske president og for de britiske bombe-flystyrkene, hos den britiske regjering. Hvis vitale nasjonale interesser står på spill, har britene forbeholdt seg å trekke de tildelte atom-bombeflyene tilbake fra NATO's kommando og bruke dem etter egen avgjørelse.

Det som det er oppnådd enighet om i Ottawa — så vidt man kan forstå av avismeldingene — er denne omorganiseringen av en del av de nå eksisterende atomstyrkene under felles ledelse. Det er altså ikke tale om noen fysisk nyskapning av slike styrker.

Det andre spørsmålet som har vært oppe til forberedende behandling forut for møtet i Ottawa, gjelder en eventuell nyskapning, nemlig en fellesfinansiert, felleseid NATO-disponert atomstyrke, med blandet bemanning. Denne tanken reiser en rekke problemer som langt fra er avklart, og det er ikke tale om å fatte noe vedtak i Ottawa. Forutsetningen er at problemene skal studeres videre.

Den norske regjering er av den mening at en slik ny styrke ikke er militært nødvendig. Vi mener det er langt større behov for å styrke det konvensjonelle forsvar. Vi har framholdt at man må regne med at opprettelsen av en ny kjernefysisk slagstyrke vil framkalle en sterk reaksjon i Sovjet-Samveldet og Øst-Europa, og at gjennomføringen av planen kan skape vansker for de fortsatte forhandlinger om stans i atomprøvene. En må også regne med en nega-

tiv reaksjon i de uforpliktende land. Denne politiske side av saken må undergis en ganske annerledes grundig vurdering enn det er skjedd hittil.

Men vi skal selvsagt være klar over at den politiske bakgrunn for tanken om en slik nyskapning er tendensen i retning av å opprette nasjonale atomstyrker. Frankrike har sagt fra at det vil fremme sine nasjonale planer uansett, men nyskapningen tar også sikte på å fange opp et forventet krav fra Vest-Tyskland. Jeg for min del mener det ikke er grunn til å regne med at det fins noe folkeønske i Tyskland om opprettelse av egne atomstyrker.

Det er som alt sagt ikke tale om noe vedtak i Ottawa om dette spørsmålet. Hvis det noen gang blir lagt fram en gjennomarbeidet plan om en slik ny felleseid NATO-slagstyrke vil Regjeringens standpunkt bli fastlagt ut fra det hovedhensyn at det ikke må skje noen videre spredning av atomvåpen.

Vi har vist i praksis gjennom vår base- og atomvåpenpolitikk at vi ønsker å ta rimelig hensyn til Sovjet-Samveldets sikkerhetsinteresser. Derfor håper vi at Sovjet på sin side tar hensyn til oss. Det er gledelig å kunne fastslå at sovjetlederne i dag godtar at det er mulig å bygge opp et godt naboforhold selv med norsk medlemskap i NATO. Det er en ny innstilling, og vi bør gjøre alt for å utbygge vårt gode naboforhold til Sovjet-Samveldet, bl. a. ved å styrke det økonomiske og kulturelle samarbeidet. Jeg nevner i denne sammenheng avtalen om utbyggingen av Pasvik som et eksempel på et slikt saklig godt samarbeid.

\*

Om forholdet til våre nordiske granneland er det ikke nødvendig å bruke mange ord. Det er få uavhengige stater i verden som står hverandre så nær som vi gjør. Trass i at vi har fulgt ulike veier i vår sikkerhetspolitikk har vi kunnet bygge ut et stadig livligere samarbeid på alle områder av samfunnslivet. Innenfor FN tar vi på nær sagt alle felter de samme standpunkter og i hjelpen til og samarbeidet med utviklingslandene har vi funnet nye oppgaver for nordisk fellesinnsats.

Den nordiske samarbeidsavtalen som ble inngått i fjor er uttrykk for et felles ønske om å konsolidere det vi alt har nådd av resultater og om å føre samarbeidet videre gjennom Nordisk Råd og på andre måter.

Et område hvor arbeiderpartiene og fagbevegelsen i Norden med fordel kan utrede mulighetene for samarbeid er planleggingen av den videre økonomiske og industrielle vekst. Her gjør det seg gjeldende interessemotsetninger som det må være vår oppgave å prøve å vinne over.

Vår annen store hovedoppgave er å bidra til å sikre freden og fremme mellomfolkelig samarbeid. Cuba-krisen viste oss, som jeg alt har nevnt, på nytt hvor stor utryggheten er i verden. Den viste også hvor nødvendig det er å finne et sikrere og varigere grunnlag for verdensfred enn den kjernefysiske maktbalanse som rår i dag. Vi må yte vårt bidrag og vi må ta utgangspunkt i verden slik den er. Det fins ingen snarvei til verdensomspennende fred. Det krever tålmodig arbeid å vinne over motsetningene eller i det minste å hindre at de fører til væpnet strid. Foruten å arbeide gjennom NATO må vi gjøre en aktiv innsats i FN. Norge er nå blitt medlem av Sikkerhetsrådet for to år, og dette gir oss økt ansvar. Vår representant i Sikkerhetsrådet er jo ikke bare en talsmann for vårt eget land, men også for de andre nordiske land.

et uavhengig fredsstiftende organ og å utvikle den til et effektivt samarbeidsorgan over et vidt felt. I flukt med denne holdning støtter

Norsk politikk i FN går ut på å gi full støtte til organisasjonen som vi Generalsekretæren som en effektiv utøvende makt. Verdensomspennende samarbeid er nødvendig for å trygge freden og øke mulighetene for å hjelpe de fattige land med å løse utviklingsproblemene. Derfor arbeider vi for å gjøre FN til en virkelig verdensorganisasjon — et speilbilde av verden slik den er. Derfor er vil tilhengere av universelt medlemskap og har stemt for at China må bli representert av den regjering som faktisk styrer landet. Vi har også advart mot å gripe til eksklusjon som en reaksjon overfor medlemsland som ikke fyller sine forpliktelser. Vi har bitre erfaringer fra Folkeforbundet om hva eksklusjon av medlemsland førte til.

Vi prøver å medvirke til at man innenfor FN kommer fram til vedtak som kan samle ikke bare et tallmessig flertall, men de viktigste grupper av land. Et tallmessig, formelt lovlig flertall er ikke alltid noe tilstrekkelig grunnlag for å gjennomføre internasjonale aksjoner. Vi har vært mot at det skal vedtas demonstrasjonsforslag. Vedtak som ikke får noen praktisk virkning svekker FN's autoritet.

Dette er bakgrunnen for at vi ikke har villet medvirke til vedtak i FN's generalforsamling om sanksjoner mot Sør-Afrika-Sambandet. Norge har gjentatte ganger vært med å fordømme Apartheid-politikken. Vi har hevdet og hevder at den er i strid med Pakten og menneskerettighetserklæringen. Når vi på siste generalforsamling likevel ikke stemte for resolusjonen om Sør-Afrika, var det fordi flertallet nektet å foreta avstemning over de enkelte punkter hver for seg slik at vi kunne avstå på sanksjonsparagrafen. Av den grunn avholdt vår delegasjon seg fra å stemme for resolusjonen som helhet, men vi ga klart uttrykk for vår fordømmelse av Apartheid-politikken.

Når vi har vært mot sanksjoner, er det fordi representantene for de land som har den alt overveiende handel på Sør-Afrika har sagt fra at de ikke ville være med på sanksjoner. Da kan ikke resolusjonen få noen reelle politisk-økonomiske følger. Jeg tror imidlertid at den aksjon for kjøpe-boikott som ungdomsorganisasjonene har satt i gang, og som nå er blitt fulgt av NKL, har sin store moralske verdi. En slik boikott er uttrykk for en fordømmelse av systemet i dette landet og for støtte til de fargede i deres kamp. Regjeringen har for sin del nektet salg av våpen til Sør-Afrika, og vi tok opp forslag om å stanse all eksport av våpen som kunne brukes i den interne kamp.

Norge har alltid vist en aktiv holdning til alle fredsbevarende FN-aksjoner, slik som under Suez-krisen i 1956, i Libanon i 1958 og i Kongo i 1960. Men forat Kongo-aksjonen skal kunne føres fram til en avslutning er FN avhengig av at det lykkes å sikre finansieringen. Vi har dessverre opplevd at Sovjet-Samveldet nekter å være med på kostnadene. Også Frankrike har på et formelt grunnlag avslått å betale Kongo-utgiftene. Vår oppfatning er at alle medlemmer har et kollektivt ansvar for de fredsbevarende aksjoner. Vi må frivillig ta vår andel, og vi må også ta på oss vår andel av de fattige medlemmers bidrag.

Som uttrykk for vår positive holdning til FN's fredsbevarende virksomhet har vi innledet et samarbeid med den danske og svenske regjering om å opprette spesielle beredskapsstyrker som kan stilles til FN's disposisjon på korteste varsel.

Frigjøringen av kolonifolkene er vel det spørsmål som har opptatt oss mest i FN. Vi står her overfor en veldig revolusjon i årene siden siste krig. Det er tragisk å være vitne til hvordan enkelte kolonimakter fortsatt stritter mot denne utvikling. Avkoloniseringen er en uavvendelig historisk prosess og en hending vi som sosialister hilser med glede. Gjennom FN har vi gjort hva vi har kunnet forat den skulle foregå i fredelige former. Vi har i visse situasjoner kunnet spille meklerens rolle, fordi vi som et lite folk har hatt tillit både i utviklingslandene og hos våre allierte som noen av dem er kolonimakter. Og vi har kunnet bidra til å finne løsninger som begge parter har kunnet akseptere.

Men alt er ikke gjort den dag koloniene får sin frihet. Vi står overfor et kolossalt økonomisk samarbeidsproblem. Kløften mellom fattige og rike land blir stadig dypere, det vi kaller nord-sør-problemet stadig mer påtrengende. Det er nødvendig at vi samarbeider om den økonomiske utviklingen av de nye statene i Asia, Afrika og Latin-Amerika. Vi deltar først og fremst i FN's mange programmer for multilateral teknisk og økonomisk hjelp. Der møtes

de som gir og de som tar imot på like fot, som medlemmer av verdensorganisasjonen. Men vi har dessuten tatt opp bilaterale og regionale samarbeidstiltak. Vår viktigste bilaterale avtale gjelder utvikling av fisket og helsestellet i Sør-India. Vi er med i nordisk samarbeid om undervisningssykehuset i Korea og om et nytt prosjekt i Tanganyika. Vi forbereder organiseringen av et norsk fredskorps. For å effektivisere hjelpevirksomheten har vi opprettet en egen administrasjon — Norsk Utviklingshjelp.

Det er imidlertid ikke nok med slike samarbeidstiltak. Skal vi kunne gi utviklingslandene effektiv hjelp, må vi også løse de handelspolitiske problemer som melder seg. Vi må trygge avsetningsmulighetene for u-landene, sørge for stabile priser på de råvarer og industriprodukter de eksporterer. Det spiller faktisk større rolle enn direkte hjelp. Vi har i de siste 5 årene opplevd at fall i prisene på verdensmarkedet for u-landenes eksportvarer har ført til inntektstap som har oppveid hver øre av den hjelp som er ytet gjennom FN's organer. Det blir arbeidet for å løse disse problemene gjennom OECD og GATT, og på det ministermøtet i GATT som ble holdt for 1½ uke siden, har vi fra norsk side sagt oss villige til å sløyfe all toll på tropiske jordbruksprodukter, med unntak bare for vegetabiliske oljer, som konkurrerer direkte med norske fiskeoljer.

La meg også si et par ord om nedrustningsspørsmålet, som stadig opptar både stormakter og små land. I vår utrygge verden er maktbalansen nødvendig, men vi må ikke stivne i kald skyttergravskrig. Det langsiktige mål må være å få i stand alminnelig og fullstendig nedrustning — en balansert nedrustning av atom- og konvensjonelle våpen. Men vi må være klar over at dette i dag er et fjernt mål, og vi må drøfte mer begrensede tiltak som innledende skritt på veien. Kontrollert prøvestans kan bety et første skritt. I dette spørsmål må de vestlige land være villige til å ta en viss risiko, og vi må i første omgang kanskje nøye oss med et minstemål av kontroll.

Nedrustningen er selvsagt i første rekke stormaktenes ansvar, men også de små land har sitt medansvar. Som uttrykk for den betydning vi tillegger nedrustningsproblemene har Regjeringen oppnevnt det norske nedrustningsutvalg og Rådet for konflikt og fredsforskning.

Til slutt noen ord om markedsproblemene og Europas stilling i dag. Jeg finner det unødvendig å rekapitulere utviklingen fram til forhandlingsbruddet i januar i år. Det er nok å slå fast at Frankrikes nei i Brussel betydde et alvorlig tilbakeslag. Sammenbruddet i forhandlingene utsetter på uviss tid mulighetene for å sveise Vest-Europa sammen til en økonomisk og politisk enhet, som kan utvikle et nært og utadvendt samarbeid med demokratiene i Nord-Amerika. Hvis det hadde lyktes å fylle kløften mellom EEC og EFTA, ville



den nye amerikanske handelslov åpnet muligheter for å fjerne de fleste hindringer for handelen over Nord-Atlanteren. På grunn av bestevilkårsbestemmelsen i GATT ville denne frigjøringen av handelen også i stor utstrekning kommet utviklingslandene til gode. Det ville skapt grunnlag for friere varebytte og økonomisk vekst i verdensmålestokk. Hva det nå kan komme ut av den såkalte Kennedy-runden innenfor GATT, er det ingen som kan si.

I denne situasjon er vi nødt til å konsentrere vårt markedsarbeid om å bygge ut samarbeidet i EFTA med sikte på å skape bedre balanse mellom forpliktelser og muligheter, og vi må utvikle samarbeidet i OECD om konjunkturpolitikken og økonomisk vekstpolitikk.

Vi nådde ikke fram til en omfattende økonomisk samling i Vest-Europa i denne omgang, men behovet for en løsning av markedsproblemene består og spørsmålet vil sikkert melde seg på nytt. Vi må være forberedt på at det da vil melde seg i en annen form og mot en ny politisk bakgrunn.

Kort tid etter sammenbruddet i Brussel sendte LO og Det norske Arbeiderparti ut en erklæring, der det bl. a. het:

«Vi vil ikke tilbake til mellomkrigstidens Europa. Vi ønsker ikke snever nasjonalisme, prestisjekamp og handelskrig. Forsøket på å stoppe samarbeidet i den vestlige verden er som et ekko fra fortiden. Vårt mål er et nært samarbeid mellom alle demokratiske land med sikte på en planmessig utnyttelse av våre felles ressurser til beste for oss selv og utviklingslandene.»

Denne målsetting står fortsatt ved makt. Norge er en del av Europa og av Atlanterhavssamfunnet, slik Einar Gerhardsen uttrykte det i sitt innledningsforedrag. Vi har levd gjennom en periode hvor konservative krefter har dominert sterkt, og det har ikke gitt noe gunstig klima for norsk utenrikspolitikk. Tingene er nå kommet i bevegelse såvel i vest som i øst. Det er tydelig liberaliseringstendenser til stede også i Sovjet-Samveldet. Det er vokst fram et skikt av velutdannede mennesker, som selvstendig vurderer de innen- og utenrikspolitiske forhold — befolkningslag som sovjetlederne må ta hensyn til. I Vest-Europa og i Amerika har vi i 60-årene kunnet registrere en strømendring. De konservative krefter er på tilbaketog, og radikale krefter er i vekst og er til dels alt kommet til makten. Disse tendenser vil uten tvil gi oss større muligheter til å nå fram i vårt arbeid for det rettsordnede verdenssamfunn som sosialister i alle år har drømt om.

Langes foredrag ble mottatt med sterkt bifall.

## Landsstyrets forslag til uttalelse om utenriks- og sikkerhetspolitikken.

Norsk arbeiderbevegelse har alltid vært og er en fredsbevegelse. For en regjering som er utgått av Arbeiderpartiet, er det derfor en selvfølge at den fører en aktiv fredspolitik. Landsmøtet gir sin tilslutning til den utenrikspolitikk som er ført, og vil uttale:

Vårt fremste utenrikspolitiske mål er et forpliktende samarbeid mellom alle land og et internasjonalt rettssamfunn. Som før skal Norge uten stans søke å bidra til større forståelse mellom nasjonene. Norge må av all sin evne støtte De Forente Nasjoner for å utvikle en effektiv verdensorganisasjon som kan opptre med autoritet og tyngde alle steder på jorden.

Vi skal arbeide for en nedrustning som omfatter både konvensjonelle våpen og atomvåpen. Nedrustningen må skje på en slik måte at den ikke ensidig blir til fordel for noen makt eller allianse.

Særlig må vi arbeide for å hindre at flere land skaffer seg atomvåpen. En avtalt stans i prøvene med slike våpen vil være et viktig skritt. Norge må holde fast ved sin base- og atompolitikk, slik den er formet ut i partiets arbeidsprogram.

Norge sluttet seg til Atlanterhavspakten for å trygge landet mot angrep. Denne pakten har også trygget freden i vår del av verden og vil fortsatt danne grunnlaget for vår sikkerhetspolitikk.

Vårt endelige mål er at alle nasjoner skal gå til full avrustning, og at De Forente Nasjoner får de nødvendige sikkerhetsstyrker til rådighet.

Politisk undertrykkelse må ikke tåles noe sted i verden. Restene av koloniveldet må avvikles så hurtig som overhodet mulig. Alle raser skal anerkjennes som likeberettigede.

Vi skal arbeide for gode forhold mellom velstående og fattige nasjoner. Utviklingslandene må få tilstrekkelig faglig og økonomisk hjelp, og handelspolitikken må tilgodese deres interesser. For sin egen del må Norge øke hjelpen både ved større bevilgninger over statsbudsjettet og ved forretningsmessige lån og kreditter. For å skaffe tilstrekkelig med midler bør vi øke «utviklingsskatten».

Vi tar avstand fra alle former for imperialisme og snever nasjonalisme. Vi går inn for et organisert samarbeid mellom likeberettigede nasjoner. For å sikre fred og framgang må nasjonene være villige til å godta vedtak fra internasjonale organer. Disse organene må bygges opp på et klart demokratisk grunnlag.

Vi går inn for mer plan og bedre samordning i verdensøkonomien og vil arbeide for mellomfolkelige tiltak som kan sikre en slik utvikling. Handelshindringene bør avvikles så langt som mulig,

slik at verden i fullt monn kan nyte godt av en internasjonal arbeidsdeling.

Sammenbruddet av forhandlingene i Brussel er en historisk kjensgjerning, og spørsmålet om norsk tilknytning til Fellesmarkedet (EEC) er ikke aktuelt. I denne situasjon går vi inn for å bygge ut og styrke Frihandelsforbundet (EFTA) hvor Norge er medlem. Men det er også viktig å hindre at den økonomiske splittelsen i Vest-Europa blir utdypet, og å begrense de skadevirkninger som følger med splittelsen.

Spørsmålet om et nært økonomisk og politisk samarbeid som omfatter hele Vest-Europa, vil utvilsomt melde seg på ny når det er gått noen tid. Men det vil være på et nytt grunnlag og mot en annen politisk bakgrunn.

Vi vil arbeide for en forpliktende vest-europeisk organisasjon som bygger klart på demokratiske prinsipper. En slik sammenlutning må ha et nært samarbeid med de nordamerikanske demokratier og stå i et godt forhold til utviklingslandene.

Vi vil fortsette samarbeidet med de øvrige nordiske land og bygge ut fellesskapet i Norden. I nært samråd kan de nordiske land øke sin internasjonale innflytelse.

Den politiske utvikling i Vesten peker nå mot venstre — til fordel for folkestyre og mellomfolkelig solidaritet. Denne utviklingen er en kraftig spore for vår egen arbeiderbevegelse. Samtidig vil den gjøre det lettere å mestre problemene i verdenspolitikken og gi et bedre klima for Norges utenrikspolitikk.

### **Landsstyrets forslag til uttalelse om Sør-Afrika.**

Det norske Arbeiderpartis landsmøte vil uttale sin harme og avsky over den rasepolitikk som i dag blir ført i Sør-Afrika. En slik raseskillepolitikk kan føre til en katastrofe.

«Forandringens stormvær» vil ikke stanse før alle afrikanske folk har oppnådd selvstyre og rasemessig likestilling.

Den norske regjering har nektet eksport av våpen og ammunisjon til Sør-Afrika. Vi vil arbeide for at andre land avbryter sending av våpen og utstyr som kan brukes av de hvite makthavere til undertrykkelse innen Sør-Afrika.

Vi må gjennom de mellomfolkelige organisasjoner, først og fremst FN, arbeide for at det blir satt i verk effektive internasjonale tiltak som kan bringe undertrykkelsen til opphør.

Vi støtter den boikott-aksjonen som de norske ungdomsorganisasjonene med AUF i spissen har satt i verk på frivillig basis. Boikott-

*aksjonen virker som et opinionspress. Den viser vår solidaritet med de undertrykte i Sør-Afrika og støtter dem i deres frihetskamp.*

### Ordsiftet.

*Øivind Thoresen, Nord-Trøndelag:* Vi lever i en temmelig urolig verden. Det er særlig to konflikter som har opptatt oss — Cuba-konflikten og konflikten i Sør-Afrika. Det gjelder folk og land som hører til vår egen kulturkrets. Cuba-konflikten holdt på å utløse en ny krig. Vi er klar over Sovjets befatning, men vi kan ikke ubetinget forsvare USA's holdning. Amerikanerne truet med å blokere Cuba, de ville tvinge Cuba ved å sulte befolkningen ut. Metoden er en uverdigg måte å løse konflikter på. Vi ble også invitert til å delta i denne konflikten, og USA laget en svarteliste over de skip som anløper de cubanske havner. Vi må etter min mening få amerikanerne til å ordne denne konflikten på en annen måte. Jeg vil henstille til vår utenriksminister om at vi ikke må delta i denne sulteaksjon.

Den andre konflikten finner vi i Sør-Afrika. Der nede er det en politistat på linje med Nazi-Tyskland. Edvard Hambro som talte om forholdene der nede i radio forleden, hevdet at de sør-afrikanske politikeres opptreden bare kunne forklares som utslag av en redsel for framtiden. Gjennom årtier har de fargete utgjort de tjenende ånder i dette landet. De har tatt vare på heimene og barna. De hvite har vært herrefolket, men det hvite mindretallet forstår at det i det lange løp ikke kan holde stillingen. De hvite former sin egen undergang ved den apartheidpolitikk de fører. I vår kamp mot dette frastøtende og umenneskelige styre må vi bruke alle midler. Det kan være et vurderingsspørsmål om boikott alene vil føre fram. Jeg tror nok at diplomatisk press vil ha store muligheter for å virke. — Et par ord om NATO. Vi er tilhengere av NATO-forsvaret, men dette må være slik utstyrt med så vel konvensjonelle våpen som atomvåpen at vi kan stoppe et angrep. — Om Fellesmarkedet sa Einar Gerhardsen at det plutselig ble stille i debatten omkring dette spørsmålet. Men denne stillheten vil neppe vare så lenge. Vi vil ganske sikkert snart se virkningene av bruddet i Brussel. Det vil bli en kamp om markedene. Skulle det gå den veien at det ble en handelskrig mellom EFTA og EEC, så må vi gjøre alt for å påskynde en sammenslåing. For øyeblikket står alle grupper nokså tvilrådige. Vi må sørge for å få en skikkelig orientering om Fellesmarkedsspørsmålene, slik at vi i neste omgang kan oppnå en saklig vurdering av saken.

Asbjørn Lillås, Vestfold, var stort sett enig i Langes rede-  
gjørelse. Men det kan råde en viss nyansering i oppfatning og  
vurdering av forskjellige spørsmål, sa Lillås. Lange sier for eksem-  
pel: Vi ønsker ikke atomvåpen. Jeg vil uttrykke det slik: Jeg vil  
ikke ha atomvåpen. Norge bør konsekvent holde på sitt standpunkt  
i denne sak. Jeg vil derfor oppta et endringsforslag når det gjelder  
formuleringen av 4. avsnitt, siste setning i framlegget til uttalelse  
om utenriks- og sikkerhetspolitikken. Forslaget er sålydende:

«Norge må holde fast ved sin basepolitikk og sitt standpunkt om ikke  
å tillate atomvåpen på norsk område.»

Når det gjelder den såkalte utviklingsskatten er jeg ikke ube-  
tinget begeistret for den. Den burde etter min mening være pro-  
gressiv i likhet med alle andre skatter. Ellers kan jeg erklære meg  
enig i den uttalelsen som er lagt fram. Vi begynner å finne fram  
til en felles plattform som kan samle hele bevegelsen.

*Strek for de inntegnede talere.*

*Ordstyreren:* Det har nå meldt seg mange talere, og jeg fore-  
slår at vi setter strek.

Det ble enstemmig vedtatt å sette strek.

Forslaget fra Lillås ble besluttet oversendt Hønsvald-komitéen.

Av hensyn til komitéarbeidet hadde *ordstyreren* gått med på  
å motta og foreslå oversendt til Hønsvald-komitéen to forslag som  
han refererte.

*Valborg Holm, Oslo, foreslo:*

«Denne grunnverdistigning bør prinsipielt sett tilfalle samfunnet, i disse  
tilfelle kommunen eller kommunene som skaper verdistigningen. Arbeider-  
partiet fremmer lovforslag herom som sikrer verdistigningen som skissert.»

*Per Ruanes, Oslo, foreslo følgende forslag i samband med for-  
slag nr. 34:*

«Oslo typografiske forenings representanter støtter det innsendte forslag.  
Hvis saken blir utsatt, ber vi Aspengrenkomitéen ta hensyn til de 3 punkter  
på side 11 i tilleggsheftet for innkomne forslag. Opplegget for skolering,  
utdanning og opplysning kan vel starte på nåværende tidspunkt. Vi frem-  
mer dette som forslag.»

Begge forslag ble oversendt Hønsvald-komitéen.

*Stein Hovding*, Oslo: I sin redegjørelse omtalte utenriksminister Halvard Lange det dypt umenneskelige systemet i Sør-Afrika og den boikotten av sør-afrikanske varer som AUF har tatt initiativet til, og som AUF hittil har hatt avgjørende innflytelse over. Da Stortinget drøftet denne saken for en tid tilbake, presiserte utenriksministeren at det ville medføre store vanskeligheter og prinsipielle besværligheter om landet vårt offisielt gjennomførte sanksjoner mot og boikott av Sør-Afrika. AUF respekterer og skjønner Langes syn. Vi finner det forståelig at utenriksministeren peker på betenkeligheter og vanskeligheter som vil oppstå om landet vårt skulle gjennomføre en boikott av Sør-Afrika. Dette er hans embetsmessige og konstitusjonelle plikt. Vi unge derimot har på dette område som på alle andre felter *våre* plikter, vi har plikt til å vise veien framover, til å reise nye krav og til å trekke opp perspektivene. Det forslaget som sentral- og landsstyret legger fram til uttalelse om Sør-Afrika finner vi er godt og dekkende for vårt prinsipielle syn, men vi har enkelte små innvendinger å gjøre. Vi mener forslaget ikke er konkret nok, og det inneholder for få praktiske forslag. Jeg skal referere vårt forslag og føyer til at det ikke er ment som et alternativ, men som et supplement til landsstyrets uttalelse. Forslaget lyder:

«Det norske Arbeiderpartis landsmøte vil inntrengende henstille til norske importører, detaljister og forbrukere å støtte boikotten av sør-afrikanske varer. Landsmøtet forutsetter at statens egne bedrifter vil stoppe sin import fra Sør-Afrika.»

Landsmøtet oppfordrer Regjeringen til å fremme forslag om å bevilge større beløp til hjelp for sør-afrikanske flykninger. Landsmøtet forutsetter at et eventuelt Arbeiderbevegelsens Solidaritetsfond gir økonomisk støtte til flykninger i Sør-Afrika.»

Jeg vil igjen understreke, sa Hovding, at dette er forslag om konkrete tiltak. Vi ønsker ingen strid på dette landsmøte, og derfor overlater vi trygt til redaksjonskomitéen å finne formuleringer som dekker landsmøtets mening i denne saken. Vi er interessert i realiteter, i forpliktende handling. Vår tids ungdom er brennende opptatt av uretten, av nøden og elendigheten. I særdeleshet gjelder dette den aktive ungdommen, den ungdommen som har satt preg på samfunnet og som er saltet og kjernen i vår bevegelse, den ungdommen som setter sitt preg på AUF. Men det finnes også andre krefter innenfor denne ungdomsaksjonen, krefter som står arbeiderbevegelsen fjernt og som har utenforliggende partipolitiske mål. Jeg sikter til kommunistene og folkesosialistene. De ønsker å vende denne kampen fra å være et uttrykk for solidaritet med

sør-afrikanerne til å bli et angrep på Regjeringen og Arbeiderpartiet. Vi har hittil greid å passivisere disse elementene, og derfor, for å kunne fortsette med dette, er det at vi ber landsmøtet om å konkretisere uttalelsen om Sør-Afrika. Vi kan ellers risikere å få en allianse mellom den borgerlige ungdommen og kommunister pluss folkesosialister. I 1960 gjennomførte FFI en internasjonal boikott av Sør-Afrika, og FFI-kongressen i Berlin vedtok en henstilling til FN's medlemsland om å gjennomføre boikott, og LO's to representanter, Konrad Nordahl og Tor Aspengren, stemte for denne henstillingen. For noen måneder siden tok vi initiativet til et opprop som konkluderte med at vårt land skulle bryte sine økonomiske forbindelser med Sør-Afrika. På dette oppropet skrev en rekke framtreedende fagforeningsfolk under, blant annet Lage Haugness i Bygning, O. Anfinsen i Lokomotivmannsforbundet, Walter Kristiansen i Arbeidsmandsforbundet, Anker Nortvedt i Kjemisk, Kåre Pehrson i Papir. Og det er naturlig at vi tilrår en slik aksjon fordi de fargete i Sør-Afrika er våre kamerater. I Sør-Afrika undertrykker tre millioner hvite tolv millioner fargete. Det vil uvegerlig føre til et blodbad som kan bli et vendepunkt i Afrika, og som vil bli en trusel mot freden. En konflikt i Sør-Afrika vil bli internasjonal fra første øyeblikk. I trettiårene vant de tilsvarende rasefordommer og den samme raseundertrykkelse fram i Europa. Denne bevegelse førte til en verdensomspennende konflikt, en katastrofe som verden aldri har opplevd maken til. I dag foregår den samme raseundertrykkelse i Sør-Afrika, og kimen kan være lagt til en ny katastrofe. Dette kan vi ikke rolig se på. Sør-Afrika angår oss — både du og jeg, og hvert menneske i vårt land. Vi kan ikke sove. Det utmerket framførte innlegget ble mottatt med sterkt bifall.

Stein Hovdings forslag ble sendt til Hønsvald-komiteén.

*Fondet for utviklingshjelp (Det norske Solidaritetsfond).*

*Kjell Dankertsen* tok opp et tilleggsforslag til nr. 28, som var sålydende:

28. *Forslag fra Sentralstyret:*

**FONDET FOR UTVIKLINGSHJELP (Det norske Solidaritetsfondet).**

*I sine program og retningslinjer har norsk arbeiderbevegelse i det siste 10-året om og om igjen holdt fram betydningen av en omfattende innsats for å bedre de sosiale og økonomiske forhold i verdens fattige land. Gjennom sin støtte til De Forente Nasjoners omfattende hjelpeprogram, sin deltakelse i nordiske prosjekter og sine egne tiltak har Norge søkt å fylle sine forpliktelser på dette området.*

Opprettelsen av Norsk Utviklingshjelp betyr at vårt land i årene framover vil utvide arbeidet i takt med økte bevilgninger i Norges Storting.

Det har imidlertid vist seg at viktige områder av utviklingshjelpen ikke kan dekkes ved en innsats fra statens side. Norsk arbeiderbevegelse har i de senere år fått en rekke henvendelser fra faglige og politiske organisasjoner som har bedt om bistand. Det gjelder dels organisasjoner som er erklært ulovlige i sine hjemland. De ber ikke bare om hjelp til å holde et illegalt arbeid gående, men anmoder også om finansiell støtte for å kunne skaffe mat og medisin til medlemmer som er i fengsel, og til underhold for fangenes familier.

Dels kommer anmodningene fra faglige kooperative og politiske organisasjoner som kan arbeide fritt i nye sjølstendige stater, men som mangler skolerte medlemmer og økonomiske midler. Ved å yte bistand i de første kritiske år kan arbeiderbevegelsen i de land hvor den er rotfestet, være med å sikre en fredelig, demokratisk utvikling. Et eksempel på et tiltak som tar sikte på å skolere tillitsmenn og skape vekstmuligheter for en demokratisk ungdomsbevegelse er det ungdomssentret som Arbeidernes Ungdomsfylking og Framfylkingen er med og reiser i Tanganyika.

Fagbevegelsen har gitt store bidrag til hjelp for oppbygging av faglige organisasjoner i utviklingslandene. Før 1961 bevilget Landsorganisasjonen om lag en halv million kroner til forskjellige tiltak som ble satt i verk av FFI. Ved aksjonen «Solidaritet for verdens fattige folk» skaffet LO en halv million kroner pr. år for 1961 og 1962. Pengene kom inn ved lotteri, innsamlinger og bevilgninger. Arbeidet med å yte penger til FFI's solidaritetsfond fortsetter. Noen fagforbund yter støtte gjennom sine faglige internasjonale sammenslutninger, og en del forbund har tatt på seg visse forpliktelser gjennom de nordiske unioner. LO og forbundene har hjulpet på annen måte, blant annet ved å betale for fagforeningslederens opphold i Norge.

Mer og mer blir det klart at et omfattende folkeopplysningsarbeid er grunnlaget både for økonomisk vekst og et demokratisk samfunnsnivå. Skoleringen av gode tillitsmenn i organisasjoner, kommuner og stat er her avgjørende, men vi bør også søke å hjelpe til med oppbygging av en fri presse. Her har norsk arbeiderbevegelse gjort en innsats bl.a. ved å sende trykkerimaskiner til Ceylon og Malta.

Det alvorligste problem i de fleste utviklingsland er befolknings-situasjonen. Folketallet øker langt sterkere enn produksjonen av



mat, og dagens lave levestandard vil trolig i morgen være enda lavere. En innsats for barnebegrensning er en tvingende nødvendighet, men i alle vestlige land synes regjeringene å nøle når det gjelder å gå løs på dette fundamentale problemet. Arbeiderbevegelsen som i sine hjemland en gang var pionérene for familieplanlegging, bør nå bli det i utviklingslandene. LO's Kvinnenemnd har her vist vei gjennom sin innsamling til et familierådgivningskontor i Singapore.

Faglige organisasjoner i enkelte utviklingsland har bedt om bistand til å opprette helsestasjoner for sine medlemmer og deres familier. Det er all grunn til å støtte slike tiltak.

Fra land som stiller seg skeptisk overfor støtte fra regjeringene i vestlige land, er det kommet henvendelser om hjelp til fagopplæring. Arbeiderbevegelsen bør møte slike anmodninger med all mulig forståelse. En av vår tids store oppgaver er å overvinne den mistillit mange fargete folk føler overfor «den hvite mann». På dette området er arbeiderbevegelsen en av de få krefter som kan utrette noe.

Fagopplæring vil ofte gå hånd i hånd med oppbyggingen av faglige og kooperative organisasjoner og med utviklingen av opplæringssentra. Arbeiderbevegelsen bør derfor gi støtte til ulike former for yrkesopplæring som er avgjørende for økonomisk vekst i utviklingslandene. Her vil også norske fagarbeidere få høve til å yte en innsats, fordi kravet om kjennskap til fremmede språk vil være mindre enn på mange andre områder av utviklingshjelpen.

I enkelte tilfeller vil det vise seg å være nødvendig å gå sammen med organisasjoner i utviklingsland for å opprette felles økonomiske tiltak. Det kan nemlig være forutsetningen for å få satt ny virksomhet i sving, og for å få i gang yrkesopplæring i industrier som ikke finnes i landet. Så snart slike tiltak er fast etablert, bør de i sin helhet bli nasjonal eiendom.

Det har i de senere år kommet stadige henvendelser om hjelp til stipendier som kunne gi dekning av reise- og oppholdsutgifter for utsendinger fra utviklingsland som ønsker å studere kommunale og sosiale innretninger og organisasjonslivet i Norge. Enkelte grupper av arbeidere har også kommet for å få fagutdannelse hos oss. I sin alminnelighet faller slik hjelp for kostbar. En kan med mindre utgifter oppnå mer gjennom opplæring i utviklingslandene selv. I tilfeller hvor det viser seg at det er fordelaktig at opplæringen skjer i Norge eller andre land, bør vi imidlertid kunne gi stipendier til formålet. Under alle forhold er det et behov for å gi de som kommer til Norge fra utviklingslandene en grundig veiledning, slik at de får det best mulige utbytte av oppholdet i landet vårt.

Hjelp til løøsningen av utviklingslandenes svære problemer er den største oppgaven vår generasjon er stillet overfor. Ingen skal lukke øynene for at mange enda kjenner alt for lite til disse problemene. Det må derfor være en oppgave for Fondet å drive et opplysningsarbeid om de vansker verdens fattige folk har å stri med.

\*

I sitt møte den 14. og 15. februar 1963 ga landsstyret fullmakt til Sentralstyret til å fremme forslag for landsmøtet om at Det norske Arbeiderparti tar initiativ til opprettelse av et arbeiderbevegelsens fond til utviklingshjelp. Sentralstyret er av den oppfatning at fondet bør bygge på en kollektiv tilslutning fra bestående organisasjoner, og ikke på individuelt medlemskap. Fondet bør ledes av et styre med et begrenset antall medlemmer, og av et representantskap som alle tilsluttede organisasjoner velger utsendinger til. Kontingenten bør settes til kr. 1.00 pr. medlem pr. år.

Sentralstyret fremmer i samsvar med dette følgende forslag til Landsmøtet:

«Landsmøtet gir Sentralstyret fullmakt til å søke kontakt med andre organisasjoner innenfor arbeiderbevegelsen som er interessert i dannelsen av et arbeiderbevegelsens fond for utviklingshjelp. Dersom en får tilslutning til forslaget om å opprette et slikt solidaritetsfond, slutter Det norske Arbeiderparti seg til fondet. Kontingenten innkreves gjennom et spesielt merke i tillegg til den vanlige medlemskontingenten».

Tilleggsforslaget fra Kjell Dankertsen var sålydende:

Ad forslag nr. 28: «Det norske Solidaritetsfond endres til «Arbeiderbevegelsens Solidaritetsfond».

Ad samme forslag: Kontingenten foreslås endret fra 1 krone til 5 kroner pr. år pr. medlem.

Dette forslaget ble sendt til Hønsvald-komitéen.

Trygve Lie, landsstyret, konstaterte at norsk utenrikspolitikk står sterkt. Men samtidig vil jeg nok legge til, sa Lie, at vi ikke bør gape for høyt. Jeg for min del er meget tilfreds med den uttalelse som er lagt fram. Det står respekt av norsk utenrikspolitikk, og det blir lyttet til de norske representanter som taler i internasjonale forsamlinger. Dette at vi står så sterkt ute i verden har stor

betydning når vi søker om utenlandsk kapital for å bygge ut industrien her hjemme. Og vi trenger jo atskillige millioner for å kunne løse de store prosjekter som Husnes-prosjektet, der det trengs 1500 millioner kroner, utbyggingen av Sira—Kvina-prosjektet, som krever 1200 millioner kroner. Vi har bygd ut en tredjepart av den potensielle vannkraft, og vår vannkraft er ennå billigere enn atomkraften. Den vil forresten ikke komme for fullt før om 20—30 år. Vi har planer for en ny industri og nye kraftanlegg, men for å kunne realisere disse planer må vi ha kapital. Uten utenlandsk kapital kommer vi ikke noen vei. Vi må stille oss slik at vi får kapital. Vi skal ikke ligge på knærne for den, men vi må legge forholdene til rette for utenlandsk kapital.

Jeg vil i denne sammenheng nevne et forhold som vi snart må ta opp. Vi holder nordiske møter hvor vi behandler felles saker, men vi bør også snart ta opp spørsmålet om en nordisk arbeidsfordeling til drøfting. Vårt handelspolitiske forhold til Sverige for eksempel, burde tilsi et slikt samarbeid. Mens vi selger forholdsvis lite til Sverige importerer vi for 1100 millioner kroner i året derfra. Skulle ikke dette tilsi at vi burde kunne bli enige om en arbeidsdeling? Vi planlegger i Norge. Men burde vi ikke også kunne planlegge for hele Norden? Vi burde for eksempel ikke fortsette med at Sverige skulle konkurrere med Norsk Hydro. Nå driver forresten også danskene en viss konkurranse når det gjelder kvelstoff. Når det gjelder skipsbygging, plasserer våre redere sine kontrakter i Sverige og Danmark. Kunne det ikke tenkes at vi etablerte et samarbeid, at vi for eksempel brukte de tyske u-båter som byttmiddel. Vi kunne få en liknende avtale som med Volvo, med delproduksjon. I det hele tatt ville det være mulig å bygge ut et fellesskap i industriell produksjon i Norden. Det ville bli et nordisk samarbeid i praksis.

*Rolf Hansen*, Oslo, ville i tilslutning til Hovding så sterkt han kunne, understreke nødvendigheten av å hjelpe våre fargede venner i Sør-Afrika. Det blir mer og mer klart, sa han, at makthaverne i Sør-Afrika er en samling av bøller som vi kan sammenlikne med de nazistiske banditter. Vi håper at Solidaritetsfondet kan bidra til å gi praktisk støtte til de fargedes frigjøringskamp. Vi må gjøre en praktisk innsats for å hjelpe våre brødre i Sør-Afrika. — Når det gjelder den internasjonale uttalelsen, mener jeg at vi bør beflitte oss på å få en klarere utforming av punkt 4. Vi bør få et så klart vedtak som mulig. Søkelyset er vendt mot landsmøtet. Vi skal selvsagt ikke la oss presse av andres mening, men vi bør finne fram til klare uttrykk. Vi skal ikke regne med at folk blir

i vårt Arbeidsprogram. Av hensyn til den pressede debatt som har vært ført og som vi kanskje kan vente etter landsmøtet og fordi Lillås nå har fremmet et forslag som gjelder dette punktet, mener jeg det er nødvendig med et klart vedtak. Jeg tar opp dette forslaget til endring av siste setning i 4. avsnitt i uttalelsen om utenriks- og sikkerhetspolitikken:

«Siste setning i 4. avsnitt: «Norge må . . . » utgår. I stedet settes: «Arbeiderpartiet vil holde fast ved den base- og atompolitikk som Norge hittil har ført. Denne politikk forutsetter at det ikke skal stasjoneres fremmede militære styrker på norsk område, og at atomvåpen ikke skal innføres i det norske forsvaret.»

Forslaget ble sendt til Hønsvald-komiteén.

*Ivar O. Hansen, Akershus:* Trygve Lie var inne på spørsmålet om skipsredernes kontraheringer i utlandet, noe som setter sysselsettingen her hjemme i fare. Jeg tror ikke vi bør møte dette med en ny kontraheringsstopp, men det er spørsmål om ikke Regjeringen skulle gi lettelser til de redere som bygde sine skip ved norske verft. — Det heter i uttalelsen om utenrikspolitikken at det er hensynet til våre naboer som bestemmer vår atompolitikk og våre forbehold innenfor NATO. Dette er nok riktig nok, men det dekker likevel ikke fullt ut bakgrunnen for vår stilling til atomvåpnet. Vi har jo også et hensyn til det norske folk og til alle verdens folk. Derfor er vi også mot spredning av atomvåpnet. — Vi har nettopp fått referater fra Ottawa-møtet, nokså uklare meldinger, og jeg vil derfor spørre utenriksministeren: Er det her blitt drøftet en plan om opprettelse av en atomstyrke under NATO-ledelse? Er det inngått en avtale i strid med den linje som er lagt opp av Labour? Stein Hovding har lagt fram et tilleggsforslag når det gjelder punktet om Sør-Afrika, og jeg vil støtte dette forslaget og finner det riktig at det blir innpasset i landsstyrets forslag. — Når det gjelder vår støtte til utviklingslandene, må vi også finne fram til ordninger som mer effektivt kan hjelpe. Vi må derfor radikalt legge om vår handelspolitikk. Vi har vært vitne til at fallet i råvareprisene har svekket hjelpen til utviklingslandene betydelig. Ja, vi har nettopp sett en beregning som viser at fallet i råvareprisene representerer mer enn de totale investeringer fra Verdensbanken i utviklingslandene. Derfor er det nødvendig med en hurtigst mulig omlegging av handelspolitikken.

*Håkon Bingen, Oslo:* Flere av representantene har pekt på utformingen av punkt 4, men ingen har heftet seg ved setningen som sier: «Landsmøtet gir sin tilslutning til den utenrikspolitikk

som er ført.» Vi må være klar over at vi dermed gir ansvarsfrihet for den utenrikspolitikk som er ført. Det er ikke så ganske lite det innebærer å godkjenne alt hva som er gjort på det utenrikspolitiske område. Jeg vil nevne to områder, Fellesmarkedsaken og dette med integreringen av luftforsvaret i fredstid. Jeg er ikke enig i at det norske luftforsvaret skal legges inn under NATO i fredstid. Det var et betydelig mindretall som stemte mot i Stortinget og et betydelig mindretall innen Arbeiderpartiet. Når det gjelder Fellesmarkedet, så er vi nå riktignok kommet til veis ende. Jeg har imidlertid hele tiden hevdet at bare det å søke om medlemskap var av meget stor betydning. Vi søkte også om fullt medlemskap. Jeg vil rette en alvorlig bebreidelse mot partiets ledelse for måten den behandlet denne saken på. Av andre saker som jeg også vil nevne er Norges stemmegivning i FN, bl. a. når det gjelder Sør-Afrika. Men fremfor alt gjelder min reservasjon de to sakene, nemlig Fellesmarkedet og integreringen av det norske luftforsvaret. Men la meg også få nevne noen få ord om noe partiformannen og også Lange var inne på, nemlig om den revolusjonære reising i utviklingslandene som kanskje ville dele verden i to leire. Vi måtte, mente Lange, forsøke å utjevne de motsetninger som ble mer og mer tydelige ved et europeisk fellesskap. Jeg kan for såvidt være enig i denne målsetting, men forutsetningen må være former som kan aksepteres av alle og ikke på Roma-traktatens grunnlag. Vi må få tilbake noe av ånden fra Marshall-tiden.

Taletiden ble nå nedsatt til 5 minutter.

*Reinulf Steen*, AUF, ville feste oppmerksomheten ved de to sentrale problemer vi nå står overfor: nedrustningsspørsmålet og kampen for å få stans i atomprøvene. Det så på et tidspunkt ut til at man skulle få Sovjet med på en prøvestans, men akkurat da man sto overfor en avtale, kom forsvarsminister MacNamaras uttalelse om USA's store overlegenhet. Atomprøvene har fortsatt, og utsiktene til å få en prøvestans synes nå å være meget små. Etter min mening er det grunn til å angripe nedrustningsspørsmålet fra en ny synsvinkel. Fordi Sovjet ikke har villet gå med på noen effektiv kontroll, er det stor grunn til å stille dette spørsmålet: Er de to gigantmakter egentlig interessert i nedrustning? Det er kanskje et ondskapsfullt spørsmål, men det er grunn til å stille det. Vi vet så lite om årsakene til stormaktene's egentlige beveggrunner at det i dag blir mer og mer påtrengende å få fart i fredsforskningen. Jeg tror Norge bør gå i spissen på dette felt. Vi må bli klar over de motiver som ligger bak uviljen til nedrustning. Vi skaper ikke

fred ved å vedta uttalelser, men ved å skape fredsvilje. Arbeiderbevegelsen burde gå foran på fredsforskningens område. Jeg er glad at dette med fredsforskningen er kommet med i denne uttalelsen. Til slutt noen ord om Apartheid-politikken i Sør-Afrika. Er det ingen av de vestlige politikere som har i tankene den ubotelige skade som apartheidpolitikken kan påføre de demokratiske samfunn? Den sør-afrikanske apartheidpolitikk kan fullstendig nedbryte tilliten til demokratiet.

*Ronald Rooth*, Oslo: Det er få mennesker som leser Arbeiderpartiets programmer. Derfor bør atom- og baseavsnittet i uttalelsen få en klar utforming, slik som flere har sagt i denne debatten. Også når det gjelder rasediskrimineringen i Sør-Afrika må vi vedta klare uttalelser. AUF har vist veien, og vi håper det forslaget som Stein Hovding har tatt opp blir vedtatt av landsmøtet. Vi må gå til en kjøpeboikott av alle sør-afrikanske varer.

*Nils Bjørnebekk*, Østfold: Reiulf Steen nevnte i går at debatten om Fellesmarkedet var kommet overrumplende på oss. Det er all grunn til å sette fingeren på dette forholdet. Vi kan ikke betrakte oss som ferdige med debatten. Vi har bare fått en galgenfrist. Vi har strømninger som bærer mot et forenet Europa. Vi har Euratom, vi har sammenslutninger som kan sammenliknes med Det nordiske råd. Vi må være klar over at fellesskapet i Europa vil komme. Hvorfor var vi så uforberedt på debatten? Jeg tror våre egne aviser i første rekke må bære skylden for det. De har gitt liten orientering om det som foregår ute i Europa. Avisene har ikke fulgt med. Verdens sentrum ligger ikke lenger i London. Det er flyttet inn på kontinentet og ligger kanskje i dag også i de latinske land. La meg bare peke på et eksempel, hvor forskjellig informasjonene er her og i Sverige. Da den spanske arbeiderfører Grimor ble henrettet, ble han i norsk presse framstilt som kommunist. I Sverige ble han presentert som spansk fagforeningsleder, hva han også var. Våre informasjoner er farget, reaksjonært farget.

*Ivar Leveraas*, Oslo: Norge og de andre nordiske land har et godt navn i utviklingslandene. Ikke fordi vi har gjort så mye godt arbeid, men fordi vi har omsatt så mange av våre idéer i vårt eget land. Vi står som et følgeverdige eksempel for de fargede, for våre venner i utviklingslandene. Når dette er forholdet, burde vi også vise større aktivitet innenfor Den sosialistiske Internasjonale når det gjelder behandlingen av utviklingslandenes problemer. Men hva var tilfellet på Internasjonals møte i Roma? Jo, de nye

lands problemer ble skjøvet i bakgrunnen. Det må derfor bli vår oppgave å gjøre Den sosialistiske Internasjonale til en mer effektiv organisasjon for utviklingslandene. — Jeg vil også nevne et annet problem, nemlig vår utenriksrepresentasjon. Ville det ikke være en tanke å drøfte en felles nordisk utenriksrepresentasjon i utviklingslandene, slik at vi kunne bygge ut vår informasjonsvirksomhet. Det er grunn til å ventilere dette spørsmålet på ny.

*Kjell Dankertsen*, Oslo: Lange siterte fra programmet, der det bl. a. heter at «vi vil bygge ut Den sosialistiske Internasjonale». Det faktiske forhold er jo at vi ikke har noen virkelig sosialistisk Internasjonale. Det er en eksklusiv klubb med Guy Mollet som formann. Det er ikke en Internasjonale som har noen utbredelse i de andre verdensdeler. Den eneste Internasjonale som omfatter sosialister i Asia og Afrika er Ungdoms-Internasjonalen. Og som generalsekretær der finner vi AUF-eren Per Aasen. Lange sa også at vi må styrke arbeidet innenfor FN. Men hva gjør vi egentlig i FN? Vi inntar nok mange riktige standpunkter, men i spørsmål som angår de nye stater tar vi ofte en tvetydig holdning, som ikke styrker vårt land. Hvilken holdning tok vår representant til boikotten av Sør-Afrika? Den norske representanten har beklaget forholdene i Sør-Afrika, men han har ikke gått så langt at han sa seg enig i vedtaket om boikott. Unge Høyre kan med rette argumentere med at de står på Regjeringens standpunkt. — Jeg er enig i forslaget om et solidaritetsfond, og jeg vil foreslå at kontingenten blir hevet fra 1 krone til 5 kroner pr. medlem pr. år.

*Finn Moe*, stortingsgruppen, ga sin tilslutning til Trygve Lies uttalelser om at Norges utenrikspolitikk er godt ansett i utlandet. — Bingen var inne på de kollektivistiske tendenser ute i Europa. Det er riktig at det er strømninger på kontinentet i retning av en samling, men når vi møter våre sosialistiske venner på kontinentet spør de oss: Hvorfor støtter dere oss ikke? Og her gjelder det ikke teorier, men konkrete, nære ting. Vi må være forberedt på et forpliktende samarbeid. Vi må bøye oss for vedtak, selv om vi kanskje må gi fra oss noe av vår integritet. Vi må også være klar over at ingen stormakt vil nedruste totalt uten gjennom et forpliktende rettssystem. Når det gjelder Sør-Afrika og det system vi finner der, er det vel ikke noen uenighet blant oss, men et annet spørsmål er om vår regjering skal erklære boikott. Vi må være klar over at den umiddelbare følge vil bli handelskrig. Vi kan skape sysselsettingsvansker. Jeg tror vi bør gjennomføre boikotten

på et privat grunnlag. Så får den norske regjering arbeide på utenrikspolitisk basis for en boikott. Skal vi gjennomføre en statlig boikott, så må alle de nordiske land stå sammen.

*Per Tveten*, Akershus, var skuffet over den holdning som enkelte representanter med Lange og Moe i spissen hadde gitt uttrykk for når det gjelder Sør-Afrika-spørsmålet og en boikott. Jeg er også skuffet over, sa han, at vi ikke kan få en felles utenriktjeneste. Når det gjelder forsvarsproblemet og atom- og basepolitikken bør vi være meget omhyggelig med utformingen av dette avsnitt i uttalelsen. Til slutt et spørsmål: Hvordan går det med fredskorpene?

*Kåre B. Werner*, Akershus: Lørenskog Arbeiderparti har levert et forslag om at Norge fortsatt skulle gå mot et hvert forslag om opptak av Franco-Spania i NATO. Det er ikke kommet i heftet, men jeg vil oppta dette forslaget nå. Takket være Norge og Danmark har det lyktes å holde Spania utenfor NATO. Jeg er overbevist om at Lange vil holde denne linje, men jeg tror likevel at det er riktig å fastslå dette i et vedtak. Jeg vil samtidig minne om at Den norske Spaniakomiteé fortsatt er i virksomhet. Jeg vil appellere til våre folk i alle distrikter å støtte opp om våre innsamlinger. Dette arbeid drives i samarbeid med det spanske sosialistparti, og det som blir gjort her blir oppfattet som en solidaritetsgjerning. Jeg vil i denne sammenheng nevne Portugals medlemskap i NATO. Vi har en ekkel og flau følelse når vi tenker på at vi står sammen med dette landet i NATO. Er det riktig at et NATO-land kan forgå seg mot de demokratiske prinsipper?

Forslaget fra Werner ble enstemmig sendt Hønsvald-komiteén.

*Ulf Sand*, AUF: Halvard Lange kom bl. a. inn på konfliktene i forbindelse med Suez, Libanon og Kongo. Vi kan vel stort sett være tilfreds med FN's innsats under disse kriser, men kan vi gjøre mer? Burde vi ikke opprette en internasjonal politistyrke, FN-styrker? Det måtte bli personell fra de små, ikke-engasjerte land. Her må Norge sammen med de andre nordiske land ta initiativet. Jeg vil nevne et annet problem, nemlig støtten til utviklingslandene som blir spist opp på grunn av fallet i prisene på råvarene. Det bør treffes avtaler om å skjære ned tollene på tropiske produkter. Jeg forstår at Lange kan være med på dette, men med den reservasjon at nedsettelsen ikke skal omfatte tollene på vegetabilisk olje, fordi det rammer vårt hvalfett. Jeg synes det er beklagelig at vi



ikke kan ta denne konkurranse. Dette standpunkt står i direkte motstrid til de synspunkter som ble gjort gjeldende i Fellesmarkeddebatten. Da snakket vi om et effektivt samarbeid, der vi skulle ofre noe sjøl. Hvorfor ikke innta den samme holdning overfor utviklingslandene?

*Ola Teigen*, AUF, tok sitt utgangspunkt i debatten om EEC. Hvorfor ble denne debatten så opprivende? Var det fordi vi var uforberedt på å ta den? Vi gjorde aldri et alvorlig forsøk på å presisere vår holdning til det europeiske marked. Vi kastet oss derimot inn i en kjøpmannsdebatt. Vår utenrikspolitikk må ha sosialistiske perspektiver. Mangelen på dette skyldes vel først og fremst at vi ikke har funnet fram til en avklart linje i sosialistisk utenrikspolitikk. Dette er uten tvil en av de mest sentrale oppgaver vi står overfor. Jeg tror også at hvis vi skapte en sosial basis for vår utenrikspolitikk, da kunne vi komme med konstruktive bidrag i øst-vest-konflikten. Og ved å omdanne Den sosialistiske Internasjonale til en handlekraftig organisasjon, gjøre den mer forpliktende, så ville vi også kunne opptre mer samlet når det gjelder de europeiske problemer.

#### **Halvard Langes sluttreplikk.**

*Halvard Lange* fikk så ordet til en sluttreplikk. Han erklærte seg innledningsvis tilfreds med debatten. Jeg er særlig glad for de gode innlegg fra de unge, sa han. Det er kommet en del kritikk fra deres side, men de unge skal være utålmodige, og de ønsker at man skal gå mer radikalt til verks. Når det gjelder de forslag og uttalelser som er kommet om atom- og basespørsmålet vil jeg ha uttalt at jeg gjerne ser at avsnittet får en mer konkret utforming. I den sammenheng vil jeg si til Hansen fra Skedsmo at det ikke er tatt noe endelig standpunkt i Ottawa med hensyn til atomstyrker i NATO-regi. En rekke av talerne har vært inne på behandlingen av utviklingslandene. Jeg er enig med dem som mener vi må finne fram til et system som kan stabilisere råvareprisene. Dette spørsmål er tatt opp i FN-regi, bl. a. gjennom GATT, for å gjøre det mulig for utviklingslandene til selv å skaffe midler til investeringer. Den vestlige hjelpen blir økt, men behovet er så enormt at det tross alt blir lite. Lillås har nevnt at vi skulle ha innført en progressiv utviklingsskatt. Det kan være betenkelig. — Ivar Leveraas sa at vi tok tvetydige standpunkter til utviklingslandene. I FN blir det alltid spørsmål om hva som er mulig å få gjennomført. Det er ikke alltid fornuftig å stemme for de videstgående forslag. Den samme vurdering gjør seg gjeldende i spørsmålet om Sør-

Afrika. Vi var ikke villige til å gå inn på sanksjonslinjen. Inntil det skjer en endring hos de avgjørende handelspartnere, må vi innta denne holdning når det gjelder den *statlige* boikott. Vi bør jo være forsiktige med å legge alt for stor vekt på den holdning som østblokklandene viser. De stemmer for forslagene, men de gjør ikke noe for å følge dem opp. Reiulf Steens innlegg var interessant. Det er riktig at vi ennå ikke har klart å skape den nødvendige interesse for fredsforskningen, men vi har tatt det første skritt for å få en slik forskning i gang. — Flere av talermentene at debatten om EEC kom for bardus på oss. Vi visste for lite om Europa, og derfor hadde vi så mange vrangforestillinger. Jeg tror det er en riktig konstatering. Det er derfor en viktig oppgave for oss å orientere om disse spørsmål. Når vi går inn for et samordnet Europa, tar vi sikte på et Europa på demokratisk basis, et Europa som kan sikre en økonomisk vekst, som kan løse utviklingslandenes problemer, et Europa som kan utvikles til en likeverdig partner til Nord-Amerika.

Dermed var debatten avsluttet, og forslagene som var tatt opp under ordskiftet gikk sammen med forslagene fra sentralstyret til redaksjonskomitéen.

#### Reisefordelingen.

Aksel W. Fenstad la fram denne innstilling om reisefordelingen: *I reisefordelingen deltar 297 representanter. Én valgt representant møter som varamann til landsstyret, mens en annen valgt representant er distriktssekretær. Disse to holdes utenfor reisefordelingen. Én representant har ikke møtt.*

*Komitéeen har kontrollert alle reiseregninger. Den har — i henhold til partiets lover § 7 punkt 6 — godkjent billettutgifter på 1. klasse båt og 2. klasse jernbane. Den har videre påsett at billigste reisemåte er nyttet.*

*Reisefordelingen utgjør kr. 80.00 og komitéen ber om fullmakt til å foreta oppgjør i samsvar med dette.*

Oslo 24. mai 1963.

*I reisefordelingskomitéen:*

*Haakon Jacobsen.*

*Aksel Fenstad.*

*Alfred Nøss.*

*Kristinē Amundsen.*

Innstillingen ble enstemmig godkjent.

Formiddagsmøtet sluttet kl. 13.

## Ettermiddagsmøtet fredag.

*Dirigenter:* Nils Langhelle og Ragnar Christiansen.

*Sekretærer:* Odlaug Kristiansen og Arvid Johanson.

Møtet tok til kl. 15.

### Revisjonsnemndas innberetning.

Kåre W. Larsen la fram innberetning fra revisjonsnemnda og økonomisk oversikt. Landsstyret hadde i samsvar med lovene godkjent regnskapene, og landsmøtet tok innberetningen til etterretningen.

### Kontingenten og lovendringer.

Økonomisekretær Frank Andersen innledet om kontingenten og lovendringer og uttalte bl. a.: Som det gikk fram av den oversikten som revisjonsnemnda avga, innbringer kontingenten en tredjedel av inntektene i partiet. De resterende  $\frac{2}{3}$  har vi et voldsomt strev med å skaffe. Vi må sette i gang det ene tiltak etter det andre. Av og til lykkes det å skaffe de nødvendige inntekter, men vi kommer også til kort. Vi kan ikke bygge partiets drift på et så spinkelt grunnlag. Kontingentinntektene representerer 400 000 kroner. Bevilgningene ut igjen representerer 470 000 kroner, bidragene til kretspartiene er altså mer enn det som kommer inn i kontingent.

Det er landsmøtet som fastsetter kontingenten. Endringen som nå blir foreslått er at distrikts- og kommunepartiene heretter skal fastsette sin egen kontingent, slik at landsmøtet heretter bare skal bestemme kontingenten som går til landspartiet. La oss deretter se på de kontingentforandringer som blir foreslått.

Vi foreslår to kontingentklasser, gruppe I og gruppe II. Mens vi før skilte mellom kontingenten for kvinner og menn, foreslår vi at personer med selvstendig inntekt skal komme i gruppe I. Selve økingen i kontingenten representerer i gruppe I 1 krone. Regner en med årskontingent, øker satsen med 5 kroner. For det enkelte medlem blir kontingenten kr. 20.00 pr. år.

I gruppe II gjør vi en endring. De som skal betale disse satser er hjemmевærende kvinner, skoleungdom, pensjonister og trygdede. Her forslår vi en øking fra kr. 1.25 til kr. 2.50 pr. år. Vi tar altså ut begrepet «kvinner» i kontingentparagrafen og erstatter det med «hjemmевærende».

Det er gjort et unntak for de kollektivt tilsluttede fagforeninger i Oslo og Bergen. De skal betale kr. 1.50 pr. halvår som nå. I hele landet for øvrig skal det altså betales kr. 1.00 pr. halvår for de

kollektivt tilmeldte. Komitéen har altså ikke funnet å kunne gå til noen forhøyelse av fagforeningenes kontingent i Oslo og Bergen.

Også når det gjelder ungdomslagene er det foreslått en endring. Ungdomsfylkingen har nå 14 000 kontingentbetalende medlemmer. Normalt skulle partiet ha det samme. Vi får imidlertid bare kontingent for 6000 medlemmer. For å få en slutt på dette forholdet foreslår vi at ungdomslag betaler en årskontingent med to satser, for lag med inntil 50 medlemmer kr. 15.00 og for lag med mer enn 50 medlemmer kr. 30.00. Denne kontingenten skal kreves inn av kommunepartiene og fordeles med  $\frac{1}{3}$  til landspartiet,  $\frac{1}{3}$  til distriktsorganisasjonen og  $\frac{1}{3}$  til kommunepartiet.

Et annet spørsmål gjelder de eldre medlemmer. Eldre medlemmer blir ofte innvotert som æresmedlemmer. De betaler ikke kontingent, og så unnlater også kommunepartiene å betale til distriktpartiene for dem. På den måten blir de faktisk ikke medlemmer av partiet. Nå foreslår vi at ordningen med æresmedlemskap blir satt i system, og at disse medlemmer skal betale en engangskontingent på kr. 20.00. For dette punkts vedkommende har ett av komitéens medlemmer, Ragnar Christiansen, dissenter, og jeg henviser til hans dissens i det trykte hefte.

Når partiet ikke har flere medlemmer enn det vi faktisk har, så er det ikke på grunn av kontingentens størrelse. Det er en kjensgjerning at mange medlemmer ikke går på møtene. Det bør derfor innføres et annet innkrevningssystem. Da vil vi ganske sikkert få et høyere medlemstall. Vi foreslår et punkt 6 som lyder slik: «Kontingenten skal fortrinnsvis kreves inn utenom møtene av kontingentinnkrevende.» Til jobben som kontingentinnkrevende kan man bruke pensjonister, som da må få en godtgjørelse.

Vil disse forandringer og denne kontingentforhøyelsen være tilstrekkelig til å bedre inntektsforholdene for partiet? Det er det ikke. Vi er klar over at kontingenten alene ikke kan skape et skikkelig grunnlag. Men vi får en merinntekt på ca. kr. 120 000.00 pr. år ved denne kontingentomlegging. Det eneste middel til en varig bedring er imidlertid å få flere medlemmer, få flere til å betale. Vi kan sikkert komme opp i 100 000 medlemmer. Jeg vil nevne et enkelt eksempel som viser at det nytter. Kommunepartiet i Skjeberg i Østfold klarte å øke sitt medlemstall med 260. En medlemskampanje i Telemark skaffet 800 nye medlemmer.

Et par ord om Støttefondet. Vi har sikret oss 5000 navn. Av disse er det 1000 som gir sitt bidrag. Vårt håp er at vi får hjelp av distriktpartiene i dette arbeid.

Jeg anbefaler forslaget fra komitéen og håper at det vil bli godt mottatt.

## Innstillingen fra landsstyret:

Sentralstyret satte i møte den 22. oktober 1962 ned en komité med mandat å fremme forslag om nye kontingentsatser for partiet. Komitéens innstilling er forelagt Sentralstyret i møte 4. februar 1963. Sentralstyret har drøftet innstillingen og vedtatt å oversende den til landsstyret som komitéens innstilling.

Landsstyret behandlet innstillingen den 14. februar 1963.

Det ble vedtatt følgende:

«Landsstyret slutter seg i prinsippet til forslaget om øking av partiets kontingentsatser. Det ble ellers vedtatt at komitéens innstilling skal sendes partiets avdelinger som landsmøtesak uten at landsstyrets medlemmer i detalj har tatt stilling til de enkelte endringsforslag eller forslagene til øking av kontingentsatsene. Det gjøres klart i dokumentet som sendes partiavdelingene at det er dissens i landsstyret når det gjelder spørsmålet om øking av kontingenten for de kollektivt tilmeldte medlemmene.»

Vi gjengir her komitéens innstilling i sin helhet:

### «Partiets kontingentsatser.

Partiet har lenge hatt en anstrengt økonomi. Det er stadig blitt vanskeligere å skaffe balanse i partiets regnskaper, og vi er nå kommet til et punkt der dette ikke lenger er mulig. Grunnen er at omkostningene stadig stiger uten at inntektene øker i samme takt. Det synes heller ikke mulig å innskrenke den sentrale virksomhet og støtten til distriktene for på denne måte å skaffe driftsmessig balanse. Tvert om kan det sies at en rekke tiltak som av hensyn til aktiviteten i partiet burde settes i verk, må stilles i bero på grunn av dårlig økonomi. Det arbeides for å finne fram til nye finansieringsmåter på en rekke områder, men dette byr også på store vansker. I dag er forholdet at  $\frac{1}{3}$  av partiets inntekter kommer i form av kontingent, mens  $\frac{2}{3}$  kommer som følge av ekstraordinære tiltak.

De nåværende kontingentsatser ble vedtatt på landsmøtet i 1953 og fikk virkning fra 1. januar 1954. Ved utløpet av 1963 har vi altså brukt de nåværende kontingentsatser i 10 år. I løpet av denne 10-årsperioden har det foregått en heving av kostnadsnivået som innebærer at den kontingentøkningen som ble vedtatt i 1953 forlengst er uten virkning. Det er derfor nødvendig med en ny regulering av kontingenten.

Sentralstyret som har drøftet denne saken, valgte i møte den 22. oktober 1962 en komité med mandat å fremme forslag om nye

kontingentsatser for partiet. Komitéen la fram sin endelige innstilling for Sentralstyret i møte den 4. februar 1963.

Sentralstyret vedtok å oversende innstillingen til landsstyret som komitéens forslag. Innstillingen lyder:

Partifeller,

Komitéen som skal fremme forslag om endringen i partiets kontingentsatser, oversender med dette sitt forslag. Vi gjengir først § 5, som omhandler kontingenten, slik den nå er utformet i partiets lover:

#### § 5. Kontingenten.

1. Medlemmene betaler partikontingenten sin i den partiavdelingen de er tilmeldt. Satsene fastsettes av partiavdelingene.
2. Partiavdelingene betaler kontingent til kommunepartiene etter satser som kommunepartiene fastsetter.
3. Kommunepartiene betaler kontingent til distriktsorganisasjonene etter følgende satser pr. medlem pr. halvår:

for gruppe I: kr. 3.00

for gruppe II: Medlemmer av fagforeninger som er kollektivt tilmeldt partiet, kvinner, pensjonister, lærlinger og skoleungdom, kr. 1.60.

Medlemmer av lag tilsluttet AUF: kr. 1.00.

Distriktsorganisasjonene kan med Sentralstyrets godkjenning vedta høyere kontingentsatser.

4. Distriktsorganisasjonene betaler kontingent til landspartiet etter følgende satser pr. medlem pr. halvår:  
for gruppe I: kr. 1.50  
for gruppe II: kr. 0.50  
for medlemmer av lag tilsluttet AUF: kr. 0.50.

Kommunepartiene i Oslo og Bergen som utgjør egne distriktsorganisasjoner, betaler også for de medlemmer som er kollektivt tilmeldt gjennom sine fagforeninger kr. 1.50 pr. halvår.

5. For første halvår skal medlemmene betale sin kontingent innen 1. april, for annet halvår innen 1. oktober.  
Partiavdelingene skal betale sin kontingent til kommunepartiene for første halvår innen 15. april, for annet halvår innen 15. oktober.

Kommunepartiene skal betale sin kontingent til distriktsorganisasjonene for første halvår innen 1. mai, for annet halvår innen 1. november.

Distriktsorganisasjonene skal betale sin kontingent til landspartiet for første halvår innen 15. mai, for annet halvår innen 15. november.

6. Sentralstyret treffer bestemmelse om det materiell som skal nyttes ved innbetaling av kontingenten.

Kommunepartiene kan skrive ut medlemskort til de medlemmer som er kollektivt tilmeldt partiet gjennom sine fagforeninger når de ber om det.

Komiteén vil foreslå følgende nye utforming av § 5:

§ 5. Kontingenten.

1. Medlemmene betaler partikontingenten sin i den partiavdeling de er tilmeldt. Satsene fastsettes av partiavdelingen.
2. Partiavdelingen betaler kontingent til kommunepartiene etter satser som kommunepartiene fastsetter.
3. Kommunepartiene betaler kontingent til distriktsorganisasjonene etter satser som distriktsorganisasjonene fastsetter.
4. Distriktsorganisasjonene betaler kontingent til landspartiet etter følgende satser pr. medlem pr. halvår:
  - a) For gruppe I: Personer med selvstendig inntekt .. kr. 2.50
  - b) For gruppe II: Hjemmeværende, skoleungdom, pensjonister og trygdede som ikke har vanlig inntekt ..... » 1.25
  - c) For kollektivt tilmeldte fagforeninger unntatt Oslo og Bergen ..... » 1.00
  - d) For kollektivt tilmeldte fagforeninger i Oslo og Bergen ..... » 1.50
  - e) For ungdomslag tilsluttet AUF betales gruppekongingent. Kongingenten er årskongingent som betales etter følgende satser:

For lag med inntil 50 medlemmer ..... » 15.00

For lag med mer enn 50 medlemmer ..... » 30.00

(Kongingent fra ungdomslaga kreves inn av kommunepartiene og fordeles med  $\frac{1}{3}$  til landspartiet,  $\frac{1}{3}$  til distriktsorganisasjonen og  $\frac{1}{3}$  til kommunepartiet.)

- f) For innvoterte æresmedlemmer betaler avdelingen en engangskontingent på ..... kr. 20.00 (Beløpet fordeles med kr. 10.00 til landspartiet, kr. 5.00 til distriktpartiet og kr. 5.00 til kommune-partiet.)
5. For første halvår skal medlemmene betale sin kontingent innen 1. april, for annet halvår innen 15. oktober.  
Partiavdelingene skal betale sin kontingent til kommune-partiene for første halvår innen 15. april, for annet halvår innen 15. oktober.  
Kommunepartiene skal betale sin kontingent til distrikts-organisasjonene for første halvår innen 1. mai, for annet halvår innen 15. november.
6. Kontingenten skal fortrinnsvis kreves inn utenfor møtene av kontingentinnkrevere. Det oppnevnes eller tilsettes så mange kontingentinnkrevere som avdelingen anser for nødvendig. Avdelingene kan fastsette en godtgjørelse for innkreving av kontingent. Godtgjørelsen må dekkes av laget.
7. Sentralstyret treffer bestemmelse om det materiell som skal nyttes ved innbetaling av kontingenten.  
Kommunepartiene kan skrive ut medlemskort til de medlemmer som er kollektivt tilmeldt partiet gjennom sine fagforeninger når de ber om det.

Komitéens endringsforslag sammenliknet med lovene slik de nå er utformet.

I § 5, pkt. 1 og 2 foreslås ingen endringer.

Til paragrafens punkt 3 foreslås følgende:

Komitéens forslag:

Kommunepartiene betaler kontingent til distriktsorganisasjonene etter satser som distriktsorganisasjonene fastsetter.

Någjeldende formulering:

Kommunepartiene betaler kontingent til distriktsorganisasjonene etter følgende satser pr. medlem pr. halvår:

For gruppe I: kr. 3.00.

For gruppe II: Medlemmer av fagforeninger som er kollektivt tilmeldt partiet, kvinner, pensjo-



nister, lærlinger og skoleungdom  
kr. 1.60.

For medlemmer av lag tilsluttet AUF kr. 1.00.

Distriktsorganisasjonen kan med Sentralstyrets godkjenning vedta høyere kontingentsatser.

#### K o m m e n t a r e r :

Vi har nå den ordning at avdelingene og kommunepartiene selv fastsetter sin andel av den samlede kontingent. Distriktsorganisasjonen kan med Sentralstyrets godkjenning vedta en høyere kontingent. Det som er nytt, er at også distriktsorganisasjonene nå vil få den samme rett som laga og kommunepartiene.

En rekke distriktsorganisasjoner praktiserer i dag en høyere kontingent enn den lovene forutsetter, og Sentralstyret har innvilget alle søknader om høyere kontingent. Resultatet av de endringer som her foreslås, vil være at lovene bare fastsetter den kontingentandel som skal gå til landspartiet.

Når det gjelder kontingenten for medlemmer i AUF-lag, så vil deres kontingent bli fastlagt i et eget punkt.

#### § 5, punkt 4.

##### K o m i t é e n s f o r s l a g :

Distriktsorganisasjonene betaler kontingent til landspartiet etter følgende satser pr. medlem pr. halvår:

- a) For gruppe I, personer med selvstendig inntekt kr. 2.50.
- b) For gruppe II, hjemmевærende, skoleungdom, pensjonister og trygdede som ikke har vanlig inntekt kr. 1.25.
- c) For kollektivt tilmeldte fagforeninger unntatt Oslo og Bergen kr. 1.00.
- d) For kollektivt tilmeldte fagforeninger i Oslo og Bergen kr. 1.50.

##### N å g j e l d e n d e f o r m u l e r i n g :

Distriktsorganisasjonene betaler kontingent til landspartiet etter følgende satser pr. halvår:

For gruppe I kr. 1.50.

For gruppe II kr. 0.80.

For medlemmer av AUF-lag kr. 0.50.

Kommunepartiene i Oslo og Bergen, som utgjør egne distriktsorganisasjoner, betaler også

- e) For ungdomslag tilsluttet AUF betales gruppekontingent. Kontingenten er årskontingent som betales etter følgende satser:

For lag med inntil 50 medlemmer kr. 15.00.

For lag med mer enn 50 medlemmer kr. 30.00.

(Kontingenten fra ungdomslaga kreves inn av kommunepartiene og fordeles med  $\frac{1}{3}$  til landspartiet,  $\frac{1}{3}$  til distriktsorganisasjonen og  $\frac{1}{3}$  til kommunepartiet.)

- f) For innvoterte æresmedlemmer betaler avdelingen en éngangskontingent på kr. 20.00. (Beløpet fordeles med kr. 10.00 til landspartiet, kr. 5.00 til distriktspartiet og kr. 5.00 til kommunepartiet.)

#### Kommentarer til punkt 4 a:

Endringer av definisjonen av hvem som omfattes av gruppe I innebærer at en fjerner skillet mellom mannlige og kvinnelige medlemmer. Etter komitéens forslag vil også kvinner når de har selvstendig inntekt måtte betale i gruppe I.

Når det så gjelder de nye kontingentsatsene som foreslås, så innebærer dette en øking i gruppe I fra kr. 1.50 til kr. 2.50 pr. halvår. Regner en med årskontingenten, så øker satsen fra kr. 3.00 til kr. 5.00.

Dette gjelder hele tiden landspartiets andel av kontingenten. I svært mange tilfelle vil partiavdelingen, kommunepartiet og distriktsorganisasjonen beregne seg en kontingentandel som er lik den som går til landspartiet. Det vil si at kontingenten medlemmet skal betale, i dag stort sett er kr. 12.00 pr. år i gruppe I.

Komitéens forslag vil om de enkelte organisasjonsledd følger den samme praksis som nå, resultere i at kontingenten medlemmet skal betale i gruppe I blir kr. 20.00 pr. år.

#### Kommentarer til punkt 4 b:

Definisjonen av hvem som omfattes av gruppe II gir hjemmeverende kvinner den rett de også tidligere har hatt til å betale kontingent i gruppe II. Den gir ellers mulighet for alle vi mener henhører under denne gruppen, altså skoleungdom, pensjonister og trygdede.

Når det gjelder de nye kontingentsatser som komitéen foreslår, så innebærer disse en øking av kontingenten pr. halvår fra kr. 0.80 til kr. 1.25.

Regner vi med årskontingent, så øker satsen fra kr. 1.60 til kr. 2.50, altså med kr. 0.90 pr. år.

Dette er landspartiets kontingentandel. Om vi regner med at de øvrige organisasjonsledd i likhet med hva vi forutsatte for gruppe I, beregner en tilsvarende kontingent, så vil medlemmets kontingent være kr. 5.00 pr. halvår. Pr. år vil medlemmets kontingent være kr. 10.00.

#### Kommentarer til punkt 4 c og d:

Forslaget innebærer at de kollektivt tilmeldte fagforeningene betaler kontingent etter en spesiell sats utenom de faste kontingentgruppene. I mange distrikter vil dette bare være en stadfesting av alminnelig praksis. I de fleste tilfelle har nemlig de distrikter som har søkt Sentralstyret om å iverksette kontingentøkning utover det lovene fastsetter, bare økt kontingenten for de individuelt tilmeldte medlemmer.

Grunnen er at de ikke har sett det som noen reell mulighet å øke kontingenten for det kollektive medlemskapet.

De betenkeligheter som enhver distriktsorganisasjon har når det gjelder å øke kontingenten fra fagforeningene, er også framherskende blant komitéens medlemmer.

Grunnlaget for denne betenkeligheten er følgende: De aller fleste fagforeninger som er tilmeldt partiet, betaler kontingent bare for en del av fagforeningens medlemmer. De enkelte medlemmer betaler ikke for partimedlemskapet noe tillegg i sin fagforeningskontingent. Foreningen fastsetter antallet medlemmer som skal tilmeldes partiet ut fra hensynet til fagforeningens økonomi. Det er å frykte at en vesentlig høyning av partikontingenten vil føre til at fagforeningene reduserer det antallet som de i dag betaler kontingent for til partiet. Følgene vil for fagforeningen være at den ikke øker sine utgifter. For partiet vil følgene være et lavere medlemstall.

Dette er da en av begrunnelsene for at kollektivt tilmeldte fagforeninger foreslås som en egen kontingentgruppe. Komitéen tror

ikke det er mulig å foreslå en kontingenthøyning i denne gruppen som den som er foreslått for de individuelle medlemmer i gruppe II.

Økingen som foreslås er av forannevnte grunner beskjeden, nemlig fra kr. 0.80 pr. halvår til kr. 1.00 pr. halvår, eller fra kr. 1.60 til kr. 2.00 pr. år.

Når vi omregner dette til årskontingent, kan vi regne med at kommunepartiet og distriktsorganisasjonene beregner seg en kontingentandel som minst er lik den landspartiet beregner. Årskontingenten fra fagforeningene vil da bli minst kr. 6.00 pr. medlem.

Vår någjeldende lov fastsetter når det gjelder kontingent fra fagforeningene et unntak for byfylkene Oslo og Bergen. Det heter i dag: Fagforeningene betaler i gruppe II med unntak for Oslo og Bergen som betaler i gruppe I.

Begrunnelsen for at loven fastsetter dette unntaket er:

I byfylkene har vi et organisasjonsledd mindre enn i de øvrige distrikter. Mens det i landet for øvrig er 3 organisasjonsledd som skal ha kontingent fra fagforeningen (kommunepartiet, distriktsorganisasjonen og landspartiet), så er det i byfylkene 2 organisasjonsledd (distriktsorganisasjonen og landspartiet).

Komitéén foreslår at unntaket opprettholdes, men de satsene som foreslås innebærer at det skjer en tilnærming mellom den kontingent som betales til landspartiet fra Oslo og Bergen og den som betales av de øvrige distrikter.

Kr. 1.50 pr. halvår (kr. 3.00 pr. år) er den samme sats som vi nytter i dag, og forslaget innebærer således ingen øking for Oslo og Bergen. Fagforeningene i Oslo er tilsluttet partiet med til sammen 54 000 medlemmer.

I dag svares kontingent til Oslo Arbeiderparti med kr. 5.00 pr. medlem pr. år. Av dette beløpet går kr. 3.00 pr. medlem til landspartiet. Oslo har tilbake kr. 2.00 pr. medlem pr. år.

Oslo Arbeiderparti er tvunget til å øke kontingenten fra fagforeningene for å opprettholde sin nåværende virksomhet. Hvis også landspartiets andel av kontingenten øker, vil en da komme opp i en samlet årskontingent pr. medlem som etter komitééns vurdering vil føre til at mange fagforeninger vil redusere det medlems-tallet de er tilmeldt partiet med. Følgen vil da være en betydelig nedgang i hele partiets medlemstall.

Komitéén er derfor blitt stående ved å foreslå beholdt de nåværende satser.

K o m m e n t a r t i l p u n k t 4 e :

Ungdomslagsmedlemmer har faktisk en betydelig kontingent. Lagskontingenten er like stor som i partilagene, og partikontingenten

kommer i tillegg. De nåværende satser er til landspartiet kr. 1.00 pr. medlem pr. år. En tilsvarende kontingent skal gå til distriktspartiet og til kommunepartiet.

Vi har en rekke eksempler på kommunepartier som for å hjelpe ungdomslagene, fritar disse for kontingent. Dette fører til at de ikke blir registrert som medlemmer. Fylkingen har derfor et medlems-tall som er omtrent dobbelt så stort som det antall ungdomslags-medlemmer som det betales kontingent for til partiet.

En omlegging av kontingenten fra ungdomslagene er nødvendig. Prinsipielt må vi godta at lagsmedlemmenes egentlige kontingent-innbetaling skjer til AUF. Kontingenten til partiet er av mer symbolsk art og tjener først og fremst til å registrere ungdomslags-medlemmene av medlemmer av partiet.

Komitéen er blitt stående ved å foreslå innført en gruppekontingent. Til tross for grupperingen som bestemmer kontingentens størrelse, skal imidlertid medlemstallet av hensyn til registreringen meddeles nøyaktig. Komitéen tror at vi ved dette systemet vil kunne rapportere atskillig tusen partifeller i tillegg til de vi nå har.

#### Kommentar til punkt 4 f.

#### Innvoterte æresmedlemmer.

Begrepet æresmedlemmer er nytt i forholdet til partiets lover. Landspartiet utnevner ikke æresmedlemmer. Det er imidlertid en kjensgjerning at stadig flere lag og også kommunepartier utnevner æresmedlemmer. Stikkprøver viser at det gjøres på den måten at fortjente partifeller etter at de er blitt alderstrygdede og har vært medlem av partiet i 40 og 50 år hedres på denne måten.

De fritas for kontingent i avdelingen, og så langt er alt vel. Avdelingene skal så, ifølge de retningslinjer vi har måttet sende ut, betale til kommunepartiet de kontingentandeler for vedkommende som skal til kommunepartiet, distriktsorganisasjonen og landspartiet. Bare i de færreste tilfelle blir dette gjort. I stedet slutter avdelingene å oppgi disse medlemmene, som så ikke lenger teller med i partiets medlemstall.

Til avløsning av det system som nå praktiseres, vil komitéen foreslå at ordningen med æresmedlemskap settes i system. Det komitéen foreslår er at medlemmer som er pensjonister eller trygdede, og som dertil har et så langt medlemskap i partiet at avdelingen innvoterer dem som æresmedlemmer, blir fritatt for kontingent og får en spesiell medlemsbok for æresmedlemmer. Avdelingen må betale kr. 20.00 for et slikt (livsvarig) medlemskap. Av dette beløpet går kr. 5.00 til kommunepartiet, kr. 5.00 til distrikts-

organisasjonen og kr. 10.00 til landspartiet. Landspartiet skal av sin andel bekoste æresmedlemsboka.

Når det gjelder dette punktet, så er det dissens i komitéen. Et mindretall, som består av Ragnar Christiansen, Buskerud, er ikke enig i at det gis adgang til æresmedlemskap. Hans dissens gjengis her:

«Komitéens medlem Christiansen er ikke enig i at ordningen med æresmedlemskap settes i system. Tvert imot bør Sentralstyret tilråde overfor samtlige organisasjonsledd at en for framtiden ikke utnevner æresmedlemmer. Partifeller som en ønsker å hedre for en særlig god innsats for partiet, kan i stedet tildeles partinåla i en spesiell utførelse (gullmerke og sølvmerke slik de allerede finnes) eller partiets diplom, eventuelt begge deler. En slik ordning vil ikke influere på det forhold at det i enkelte partiavdelinger og kommunepartier allerede er utnevnt noen æresmedlemmer. Det dreier seg som regel om partifeller som er pionérer i egentlig forstand for så vidt som de har vært med på å bygge partiet opp fra grunnen av i sine respektive distrikter.»

§ 5, punkt 5.

Komitéen foreslår ingen endringer til dette punktet.

§ 5, punkt 6.

Det som tidligere var punkt 6, forskyves til å bli nytt punkt 7. Det foreslås ellers ingen endringer.

Punkt 6 får denne utformingen:

Kontingenten skal fortrinnsvis kreves inn utenfor møtene av kontingentinnkrevere. Det oppnevnes eller tilsettes så mange kontingentinnkrevere som avdelingen anser for nødvendig. Avdelingene kan fastsette en godtgjørelse for innkreving av kontingent. Godtgjørelsen må dekkes av laget.

Kommentar til punkt 6.

Det halter med kontingentinnbetalingen i alle ledd i organisasjonen. Det skyldes ikke kontingentens størrelse. Framfor alt er grunnen at en overveiende del av avdelingene fremdeles bare krever inn kontingent på møtene, og da av de som er partiets aktive kjerne.

De som av forskjellige årsaker ikke deltar aktivt i alle møter, blir sjelden minnet om kontingentrestanser. Det er komitéens oppfatning at det er nødvendig å ofre kontingentinnkrevingen langt større oppmerksomhet enn tilfelle er nå.

Når det gjelder selve systemet, det å la kontingentinnkrevere oppsøke medlemmene hjemme og avkreve kontingent, så er ikke

- dette noe nytt. Vi har mange eksempler på at det der systemet nyttes, aldri er kontingentrestanse. Det har imidlertid ikke vært mulig på frivillig basis å få noen alminnelig oppslutning om denne formen for kontingentinnkreving.

Et moment til skal nevnes. Svært mange av våre avdelinger har bare to møter i året. Medlemmene kommer til disse møtene, betaler da både kontingent, kaffespleis, deltar i utlodning osv. Et fåtall av medlemmene er da ved to anledninger i året med på å bære de omkostningene avdelingen har i hele året. Det blir ofte et beløp som ikke er ubetydelig. Det ville være lettere og mindre merkbart om kontingentinnkrevingen ble borte fra møtene og i stedet kom inn ved personlig besøk hos medlemmene.

Når det er antydnet en godtgjørelse, skyldes dette at det er nødvendig med en ekstra skilling for den som påtar seg å være innkrever. Vi regner i tilfelle med at blant for eksempel pensjonister og hjemmeværende husmødre vil være mange som er villig til å utføre dette arbeidet.

#### *Virkingen av de nye kontingentsatser.*

Det er vanskelig å ha en sikker mening om hva som blir stående igjen som resultat av en kontingentøkning. En tallmessig beregning vil bare antydningvis kunne være pålitelig. Det foreligger imidlertid ikke noe annet grunnlag for beregningen, og vi gjengir derfor likevel hva tallene forteller.

Vi regner med å ha 167 000 medlemmer som fordeler seg slik:

|                                       |         |
|---------------------------------------|---------|
| Kollektivt tilmeldt i gruppe I .....  | 56 000  |
| Kollektivt tilmeldt i gruppe II ..... | 34 000  |
| Individuelle i gruppe I .....         | 42 000  |
| Individuelle i gruppe II .....        | 29 000  |
| Ungdomslagsmedlemmer .....            | 6 000   |
|                                       | <hr/>   |
|                                       | 167 000 |
|                                       | <hr/>   |

Anslagsvis fordeling av landspartiets nåværende kontingentinntekter:

|  |                |
|--|----------------|
| Kollektivt tilmeldte i gruppe I          |                |
| 56 000 medlemmer à kr. 3.00 pr. år ..... | kr. 168 000.00 |
| Kollektivt tilmeldte i gruppe II         |                |
| 34 000 medlemmer à kr. 1.60 pr. år ..... | » 54 400.00    |
| Individuelle tilmeldte i gruppe I        |                |
| 42 000 medlemmer à kr. 3.00 pr. år ..... | » 126 000.00   |

Individuelle tilmeldte i gruppe II

|  |                |
|--|----------------|
| 29 000 medlemmer à kr. 1.60 pr. år ..... | kr. 46 000.00  |
| Ungdomslagsmedlemmer                     |                |
| 6 000 medlemmer à kr. 1.00 .....         | » 6 000.00     |
|  | <hr/>          |
|  | kr. 400 400.00 |

Fordelt på samme måte med de satser komitéen foreslår:

Kollektivt tilmeldte i Oslo og Bergen

56 000 medlemmer à kr. 3.00 pr. år ..... kr. 168 000.00

Kollektivt tilmeldte utenom Oslo og Bergen

34 000 medlemmer à kr. 2.00 pr. år ..... » 68 000.00

Individuelle medlemmer i gruppe I

42 000 medlemmer à kr. 5.00 pr. år ..... » 210 000.00

Individuelle medlemmer i gruppe II

29 000 medlemmer à kr. 2.50 pr. år ..... » 72 500.00

Ungdomslag 300 lag à kr. 5.00 pr. år kr. 1 500.00

150 lag à kr. 10.00 pr. år kr. 1 500.00 » 3 000.00

---

kr. 521 500.00

De nye kontingentsatsene som foreslås, vil med det nærværende medlemstall utgjøre en øking av landspartiets kontingentinntekter med ca. kr. 120 000.00 pr. år.

Komitéen er klar over at denne endringen alene ikke løser de økonomiske vansker landspartiet har. Vi tror imidlertid at en større kontingent enn den som foreslås ikke vil bli akseptert. Selv nå står vi overfor vansker med å holde det kollektive medlemskapet på det nivå vi har.

Komitéen tror imidlertid at et systematisk arbeid for å øke den individuelle tilslutningen til partiet vil gi resultater. Konklusjonen er derfor at den virkelige øking av partiets kontingentinntekter må komme som et resultat av en vesentlig øking av det totale medlemstall.

Sluttord:

Vi vil ellers føye til at det selv om det ikke foreligger dissens, så uttrykker et medlem av komitéen (Ragnar Christiansen) stor betenkelighet ved at det er foreslått en kontingentøkning for de kollektivt tilmeldte medlemmer utenfor Oslo og Bergen, mens det



for Oslo og Bergen ikke er foreslått noen øking. Komitéens medlemmer for øvrig forstår den betenkeligheten som Ragnar Christiansen som representant for et distrikt utenfor Oslo og Bergen har. Komitéen mener derfor at medlemmene må stå fritt når de senere skal ta stilling til forslaget om kontingent i sine egne distrikter.

Komitéen har også drøftet en tanke som er reist av partiformannen om en forenkling av hele kontingentsystemet. Partiformannen mener at vi må arbeide med en ordning, der gruppeinndelingen opphører, og alle betaler lik kontingent. Det gjelder ikke fagforeningene, som vel også med et nytt system må ha en spesiell ordning.

Partiformannen har tenkt seg en lav kontingent som går direkte til landspartiet, eventuelt med refusjon av halve beløpet til distriktsorganisasjonene. Kontingenten som skal gå til kommunepartiene og avdelingene må innkreves særskilt, og tanken er at medlemskap i en partiavdeling er avhengig av at den sentrale kontingent er betalt. Når det gjelder innkrevingen av den sentrale kontingent, tenker partiformannen på et system med postgiroinnbetaling supplert med direkte innkreving som for eksempel Turistforeningens system.

Komitéen finner at det på det nåværende tidspunkt er umulig å ta stilling til den tanke som her er reist. Imidlertid bør en overveie om en ved utsendelsen av komitéens forslag til partiavdelingene skal reise spørsmålet om på lengre sikt å komme over til et helt nytt kontingentsystem.

For komitéen

|                      |                 |                |             |
|----------------------|-----------------|----------------|-------------|
| Ragnar Christiansen. | Frank Andersen. | Willy Jansson. |             |
| Reiulf Steen.        | Oskar Olsen.    | Rolf Hansen.   | Björg Berg. |
|                      | Paul Engstad.   |                |             |

Ordstyreren takket innlederen.

### Ordsiftet.

Nina Smid, Bergen, mente at Støttefondets midler burde fordeles med 50 prosent på landspartiet og 50 prosent på distriktpartiene. Ellers vil jeg, fortsatte hun, støtte forslag nr. 3 og 4 om representasjonen til landsmøtene. Jeg har gjort noen notater på grunnlag av oppgaver i partiets beretninger om representasjonen, og det er påfallende hvor usselt representert enkelte fylkespartier er. Jeg skal senere legge denne oversikt fram, slik at man kan vurdere den i sin sammenheng. Ser vi imidlertid på valgoversiktene, så legger vi merke til at disse dårlig representerte fylker likevel har fått mange stemmer ved valgene. Det virker litt rart at Oslo skal ha

en så stor representasjon, og jeg tror at dette forholdet bidrar til å svekke medlemstegningen ute i distriktene. En bedre representasjonsordning vil sikkert føre til økt medlemstall. Vi skal være klar over at et landsmøte er litt av en inspirasjon for de utenbys representanter. Jeg foreslår at partiet tar opp dette spørsmålet, slik at vi kan få en bedre og mer rettferdig representasjon.

*Georg Moe, Sør-Trøndelag*, tok opp forslag nr. 27, sålydende:  
27. *Fra Trondheim forente Arbeiderparti*:

Trondheim forente Arbeiderparti foreslår for DNA's landsmøte at partiets § 6, punkt 6f, endres slik at det velges 2 nestformenn istedenfor som nå 1.

*Motivering:*

Med dette forslag tar vi sikte på at det velges en nestformann for politiske saker og en nestformann for organisasjonssaker. Det er en kjent sak at verken partiets formann eller nestformann de siste perioder har kunnet være ved partikontoret på grunn av sine offentlige tillitsverv. Vi tror at det for partiets avdelinger vil være av stor betydning å kunne møte en av de valgte ledende tillitsmenn — ved siden av sekretæren.

Vårt forslag tar sikte på å møte de stadig større og mer omfattende arbeidsoppgaver også på det organisasjonsmessige område. Vi mener derfor at partiet ved å velge to nestformenn står bedre rustet til å møte oppgavene. Ved å gå inn for forslaget vil en vel også kunne foreta en mer hensiktsmessig fordeling av arbeidsoppgavene ved partikontoret.

*Styret i Sør-Trøndelag Arbeiderparti innstiller:*

Vi er enige i den vurdering som ligger til grunn for forslaget, og vil understreke at den politiske og organisasjonsmessige situasjon tilsier at partiets organisasjonsmessige innsats må styrkes.

Vi finner ikke å ville ta stilling til selve forslaget, da en er av den mening at den organisasjonsmessige situasjon må tas opp til en bredere vurdering.

Det er grunn til å peke på de farer det innebærer for partiet på lengre sikt, at den organisasjonsmessige vekst og aktivitet ikke har holdt tritt med den tilslutning partiets politikk har fått ute i folkets brede lag, og det er derfor behov for en fordomsfri analyse av ledelse, administrasjon, økonomi, saksbehandling og partiets virksomhet i det hele.

Vi tillater oss derfor å foreslå at det på landsmøtet blir satt ned et representativt utvalg med mandat å ta partiets oppbygging og virksomhet opp til vurdering. Innstillingen fra dette utvalg må foreligge i god tid, slik at den kan undergis en bred organisasjonsmessig behandling før den legges fram for neste landsmøte.

Innstillingen ble enstemmig vedtatt på årsmøtet i Sør-Trøndelag Arbeiderparti.

*Margot Cappelen, Oslo*: Jeg er i høy grad en innflytter, selv om jeg sitter på Oslobenken. Jeg vil i denne sammenheng gjøre noen allmennmenneskelige synspunkter gjeldende. I engelsk litteratur finnes det et dikt som er tilegnet de nesteldste sønnene innenfor enhver familie, de som ikke var odelsgutter og som ikke fikk noen arv. Det var disse guttene som dro ut og grunnla det britiske

imperium. Her i landet har vi et liknende problem. Vi har også sønn nr. 2, den nesteldste, og vi har døtrene som ikke har noen odelsrett overhodet. Omkring århundreskiftet reiste disse sønner og døtre til Amerika. Etter den første verdenskrig reiste de i større utstrekning til de industrialiserte strøk, og dette er også tilfellet etter den andre verdenskrig. Overalt har vi et sterkt innslag av innflyttere. Jeg synes derfor at de andre distriktene ikke skal hakke på Oslo. De må være klar over at de da faktisk hakker på sine egne. I et moderne samfunn er det ikke lenger noen særlig forskjell mellom by og land, og landdistriktene bør også kunne anerkjenne hovedstaden. Vi har mistet flertallet i Oslo, men det skal vi selvsagt ta igjen. Vi er derfor interessert i at Oslo beholder industrien og ikke bare blir et administrasjonssenter. Vi kan gjerne avstå fra idrettshøyskolen og slike ting. Vi bør lære hverandre å kjenne og framfor alt forsøke å forstå hverandre. Vi bør ikke dele opp landsmøtet i en Oslo-benk og distriktene. Vi møter ikke her fra Oslo eller fra Helgeland. Alle er ansvarlige representanter for Det norske Arbeiderparti.

*Kjell Dankertsen*, Oslo, tok opp Ragnar Christiansens forslag og ba om at det ble satt opp som motforslag mot flertallsinnstillingen på samme punkt.

Dette forslaget ble sendt Georg Moe-komitéen.

*Andreas Nøkleby*, Buskerud, siterte fra kommentarene, der det blir hevdet at de kollektive fagforeninger bare betaler for en del av sine medlemmer. Jeg vil protestere mot denne bemerkning, sa han. Når den kommer her i et partidokument, betyr det faktisk at dette forholdet blir legalisert. Jeg mener at landsmøtet skal være varsomt med å uthule bestemmelser i vedtektene.

*Alfred Gulbrandsen*, Hedmark, var ikke helt enig i utformingen av punktet om ungdomslagene kontingent. Vi måtte få bestemmelser som sikret ungdommen medlemskap når de hadde betalt kontingent på ett sted. Mange ungdommer flytter i våre dager, og de må ikke risikere at de skal betale kontingent på to steder. Her må det innføres et kontrollsystem.

*Nina Smid* la fram et bilag til sitt forslag om revisjon av landsmøtorepresentasjonen. Det var sålydende:

Ad forslag fra Vest-Agder og Kristiansand om endring av representasjonen til landsmøtet.

Et par alternativer på grunnlag av medlemsoversikten på side 40 i beretningen. (Medlemstallet i 1961—1962.)

Tilføyelse til § 7, pkt., 2 i lovene således:

| Nåværende representasjon | Dog kan ingen distriktsorganisasjon møte med mer enn femteparten av det samlede antall representanter (60). | Dog kan ingen organisasjon møte med mer enn fjerdeparten av det samlede antall representanter (75). |
|--------------------------|---|---|
| Oslo                     | 60  | 75  |
| Bergen                   | 9   | 8   |
| Østfold                  | 22  | 20  |
| Akershus                 | 20  | 18  |
| Hedmark                  | 19  | 17  |
| Gudbrandsdal             | 5   | 5   |
| Vestoppland              | 9   | 9   |
| Buskerud                 | 19  | 18  |
| Vestfold                 | 20  | 19  |
| Telemark                 | 14  | 14  |
| Aust-Agder               | 5   | 4   |
| Vest-Agder               | 6   | 5   |
| Rogaland                 | 12  | 12  |
| Hordaland                | 6   | 5   |
| Sogn og Fjordane         | 6   | 6   |
| Sunnmøre                 | 2   | 2   |
| Romsdal                  | 2   | 2   |
| Nordmøre                 | 8   | 7   |
| Sør-Trøndelag            | 23  | 22  |
| Inn-Trøndelag            | 8   | 8   |
| Namdal                   | 4   | 4   |
| Sør-Helgeland            | 1   | 1   |
| Nord-Helgeland           | 4   | 4   |
| Salten                   | 3   | 3   |
| Ofoten                   | 3   | 3   |
| Lofoten                  | 1   | 1   |
| Vesterålen               | 1   | 1   |
| Sør-Troms                | 1   | 1   |
| Nord-Troms               | 3   | 3   |
| Vest-Finnmark            | 2   | 2   |
| Øst-Finnmark             | 2   | 2   |
| 300                      | 300   | 300   |

*Eugen Johannessen, Oslo:* Vi har en altfor lav kontingent. Medlemskontingenten for et helt år er 12 kroner. Vi røyker for 5 kroner dagen og vi bruker kanskje 30 kroner til øl og brennevin i uka. Men vi kvier oss for å betale en skikkelig kontingent. I stedet tigger vi penger. Er det måten vi viser at vi er glad i partiet på? Jeg for min del synes det er en skam med den lave kontingenten. Skal vi bygge opp en organisasjon, må vi være villige til å ofre noe. Jeg synes Sentralstyrets forslag er svakt. Det bringer inn noen få ører mer. Jeg synes vi burde ta litt kraftigere i. Har vi ikke gjennom årene hatt glede av å stå i Det norske Arbeiderparti? Hvis vi skulle klage på noe, så måtte det være at tillegget som foreslås her er for lite.

*Gunnar Ellefsen*, Vestfold, var mot punktet om æresmedlemskap. Det ser ut til at alle pensjonister og trygdede skal bli æresmedlemmer. Det burde være de som har gjort seg fortjent til det. Jeg vil ta opp følgende forslag til punkt 4:

«Æresmedlemmer utnevnes av distriktspartiene etter innstilling fra kommunepartiene. Landsstyret gis i oppdrag å foreslå nærmere retningslinjer for de krav en må sette til et medlems innsats og deltakelse i arbeiderbevegelsen for å være kvalifisert til æresmedlemskap.»

Dette forslaget ble mot 1 stemme sendt til Georg Moe-komiteén.

*Alfred Nøss*, Hordaland: Einar Gerhardsen uttalte en gang at vi kunne være stolte over Det norske Arbeiderparti som hadde gjort så mye godt for så mange her i landet. Vi er enig i det som parti-formannen sa den gangen, men da må vi også skape muligheter for at partiet skal kunne gjøre dette arbeid. La oss vedta det forslaget som foreligger. Det er litt av en skam at landets største parti skal gå tiggergang. Jeg reserverer meg imidlertid når det gjelder forslaget om æresmedlemskap. Der er jeg enig i Christianssens dissens.

*Harald Løbak*, Hedmark, tok opp forslag nr. 2, forslaget fra Follidal Arbeiderkvinnelag, sålydende:

2. *Fra Follidal Arbeiderkvinnelag, Hedmark:*

Kontingenten forandres slik:

Alle pensjonister over 70 år og som har 25 års medlemskap, fritas for all kontingent.

Forretningsutvalget i Hedmark fylkes Arbeiderparti har anbefalt forslaget.

Løbaks forslag ble oversendt Georg Moe-komiteén.

*Erland Mikkelsen*, Oslo: Et par ord fra Oslo-benken. Ordet «fresk» har vært brukt, og det burde anvendes i denne forbindelse. Vi er hver på vår kant ivrige etter å øke vår inntekt, og da må vi også være med på å sikre partiets økonomi. Jeg er enig med Frank Andersen i at det går an å samle flere medlemmer. Kontingenten skremmer ikke. Det er sakene som interesserer. Det er riktig i det Eugen Johannessen sier, at vi bruker penger til så mye, og vi har full anledning til å betale noe mer i kontingent. Et enstemmig landsmøte bør slutte opp om dette forslaget.

*Ingrid Sandvik*, Sør-Trøndelag: Det er rimelig at kvinner i selvstendig arbeid skal betale samme kontingent som menn i gruppe I. Det er bare i samsvar med likestillingen. Men jeg kan ikke være

enig i at kontingentinnkrevningen skal betales. Det bør være et ulønt tillitsverv. Hun tok opp forslag om at dette punkt gikk ut.

Forslaget ble sendt Moe-komitéen.

*Asbjørn Lillås*, Vestfold, støttet forslaget om kontingentforhøyelse. Dette spørsmålet er imidlertid bare halvveis løst, sa han, ved vedtak av dette forslaget, for kontingenten skal jo gå opp også i fylkes- og kommunepartiene. Jeg er enig i Christiansens dissens om æresmedlemskap. Jeg kunne tenke meg at det ville være riktig å vedta Ellefsens tillegg. Jeg vil ellers støtte forslag nr. 27 om to nestformenn. Arbeiderpartiet er et så stort parti at det kan være behov for to nestformenn. Sør-Trøndelag Arbeiderparti foreslår også at det skal settes ned et representativt utvalg som kunne ta partiets oppbygging og virksomhet opp til vurdering. Også dette forslaget bør drøftes. Oslo og representasjonen på landsmøtet har vært behandlet her. Vi burde se på fordelingen av medlemmene fra de kollektivt tilsluttede fagforeninger. Vi i Vestfold fordeler de kollektivt tilsluttede medlemmer etter bosted. Her i Oslo fordeles de etter kontorkommunen.

*Kåre Stokkeland*, Romsdal, pekte på at komitéen i kommentarene til § 5, punkt 5, sier at den ikke foreslår noen endringer. Det er ikke tilfelle. Det må være en lapsus. Avsnittet om kontingentens betaling, tidspunktet, er falt ut. Eugen Johannessen gikk sterkt inn for kontingentforhøyelse for å spare sekretærene for å skaffe inntekter. Det er også mange andre som utfører et arbeid for å skaffe partiet inntekter. Kontingentforhøyelsen kan vi ikke komme forbi. Vi er nødt til å gå til det skrittet. Men jeg er ikke enig i at de kollektivt tilsluttede i Oslo og Bergen skal slippe. Det må ikke bli forskjell på kontingenten for de fagorganiserte. Moe-komitéen bør vurdere dette spørsmålet. De fagorganiserte i Oslo og Bergen må selv be om å få betale. Han leverte skriftlig rettelse av en trykkfeil på side 5, punkt 5, 1. ledd, 15. oktober skal være 1. oktober. Dessuten var siste ledd gjengitt i forvansket form.

*Rold Bye*, Sør-Trøndelag, anbefalte forslaget om to nestformenn. Vi har faktisk et organisasjonsproblem innenfor partiet. Det blir nedlagt et stort arbeid for å bedre organisasjonene, men det blir ikke fulgt opp. Hvis vi fikk en nestformann som kunne ta seg spesielt av organisasjonsspørsmålet, tror vi at det vil bidra til å styrke partiet i sin helhet. Vi kan vel vanskelig finne fram til noen endelig løsning her på landsmøtet. Jeg vil derfor anbe-

fale det forslaget som Sør-Trøndelag Arbeiderparti har fremmet om å få en landsmøtevalgt komité. Når den har laget en innstilling, kan den sendes til partiavdelingene til uttalelse. Jeg vil foreslå at Moe-komitéen tar dette spørsmålet opp til behandling.

*Gustav Skjebstad*, Oslo: Jeg synes det er et realistisk og godt forslag komitéen har fremmet om kontingentforhøyelse. Når det gjelder Oslo, er det helt rimelig å holde den samme kontingent for de kollektivt tilsluttede. En forhøyelse her ville få farlige konsekvenser. Når det gjelder forslaget om æresmedlemskap synes jeg man bør se nærmere på det. Æresmedlemskap bør henge høyt. Man kan ikke få betaling for sin innsats. — Personlig er jeg enig i det forslaget som er sendt inn fra Vest-Agder om representasjonen på landsmøtet. Utover landet sitter det mange som gjerne ville inn på et landsmøte, slik at de kunne komme i kontakt med andre partifeller og få den inspirasjon som et besøk i Oslo er. Vi burde kunne beskjære vår representasjon noe til fordel for distriktene, men vi kan vel ikke komme fram til en endring på dette punkt her på dette landsmøte.

*Per Tveten*, Akershus, mente de kollektivt tilsluttede medlemmer i Oslo og Akershus burde fordeles på deres respektive bosteder. Det ville innebære en mer rettferdig fordeling.

*Oscar Olsen*, Oslo, ville i anledning av Nina Smids innlegg gjøre oppmerksom på at det ikke er så svært lenge siden man reduserte representanttallet på landsmøtene til 300. Hvis man vil ha en endring i representasjonsordningen har man to veier å gå. Man kan enten utvide antallet eller redusere antallet fra Oslo. Det er viktig å slå fast at representantene blir valgt på grunnlag av det antall medlemmer de enkelte distriktspartier har. Hvis vi reduserte Oslo-representasjonen til det halve, ville reisefordelingen bli tilsvarende økt, og mange partiavdelinger ville kanskje av økonomiske grunner ikke kunne utnytte sin representasjonsrett. — Når det gjelder fagforeningenes kontingent i Oslo og Bergen, skal man være klar over at de hittil har betalt mer. Jeg vil forsåvidt være enig med Nøkleby i prinsippet om at fagforeningene burde betale for alle sine medlemmer, jeg er imidlertid redd for at en forhøyelse av kontingenten vil føre til at vi straks får forslag fra NKP og SF om utmelding eller til ytterligere reduksjon av antallet medlemmer.

*Svenn Aasen*, landsstyret, Rogaland: Det er betenkeligheter såvel i komitéen som i landsstyret, og betenkelighetene gjelder i første

rekke kontingenten til de kollektivt tilsluttede. Jeg er redd for at forhøyelsen for alle distrikter unntatt Oslo og Bergen kan føre til utmelding. Jeg har hatt et møte av tillitsmenn i de kollektivt tilsluttede fagforeninger i Stavanger og omegn, og de var alle enige om at forhøyelsen vil øke risikoen for utmelding. Kommunistene ville få påskudd til å reise forslag om utmelding. Jeg er blitt bedt om å gi uttrykk for disse betenkeligheter, og vi må be om at landsmøtet alvorlig overveier dette. Jeg tror ikke en forhøyelse av kontingenten for disse medlemmer vil gi det forønskede resultat. Svakheten er at mange av de kollektivt tilsluttede medlemmer er uten kontakt med partiet. De vet knapt at de er medlemmer. Jeg er personlig for individuelt medlemskap og en personlig kontingent fra dem. Vi burde i et hvert fall gå inn for en registrering av disse medlemmer. Jeg vil ikke ta opp noe forslag, men jeg vil henstille til Moe-komiteén å se nøye på dette spørsmålet. Når det gjelder æresmedlemmene, er jeg enig i Ragnar Christiansens dissens. Alle her i salen vil gjerne betale en høyere kontingent, men dette spørsmålet er så infløkt at vi bør overveie en nyordning meget nøye.

#### **Frank Andersens sluttreplikk.**

*Frank Andersen* hadde ordet til en sluttreplikk og konstaterte at det ikke var kommet noen alvorlige innvendinger mot forslaget. Det har vært en del innlegg omkring Oslo-representasjonen her på landsmøtet. Jeg synes ikke det ville være rettferdig å straffe Oslopartiet. De har skaffet seg et stort medlemstall, og når distriktene er svakt representert, skyldes det jo at de har for få medlemmer. Når en by som Bergen står så svakt, må det være en organisasjonssvikt. Det er farlig å gå inn for en ordning som gir enkelte medlemmer en bedre representasjonsordning.

Når det gjelder kontingentinnkrevingen, er frivillig innsats selvsagt å foretrekke, men i praksis er det vanskelig å gjennomføre en effektiv ordning på dette grunnlag. Innkreving av kontingent tror jeg bør være en lønnet jobb.

Ellers er det ikke noen vesentlige innvendinger, og redaksjonskomiteén vil få høve til å vurdere de oversendte forslag.

*Forslaget fra Alfred Gulbrandsen, Hedmark,*  
var sålydende:

«Til § 5, punkt 4 e, foreslås:

Det henstilles til redaksjonskomiteén for organisasjonssaker å ta opp spørsmålet om en annen ordning med kontingentinnbetalingen for AUF-laga, slik at kontingenten til Fylkingen og partiet kan betales under ett.»



Fra Landsforbundet for Jakt, Fiske og Friluftsliv var det kommet et brev, datert 19. mai 1963. Også det ble oversendt Moe-komiteén.

### **En interessant votering.**

*Ordstyreren:* Det har under debatten vært nevnt at flere av representantene på Oslo-benken er innflyttere. Det kunne være av interesse å se hvor mange det er. Kan de som er innflyttere rekke én hånd i været.

Det var atskillige hender som gikk i været, og voteringen ble mottatt med bifall.

### **Valgkampen i 1963.**

*Sekretær Haakon Lie* holdt følgende foredrag:

Vi står foran et valg som opptar oss alle sterkt. Vi vil gjerne rette opp igjen tilbakeslaget i 1961, men vet det vil bli vanskelig å greie det. Vi vil nødig at den forestillingen skal feste seg at DNA er på retur — at vi har stagnert. Mange søker å skape den oppfatningen. Vi må prøve å slå en pæl gjennom den ved valget den 23. september.

La meg begynne med noen tall for å kaste lys over hvilke partier som har stagnert. Det var i 1930 vi sist hadde et valg som alle betraktet som et nederlag for DNA. I årene mellom 1930 og 1961 økte tallet på avgitte stemmer med 645 000. DNA's stemmetilvekst var 485 000. Vi har tatt 75 prosent av økingen!

De 4 borgerlige partienes stemmetilvekst var 85 000 tilsammen, 13—14 prosent. K + SF's tilvekst, 75 000, 11—12 prosent. Men det bør sees i sammenheng med K's stemmetall på 176 000 i 1945.

Det er ikke noe demokratisk land som kan vise til en liknende utvikling. Den står i sterk motsetning ikke bare til hva vi har sett i Storbritannia og USA, hvor de to ledende partiene har skiftet om regjeringsmakten, men også til utviklingen i Sverige og Danmark hvor hyppige omskifte har skjedd i det politiske bildet. Vi har imidlertid nå fått et tydelig varsel om at politiske endringer kan inntre også hos oss, at langtidstrenden kan være brutt. På samme måten som vår store vekst hang sammen med industrialiseringen av Norge, som førte til en stadig stigning av tallet på industri-, bygg- og anleggsarbeidere, er det grunn til å tro at den dyptgående strukturendringen som nå går for seg i det norske samfunnet, kan få politiske konsekvenser.

Det kan ikke være tvil om at strukturendringene griper rett inn i velgerunderlaget for DNA, og kan komme til å skape en politisk utvikling som skiller seg fra den vi har sett i de siste tretti år.

Grovt sett kan vi si at DNA har bygd på 3 store befolkningslag: lønnsarbeiderne i by og bygd, — småbrukerne over storparten av Østlandet, Trøndelag og Nord-Norge, og fiskerne fra Trøndelag og nordover. Dermed er det også sagt at vi bare i mindre utstrekning har kunnet regne med støtte fra funksjonærene (kanskje 25—30 prosent i landsmålestokk, langt mindre på Sør- og Vestlandet) — og småbrukerne og fiskerne sørpå og vestpå.

Det som nå skjer i det norske samfunnet, er at de befolkningsgruppene vi hittil har bygd på, enten blir redusert i tall eller stagnerer tallmessig. Veksten i sysselsettingen foregår ensidig i de yrkene som vi kaller serviceyrkene, funksjonærgruppene, hvor vi står svakt.

Hvor sterk denne reduksjonen i tall har vært i løpet av det siste 10-året, er det ikke godt å si. Men at det dreier seg om titusener, er det ingen tvil om. Folketellingsresultatene fra 1960 viser en nedgang i sysselsettingen i jordbruket på 61 000, eller 25 prosent siden 1950.

I skogbruket er nedgangen 9000, eller 22 prosent i samme tidsrom. I fiske og fangst er reduksjonen 15 000, eller 22 prosent. Vi behøver ikke et øyeblikk tvile på at tyngden av dem vi her snakker om, er arbeidsfolk.

Blant dem som har forlatt primærnæringene, er det selvsagt også sønner og døtre av mer velstilte bønder og fiskere. Men tyngden er arbeidere — «de som ikke har annet å selge enn sin arbeidskraft» og derfor er mest mobile.

Denne bevegelsen fra bygdenæringene til bynæringene var det som i sin tid la grunnlaget for den moderne arbeiderbevegelsen. Industrien tok opp arbeidskraften, som snart organiserte seg i fagorganisasjon og parti.

Det som kjennetegner 1950-årene er at tallet på industriarbeidere ikke øker — i hvert fall ikke prosentvis. Til tross for at produksjonen i årene mellom 1950 og 1960 økte med 50 prosent i industrien, sto industriarbeidertallet praktisk talt stille!

Dette er den nye situasjonen vi må ha for øye når vi drøfter vår framtidige stilling.

Vi merket at noe var i emning allerede i midten av 1950-årene når det gjaldt LO's medlemstall, som hadde vist sterk vekst helt fra 1933 av. I løpet av 7 år mellom 1954 og 1960 økte

medlemstallet med bare 3000! I de foregående 7 årene hadde det gått opp med 130 000.

Årsaken ligger i dagen. Sysselsettingen gikk ned eller stagnerte i en rekke yrker hvor LO er sterkt forankret. På de områdene hvor sysselsettingen gikk sterkest opp, greidde forbundene ikke å organisere de voksende skarer av funksjonærer. Et grovt overslag tyder på at  $\frac{1}{4}$  av funksjonærene i industri og håndverk og  $\frac{1}{3}$  av funksjonærene i handelen nå er organisert i LO. Partiets medlemstall stagnerer også, — vi står år etter år og stamper på flekken.

Kommunevalget i 1959 gir et tydelig fingerpek om at et politisk omslag er i emning. Vi greier ikke å følge opp resultatet fra stortingsvalget i 1957. Vi gikk tilbake i Gudbrandsdal, Vest-Agder, Inn-Trøndelag, Sør-Helgeland, Salten og Lofoten—Vesterålen. I tillegg hadde vi som et resultat av indre krangel slette resultater i Kristiansund N., Hønefoss og Svolvær.

Stortingsvalget 1961 gir så et direkte stemmetap på 5000. (Med et økt frammøte på 59 000 var nedgangen reelt 30 000.)

Vi vet hvor det glapp:

1. Blant de eldre.
2. Blant funksjonærene.
3. I visse industrisamfunn og byer, hvor SF stilte lister. Det er de to siste faktorene som virkelig opptar oss.

Før jeg går videre, vil jeg gjerne få si noen ord om den sannsynlige utvikling i årene framover, når det gjelder yrkessammensetning. Det er all grunn til å tro at den tendensen som var så utpreget i 1950-årene også vil prege Norge i 1960-årene. Vi må i det nærmeste 10-året regne med at minst  $\frac{1}{3}$  av skogsarbeiderne våre faller ut. En ny teknisk revolusjon er i emning. Barkemaskinene, vinsjene og traktorkjøringen kommer til å slå igjennom i 60-årene.

Fiskeriene kan komme til å oppleve en alvorligere utvikling. I løpet av de siste 10—15 årene er det inntrådt en ny situasjon på kysten vår. Vi er ikke mer Europas fiskerinasjon nr. 1 — vi er ikke som før, mer eller mindre alene ute i det kalde Nordhavet. For bare å nevne den store konkurrenten om fisken: russerne. I 1962 hadde de en totalfangst på 4.1 mill. tonn, mens vi bare nådde 1.1 mill. tonn. I løpet av de siste 10 år har de mer enn fordoblet sine fangster, mens våre har gått ned med  $\frac{1}{3}$  fra 1957. Men nordmennene og russerne er ikke alene. Briter,

tyskere og hollendere driver også havfiske i stor stil i de nordlige farvann.

Årsaken til svikten i de norske fiskeriene ligger i dagen. Den samlede fangsttinsnsatsen i de farvann vi fiske, er blitt mangedoblet, og følgen er en overbeskatning. Bestanden av torsk og sild er nå trolig redusert til 1/10 av hva den var da krigen var slutt. Selv om vi skulle fortsette med et kystfiske med overveiende småbåter, er det utenkelig at avgangen av fiskere ikke vil bli betraktelig når fangstene er nødt til å bli mindre etter hvert som overbeskatningen øker på grunn av de store havgående russiske fiskeflåtene, og de britiske og tyske trålerne. Velger vi å industrialisere fisket ved å gå over til havgående fartøyer, så vil mannskapstallet gå radikalt ned.

Situasjonen både i skogbruket og fiskeriene forteller oss at det i de nærmeste årene ikke kan være aktuell økonomisk politikk å påskynde utflyttingen fra småbrukene. Det kan ganske enkelt øke undersysselsettingen på bygdene i betraktelig grad. Småbrukene kan i årene framover bli en viktig støtpute. Med den svake ekspansjonen vi har hatt i industrisysselsettingen er det all grunn til å spørre om vi ikke må satse mer på jordbruket i de nærmeste årene, og i det tilfelle på de små bruk. De store greier seg godt som de gjør.

La meg legge til at vi det siste året har hatt et direkte fall i sysselsettingen i industrien (ca. 5000) fra de første månedene i fjor til i år. Vi må for enhver pris sørge for at dette blir et forbigående fenomen. Vår politiske stilling i årene framover vil avhenge av økonomisk ekspansjon, knyttet til industrien. Selv om vi får den, skal vi ikke regne med at arbeidertallet i landet vil øke prosentvis.

Vi må ta for gitt at den økte sysselsettingen vesentlig vil falle på service-yrkene: handel, kontor, administrasjon, skolene, helsestellet, forskingen og de tekniske kadrene.

Vi må også regne med en sterk øking av tallet på ungdom som får videregående utdanning. Her er det i løpet av 1950-årene intrådt en fantastisk forandring. I skoleåret 1950/51 var det 38 637 elever ved realskole og gymnas. I inneværende skoleår er tallet oppe i 110 293. Nesten en tredobling på 10 år! Hva dette betyr for nyrekrutteringen til fagbevegelsen og partiet er ikke vanskelig å tenke seg.

Tallet på studenter er mer enn fordoblet i samme tidsrom. I 1970 venter vi ytterligere 50 prosent øking.

Vi har all grunn til å være fornøyd med ekspansjonen i universitetssektoren. For den er jo et resultat av vår politikk.

Velstandsøkningen har åpnet mulighetene for tusener til å søke høyere utdanning. Og det nye samfunn som holder på å vokse fram, trenger et økende antall eksperter på nær sagt alle områder i undervisningssektoren, i helsesektoren, teknikere og ingeniører, folk fra de nye samfunnsvitenskaper osv. Investeringer i undervisning og forskning vil senere gi seg utslag i økt produksjon og trivsel. Vi skal heller ikke være blind for at folk med høy utdanning betyr et nødvendig innslag i en rasjonell planleggingspolitikk. Det kan være nok å minne om den fremrakende innsats sosialøkonomene har gjort i vårt parti.

I Sverige og Storbritannia er det våre partifeller som har tatt initiativet i utformingen av universitetspolitikken. Den oppfatning må ikke få sette seg at vårt parti ligger på defensiven på dette viktige område, at det er våre motstandere som presser fram de nye tiltak.

Jeg vet ikke om det er nødvendig å begrunne hvordan struktur- endringer kan føre til, og gjerne fører til, politiske forskyvninger. Forskning i mange land har vist at av de faktorer som bestemmer den politiske meningsdannelse hos velgerne, er det ingen som er viktigere enn gruppetilhørighet, yrkesmessig og geografisk. Folk har en tendens til å stemme slik andre stemmer i det området de bor, og på den arbeidsplassen hvor de virker. Jo mer ensartet miljøet er sosialt sett, desto mer kompakt blir stemmegivningen. (I arbeiderstrøk i Stavanger stemte i 1957 76 prosent av arbeiderne på A eller K. I mer blandede strøk bare 55 prosent.) Både flytningene fra land til by og flytningene i tettbebyggelsen (fra de gamle arbeiderkvarterene til omegnskommunene) virker her i samme retning. De bryter opp den gamle gruppetilhørigheten.

Sterkere må vi regne med at overføringen til nye yrker vil virke. Velgeren vil lett komme i en konfliktsituasjon, fordi familiemiljøet og arbeidsmiljøet ofte ikke stemmer overens. Velgeren er som sosiologene sier kommet i en krysspress-situasjon, som gjør ham usikker — som kan føre til hjemmesitting og senere bytte av parti. Geografisk mobilitet og skifte av yrke er sannsynligvis de sterkeste faktorer når det gjelder politiske svingninger. Og de gjør seg særlig gjeldende blant de unge velgere.

Lenge virket disse faktorene — geografisk mobilitet og skifte av yrke — til vår fordel. De gjør det neppe mer. Det er umulig å trekke noen annen konklusjon av den befolkningsutviklingen vi har sett gjennom det siste 10-året, og trolig vil se i årene som kommer, enn at den har gått mot oss.

Men det betyr på ingen måte at slaget er tapt. Politikk er ikke matematikk. Jeg har aldri hatt noen tro på «katastrofe-teorien» om at den sterke økingen av sysselsettingen i service-yrkene automatisk skulle styrke den borgerlige fronten. Jeg har aldri trodd at det skulle være en sosiologisk lov at økt velstand svekker den sosialistiske.

Det er her nok å vise til det som skjer i Storbritannia. Etter å ha gått fra nederlag til nederlag i 10 samfulle år, er Labour igjen på offensiven. Det svenske arbeiderpartiet hadde i 1956 et valg som vårt i 1961, men vant en strålende seir i august 1962.

Hva jeg vil ha fram, er at i et samfunn i sterk omforming må det oppstå nye, politiske problemer som må finne sin løsning.

Problematikken blir en annen enn før. Sentret for den politiske aktiviteten forskyver seg. Det gjelder å følge med og ikke stå fast i fortiden. Det gjelder å endre politikk i takt med endrede forhold og mennesker.

Vår politikk må fornyes i samsvar med tidens krav og behov. Fornyselsen består ikke som mange synes å tro, i å gripe tilbake til slagord og doktriner som ble skapt i den industrielle revolusjons barndom. Oppgaven er nå å føre fram «den nye klassens» krav — uten derfor å glemme den arbeiderklassen vi alltid representerte. Vi må være lydhøre overfor begge ønskemål og krav. Men langt på vei faller kravene til sjuende og sist sammen. Den moderne industriarbeideren står langt, langt nærmere funksjonæren og teknikeren enn de gamle sliterne gjorde det. Økonomisk er skillet ofte helt vekk. De sosiale og psykologiske barrierene er hardere å fjerne, ser det ut til. Men her tror jeg den tekniske utviklingen vil bli vår store hjelper i arbeidet for å skape én lønsmottakerklasse, hvor både arbeider- og funksjonærtittelen er forsvunnet.

La meg nå understreke en annen viktig faktor når det gjelder den politiske meningsdannelsen hos velgerne. Storparten av velgerne følger ikke med i den politiske debatten — kjenner knapt nok navnene på dem som fører den. De ønsker det ikke engang. De har så mye annet som opptar dem. Men de er interessert i at landet blir styrt, at politikerne trykker utviklingen. Moderne valgforskning har for lengst slått fast at velgerne ikke tar stilling til partiene på grunnlag av deres konkrete holdning til ulike saker.

Avgjørende er den følelsen de har av hva partiene står for, avgjørende er det bildet de danner seg av partiet. Er det våkent og på marsj? Slåss det for meg og mine?

Vi vet at det ikke er en enkel sak å peke på det politiske opp-

legget som kan «slå» — også inn i funksjonærenes rekker — slik striden om «pensjonsfrågan» gjorde det i Sverige i 1960—1962. Men jeg tror vi er inne på rett vei når vi i år kjører samfunnsplanleggingen i forgrunnen; når vi presiserer nødvendigheten av innsats fra samfunnets side i Utkant-Norge; når vi understreker nødvendigheten av kamp mot tomtejobberiet i tettbebyggelsen for at også arbeiderne og funksjonærene skal kunne skaffe seg tomt og eget hus; når vi så sterkt holder fram at vi vil skape et samfunn preget av menneskelig trivsel. Hvis vi er kjent fra gamle dager som et klasseparti, så skal det også bli kjent at vi fører en politikk preget av ansvaret for et helt folk, at vi fører funksjonærenes så vel som arbeidernes politikk. Vi merker selvsagt hver dag virkningene av at vi i 28 år har sittet med regjeringen. Nå er det vi som får ta kritikken for det som er skakt og vrangt. Viktigere er det at vi står overfor den store trusel at det bildet danner seg at vi er så fornøyd med det vi har utrettet at vi ikke lenger er på marsj mot et nytt og bedre samfunn.

Kanskje solidariserer vi oss for sterkt med det huset vi selv har bygd, og som vi vet er så mye bedre enn det som var. Men ungdommen vil forandring, også av det huset vi bygde. Ikke bare fordi de er ungdom og vil stå i opposisjon. La oss være klar over at særlig blant arbeiderungdommen er det en utstrakt oppfatning at vi ikke har kommet langt nok på vei med å skape et samfunn preget av likhet og solidaritet. Her spiller ikke den økonomiske ulikheten den samme rolle som før. Lønnsutjamningen er trolig kommet lenger hos oss enn i noe annet land i verden. Men de sosiale og psykologiske gjerdene er langt fra revet ned, og får mange til å føle at de ennå lever i et klasse-samfunn.

Vi finner også en protestholdning — en slags uklar radikalisme — blant de som skifter yrke og miljø. Flytningene yrkesmessig og geografisk fører lett til en viss rotløshet, usikkerhet og til vantrivsel. Den økonomiske status øker, men hva med den sosiale? Mange føler seg utenfor i det nye miljøet — maktesløse, neglisjerte, isolerte. Det blir et klart spenningsforhold mellom hva de hadde ventet seg, og deres egen følelse av mangel på betydning, som resulterer i en protestholdning. Det er et evig problem på steder som Mo i Rana. Det er i slike grupper SF kan finne grobunn for seg.

Ganske spesielt overfor disse velgergruppene må vi vise at vi ikke har slått oss til ro med resultatene som er oppnådd. Vi må alltid søke å være på offensiven, alltid være opptatt av å

skape endringer til det bedre og å avskaffe klassesamfunnet, alltid være i sentrum av debatt og strid. Vi vinner bare fram ved å beholde den innstillingen at en ny skanse må vinnes hver dag.

Av den grunn — særlig av den grunn — er det vi må ta kamp om saker av prinsipiell betydning (Gruset-skogen). Deres praktiske betydning kan være mindre — kanskje. Men deres politiske betydning er stor, på lengre sikt. I kamp med den borgerlige opportunisten vi nå møter, er det bare gjennom prinsipielle sosialistiske framstøt vi har sjansen til å riste dem av oss.

La oss et øyeblikk vende tilbake til vårt forhold til funksjonærvelgerne. Det er mange oppmuntrende trekk i bildet. (Alt ifølge LO's arbeider- og funksjonærundersøkelse). For det første: Når det gjelder de funksjonærene som er organisert i LO, så tar de et like positivt standpunkt til partiet som de fagorganiserte arbeidere gjør. Det er praktisk talt ingen skillnad.

Fra partiets synspunkt er faglig organisering av funksjonærene i LO av vital betydning. Ikke minst våre kommunepolitikere må ha dette i tankene. LO-forbundene er våre forbundsfeller. De og ingen andre!

Det neste er at det heller ikke blant de uorganiserte funksjonærene er sterk uvilje mot fagorganisasjonen. De er ikke prinsipielle motstandere av arbeiderbevegelsen. Det skulle ikke være en umulig oppgave å vinne dem.

For det tredje: Det er langt mindre sosialt snobberi i Norge enn i land som vi gjerne sammenlikner oss med. 60—70 prosent av funksjonærene i LO sier at de tilhører arbeiderklassen. I England sier 40 prosent av arbeiderne at de tilhører middelstanden!

Jeg tror en kan si at våre sjanser for å vinne de yngre funksjonærer er minst like store som det svenske sosialdemokratis, som altså greidde det ved valget i august 1962, først og fremst på et politisk grunnlag — i striden om «pensjonsfrågan». Da gikk over halvparten av de unge funksjonærvelgerne over til A. Vi får håpe at vi ved valget i 1965 vil kunne kjøre pensjons spørsmålet i forgrunnen.

Selv om det er forholdet til de nye velgergruppene som opptar oss mest, kan vi ikke et øyeblikk glemme vårt forhold til de velgergruppene vi alltid har kunnet bygge på. Er stillingen vår så befestet som den burde være — på arbeidsplassene og i fagforeningene?



Vi kan rolig slå fast at samarbeidet med LO og forbundene går uten knirk. Jeg kan ikkje skjønne hvordan vi kan vente større godvilje enn den vi møter. Stillingen er dessverre ikke den samme på en rekke arbeidsplasser og i mange fagforeninger.

LO's arbeiderundersøkelse gir oss noen viktige tall om fagorganiserte arbeideres politiske innstilling. 74 prosent sier at de stemte med A i 1961 (mot 72 prosent i 1957) (2 prosent stemte SF og 4 prosent K). 60 prosent sier at etter deres oppfatning er det et gode at LO og partiet samarbeider (bare 17 prosent var imot). Men samtidig uttalte 59 prosent av de som ble spurt at fagforeningene burde være politisk nøytrale. Altså vil de ha samarbeid på toppen, mellom LO og partiet, men ikke på fagforeningsplanet. Jeg kan finne bare én forklaring: Tyngden av de fagorganiserte ønsker ingen politisk strid i fagforeningene og på arbeidsplassene. Resultatet er at de 4 prosent og de 2 prosent har langt mer innflytelse enn deres tall skulle tilsi.

Vi kan ikke slå oss til ro med at det store flertall stemmer med oss. Denne mangelen på engasjement er altfor alvorlig. Vi har nå et desperat behov for å løse ut krefter som ligger latente, men som vi ikke hittil har vært i stand til å mobilisere for det politiske arbeid annet enn ved stemmeurnene.

Når det gjelder den kollektive tilslutning til DNA, er tallene fra LO's arbeiderundersøkelser enda mer oppsiktsvekkende. 56 prosent «vet» eller «tror» at de er kollektivt tilsluttet DNA, og 36 prosent sier at de mener at kollektiv tilslutning er et gode. Men faktum er at bare 18 prosent av de fagorganiserte er kollektivt tilsluttet partiet. — Det skulle da være mulig å trekke flere av fagforeningene inn i partiets arbeid — og dermed også løse ut politiske krefter blant mange flere.

I landsmålestokk må vi sette inn en forsterket opplysningskampanje om sammenhengen mellom faglig og politisk virksomhet. Etter min mening er dette en av de arbeidsoppgavene vi bør gi aller høyeste prioritet i månedene som kommer. Ikke minst fordi både SF og K nå prøver å slå seg til ridder av den «nøytrale fagorganisasjon»!

Selv om det kollektive medlemskapet har sin fulle berettigelse ut fra den nære sammenheng det er mellom kravene om en rettferdig fordeling av «samfunnskaka» og partiets innsats i storting og regjering — og tariffrevisjonen i år er et skoleeksempel på hva samarbeidet mellom fagbevegelsen og partiet betyr for de fagorganiserte — like fullt er jeg viss på at det er på det lokale planet at det kollektive medlemskapet må forankres. Bare hvis det har en mening lokalt, kan vi regne med å

øke det vesentlig. Fagforeningene må være levende interessert i hvordan det lokale samfunnet, kommunen, formes ut. Hva den har av skoler, sosiale trygder, boligbygging, friluftsanser, sysselsettingsmuligheter, skatter osv. Programmet for vekst og trivsel skulle her åpne muligheter for kontakt. Men vi skaper ikke nærmere forbindelse mellom kommunepartiene og fagforeningene uten at de siste er med i planleggingen.

Det er det kollektive medlemskapet som teller i tall når vi skal øke medlemstallet. Det skjer nå en betydelig øking i medlemstallet i partiet. Endelig! En kan gruble over hvorfor det er slik. Det ser ut til at vi har fått noe vondt blod ut av kroppen, og at humøret er bedre enn på lenge. Men årsaken ligger i mange tilfelle opp i dagen: Dannelsen av de nye storkommunene løser ut en ny interesse for samfunnet omkring. Politikken får plutselig format — den er ikke mer bare kakling i en andedam. Nå står større interesser på spill: Hvordan skal vårt samfunn se ut i tiden som kommer?

Medlemstallet har vært og er et smertensbarn — for alle partier. Saken er jo at tilsammen mobiliserer de ikke engang 15 prosent av velgerne. Partimedlemskap har bare hver 7. velger. Mens yrkesorganisasjoner, velforeninger, helselag, idrettsbevegelse, religiøse samfunn osv. mobiliserer storparten av det norske folket — i tettbebyggelsen og enda mer i utkantstrøkene — er dette langt fra tilfelle med de politiske partiene. I dem er bare en elite med.

Slik har det vel alltid vært. Like fullt må vi ikke gi opp arbeidet for å øke medlemstallet. Vi har i år sett at det kan gjøres. Skjeberg Arbeiderparti har igjen vist at det er et direkte personlig kontaktarbeid som må til. Ingen skal si at det er en lett oppgave, særlig i den nye tettbebyggelsen. Der mister vi mange, mange innflyttere som på sine gamle hjemsteder var aktive partifeller. I det nye miljøet ser det ut til at de ofte vil skjule sin politiske identitet. Partipressen lir under det samme. Men ville ikke mange av dem bli glad hvis vi kunne trekke dem ut av anonymiteten?

De kameratene som strir med våre kvinnelag, har ingen lett oppgave når det gjelder å få større tilslutning. Jeg trodde lenge vi skulle kunne rette det opp gjennom et praktisk betonet arbeid rettet mot husmødrene (demonstrasjoner og forbrukersaker).

I dag heller jeg langt mer til at det gjelder å ta opp konkrete politiske saker, ikke minst de som angår de unge familiene. De føler i høy grad det økonomiske presset; høye innskudd og husleier sørger for det, dyre møbler også. Begge må ofte arbeide.

Det er de unge familiene som trenger daghjem og barnehager, det er de som trenger tumleplasser for de små utenfor fare i trafikken. Ikke minst mødre med mange barn — kanskje er de ikke så mange mer i tall — er det som har det hardeste presset. Vi må tale deres sak, som vi taler de ensliges.

Vi må tale kvinnens sak i et mannssamfunn. I år feirer vi 50-årsjubiléet for kvinnenes stemmerett. De har i løpet av fem årtier lært å bruke den. Det var ikke slik for 30 år siden. Om noen år er kvinnenes frammøte ved valg høyere enn mennenes.

Men hvordan ser det ut der politikk formuleres og føres ut i livet? Vi har kommunevalg i år. I landets kommunestyre er nå 6 prosent kvinner og 94 prosent menn. Situasjonen var bedre for 40 år siden enn i dag, enda det har skjedd en revolusjon når det gjelder frammøtet fra kvinnenes side.

Dette er en loddrett urimelighet. Det er en urimelighet som får lov å leve videre, fordi de borgerlige partiene har en enda dårligere representasjon på sine lister enn vi har. Men vi må rette på det, uten å bli tvunget til det ved at de andre partiene gjør det først.

Kom ikke og fortell at vi må ha de «beste» på listene! På 1. plassen, på 2. plassen, på 10. plassen. Og de beste er alltid menn! De er kanskje det. Men en slik liste er like forbannet ikke «best», fordi totalinntrykket er at her er det noe galt. — Hvordan har mennene blitt de «beste»? De har blitt det gjennom praktisk arbeid i løsningen av konkrete oppgaver. Hvordan kan kvinnene kunne skolere seg om de ikke får oppgavene? De må vokse med dem som menn har gjort det.

Jeg vil gjenta hva jeg så ofte har sagt: Kvinnene i partiet er de mest trofaste og arbeidsvillige. I Utkant-Norge er det nå ofte dem som bærer partiet organisasjonsmessig. Men mange steder isolerer de seg likevel. De koker nok kaffen og gjør «negerarbeidet» i partilaga. Men de tar ikke sin plass i rådslagningene. De føler et ansvar for organisasjonen — men er ikke med og bestemmer vår politikk.

Dette er partiets sak og partiets problem — ikke Kvinnesekretariatets og kvinnegruppenes alene. Løser vi ikke oppgaven, vil kvinnene trekke seg tilbake fra oss. Menn ville reagere ved å slå i bordet. Kvinnene i dag vil reagere ved å føle seg krenket. Men hvordan skal vi da kunne vinne halve velgerfolket? Heldigvis er vi fortsatt i den stillingen at vi har en klar ledelse i forhold til de borgerlige partiene når det gjelder det kvinnelige innslaget i storting og kommunestyre. La oss øke den ledelsen betraktelig i dette Herrens år 1963!

Jeg har i dette foredraget gitt svært liten plass til de tekniske sidene ved valgkampen. Det er selvsagt gjort med fullt overlegg. De som sitter i denne salen, er trenede organisasjonsfolk som vet hva en valgkamp betyr, og hvordan den må organiseres. I tusentall går også ut trykksaker som behandler valgkampopplegget i detalj.

Jeg vil bare framheve at det er to ting vi har prøvd å gjøre foran dette valget når det gjelder det politiske opplegget:

1. Vi har lagt sterk vekt på å skyve i forgrunnen hva vi vil gjøre i årene som kommer. Det betyr at vi vil snakke mindre om hva vi har gjort.
2. Vi søker å få de lokale problemene — oppgavene i distriktene og kommunene — under debatt. Det betyr ikke at vi tar sikte på å unngå en debatt om rikspolitikken. Det ordskiftet tar vi så gjerne. Like fullt søker vi å samle propagandaen om de nære ting, fordi vi tror de lettere vil interessere.

Denne tankegangen får da en landsomfattende form i programmet «Planlegging for vekst og trivsel», eller det vi oftere kaller «Programmet for vekst og trivsel». I høy grad er det inspirert av Erik Brofoss som vil innlede om det. Programmet erstatter de kommunalpolitiske retningslinjene som vi har pleid å sende ut foran kommunevalgene, men som få har lest etter at de er blitt vedtatt på landsmøtene.

Samtidig har vi bedt distriktsorganisasjonene om å arbeide ut fylkesvise vekstprogram. Her har det virkelig blitt gjort en innsats, og det er nå godt håp om at alle fylkespartier vil ha sine egne program. Enkelte av dem er etter min oppfatning helt førsteklasses og må kunne bety noe i valgkampen. Distriktsproblemene står nå i sentrum, og det er typisk at på Senterpartiets landsmøte for noen uker siden sto de spesielt i søkelyset. Vi regner med at en storpart av kommunepartiene vil lage sine egne program og sine politiske regnskap, slik tilfelle var for fire år siden.

Det er ikke til å unngå at det vil bli atskillig overlappning når vi på denne måten kjører inn tre ulike program, ett for landet, ett for fylket, ett for kommunen. Men jeg ser ikke noe galt i det. Propaganda er gjentakelse og atter gjentakelse. Det er bare gjennom gjentakelse at den festner seg.

Vi vil som før gå med direkte henvendelser til de alderstrygdede og til førstegangselverne. Men vi gjør det trolig ikke i form av brev slik vi gjerne har gjort det nå ved de siste valgene.

Det er ikke til å unngå at vi vil måtte kaste inn små flygeblad,

men ellers akter vi ikke å pøse på med flere brosjyrer eller valgaviser. Vi vil igjen konsentrere oss om partipressen og søke å øke dens utbredelse både med et korttids- og et langtidsabonnement. Fortsatt er vi av den oppfatningen at vår presse er det viktigste midlet vi kan sette inn i valgkampen.

Erfaringene fra de siste valgkampene i Sverige tyder på at pressen nå er i ferd med å miste førsteplassen som påvirkningsmiddel; fjernsynet tar dens plass. Fra valget i 1960 som ble en slik seier for det svenske sosialdemokratiet, foreligger en interessant analyse. På dette tidspunkt hadde 100 prosent av de svenske familiene radio. 40 prosent hadde TV. Likevel viste det seg at 58 prosent av velgerne utelukkende fulgte debattene på fjernsynet.  $\frac{1}{3}$  av dem som ikke hadde TV-apparat, fulgte like fullt valgkampen i fjernsynet. 27 prosent bare brukte sine radioapparater. Bare 11 prosent lot være å høre på de politiske programmene.

Dette er i seg selv en sensasjon. Men mer bemerkelsesverdig er det at blant folk som hadde TV-apparater var lyttertettheten like stor blant de som var svakt eller ganske svakt interessert i politikk, som blant de politisk interesserte. Fjernsynet trekker også de politisk indifferente inn i valgkampen. I Sverige så vi da også at framfølteprosenten sprang opp i 86 prosent ved valget i 1960.

I år når norsk fjernsyn ut til  $\frac{2}{3}$  av det norske folket. Vi har en sjanse som vi knapt har hatt tidligere. Men vi står i den fortvilte situasjon at sendetiden fordeles praktisk talt likt mellom 7 partier. Prinsippet er at NKP som ikke har noen representant i Stortinget, skal ha samme sendetid som DNA med nesten halvparten av stemmene i landet, og ansvaret for landets styre å svare for. Vi kan ikke bruke sendetiden til propagandistiske angrep, slik som SF og KP kan.

Dette skaper virkelig problem for oss. La meg få sitere et brev fra en av våre aller beste partifeller. «Jeg har en sak som jeg gjerne vil forelegge for deg: På de mange faglige og politiske møter jeg er på hører jeg stadig om misnøye med våre deltakers innsats i radio- og fjernsynsdebattene. Gjennomgangstonen er at våre folk lar seg drive på defensiven av de borgerlige, og setter seg i forsvarsposisjon. Initiativet overlates helt til de borgerlige og NKP. Jeg deler disse synspunkter, om ikke generelt. Jeg tror at våre folk må innstille seg på å være på offensiven — gi tydelig uttrykk for hva partiet akter å gjøre i framtida — la det bli gjennomgangstonen. Med andre ord: Gi «sjutton» i hva de borgerlige stiller av spørsmål — hvis det ikke

er absolutt påkrevet å svare. Bruk spørsmålsformen selv mot de borgerlige — de vil sikkert komme i større vanskeligheter med å gi fullverdige svar.»

Jeg tror at alle som har hatt den fæle jobben å ta del i disse programmene er enig i at vi må unngå å komme på defensiven. Men det er ikke lett å hoppe bukk over de spørsmålene som blir stilt, og få debatten på det området de helst vil ha den.

I år har vi prøvd å gjøre en vri på dette gjennom 21 «dueller», hvor alle møter alle. I tillegg får vi 10 distriktsprogram **pluss** partilederdebatten fredag før valget.

Vi er klar over at det ikke vil bli noen lett sak å avvikle vanlige valg møter i høst heller. Til gjengjeld må vi satse for fullt med alle slags møter og konferanser for våre *egne* medlemmer, fagorganiserte og sympatisører. Jeg får gjenta hva vi sterkt har understreket, men som kanskje må gjentas enda en gang: Nyere forskning har vist at det er ikke den direkte påvirkning fra plakater, trykksaker, radio som er den mest effektive. Den påvirkningen som teller mest, er den *indirekte* som skjer gjennom opinionsformidlerne, dvs. de politisk interesserte som tar opp det politiske stoffet og formidler det til sine omgivelser. Opinionsformidlerne er det det gjelder å få fram til møter og kurser med det mål for øye å gi dem informasjon, pågangsmot og pågangsvilje.

Selv om vi legger hovedvekten på sammenkomster for våre egne, må vi ikke gi opp å søke kontakt med velgerne gjennom offentlige møter. Heldigvis for oss, også i år setter Fylkingen inn 50 Røde Buss-turnéer.

Ellers vil jeg nevne det tradisjonelle valgarbeidet, som går sin gang, og lenge har gått sin gang, i partiet, i Fylkingen og fagorganisasjonen. Heldigvis — vi har nå tariffoppgjøret bak oss. Vi skal ikke som i 1961 se valgkampen vanskeliggjort av et tariffoppgjør som strakte seg fra april til september, og som gjorde det nesten umulig å snakke om valg, fordi så mange bare ville snakke lønninger og siden priser.

Ja, vi har tariffoppgjøret bak oss. Et oppgjør som er den største seier LO og partiet har vunnet blant de fagorganiserte på lange tider. Det er et tillitsvotum som gjør at vi kan gå inn i valgkampen med bedre humør enn på lenge.

La meg legge til at Gallup-tallene i de siste månedene også er oppmuntrende. Vi står noe høyere enn ved valget i 1961. Vi har en større andel av «stemmene» enn de 4 borgerlige partiene tilsammen. Kommunistene har en stilling som svarer til 1961-valget, litt under 3 prosent av velgerne.

På tross av Orienterings fantastiske påstander har SF reelt sett en halvpart av hva de hadde prosentvis den 11. september 1961. La oss likevel ikke se bort fra at partiet kan samle stemmer. Politisk drivtømmer samles her i ei lense. En kan si det er en merkelig blanding. Men den er der, som vi finner tilsvarende partidannelser i land etter land.

SF er den ukjente faktor i bildet. Vi kan best møte den med en aktiv politikk som trekker mye uklar misnøye inn i konstruktive baner. Vi kan best møte SF i åpen kamp om grunnleggende politiske problemer.

Vi går inn i en valgkamp hvor vi alle vil sette kreftene inn. Da tror jeg det er en viktig ting vi bør ha i tankene. Vi lever i et komplisert samfunn, hvor politikken har en tendens til å bli mer og mer innfløkt og vanskelig. Det er ikke noe å gjøre ved den tingen. Vi må bare sørge for at vår propaganda ikke blir det. Den har ingen verdi hvis den ikke kan oppfattes av den vanlige velger. — Hvis den ikke forstås, hvis den ikke utløser positive følelser og tanker — og siden handling.

I dag er vi nådd til et trinn i utviklingen hvor slagordene teller mindre enn før. Vår aller, aller viktigste oppgave i dag er å gi uttrykk for hva som er våre konkrete framtidige aspirasjoner; det er å tegne et bilde av det framtidssamfunnet vi skal bygge. Vi kan ikke gjøre oss håp om at det blant oss finnes en forfatter som William Morris, som i sine visjoner kunne skildre det harmoniske samfunn bygd på menneskelig solidaritet. Men jeg tror vi skulle kunne mobilisere eksperter i samfunnsplanlegging: økonomer, arkitekter, ingeniører som logisk og praktisk kan vise hvordan landet vårt kan bygges ut til trivselssamfunn, et land hvor det er godt å bo.

Hjalmar Branting forteller et sted om et møte i et svensk «bruks-samhälle». Da han er ferdig, reiser selveste «brukspatronen» seg og spør spydig: «Skulle herr Branting nu också vilja berättat hur det socialistiska idealsamhället skall komma att se ut.» Da er det en av arbeiderne på bruket som reiser seg og sier: «Det samhället får komma att se ut hur faen det vill, om jag bara får äta mig mått.»

I dag spiser svenske og norske arbeidere seg mett. Nå spør de oss om hvordan det samfunnet skal se ut som vi vil skape. De vet hvor de står, og hva de har. Hvor går vi hen? Hva er perspektivet? Hva er målet? Det er svaret på de spørsmålene som til sjuende og sist avgjør vår politiske skjebne.

Foredraget ble mottatt med sterkt bifall.

### Ordsiftet.

*Fredrik Hveding, Nord-Trøndelag:* Det er ikke lett å være etter Haakon Lie, men jeg må likevel få komme med noen merknader. I Nord-Trøndelag har vi i de siste årene hatt en stigning i arbeidsledigheten. Vi har store vansker med å skaffe ungdommen sysselsettingsmuligheter. Det blir derfor en oppgave for oss å fremme positive vekstprogrammer. Vi må også ta opp småbrukernes problemer. Vi må ikke bare legge fram valgprogrammer. Et ansvarlig parti som vårt må også mellom valgene være i pakt med utviklingen. Det må stå i nyskapningens tegn. Jeg vil gjerne understreke en uttalelse Haakon Lie kom med om det manglende samarbeid blant mannfolk og kvinner. Vi må også komme ungdommen bedre i møte og gi dem plass på våre lister. Det er ungdommen som skal vinne dette og senere valg. Vi må vinne ungdommen for partiet, men forholdet er dessverre at det er blitt færre og færre ungdommer i distriktene.

Taletiden ble nå nedsatt til 5 minutter.

*Olav Stavrum, Inn-Trøndelag,* takket Haakon Lie for hans foredrag. Vi må, som Lie sa, ta igjen det vi tapte i 1961. Hvem tapte valget? Var det i de distrikter hvor fortjenesten er dårlig? Nei, det var der hvor fortjenesten er relativt høy. Det er i industristrøkene og i byene vi kan notere tilbakegangen. Etter min mening er det avgjørende at vi går sterkere inn for en utjevning av klasseskillet og at demokratiet på arbeidsplassen blir kjempet fram. Arbeidere må ikke ha dårligere lønns- og pensjonsforhold enn funksjonærer. Vi ser at funksjonærer får større tillegg, men det står ikke skrevet i stjernene at funksjonærene stadig skal ha tillegg. Også arbeiderne bør få den lønn de har krav på.

*Klaus Kjelsrud, sentralstyret:* Det var et uhyre interessant foredrag Haakon Lie har holdt her. Det var ett punkt jeg heftet meg ved, nemlig utviklingen i skogbruket. I 1960, da Skog og Land hadde sitt 8. ordinære landsmøte var stillingen den at skogbruket ville kunne komme i absolutt mangel på arbeidskraft. Jeg krevde da forholdsregler som vakte endel oppsikt. Bare vel 2 år senere er vi i den situasjon at vi må lete etter muligheter for å skape arbeidsplasser for skogsarbeiderne på grunn av rasjonalisering. Det ble i 1960 nedsatt en rekrutteringskomité. Vi regnet med en nedgang av arbeidskraften med hele 25 prosent. Søkelyset bør rettes mot dette punkt. Brofoss' foredrag vil vel gi en oversikt over dette spørsmål. Hva skal vi gjøre for at de som blir overflødige



ved rasjonaliseringen ikke føler seg forlatt av samfunnet? Det må et planmessig arbeid til for å sette dem i virksomhet. — Med hensyn til Gruset-saken som Haakon Lie var inne på, så vil jeg peke på at Skog og Land, både sentralt og lokalt har vært oppmerksom på den og har gått inn for at staten skulle kjøpe denne skogen, og vi har gjort direkte henvendelse til departementet i anledning av saken.

*Ordstyreren* foreslo at Brofoss skulle holde sitt foredrag i kveldsmøtet kl. 19.30.

Ordstyrerens forslag ble vedtatt, og møtet ble hevet kl. 18.30.

### **Kveldsmøtet fredag.**

*Ordstyrere:* Konrad Nordahl og Magnhild Hagelia.

*Sekretærer:* Osmund Faremo og Hildur Os.

Møtet ble satt kl. 19.30.

### **Utkast til program for Det norske Arbeiderparti.**

*Kommunevalget 1963.*

Landsstyrets innstilling til nytt kommunevalgprogram var sålydende:

#### **Planlegging for vekst og trivsel.**

Vårt norske samfunn er i hurtig omforming. Hvert år ser vi store forandringer.

Ny teknikk og bedre arbeidsmetoder fører på alle felter til frigjøring av arbeidskraft og gjør det mulig for oss å ta fatt på nye oppgaver. En bred strøm av folk søker fra jordbruk, skogbruk og fiske over til andre yrker. Industrireisningen fortsetter i høyt tempo, men industrien trenger ikke lenger noen stor tilgang av ny arbeidskraft. Det er transport, handel, skoler, helsepleie og andre service-næringer som nå trekker folk til seg. Samtidig blir bosetningen endret. Folk strømmer til byer, industristrøk og andre sentra.

En tilsvarende utvikling foregår i de fleste andre land. Den er en nødvendig forutsetning for økonomisk framgang.

I Norge er vi kommet så langt at vi har befridd oss fra fattigdommen som samfunnsproblem. Men samtidig har utviklingen stilt oss overfor nye og brennende spørsmål.

Det norske Arbeiderparti innførte en ny politikk i Norge. Den har ført til en mektig framgang i levestandard og til en vidtgående økonomisk og sosial utjevning. Men Arbeiderpartiet vil videre — for å løse dagens og morgendagens mange oppgaver. Derfor vil Arbeiderpartiet at de folkevalgte organer skal styre samfunnsutviklingen og sette i verk en demokratisk planlegging av større bredde og effektivitet.

### Utflyttingsområdene og deres problemer.

Mange bygder har fulgt med i den sterke vekst som har preget landet vårt i de siste 10-årene. Men det er også mange bygdesamfunn som er inne i en vanskelig omstillingsprosess, som skaper uro. Bygd etter bygd har opplevd at ungdommen reiser ut, mens de eldre blir igjen. Folketallet står stille eller går ned. Bygda får en svakere økonomi. Mange kan være underbeskjeftiget eller rammet av vinterledighet.

Det er ikke bare økonomisk at disse bygdene blir liggende etter. De får heller ikke råd til å ta seg av kulturelle og sosiale oppgaver på en tilfredsstillende måte.

For mange familier er det et problem at mennene har lange reiser til og fra arbeidet hver dag. Eller de kan være borte hele uka, kanskje måneder i trekk.

Ofte er det slik at ungdommen må reise vekk om den vil på videregående skoler. Det betyr at denne ungdommen har dårligere muligheter enn andre for å utdanne seg.

#### *Et program for utflyttingsområdene.*

Utflyttingsområdene trenger først og fremst et sterkere næringsgrunnlag.

Meget er allerede gjort for å skape ny økonomisk virksomhet i distriktene. Men Arbeiderpartiet vil her ha en forsterket innsats, som vil være til gagn for hele landet. Fra et samfunnssynspunkt vil det ofte være billigst å opprette nye arbeidsplasser utenfor de større byene. Dessuten vil utflyttingsområdene ikke trenge så store inntektsoverføringer som i dag om de får styrket sin økonomi.

Arbeiderpartiet mener at staten og kommunene bør føre en aktiv utbyggingspolitikk i utflyttingsområdene. Programmet må også omfatte kulturelle, sosiale og andre tiltak som er nødvendige for å skape trivelige forhold.

### *Modernisering av bygdenæringene.*

En modernisering av bygdenæringene må inngå som et vesentlig ledd i arbeidet for å styrke næringsgrunnlaget i distriktene.

Rasjonaliseringen i jordbruket bør føres videre slik at vi får større bruksenheter. Arbeiderpartiet legger stor vekt på samvirke-tiltakene, særlig de forskjellige former for nabosamvirke. Jordbrukets foredlingsindustri bør bygges ut, blant annet med sikte på eksport av kvalitetsvarer. Alle yrkesjordbruk bør etter hvert få driftsplaner, og brukerne må få rettleiding til å gjennomføre planene. Jordbrukspolitikken bør stimulere sterkere til fagopplæring, og det bør være et mål at enhver som vil overta et bruk, skal ha en praktisk og teoretisk minsteutdanning.

Vårt skogbruk er inne i en gjennomgripende omlegging. Barke-maskiner vil komme til å overta den tyngste del av hogsten. Traktorer og vinsjer vil mekanisere framdriften. Arbeiderpartiet vil ikke sitte passivt og se at ledigheten på ny brer seg blant skogsarbeiderne. Store skogkulturarbeider må settes i gang, og skogsarbeiderne må bli fagarbeidere i helårs arbeid. Mekaniseringen vil stille større krav til fagopplæring, og tidsmessige skogsarbeiderskoler bør reises i de typiske skogdistrikter.

Fiskerinæringen kjemper med store vanskeligheter særlig fordi naturgrunnlaget er svekket. Bare en energisk politikk for å rasjonalisere alle ledd i næringen kan sikre kystbefolkningen gode arbeids- og levevilkår. Forskingen må søke å finne fram til hensiktsmessige tiltak som kan styrke naturgrunnlaget, og på internasjonalt plan må Norge gjøre alt det kan, for å oppnå reguleringer som hindrer overbeskatning. Fiskeripolitikken bør framfor alt søke å modernisere fiskerflåten og å utvikle det havgående fiske. Industrien må legge vekt på å utnytte råstoffet bedre, og omsetningen må effektiviseres. Kravene til fagopplæring vil øke også i fiskerinæringen, og fagskolene må følge opp med en teoretisk og praktisk opplæring som kan gi fiskerne et godt grunnlag til å nytte moderne driftsformer.

### *Nye hjørnesteinsbedrifter.*

Staten bør sørge for at store hjørnesteinsbedrifter blir reist på egnede steder. Rundt en slik bedrift vil det etter hvert vokse opp annen industri og virksomhet av forskjellig slag, og på den måten kan en få et bysamfunn av betydelig størrelse.

En slik industriby vil virke som et overrislingsanlegg for næringslivet i distriktene omkring. Jordbruket får bedre avsetningsmuligheter. Byens behov vil spore til ny virksomhet i nabokommunene.

Staten bør selv reise en del av storbedriftene. I andre tilfeller kan det være hensiktsmessig at staten medvirker til å få i gang private bedrifter.

Storbedrifter er allerede reist i Årdal, Sunndalsøra, Mosjøen, Mo i Rana, Glomfjord og Hammerfest. Gruvedriften i Sør-Varanger er gjenreist. Nye hjørnesteinsbedrifter blir nå forberedt i Lista, (Dalane), Karmøy og Husnes. Men vi trenger enda flere, og prosjekteringen av dem bør begynne snarest mulig.

#### *Mindre industrisentra.*

I distriktpolitikken må det være en sentral oppgave å utvikle et nett av mindre industrisentra. Der bør det være små og eventuelt mellomstore bedrifter av forskjellig slag slik at en får et industrimiljø av en viss bredde. I mange distrikter vil ett eller et par slike sentra bety en vesentlig bedring av økonomien.

I hvert fylke gjelder det å finne fram til de steder som er best skikket for industri og bosetting. Ofte vil det på forhånd være tilløp til en sentrumsdannelse som kan utvikles videre.

De offentlige myndigheter bør sikre egnede industritomter. Staten og kommunene må også sørge for investeringer i boliger, skoler, kommunikasjoner, kraftforsyninger og andre fellestiltak. Stortinget bør bevilge særskilte midler som Regjeringen kan bruke når nødvendige utgifter til slike formål ikke kan finansieres på annen måte.

#### *Norge som ferieland.*

Ferie- og reiselivet byr på store muligheter for mange distrikter. Særlig gjelder dette for fjellbygdene.

Arbeiderpartiet mener at det offentlige bør engasjere seg sterkere på dette område. Fylkene og kommunene bør nøye overveie mulighetene og arbeide for en rasjonell utbygging av hoteller, moteller, campingplasser, hyttebyer og andre turistanlegg.

Det offentlige bør spesielt se det som en oppgave å medvirke til god standard. Både norske og utenlandske turister skal trives.

#### *Samarbeid om nyreisningen.*

Et aktivt samarbeid mellom stat, kommuner og private er nødvendig for å få i gang ny virksomhet i utflyttingsområdene. De folkevalgte organer bør se det som en hovedoppgave å organisere et slikt samarbeid og fremme nyttig initiativ.

De private bedriftene har store oppgaver i utbyggingen av næringslivet, men kan ikke makte dem alle. Staten og kommunene

bør selv sette i gang ny økonomisk virksomhet når det gir den beste løsning.

Det offentlige bør dessuten reise industribygg eller liknende anlegg, som kan leie ut lokaler til mindre bedrifter. Staten og kommunene bør også delta i forretningsmessige tiltak innen turistnæringen når slike tiltak ikke kan ordnes på privat grunnlag. Det offentlige må spesielt sørge for å bygge ut den tekniske og økonomiske veiledningstjeneste og yrkesundervisningen.

Nye statsinstitusjoner bør, når det er hensiktsmessig, legges utenfor Oslo.

Utflyttingsområdene trenger betydelige tilførsler av kapital. Statsbankene og Distriktenes utbyggingsfond har her en viktig oppgave.

#### *Flere helårs arbeidsplasser.*

Den økonomiske utbygging som Arbeiderpartiet går inn for, vil gradvis skaffe flere helårs arbeidsplasser. I tillegg trenges en rekke kraftige tiltak mot vinterledighet og underbeskjeftigelse.

Arbeiderpartiet vil ha en aktiv arbeidsformidling, som kan hjelpe alle med å finne høvelig arbeid. Opplæring- og omskolingskursene for ledige og underbeskjeftigede bør utvides vesentlig slik at mange flere kvinner og menn får nyte godt av denne undervisningen. Staten og kommunene bør holde den ordinære vinterdrift på et høyt nivå. Når situasjonen gjør det nødvendig, må det offentlige også gå til ekstraordinære sysselsettingstiltak.

#### *Bygdesentra.*

Vi kan ikke spre industri til hver eneste bygd, men hver kommune bør ha et tjenlig sentrum. Der bør det være skoler, bibliotek, forsamlingshus, kino, idrettsanlegg, lekeplasser, butikker og servicestasjoner, og der bør folk finne alle slike kulturelle og sosial goder som de i dag har rimelig krav på.

Arbeiderpartiet går inn for å utvikle gode bygdesentra. I hvert fylke bør det snarest mulig lages en plan for slike sentra.

### **De tettbygde strøk og deres problemer.**

I byer og andre tettbygde strøk er det først og fremst plassmangelen som skaper problemer.

Det blir vanskelig å skaffe nok boliger og skoler. Barn og ungdom savner tumleplass.

Reisen til og fra arbeidsstedet blir ofte lang og besværlig. Trafikk-korker og parkeringsvansker går ut over humøret.

Større befolkningskonsentrasjoner fører lett til at vassdrag og fjorder blir forurenset. Det oppstår problemer med vannforsyning og kloakkanlegg.

Vi har fått lengre ferie og mer fritid, men mange har vanskelig for å gi fritiden et tilstrekkelig innhold. Forholdet gjør seg vel sterkest gjeldende i større byer og er særlig brennende for dem som har brutt opp fra bygda eller småbyen, og som skal tilpasse seg tilværelsen i en blokkbebyggelse.

Plassmangelen driver tomteprisene oppover og fører til usunn jobbing. Dette er en frastøtende utvekst på det moderne samfunn.

Når samfunnet sørger for veier, vann, kloakker, lys og telefon, slår dette straks ut i tomteprisene. Private grunneiere nyter godt av verdiøkingen og kan i mange tilfelle tjene seg formuer på det. Etter som området blir bebyggt, og trafikken øker, trenger kommunen ofte nye arealer til veitvidelser eller andre formål, og da må den betale dyrt. Det betyr ny gevinst for spekulanter.

De høye tomteprisene driver husleien oppover og fordyrer boligbyggingen. Det blir vanskeligere for den jevne mann å få eget hjem. Tomtejobbingen hindrer også at trafikkproblemene kan løses på en rasjonell måte.

#### *Et program for de tettbygde strøk.*

Enhver familie og enhver enslig har krav på en god og tidsmessig bolig som er deres egen. Arbeiderpartiet har som program at boligbyggingen skal økes gradvis i årene som kommer. Denne forsterkede innsats må settes inn i tilflyttingsområdene, og her kreves også særlige tiltak for å sikre en sosial boligbygging.

Å løse trafikkproblemene i tilflyttingsområdene krever en veldig planmessig innsats. Det blir nødvendig stadig å øke de offentlige investeringer i gatenett, innfartsveier, reguleringsarbeider og trafikkanlegg. Med det omfang som oppgaven har, er det av den største betydning at pengene settes inn der de gjør størst nytte. Særlig er det viktig å forkorte reisetiden for dem som skal til og fra arbeid. Enhver kommune må legge vekt på å få gode og hurtige kollektive transportmidler. Kommunen bør samarbeide med servicestasjoner og bedrifter om å få bygd parkeringsanlegg. Om nødvendig bør kommunen selv bygge og drive slike anlegg — i så fall på forretningsmessig grunnlag.

Vi vil ha vakre byer. Kommunen skal anlegge rikelig med parker, skaffe kunstnerisk utsmykking og gjennomføre andre tiltak som kan gjøre byen pen. Det er også en viktig kommunal oppgave å sørge for turveier, idrettsanlegg, badeanlegg, samfunnshus, barne-

hager, lekeplasser, ungdomssentra, aldersboliger og andre institusjoner som kan bidra til godt miljø og trivelig samvær. Skolene må åpnes for møter og annen virksomhet og bør utstyres med dette for øye.

I livsinnstilling er vi nordmenn et folk med trang til å leve nær naturen. Alle vil ha lett adgang til å komme ut i skog og mark. Enhver bykommune bør sette meget inn på å innøste komme dette behovet og bør samarbeide med nabokommunene om det.

Byene trekker stadig folk og virksomhet til seg, og det er en utvikling som vil fortsette selv om vi gjør en stor innsats for å skape bedre forhold i bygdene. Men mange steder er tilstrømningen så sterk at det nesten kan skape uoverkommelige problemer. Derfor er det viktig at de folkevalgte organer får innflytelse over utviklingen. Det bør være et samarbeid mellom kommunene og næringslivet om lokalisering av ny virksomhet, og Arbeiderpartiet mener at det bør innføres meldeplikt for nyetableringer og for flytting av bedrifter.

#### *Eiendomsretten til grunnen.*

Kommuner som har sikret seg grunnarealer i tide, har fått bedre plan og sammenheng i utbyggingen, og har greid å påvirke tomteprisene. Det er nødvendig at alle kommuner med tettbygde strøk fører en aktiv tomtepolitikk. Radikale løsninger må til.

Arbeiderpartiet mener at det offentlige bør overta all grunn som trenges til trafikkanlegg, friarealer, industriotter, nye boligområder og sanering av eldre bebyggelse. Ellers blir det ikke mulig å løse trafikkproblemene, boligspørsmålet og mange andre viktige oppgaver.

Arbeiderpartiet akter å foreslå de endringer i ekspropriasjonslovgivningen som trenges for å lette denne prosess. Samtidig må staten sørge for at kommunene gjennom Kommunalbanken og på annen måte kan få opptatt de lån de trenger for å gjennomføre en slik vidtgående reform i løpet av en rimelig tid. Den enkelte kommune bør legge opp en langsiktig plan for å overta tomter i tettbygde strøk og i nye områder som skal bebygges.

Den grunn som en kommune på denne måten kjøper, bør den ikke selge igjen. Privat eiendomsrett til grunn i bymessige områder er i virkeligheten blitt foreldet. Kommunen bør bygsle bort tomter til boliger og bedrifter. Dette må skje på slike betingelser at de som bor på en bygslet tomt, føler seg like trygge som om de selve eide den. Da vil ordningen bli til gagn for alle som ønsker en god bolig, enten de er med i et byggelag eller vil ha hus for seg selv.

### *Bosetningen i år 2000.*

Norges folketall er blitt mer enn femdoblet i de siste 200 år og vil sannsynligvis passere 5 millioner en gang mot slutten av dette århundre. Som tidligere vil befolkningsveksten slå ut som en sterk tilstrømming til tettbygde områder. Allerede i dag kan vi se hvordan byområdene rundt Oslofjorden begynner å gro sammen. Andre store konsentrasjoner må vi vente å få sør og øst for Trondheimsfjorden, omkring Bergen og ved Stavanger. Men også i andre distrikter kan det bli store bydannelser.

Samtidig blir vår tilværelse stadig mer plasskrevende. Folk ønsker at boligen skal bli rommeligere, og de må ha adgang til å velge mellom enebolig og blokkleilighet. Bilene krever gode veier, garasjer og parkeringsplasser. Behovet for friarealer og idrettsplasser øker fra år til år.

Fra andre land kjenner vi mange eksempler på uheldige storbydannelser. Folk stenges inne i ørkener av mur og betong. Trafikkvanskelighetene når slike dimensjoner at de preger tilværelsen. Trivselsproblemer av alle slag øker i styrke etter som storbyen vokser.

I Norge har vi så god plass at vi kan unngå alt dette. Vi kan få romslige og trivelige byer — om vi er forutseende. Vi må i tide planlegge hvordan grunnen skal brukes, og dette gjelder spesielt i de distrikter hvor vi kan regne med stor tilflytting.

Her er en krevende oppgave for en rekke fylker og for mange kommuner. De må ikke nøle med å ta fatt.

### *Norges natur.*

Norge har en storslagen natur. Den er en nasjonalrikdom som ikke kan måles i penger, men som like fullt er en vesentlig del av vår levestandard. Det er en hovedoppgave å bevare naturen for hele folket.

Vi må bygge ut et effektivt naturvern, for natur som blir ødelagt, kan vanskelig erstattes. Vi må få utarbeidet fjellplaner og gjennomført liknende tiltak for å oppnå at hoteller, feriehjem, hytter og veier blir anlagt slik at de blir harmonisk inn i naturen.

Vi må sikre at allmennheten får lett adgang til friluftsliv og hindre at fjellvidder, strandstrekninger og annen mark blir gjenstand for spekulasjon. Som et ledd i dette arbeidet bør staten og kommunene kjøpe betydelige landområder. Samtidig må alle tiltak utformes slik at bygdene og særlig fjellbygdene får muligheter til rasjonell næringsdrift.



Gjennom noen tid har vi hatt lovbestemmelser som gir kommunene adgang til å sikre strandstrekninger for befolkningen. På initiativ fra Regjeringen er konsesjonslovgivningen nylig skjerpet, særlig med sikte på å bevare fjellet som nasjonalpark. Ut over dette vil Arbeiderpartiet foreslå de lovbestemmelser som trenges av hensyn til naturvern og friluftsliv.

### *Hurtig utbygging av planleggingen.*

Samfunnsutviklingen skaper over alt i landet et økende behov for planlegging — både for økonomiske formål og for disponering av grunnen. Arbeiderpartiet går inn for en hurtig utbygging av planleggingen.

Vår tid krever en ny innstilling. Kommunestyrene må tenke framover — ikke bare i 10 år, men lenger. Den sammenslåing av kommuner som nå finner sted, vil gjøre det lettere å bygge ut kommunale planleggingsorganer. Like fullt vil det i mange tilfeller være behov for felleskommunal planlegging.

Utviklingen har ført til at fylkeskommunen i stigende grad må ta opp store fellesoppgaver, og også en rekke lovendringer som nylig er gjennomført, vil bidra til at fylkeskommunen får større betydning. Derfor vil fylket måtte spille en viktig rolle i planleggingen. Fylket bør gi veiledning til kommunene og samordne deres planlegging. Fylket må også selv utarbeide planer, ta initiativ til felles kommunal planlegging og samarbeide med andre fylker. Fylkesadministrasjonen bør bygges ut med disse formål for øye.

Vi trenger også en sentral ledelse for distriktsplanleggingen. Kommunaldepartementet vil få en ny avdeling som kan ta denne oppgaven.

Vi må få en ny bygningslov som kan gi hjemmel for en effektiv planlegging. Blant annet må kommunene få adgang til å båndlegge arealer til bestemte formål for en periode av minst 10 år. Et spesielt spørsmål melder seg fordi distriktsplanleggingen lett kan føre til en betydelig grunnverdistigning. Arbeiderpartiet vil foreslå lovbestemmelser som kan sikre at en slik verdistigning tilfaller samfunnet.

Planlegging koster penger, men er en fornuftig investering. Det er dyrere å la være å planlegge.

Staten og kommunene må dessuten ha økonomisk evne til å gjennomføre planene. Derfor må de offentlige inntektene holdes oppe. De store oppgaver som samfunnet nå står overfor, kan ikke løses ved de skattelettelsene som er et hovedpunkt i borgerlig politikk.

Vi skal påvirke utviklingen. Vi skal planlegge bygdesamfunnet og bysamfunnet. Vi vil ha økonomisk, sosial og kulturell vekst, men samtidig må trivselen bli et hovedmål i vår politikk. Oppgaven er å forme og gjennomføre en politikk som både fremmer vekst og skaper trivsel.

Dette krever en sterk vilje til å bruke alle nødvendige virkemidler.

Arbeiderpartiet ber om velgernes tilslutning til å gjennomføre et slikt program. Men Arbeiderpartiet ber også om noe mer. Det går inn for en planlegging som også stiller krav til velgerne. Arbeiderpartiet vil at så mange som mulig skal delta i planleggingen og være med på å forme framtidens samfunn. Dette demokratiske innslaget er et hovedmål for Arbeiderpartiet.

## **Programmet i valgkampen 1963.**

*Erik Brofoss* holdt dette foredraget:

### **1. Et kommuneprogram med forankring i rikspolitikken.**

Det foreliggende utkast til program ved kommunevalgene tar sitt utgangspunkt i den dyptgående og vidtrekkende omformningsprosess som landet gjennomgår. Denne prosess er karakterisert ved en sterk økonomisk vekst som fører med seg forskyvninger både i yrkesfordelingen mellom næringer og i bosettingen.

Vekstprosessen løser mange «gamle» problemer. Men den skaper samtidig flere nye. Det er disse som programmet skal anvisе løsningen på.

Min oppgave i dag er ikke så meget å holde en programtale med en detaljert gjennomgåelse av de enkelte poster. Den skulle mer bestå i å redegjøre for det faktiske grunnlag som programutkastet bygger på, stille opp noen siktepunkter, og å få fram den indre sammenheng i opplegget.

Programmene i de enkelte kommuner må og skal være preget av mange lokale spørsmål. Men de må alle være fast forankret i et rikspolitisk helhetssyn på dagens og framtidens problemer og politiske oppgaver.

Når jeg innledningsvis omtaler den alminnelige målsettingen for rikspolitikken, er det for å framheve noen hovedmål som vi alltid må holde fast ved. Samtidig kan det være nødvendig med en påminnelse om at vi har påtatt oss en politisk forpliktelse til å virkeliggjøre dem. Det må være en grunnlov for det politiske arbeid at tilsagn i programmene skal etterfølges av handling på det praktiske plan.

## 2. De grunnleggende hovedmålene.

### I. Full sysselsetting.

Programposten «Arbeide til alle» ved stortingsvalget i 1933 har mer enn noen annen vært den store merkesaken for Det norske Arbeiderparti.

Gjennom 18 års regjeringsledelse etter krigen har Arbeiderpartiet vist evnen til å gjøre denne programposten til en realitet.

### II. Sosial trygghet.

Samfunnet må være basert på det sosiale ansvarsprinsipp at det skal gi vern mot tap av inntekt, hva enten dette skyldes sykdom, ulykker, alderdom eller tap av forsørger. Alderstrygden, arbeidsløysetrygden og barnetrygden er gjennomført under arbeiderstyret. En fullstendig utbygd folketrygd skal gi den sosiale trygghet som samfunnets medlemmer har krav på.

### III. Den sosiale og næringspolitiske utjamning.

Skatte-, avgifts- og tilskottssystemet har skapt en sosialt sett bedre inntektsfordeling i samfunnet.

Jamstillingsprinsippet er gjennomført i avtaler mellom myndighetene og bøndenes og fiskernes organisasjoner.

### IV. Likhet i muligheter.

Gjennom utbyggingen av grunnskolen og av skoleverket på alle teoretiske og praktiske områder er vi i ferd med å virkeliggjøre det grunnprinsipp at det skal være likhet i muligheter for den enkelte til å utnytte sine evner og anlegg.

### V. Økonomisk vekst.

En sterk økonomisk vekst er en avgjørende forutsetning for bedre levekår. Den bestemmer også mulighetene for sosialpolitiske framsteg og evnen til utbygging av kommunikasjoner, helsestell og undervisning.

I etterkrigstiden har vårt land hatt en sterkere økonomisk framgang enn i noen tidligere periode. Internasjonalt sett hører vi til det øvre sjiktet av velstilte land.

Den gjennomsnittlige realinntekt er i dag mellom 3 og 4 ganger så høy som for 50 år siden. Målsettingen må være å klare en ny 4-dobling fram til neste århundreskifte.

### 3. Omformingsprosessene i næringsstruktur og bosetting.

Den sterke økonomiske veksten har befridd oss for fattigdommen og massearbeidsløsheten som samfunnsproblem. Men samtidig skal vi erkjenner at atskillige distrikter ikke har kunnet følge med i den alminnelige velstandsutvikling. Det er underbeskjeftigelse i fjell-bygdene og i kyststrøkene. Sesongledigheten kan være stor. Arbeidsløsheten gjenstår som distriktsproblem.

Med ledigheten følger utryggheten. Samtidig ligger inntektene under det vanlige nivå i landet for øvrig. Det begrenser evnen til å løse de lokale oppgaver når det gjelder sosialpolitiske tiltak, helsestell og skolestell.

Dette skaper skjevhet både i levekår og muligheter.

Før disse distriktsproblemer er løst, har vi ikke helt ut oppfylt de politiske forpliktelser vi har påtatt oss i våre programmer. Oppslutningen om DNA har bygd på en tiltro til partiets programmer og til den politiske evne til å kunne gjennomføre dem. Gjennom en forsterket innsats i løsningen av Utkant-Norges problemer må vi vise at vi fortsatt er denne tillit verdig.

Distriktsproblemene henger nøye sammen med den måten vekstprosessen skjer på. Det foregår en stadig utstrømning av arbeidskraft fra jordbruk, skogbruk og fiske. Produksjonen kan økes med færre folk. Det er en vinning for landet at arbeidsmetodene kan effektiviseres. Men denne utvikling skaper problemer for distriktene, som mister arbeidsplasser.

En del av arbeidskraften får plass i industri, men det er først og fremst de tjenesteytende næringer som trekker til seg folk: transport, handel, administrasjon, undervisning, helsestell.

Over halvparten av landets befolkning var ved siste århundreskifte knyttet til primærnæringene jordbruk, skogbruk og fiske. Nå er tallet nede i 17—18 prosent.

Den andel som arbeider i industrien, har svingt mellom 25 og 30 prosent i de siste 40 år.

Det er karakteristisk for utviklingstendensene at mens primærnæringene i 10-året 1950—60 avga 85 000 yrkesutøvere, steg antallet sysselsatte i det tjenesteytende næringer med netto 71 000 (brutto 84 000, ÷ tilbakegang i lønt husarbeid med 13 000). Industrien viste nærmest uforandrede tall.

Fram til neste århundreskifte må en regne med ytterligere nedgang i primærnæringene med anslagsvis 175 000, en økning i industrien med et liknende antall, og en voldsom ekspansjon i serviceyrkene med over en halv million.

Sysselsettingen øker således i det en kan kalle bynæringene.

Derfor ser en nå en veldig folkevandring innenfor vårt eget land. Fra bygdene går en strøm av folk inn til byene og industristedene.

I Oslofjord-området er konsentrasjonen særlig sterk. Av en årlig økning i folketallet i Oslo på ca. 5500 kommer ca. 3500 fra innflytting, spesielt av ungdom i alderen 15—25 år. I Akershus er de tilsvarende tall 5000 og 2500.

Ved siste århundreskifte bodde det ca. 229 000 i Kristiania, 28 600 i Aker og 346 000 i hovedstaden og Akershus tilsammen. De tilsvarende tall i 1950 var for Oslo (+ Aker) 434 000 og for Oslo-Akershusfylkene 617 000. Folketallet i Oslo-Akershus antas å ville øke med minst 500 000 fram til neste århundreskifte.

Av interesse er det å merke seg at i det tidligere Oslo bor det nå ca. 60 000 færre mennesker enn ved sammenslutningen med Aker i 1948. Det sentrale Oslo fylles med nye arbeidsplasser. De må bemannes med folk som i økende grad må bosette seg utenfor byen.

Plankontoret for Oslo-regionen regner med at antallet arbeidsplasser i sentrums-Oslo vil øke fra 121 000 i 1960 til 159 000 i 1980, altså med nærmere 40 000 i løpet av en periode på ca. 20 år.

Da Oslos gjenværende tomteområder for boligbygg vil være belagt innen 10 år, antar regionalplankontoret at antallet av dem som må reise inn og ut over bygrensen til og fra arbeidsstedet, vil utgjøre ca. 100 000 i 1985/90.

Motstykket til konsentrasjonen i Oslo-området er utflyttingen fra de øvrige fylker. I Sogn og Fjordane synker folketallet. I de øvrige landfylker øker det nok, men langt langsommere enn den naturlige befolkningstilvekst.

Også i uttynningsområdene foregår det en lokal konsentrasjon av befolkningen i bygdesentra. Disse danner seg i alminnelighet omkring knutepunkter for trafikken.

En av følgene av tendensene til sentral og lokal konsentrasjon er at mens nærmere  $\frac{2}{3}$  av befolkningen bodde spredt utover landet ved århundreskiftet, er forholdet nå at omtrent  $\frac{2}{3}$  bor i tettbebyggelse. En må regne med et antall større enn hele befolkningstilveksten (på 31 000—32 000) pr. år heretter vil bosette seg i bymessig bebygde strøk.

Flyttingene skaper en rekke problemer for de strøk som avgir folk. Næringsgrunnlaget blir for svakt. Det forsterker problemene at det særlig er ungdommen som søker ut.

Flyttingene fører også økonomiske og tekniske problemer med seg i tilflyttingsområder. Det er mangel på boliger, skoler, helseinstitusjoner. Trafikkbehovene har langt fra funnet en løsning. Nye problemer oppstår med hensyn til vannforsyning og kloakkanlegg.

Til tross for at det gjøres prisverdige forsøk på å løse disse oppgaver i Oslo, må en nøkternt konstatere at pressproblemene stadig øker i styrke. Både kjøene av boligsøkende og bilkøene blir stadig lengre.

#### 4. Problemstilling.

Den utvikling som således pågår med stor styrke, reiser to hovedspørsmål:

- I. Gir den maksimal produksjon?
- II. Gir den et optimum av velferd og trivsel?

*Ad I.* Endringer i næringsstruktur og bevegelse i arbeidskraften mellom næringer og bedrifter er en nødvendig forutsetning for økonomisk vekst. Vi må akseptere at veksten fordrer en kontinuerlig omstillingsprosess. Men av dette følger ikke uten videre at de folkevandringer vi nå er vitne til, hverken er nødvendige eller gagnlige.

Bosettingen bestemmes i det vesentlige av lokaliseringen av bedriftene.

Hittil har bedriftene nærmest fritt kunnet etablere seg hvor de har funnet det mest formålstjenlig. En kan kanskje i alminnelighet gå ut fra at bedriftene vil velge en plassering som etter deres vurderinger gir de beste privatøkonomiske resultater. Men ut fra erfaringene både i vårt og i andre land er det også på det rene at irrasjonelle og ikke-økonomiske hensyn ofte gjør seg sterkt gjeldende.

Selv om en går ut fra at bedriftene stort sett følger rasjonelle overveielser, må en være klar over at i deres kalkulasjoner inngår bare de poster som umiddelbart kommer til uttrykk i deres egne regnskaper. Anskaffelse av tomt, oppførelse av bygninger, kjøp av utstyr går inn i kapitalregnskapet. I driftsregnskapet kommer bare med de utgifter som de direkte må utrede.

Resultatene kan bli ganske annerledes om en setter opp regnskapet for samfunnet og også tar med de poster som ikke umiddelbart gjenspeiler seg i bedriftenes oppstillinger og vurderinger.

Det blir et stadig større sprang mellom de tall som bedrifter opererer med som kostnader ved sin virksomhet, og samfunnets reelle kostnader.

Mangelen på arbeidskraft har i hele etterkrigstiden vært et karakteristisk trekk ved de konsentrerte områder. Det betyr at sett fra samfunnets synspunkt er det en underutnyttelse av produksjonsutstyret.

Gjennomtrekken av arbeidskraften har samme virkninger. Samtidig øker den bedriftenes og samfunnets opplæringskostnader.

I Utkant-Norge er det mangel på arbeidsplasser. Arbeidskraften som er den viktigste produksjonsfaktor, blir ikke utnyttet. Spilt arbeidskraft representerer også et økonomisk tap for landet.

En kan hevde at løsningen må bestå i at folk får søke beskjef-tigelse der hvor arbeidsplassene er å finne. Det er dette som nå også skjer i stort omfang. Men disse vandringer øker meget sterkt, real-økonomisk sett, samfunnets utgifter til grunnlagsinvesteringer. For å få arbeidskraften fram til arbeidsplassene i Oslo kreves et stadig mer kostbart transportsystem. Det går ikke inn i bedriftenes regnskaper og kalkyler. Det gjelder således anleggsutgiftene til det nye undergrunnssystemet i Oslo. Bedriftene betaler bare for arbeids- ytelsene, mens samfunnet, dvs. andre sektorer, må bære utgiftene til en investering på flere hundre millioner kroner for at bedriftene skal kunne få denne arbeidskraft til disposisjon.

Dette er utgifter som ikke ville være nødvendige ved en annen lokalisering av virksomheten.

På den andre siden medfører uttynningen i store områder at en får ekstra-omkostninger for å opprettholde en rimelig standard på de kollektive ytelser. Det gjelder både kommunikasjoner, helsestell og undervisning.

I vår tid er det så mye tale om at bedriftsledelsen må være både inntekts- og kostnadsbevisste. Det er like viktig at samfunnet som sådant også blir det. En må søke å styre samfunnets økonomi slik at en får med alle inntektsmulighetene og samtidig unngår unødige kostnader.

Mangelen på forståelse av denne sammenheng ble på en slående måte illustrert i vegdebatten nylig i Stortinget. Alle diskuterte — mange med stor lidenskap — utgiftsfordelingen for Oslos og Bergens vedkommende. Ingen tok opp det samfunnsmessig og realøkonomisk sett eneste relevante spørsmål om hvorledes en skulle kunne unngå utgiftene gjennom en mer effektiv lokaliseringspolitik.

*Ad II.* Effektivitetssynspunktet er kommet sterkt i forgrunnen i diskusjonen om økonomisk politikk. En får likevel ikke et øyeblikk glemme at formålet med denne virksomheten er å tilfredsstille menneskelige behov og å tjene menneskers velferd.

Hvis det hadde vært slik at de store forskyvninger i bosettingen kom i stand ved at folk flyttet etter eget ønske etter vurdering av flere valgmuligheter, kunne en neppe fra et velferdssynspunkt ha særlige innvendinger å gjøre.

Mange flytter sikkert frivillig til de konsentrerte områder. Som hovedstad vil Oslo ha en egen tiltrekning. Ikke minst kan det for mange ha betydning at de befinner seg på et sted hvor «noe skjer».

Men storparten av innflyttingen til de konsentrerte områder skyldes at det ikke er arbeid å få på hjemstedet. Folk tvinges til å flytte fordi de ikke har valgmuligheter.

I innflyttingsområdene må mange tilpasse seg en tilværelse som de ikke ville ønske om de hadde valgmuligheter. Boligbankenes statistikk over boligtyper viser klart at folk foretrekker å bo i småhus hvis de har muligheter for det. I de sterkt konsentrerte områder gjør plassmangelen høybebyggelse til en nødvendighet. Når en skal skaffe seg bolig i en småby, er det nærmest selvsagt at en skal gjøre det ved å bygge eget hus. I storbyen er eneboligen et privilegium som bare er forbeholdt de få.

Et annet trivselproblem ligger i de manglende muligheter for å fylle fritiden med et innhold. Den store økonomiske framgang har gjort det mulig å sette ned arbeidstida, og feriene er blitt lengre. Lørdagsfri blir mer og mer alminnelig, og en 5-dagers arbeidsuke er innen synsvidde.

Den økte fritid er i seg selv en stor vinning og er av personlig stor verdi. Men de fleste finner seg ikke tilfreds bare med en større frihet for arbeidsplikt. De trenger fritidssysler både i og utenfor hjemmet. Mekanisering og automatisering reduserer lett den enkelte til et ledd i en produksjonskjede. Da skal en være varsomt med å skape forhold som utenfor arbeidsplassen henviser den enkelte til hylleplass i store boligskap.

Den økende konsentrasjon i enkelte områder fører med seg at mens den offisielle arbeidstid går ned, øker den reelle som følge av den stadig økende reisetid til og fra arbeidsstedet. Som i mange tidligere foredrag må jeg få peke på at det i grunnen er en av vår tids største paradokser at vi skal bruke en stadig større del av våre reelle ressurser til investeringer som ikke gir annet enn ulystbetonte ytelser. Folk synes nå engang ikke at det er morsomt å reise for langt til og fra arbeidsplassen. Til dette kommer at reisepengene betyr en merkbar avkortning i lønnen.

Dette er et alvorlig problem i de store byer ute i verden, og det kan meget raskt utvikle seg til å bli det også i Oslo-området.

I denne forbindelse kan det være grunn til å ta avstand fra den temmelig kritikkløse bruk av henvisninger til andre og større byer ute i verden. En slik henvisning er bare relevant dersom en mener at forholdene i disse andre byer er bedre og verd å etterlikne. Når en trekker trivselsmomentet inn, tror jeg heller en burde bruke henvisningen til andre land og byer som en påminnelse om at en



skal gjøre hva en kan for å forebygge de problemer disse har å kjempe med.

En burde kanskje først og fremst feste seg ved at konsentrasjonen skaper problemet med barn og ungdom som mangler karakterdannende miljø. Vi har allerede begynt å få en besk smak av hva dette problem innebærer. Men om konsentrasjonsområdene har trivselproblemer, har mange småbyer og bygder det også. Følelsen av å være «utame» og mangelen på «noe å ta seg til» gjør seg sterkt gjeldende. Her er det like stort behov for en trivselsskapende politikk selv om problemene er av annen art enn i de konsentrerte områder.

### **5. En utvidet målsetting: Vekst og trivsel.**

Etter min mening er det i dette felt — vekst og trivsel — at vi finner de store politiske oppgavene for framtida. Her er det vi kan vise forutseenhet og lederevne.

Opgaven er å forme og gjennomføre en politikk som på samme tid både fremmer den økonomiske vekst og skaper trivsel. Trivselen må inngå som et integrerende ledd i målsettingen for den alminnelige økonomiske politikk.

Tilsynelatende står en overfor to atskilte oppgaver, den ene å løse sysselsettings- og inntektsproblemene i Utkant-Norge, den andre å minske presset på de konsentrerte områder. I virkeligheten er det her tale om to sider av én og samme sak.

Løsningen av distriktsproblemene må først og fremst bestå i at folk kan få en trygg arbeidsplass i hjemstedsområdet. Kan en klare det, minskes av seg selv presset på Oslo-regionen.

Det er arbeidsplassene som bestemmer bosettingen. Men en skal være klar over at når en vekstprosess er kommet i gang, er det en vekselvirkning. Ny bosetting skaper forutsetninger for ny næringsvirksomhet. Det er denne selvforsterkende prosess Oslo-området er inne i.

### **6. Styringen av lokaliseringen av arbeidsplassene.**

Prinsipielt må løsningen av distrikts- og pressproblemene bestå i at en får en tilstrekkelig styring på lokaliseringen av arbeidsplassene.

På dette punkt må en gjøre seg ferdig med en fiktiv og konstruert problemstilling. Det er forestillingen om Oslo som «vam-pyren» som bevisst og tilsiktet suger kraft fra landet for øvrig.

Det er riktig at Oslo virker som en magnet. Men det skyldes ikke at Oslo bys organer aktivt søker å trekke til seg virksomhet. Det

gjør de ikke lenger. Selv om det skjer på spesielle premisser, kan det sies at de prøver å bremse når det innføres strenge restriksjoner på adgangen til å konvertere boliger til kontorer og forretninger.

Tilstrømningen til Oslo-området skyldes at andre bestemmer seg for å henlegge sin virksomhet hit. Disse «andre» er dels statens organer og dels, og det i langt større grad, de private bedrifter som i prinsippet hittil har hatt fri adgang til å etablere seg hvor de finner det formålstjenlig.

Men når dette er sagt om årsakssammenhengen, må det straks tilføyes at Oslo har et viktig bidrag å gjøre. Det er ved snarest mulig å komme fram til en klar og bevisst forståelse av at den utvikling som er i gang, ikke er til gagn for den befolkning som Oslos myndigheter har ansvaret for. Denne erkjennelse har manglet hittil. Nå må den komme.

«Styringsproblemet» består i å finne midler til å påvirke de «andre» — statens organer og de private.

Når det gjelder opprettelse av nye statsinstitusjoner og utvidelse av bestående, må regjering og storting med mer alvor enn hittil stille seg det spørsmål om virksomheten nødvendigvis må foregå i Oslo.

En kan ikke fri seg fra det inntrykk at det mer er vanetenkning enn rasjonelle overveielser som har vært bestemmende i en rekke tilfelle i de senere år. Jeg håper de tilstedeværende regjeringsmedlemmer tåler å høre at jeg som gammel aktiv idrettsutøver ikke kan begripe hvorfor Idrettshøyskolen må ligge på Sogn. Hvorfor bokføringen i Postsparebanken ikke skal kunne foregå utenfor Oslo, skjønner jeg ikke. Som gammel akademiker må det være tillatt å spørre hvorfor det er nødvendig å lage en overdimensjonert kandidatfabrikk av Universitetet på Blindern, når det både er grunnlag og behov for høyskolesentra i områder som Stavanger — Rogaland og Tromsø — Nord-Norge. Hvorfor Veterinærhøyskolen skal måtte utvide i Oslo, kan det også være vanskelig å fatte.

Ganske mange stiller seg vel også det spørsmål om det er tvingende militære og administrative grunner for å opprettholde så mange av forsvarrets institusjoner i Oslo.

Likevel, hva en enn måtte mene om plasseringen av enkelte statsinstitusjoner i Oslo, må det under enhver omstendighet være på det rene at det ikke er fra den kant skoen virkelig trykker. Det viktigste press kommer fra den private sektor. En må søke å få en styring på deres disposisjoner når det gjelder lokaliseringen av virksomhetene.

Et viktig middel i lokaliseringspolitikken har alltid vært grunnlagsinvesteringer. Kommunikasjoner spiller en betydelig rolle og

tar en stor plass på statsbudsjettet. Utbyggingen av skolestellet kan være et middel, men det er sikkert atskillig i den påstand at en utbygging av skolestellet alene oftest bare beforder utflyttingen fordi en på hjemstedet ikke kan få gjort bruk av de ervervede kunnskaper.

Kraftforsyningen er en faktor som formodentlig kan tillegges større vekt i Norge enn i de fleste andre land.

Statsbanker som boligbankene, Fiskarbanken er også midler som kan brukes i en lokaliseringpolitikk.

En særlig rolle er tildelt de fond og spesialinstitutter som er opprettet for distriktsutbyggingen. I noen grad har Tiltaksfondet i Industridepartementet en slik oppgave, men spesielt har dette vært formålet med Nord-Norge Fondet, Arbeidsløysetrygdens Utbyggingsfond og nå Distriktenes Utbyggingsfond. De viktigste virkemidler har vært lån og garantier på svakere prioriteter og til dels også på gunstigere avdrags- og rentevilkår enn de vanlige. Tilskott til planlegging av anlegg og drift har vært meget nyttige. I enkelte tilfelle har adgangen til å avsette midler skattefritt til investeringsfond vært av avgjørende betydning for realiseringen av større prosjekter (Mosai i Mosjøen, Hydros anlegg i Glomfjord, Findus i Hammerfest, Tesil-Nor i Finnfjordbotn.)

Selv om en kanskje kan stille seg kritisk til enkelte av disse fonds disposisjoner, bør det som helhet kunne sies at en har klart å oppnå atskillige resultater. Når Utbyggingsfondet nå er oppe i over 1500 engasjementer fordelt på vel 1000 bedrifter med et totalt innvilget lånebeløp på 252 mill. kroner og et samlet garantiansvar på 192 mill. kroner, forteller det om en vidtforgrenet virksomhet over hele landet. Det er vanskelig å angi hvor mye er investert i prosjekter som Utbyggingsfondet har muliggjort ved sin støtte. Utbyggingsfondet kommer bare inn som toppfinansieringsinstitutt, mens de lavere prioriteter ordnes gjennom private kredittinstitusjoner. Det dreier seg i hvert fall om milliardbeløp.

En kan heller ikke oppgi nøyaktig hvor mange arbeidsplasser som er skapt gjennom utbyggingsinstitusjonenes innsats.

Uansett om denne innsats bedømmes som stor eller liten, er det imidlertid på det rene at en ikke gjennom de virkemidler som hittil har vært anvendt, har vært i stand til å påvirke utviklingen i utslagsgivende grad. Antallet av arbeidsplasser i primærnæringene svinner mye hurtigere enn det har vært mulig å skape nye arbeidsplasser i andre næringer.

En nøktern vurdering av situasjonen må gi som resultat at med de virkemidler en nå har til disposisjon, vil en neppe makte å skape

en bedre balanse mellom distriktene. Det er tvert imot fare for at ulikevekten skal bli større.

Det er derfor nødvendig å finne fram til nye og sterkere virkemidler.

## **7. Den desentraliserte konsentrasjon som retningslinje for utbyggingspolitikken.**

Før en går inn på det kompliserte spørsmål hva slags nye virkemidler en bør ta i bruk, er det nødvendig å få klargjort hvilke retningslinjer en skal følge i utbyggingspolitikken.

Den oppfatning blir gjort gjeldende at med tendensen til stor-drift i industrien må også følge en sterk konsentrasjon av befolkningen i sentrale områder. Dette skulle være nødvendig både for å skaffe kvalifisert arbeidskraft og for å få et underlag for den vidtfor-grente servicevirksomhet som moderne industri er avhengig av. Ikke minst i Sverige har slike synspunkter vært sterkt framme i debatten.

Men nettopp et sideblikk til svenske forhold kan gi en «tanke-ställare». De mest kjente svenske kvalitetsvarer kommer i stor ut-strekning fra bedrifter i byer som etter internasjonal målestokk må sies å være forholdsvis små (Västerås, Ludvika, Eskilstuna, Huskvarna, Bofors, Lidköping, Sandviken).

Selv om en ikke kan godta at en slik konsentrasjon er en nød-vendig forutsetning for industriell virksomhet, viser all erfaring at skal den drives i noen målestokk, kreves et industrielt miljø. Det forutsetter en lokal konsentrasjon. Dette er også nødvendig for å få i gang en kumulativ vekselvirkningsprosess mellom bedriftsetabler-ing, bosetting og ny virksomhet. En vesentlig faktor her er det grunnlag som industriell virksomhet gir for ekspansjon i service-næringer. Denne utvikling kan en tydelig se i byer som Hamar, Kongsberg, Sandnes.

Det må således bli et meget viktig ledd i utbyggingspolitikken å skape slike vekstsentra. En utvikling i denne retning er for øvrig i full gang. På sett og vis kan en si at den er en naturlig konsekvens av at den bosetting som tidligere tiders teknikk tvang fram, ikke lenger er nødvendig. Folk måtte bo på stedet den gang gårdene ble drevet mer med arbeidskraft enn med maskiner. Folk måtte bo nær skogen når de skulle gå til arbeid med øks og sag. Bosettingen langs kysten var bestemt av årer og seil.

Når nå arbeidskraften ikke lenger trenges på gårdene, og arbeids-kraften kan føres til skogen med traktor og bil, blir bosettingen i

mindre sentra mer naturlig. Det en i denne forbindelse må understreke er at denne lokale konsentrasjon skjer etter folks frie valg. Den er ikke blitt påtvunget dem.

Utviklingen i denne retning må påskyndes og stimuleres. Folk vil stille økende krav til både privat og offentlig service. Godt utstyrte forsamlingslokaler fordrer likeledes et minimum av et befolkningsunderlag.

Grunnprinsippet for denne lokaliseringpolitikk har funnet et slående uttrykk i en sveitsisk formulering: *den desentraliserte konsentrasjon*.

Slike vekstsentra kan skapes direkte gjennom reising av større hjørnesteinsbedrifter. Eksempel på det har en i etterkrigstiden fra reisingen av Jernverket i Mo, Aluminiumsverket i Mosjøen, aluminiumsverkene i Årdal og Sunndalsøra, Findus-anlegget i Hammerfest. Nå realiseres aluminiumsprosjektet på Husnes. Det er å håpe at en også kan få kommet i gang med liknende prosjekter på Karmøy og på Lista.

Disse bedrifter vil ikke bare direkte sysselsette mange folk, men de vil gjennom sine ringvirkninger gi grunnlag for ekspansjon også i andre næringer og i omkringliggende distrikter. Reising av slike bedrifter er derfor et vesentlig ledd i distriktsutbyggingspolitikken.

Av denne grunn er det viktig at disse bedriftene blir lokalisert slik at det er plassmuligheter for fremtidig ekspansjon. Det er dessverre ikke tilfelle i Årdal og i noen av de gamle industristeder som Odda og Høyanger. Dette er et forhold som tidligere er altfor lite påaktet. Det er tegn på en større forståelse for denne sammenheng når de nye storbedrifter legges på steder hvor ekspansjonsmulighetene plassmessig sett er nærmest ubegrenset.

Langs kysten vil sentrumsdannelsen naturlig kunne foregå om de større fryse- og videreforedlingsanlegg for fisk. Med dem følger også en tendens til at mannskaper og båteiere flytter inn til sentrale steder. Ekspansjonen i Tromsø i det siste ti-året er en god illustrasjon på gunstig utvikling.

Selv om det kan skapes både direkte og indirekte mange arbeidsplasser gjennom anlegg av større bedrifter, kommer en ikke forbi at storparten av nye arbeidsplasser må finnes i mindre bedrifter.

Det er i denne forbindelse av interesse å konstatere at både i vårt land og i andre kommer storparten av økingen i antall arbeidsplasser i industrien gjennom ekspansjon fra bestående bedrifter.

Både i Norge og i Storbritannia er ca. 70 prosent av de nye arbeidsplasser som er skapt i industrien i etterkrigstiden, kommet i stand på denne måten.

Den første betingelse for ekspansjon på dette grunnlag er at bedriftene kan få kjennskap til lokaliseringmulighetene. Det er en oppgave som bare lokale organer kan løse.

Det må kunne skaffes opplysninger til veie om lokaliseringsfaktorer som arbeidskraft, utdannelses- og fagopplæringsmuligheter, tomter, kommunikasjoner, vannforsyning, krafttilgang og andre faktorer som er av betydning for de private bedrifter når de skal bestemme seg for plasseringen av sin virksomhet.

Kommunene må få større muligheter for å reservere og erverve grunn. I Danmark er dette gjort til et hovedvirkemiddel i distriktspolitikken. Utbyggingsfondet har tatt opp med kommunaldepartementet spørsmålet om hvorledes kommunenes finansieringsbehov for slike formål skal kunne løses gjennom kommunalbanken.

Dernest må det skapes et organ som kan formidle disse opplysninger til bedriftene. Et slikt formidlings-kontakt-organ bør være bygd på representasjon både for myndighetenes og for de private næringsorganisasjoner.

Organet ville ikke minst være til nytte når bedrifter står overfor valget om å måtte flytte fra Oslo-området.

Når en nevner ordet flytting fra Oslo, blir det ofte oppfattet som et forslag om en skal søke å påvirke bedrifter til å dra vekk fra byen.

Den faktiske situasjon er imidlertid at ganske mange bedrifter allerede har flyttet fra Oslo, og mange vil sikkert følge etter. En hovedårsak er arbeidskraftvanskelighetene. Til dette kommer at produksjonsbedriftene ikke har muligheter for å følge med i konkurransen med kontorbedriftene og forretningene i kampen om et sterkt begrenset grunnareal. Av hensyn til interne transportomkostninger må ofte moderne produksjonsbedrifter ha hele virksomheten samlet på ett golv. Det nødvendiggjør store arealer, som med de nåværende grunnpriser vil koste uforholdsmessig mye i Oslo sammenliknet med andre lokaliseringssteder.

Oslo kommune forsøker å reservere endel arealer for industri. Dette er en åpenbart riktig linje for å prøve å opprettholde en rimelig sosial balanse i befolkningsstrukturen. En slik balanse ville mangle om Oslo bare skulle bli en by for administrasjon, kontor- og forretningsdrift og annen servicevirksomhet. Til tross for disse tiltak må en regne med at utflyttingen vil fortsette. Den er nærmest en nødvendighet for at Oslo-bedriftene skal kunne få en rimelig andel av den 4-dobling av produksjonen en kan regne med fram til neste århundreskifte.

Det ville gi en fornuftig arbeidsdeling om sentrale anlegg ble liggende i Oslo, der også «stabsarbeidet», produktutvikling og salgs-

arbeid kanskje best kan foregå, mens produksjonen skjer ute i lokale sentra.

Det er på denne basis gjennom datterbedrifter og underleverandører at en stor del av den amerikanske storindustri er bygd opp. Western Electric, som produserer telefonutstyr, foretok i 1961 bestillinger for ca. 7 milliarder n.kr. hos 40 000 dellerleverandører.

Volvo-konsernet betjener seg av ca. 700 underleverandører, og av dem er 40 norske.

Det må være grunnlag for å prøve å tilskynde til en liknende utvikling i vårt land.

I alle tilfelle er det viktig å få en styring både på den flytting som vil komme til å skje, og den ekspansjon som finner sted gjennom «knoppskyting». For øyeblikket foregår den tilfeldig og i stor utstrekning til omegnskommuner, der en kan være sikker på at de problemer som har tvunget fram flytting fra Oslo, vil gjøre seg gjeldende innen forholdsvis få år.

Selv med store innrømmelser til bedriftene, er det fare for at enkelte distrikter likevel sett fra deres synspunkt må fortone seg som lite egnet for industriell virksomhet. Mange av disse strøk er heldigvis i den situasjon at de byr på store muligheter for en sterk ekspansjon i turistnæringen. Kommentarene til de offisielle reiselivstall tyder på at mange tror at turisttrafikken i Norge har et stort omfang. Det har den i virkeligheten ikke. En har bare sett begynnelsen. Med den økende levestandard følger en langt større reisetrafiikk både innenlands og utenlands. Den stigende knapphet på plass og begrensningen i adgangen til fri natur i andre land gjør at Norge etter hvert etter min oppfatning vil kunne by på en rekke attraksjoner.

Med det begrensede befolkningsunderlag er det neppe mulig å bygge turistnæringen i Norge på drift av storhoteller. Til gjengjeld er mulighetene til stede i rikt monn for å basere virksomhet på selvbetjeningsprinsippet.

Det vil sikkert bli en sterkt økende etterspørsel etter hyttetomter. Men da oppgaven må være å søke å øke de regulære inntekter i svake strøk, synes utleien å være en bedre form. Denne må da være organisert. En ser nå at tanken blir tatt opp, og det opprettes lokale organisasjoner.

En slik utleievirksomhet bør kunne gi grunnlag for en mer industrialisert bygging av hytter. Det samme gjelder om produksjonen av møbler og utstyr. I tilknytning til denne næring bør det være store muligheter for å utvikle en suvenir- og brukskunstproduksjon.

En beveger seg her på vanskelige områder, hvor en har lite er-

faringsgrunnlag å bygge på. Også av den grunn har Utbyggingsfondet funnet å burde prøve et mer samlet opplegg i enkelte områder. Det er foreløpig gjort gjennom aksjonsprogrammet for Røros. Et viktig ledd er fullførelsen av flyplassen, slik at den kan ta imot turister som kommer med charterfly. En stor del av framtidens turiststrøm vil sikkert komme luftveien.

En utbedring av innfartsveiene fra Sverige inngår i planen.

Samtidig må det skaffes nye hotellplasser ved bygging av et hotell i middels prisklasse.

Særlig vekt er lagt på å få organisert utleien av hytter.

Formålet med Rørosprogrammet er å gi stimulans til dette strøk og på samme tid å finne fram til et mønster som andre kan bruke. Med den lille organisasjon som Utbyggingsfondet har, må den benytte seg av «prøvebruks»-metoden. Det arbeides nå med opplegg til liknende «prøvebruk» på Sørlandet og i Lofoten-området.

Utbyggingsoppgavene må ses i en større sammenheng enn den enkelte kommune. En må behandle problemene i sammenhørende områder uten å la seg binde av kommune- eller fylkesgrenser. Det er et hovedprinsipp som må gjelde arbeidet i alle planleggings- og tiltaksorganer.

### **8. Nye virkemidler.**

De fleste land i Vest-Europa står overfor det problem å finne nye virkemidler i distriktsutbyggingspolitikken. Mange har grepet til midler som må fortone seg som meget drastiske. Det gjelder således forbudet i Frankrike mot industrielle nyetableringer i Paris-regionen (som er et langt større område enn byen Paris). I Storbritannia har både Labour- og konservative regjeringer vært enig om nødvendigheten av et lisenssystem for nyetablering og utvidelse av bestående bedrifter i London-, Manchester- og Birmingham-regionene.

I Storbritannia bygges nye byer til avlastning av London-området. Gjennom statsbevilgninger opprettes «Industrial Estates» — industribyanlegg —, hvor staten bekoster oppførelse av fabrikkbygg for de bedrifter som vil slå seg ned der.

I det siste britiske budsjett er tatt opp forslag om at bedrifter som plaserer seg i utbyggingsområder, skal få fri adgang til avskrivninger både på anleggene, maskiner og lager.

Som et apropos til diskusjonen om Nestlé/Findus-transaksjonen kan det kanskje være av interesse å nevne at den italienske stat har innbudt Nestlé til å starte en ny bedrift litt sør for Roma på disse vilkår: tilskott 20 prosent til anleggsomkostningene, et 15 års lån til 3 prosent rente for et beløp svarende til 50 prosent av aksje-



kapitalen, tollfrihet for importerte maskiner og fritaking for alle skatter i 10 år.

Det kan høres nesten utrolig at et tettbefolket land som Nederland skulle ha distrikter med sysselsettings- og utflyttingsproblemer. I utbyggingsområdene betaler staten halvparten av utgiftene til ervervelse av tomt. Til dekning av byggekostnadene ytes direkte bidrag som kan øke fra vel 50 kroner til ca. 120 kroner pr. m<sup>2</sup> bebygd flate.

Her i landet har det vært reist mange prinsipielle innvendinger mot et direkte tilskottssystem. Det hevdes at det fører til forrykning av konkurranseforholdene mellom bedrifter innen samme bransje. Når en ser at de fleste land gir tilskott både til anlegg og til drift av virksomhet i utbyggingsområdene, mener jeg at vi bør følge etter. Det bør i hvert fall være adgang til å yte direkte flyttingtilskott.

Om en bedrift skal starte på et nytt sted, vil den vanligvis også få spesielle igangkjøringsvansker. Det bør kunne ytes tilskott til dekning av slike ekstraavgifter.

Det ville sikkert været et meget effektivt virkemiddel om en åpnet adgang til frie avskrivninger slik som foreslått i Storbritannia. Om vi ikke går så langt, burde det komme på tale å øke den prosent som er endelig skattefri når en bedrift avsetter midler til investeringsfond for anlegg av bedrifter i utbyggingsområdene.

En bør også overveie en oppmykning av Utbyggingsfondets praksis med hensyn til avdrag og forrentning av de lån det yter.

For å lette startvanskelighetene kunne Utbyggingsfondet som prinsipp innrømme avdragsfrihet for eksempelvis de første 3 år. Som reglene er nå, kan Utbyggingsfondet bare unntaksvis gi lån på slike vilkår.

Selv hvor avdragsfrihet har vært innvilget, har Utbyggingsfondet holdt på at renter skal betales fra første stund. I enkelte tilfelle har en dog gjort den modifikasjon at rentene akkumuleres og avdras sammen med hovedstolen. Det kunne komme på tale å gjennomføre som prinsipp at det gis endelig rentefritakelse for eksempelvis det første året.

Når det er vanskeligheter med å få reist nye bedrifter, og eldre bedrifter betenker seg på å bygge datterselskaper ute i distriktene, skyldes det ikke bare at det er kostbart å bygge nye anlegg. Men bedriften løper også en risiko for at investeringene kan være forfeilet. Den kan komme i den stilling at den har fått låst fast atskillig av sin kapital og ikke har noen retrettmuligheter.

Det er en av grunnene til at i Storbritannia lar staten gjennom spesielle organer oppføre industrianlegg som leies bort til leier som

ligger under selvkostende. Staten både finansierer anleggskostnadene og bærer risikoen. For å gjøre systemet enda mer tiltrekkende har bedriftene, om virksomheten går godt, muligheter for selv å erverve anlegget etter en fordelaktig kjøpesum.

Det er ikke tale om enkeltstående bygninger, men om flere som har felles serviceanlegg. I offisielle dokumenter er opplyst at i disse industribyanleggene er det skapt ca. 250 000 nye arbeidsplasser.

Systemet er en videreføring av industribygg-idéen, som også har vært prøvd her i landet. På noen steder har industribyggene vært vellykket, men andre steder ikke. En kan neppe betegne dem som effektive virkemidler i lokaliseringspolitikken. Det henger kanskje i noen grad sammen med at industribyggene hittil bare har vært basert på småbedrifter som ikke har kunnet skape noe egentlig industrielt miljø. Når Storbritannia går til oppførelse av industribyanlegg, er det for å kunne trekke flere bedrifter samtidig til et sted og dermed skape grunnlaget for det industrielle miljø og for den servicevirksomhet som er så viktig for industrien.

Det må være grunn til å undersøke om denne idé kan omplantes til norsk jord. Svenskene er inne på samme tanke ved utbyggingen av Kristianstad.

Jeg har i tidligere foredrag nevnt at et slikt anlegg burde komme på tale i Solør-området.

Utgangspunktet er at Glåmdalen er det distrikt som sterkest er berørt av den hurtige tilbakegang i arbeidsplasser i jordbruk og skogbruk. Her ligger forholdene spesielt godt til rette for stordrift i skogbruk. En må derfor regne med at nedgangen i antallet arbeidsplasser i skogen vil fortsette i rask takt.

Denne utvikling har gitt seg utslag i at stadig flere må søke seg arbeid i Oslo-området, mens familiene fortsatt bor i Glåmdalskommunene. Denne dobbeltbosetting er en stor belastning for familien. Samtidig skaper den stor usikkerhet om framtiden også for kommunene. En må regne med at mange av dem som arbeider i Oslo-området, i det lange løp vil finne det uholdbart å fortsette med dobbeltbosettingen og vil prøve å slå seg ned andre steder.

Glåmdalsområdet, regnet helt fra Rena ned til Kongsvinger, byr på ypperlige muligheter for billig utbygging av bysamfunn. Byggrunnen er bedre enn de fleste andre steder. En har her også fordelene av å kunne bygge flere mindre sentra langs en hovedakse. Dette er i samsvar med prinsippene for moderne byanlegg.

Et distrikt av annen beskaffenhet, men med liknende muligheter, finnes i Forus-området på Jæren.

I diskusjonen om dette forslag er det blant annet anført at en først og fremst bør utnytte de bestående mindre bysamfunn, ikke

minst langs Sørlandskysten. Det er sikkert noe riktig i dette synspunkt. Men en skal være klar over at det argument at det i disse byene allerede er foretatt atskillige grunnlagsinvesteringer, neppe er holdbart. Byutvidelser vil på de fleste steder medføre store omkostninger, blant annet til omlegging av vann- og kloakksystemene. Plassmulighetene er også begrenset, for byene er ofte anlagt etter langt andre hensyn enn det å skulle gi plass for moderne industri.

Det foreligger imidlertid ikke noe motsetningsforhold. Det er grunnlag for den naturlige arbeidsdeling at byene langs kysten vil kunne huse de bedrifter som spesielt vil måtte arbeide på eksportmarkedet for foredlede produkter. Industrianlegg i innlandsområdene vil naturlig kunne påta seg å produsere varer for hjemmemarkedet.

Den innvending at transportkostnadene blir for store, blir ofte overdimensjonert. Sveits eksporterer over hele verden til tross for at innlandstransporten må foregå over langt større avstander enn det kan bli tale om i Østlandsområdet.

Selv om kanskje mange, muligens også i denne forsamling, vil trekke på skuldrene av slike idéer, skal jeg likevel i løpet av året forsøke å konkretisere denne plan både organisatorisk og teknisk.

En skal for øvrig være klar over at det allerede er bygd mange nye byer omkring større enkeltbedrifter. Det skjedde før krigen på steder som Odda og Sauda. Etter krigen er steder som Årdal og Sunndalsøra i virkeligheten utbygd til nye byer. Steder som formelt var byer, men som i realiteten ikke var det, sånn som Mo i Rana, Mosjøen er nå blitt det gjennom de storbedrifter som er anlagt der. Det samme gjelder i atskillig grad også om Hammerfest.

Når det nå kommer en stor hjørnesteinsbedrift på Husnes, og en håper at det blir realitet av prosjektene på Karmøy og på Lista, er det også her tale om å bygge nye byer.

Om en i et innlandsområde som Glåmdalen ikke kan anlegge bedrifter av den kraftforbrukende type, kan det vel ikke være noen prinsipielle innvendinger mot at en prøver å gjøre det på annen måte ved å samle bedrifter på ett sted gjennom et differensiert industri-byanlegg.

Vanskeligst er det å finne midler til å styre lokaliseringen av kontorbedriftene. De kan ofte by høyere lønn enn produksjonsbedriftene, og arbeidstiden er kortere. Husleien spiller mindre rolle. De kan gjerne holde til langt oppe i etasjene i høybygg.

Oslo bør fortsatt bremse på konverteringen av boliger til forretninger og kontorer. Det bør også komme på tale å reservere arealer til boliger i sentrumsområdet. Dette kan spesielt bli aktuelt i forbindelse med forestående saneringer.

## 9. Samordningen av planleggingen.

Nasjonalbudsjette og senere langtidsprogrammene har gitt nye hjelpemidler i utformingen og gjennomføringen av den økonomiske politikken.

Praktisk talt alle land har etter hvert tatt opp disse idéene. Planlegging er overalt blitt en godtatt del av den økonomiske politikken.

Planleggingen i vårt land har hittil vært basert på nasjonalbudsjetter for det enkelte år og på langtidsprogrammene for fireårsperioder. Begge har knyttet seg til målsettinger som i det vesentlige har vært av økonomisk art.

Med utgangspunkt i produksjonsfaktorene arbeidskraft og kapitalutstyr har de økonomiske programmer tatt sikte på å oppnå en optimal utnyttelse av de reelle ressurser. Generalbudsjettet gir på den ene siden oversikt over tilgangen av varer og tjenester (produksjon pluss import), på den andre siden hvorledes en vil søke å påvirke disponeringen til privat og offentlig forbruk og til private og offentlige investeringer.

Både i oppstillingsform og innhold har nasjonalbudsjettet vært preget av økonomiske synspunkter og tankeganger. Nasjonalbudsjettet har vært det økonomiske programmet for «Interessentskapet Norge».

De økonomiske størrelser en opererer med i en slik planlegging, lar seg måle.

Det samme gjelder ikke om trivselen. Her er en inne på områder hvor det er tale om subjektive vurderinger. Gode materielle kår er en viktig forutsetning for trivsel, men de er ikke alt.

Det en vet er at utnyttelsen av plassen er en trivselsfaktor. Den er samtidig en faktor av vidtrekkende økonomisk betydning.

Når nå trivselen må inngå som et integrerende ledd i målsettingen, må dette få konsekvenser både for selve planleggingsteknikken og for organiseringen av planleggingsarbeidet.

Planene for utnyttelse av plassen har hittil vært knyttet til en region- og byplanlegging, der de tekniske aspekter har vært de dominerende. Med utgangspunkt i trafikktegninger og andre lands erfaringer har det vært stilt opp prognoser over framtidige transportbehov. Disse har dannet grunnlag for utarbeidelse av vei- og kommunikasjonsplaner.

Prognoser over befolkningsutviklingen har vært basis for planer for vannforsyning, kloakkanlegg, for helseinstitusjoner, boliger.

Denne form for planlegging har vært kjenntegnet ved at områdene har vært betraktet isolert. Det gjelder også de regionplaner som omfatter flere kommuner. Fellesskap i pressproblemer har vært

hovedgrunnlaget for samarbeidet. Sammenhengen med landet for øvrig kommer ikke inn i bildet. I de ellers utmerkede planer for Oslo-regionen kan det vel neppe påvises en eneste setning som vitner om forståelse av at det som skjer i Oslo-regionen, og det som gjøres i dette området, har konsekvenser for hele landet.

Det er således ikke tilstrekkelig å lage planer for utbygging av kommunikasjoner og andre tekniske anlegg i de forskjellige kommuner og regioner. Delplanene må være bundet sammen som integrerende ledd i en samlet regionalpolitikk for hele landet.

Denne sambindingen av delplaner må bli hovedoppgaven for den planavdeling som skal bygges opp i Kommunaldepartementet. Den må søke å utvikle de grunnleggende prinsipper og tankeganger som planleggingen skal bygge på. Den må være i stand til å gi rettledning til de organer som forestår utarbeidelsen av regulerings- og generalplaner for de enkelte kommuner og regionalplaner for større områder.

Forbindelsen må også knyttes til den planlegging som foregår i Samferdselsdepartementet av utbyggingen av kommunikasjonene, av utbyggingen av skoleverket i Kirkedepartementet, av industriutbygging i Industridepartementet.

Avdelingens virksomhet må være samordnet med arbeidet i den planavdeling som nå er under oppbygging i Finansdepartementet. Den har som hovedoppgave å stake ut retningslinjene for en vekstfremmende politikk av langsiktig karakter.

Skal en oppnå tilfredsstillende resultater, er det etter min oppfatning nødvendig at Regjeringens økonomiske utvalg tar aktivt del i arbeidet.

Et koordineringsråd med representasjon fra vedkommende departementer ville kunne lette samordningen. Det er mulig at det eksisterende nasjonalbudsjettutvalg kan omdannes slik at det kunne påta seg disse oppgaver.

Fylkesorganer må danne bindeleddet mellom den lokale planlegging og den sentrale. En har her allerede et organ i områdeplankontorene. Disse kontorer var i lang tid beskjeftiget med statistiske oversiktsanalyser. I de senere år har mange av dem fått storparten av tiden belagt med å forberede saker for Utbyggingsfondet og for fylkenes tiltaks- og arbeidsnemnder, som har avgjørelsesmyndighet i garantisaker under kr. 100 000.00. En må fortsett ha et apparat for å ivareta denne arbeidsoppgave; men det er nødvendig at områdeplankontorene blir slik bemannet at de også får muligheter for å framlegge for de politiske organer, både i kommuner og i fylkeskommunene, retningslinjer for lokalisering og bosetting i de enkelte områder.

Den utbygging som foregår av apparatet i Sør-Trøndelag, bør kunne tjene som mønster. Det er tilsatt en distriktsarkitekt og en bygningsingeniør som kan gi den nødvendige tekniske veiledning. Fagsjefene i fylket trekkes likeledes inn i et lagarbeid.

En slik organisasjon ville lette utarbeidelsen av de generalplaner som alle kommuner etter hvert bør få. En generalplan skal angi grunntrekkene ved disponeringen av arealet til de forskjellige formål, næringsvirksomhet, boliger, forretninger, offentlige institusjoner.

En særlig viktig del av dette arbeid vil bestå i en avklaring av spørsmålet om hvilke lokale sentra en skal søke utbygd.

De disponeringsplaner som således etter hvert må komme i stand, må også omfatte friluftarealene på fjellet og ved sjøen.

Den planløse hyttebyggingen etter innfallsmetoden skaper etter hvert problemer både for turistnæringen og for vår egen befolkning. Dobbelbøssettingen i boligblokker i uka og på hytta i helgen vil kunne være løsningen av endel av trivselsproblemene i de tettbebygde områder. Her melder seg mange spørsmål som bare nevnes, slike som eiendomsrett, bruksrett for almenheten, plaseringen av hytter i terrenget, vannforsyning, kloakkproblemet.

## **10. Et program for dagspolitikk med framtidsperspektiv.**

Fra først til sist må et program kunne engasjere. Det må være sprunget ut av velgerens behov og ha til formål å ivareta deres interesser. Det må innby til meningsutveksling og stimulere til politisk aktivitet.

Et program skal forene prinsipper, idéer og retningslinjer for praktisk politikk. Det skal angi kursen og danne grunnlag for en dagsaktuell politikk med framtidsperspektiv.

Det foreliggende utkast må kunne sies å tilfredsstillende disse grunnkrav til et program.

Det innbyr til en solidaritetspolitikk mellom by og land. Så vel innflyttings- som utflyttingsområdene knyttes sammen i en felles interesse i å kunne styre lokaliseringen av den økonomiske virksomhet og med det bosettingen. Programmet understreker samhörigheten over kommunegrensene.

Gjennom en slik aktiv politikk vil det bli mulig fullt ut å innfri den politiske forpliktelse til å gjøre full sysselsetting og trygge kår til en realitet for alle. Med det skapes en ny tro på hjembygdens muligheter.

Sluttmålet må være at den enkelte skal få mulighet for å kunne velge arbeidsplass og bosted.

Siktepunktene heves. Trivselen stilles i sentrum av målsettingen. Disponeringen av plassen trekkes inn som en integrerende del av en samordnet planlegging. Plassen er en nasjonalrikdom som må forvaltes med omtanke og framsyn.

Opplegget gir grunnlag for utarbeidelse av vekstprogrammer i de enkelte fylker og kommuner.

Med det åpnes nye veier for politisk arbeid. Kommunepolitikken kan gis et nytt innhold.

Organisasjonene kan få nye arbeidsoppgaver. Programmet innbyr til aktivt medarbeiderskap. Det retter seg ikke minst til ungdommen. Det er en oppfordring til å være med å forme morgendagens trivselssamfunn.

Foredraget ble mottatt med sterkt bifall.

### **Oppfordring om støtte til mødreheimen.**

*Aase Bjerkholt* fikk ordet til en oppfordring om å støtte den innsamling som Arbeidernes Kvinnesekretariat har satt i gang for reising av en mødreheim for enslige mødre.

### **Ordsiftet om Haakon Lie's og Brofoss' forslag.**

*Ordstyreren* opplyste at det var inntegnet 40 talere. Han foreslo strek, og dette ble vedtatt.

*Nina Smid*, Bergen, støttet forslag nr. 5. Hun uttrykte ennvidere sin glede over den valgparole som var stilt opp i år: Planlegging av vekst og trivsel. Vi kvinner vet at grunnlaget for fortsatt vekst, det er trivselen og hyggen i hverdagslivet. Parolen slår ned på et vesentlig område. Jeg vil også, sa *Nina Smid*, få takke *Haakon Lie* for hans gode ord om kvinnene. Forholdet er at mennene har satt seg trygt og sikkert i styresetene og de er vanskelig å få rokket. Men jeg er enig med *Haakon Lie* i at nå må kvinnene få komme til i det politiske liv!

*Ragnar Christiansen*, Buskerud: *Haakon Lie* sa at vi ikke kan møte opp med sosialistiske dogmer. Vi har imidlertid et parti, nemlig SF, som greier å møte opp og innbiller folk at de har et program som ligger til venstre for Arbeiderpartiets. Vi må møte dem spesielt på dette felt. Hovedangrepet fra det hold er at vi fører en annen politikk enn i 1920—30. Ja, vi må innrømme at slik er det. Ja, vi fører en annen politikk enn den gang vi hadde

arbeidsløshet og tvangsauksjoner. Derfor fører vi en annen, men en realistisk velferdspolitik. Den radikale politikk SF representerer er radikalisme på boks. Men det er et stort behov for oss til å aktivisere fagforeningene for politisk arbeid. Det gjelder ikke bare de kollektivt tilsluttede, men alle partiavdelinger. Medlemmene må få anledning til å bruke sine rettigheter, dette å være med å føre den politikk som skal føres. Hver eneste partiavdeling må bli et forum der retningslinjene utformes. Det politiske opplegget gir et godt grunnlag for aktivisering av våre lokallag. Parolen om «Vekst og trivsel» er grunnlag for en aktivitet på det lokale plan. Ingen kan hindre at kommunevalgene blir tillagt en rikspolitisk betydning. Det står til oss å gi valgene en slik betydning!

*Erland Mikkelsen*, Oslo, hadde tilrådd en «freskere» politikk, og det mente han vi hadde fått. Jeg mener ikke da forholdet til funksjonærene. Vi har mange funksjonærer som har dårligere lønninger enn oss, men de slipper å gå i kjeledress. Mange funksjonærer står også på vår side, sammen med de organiserte. Vi vet imidlertid at det er mange funksjonærer som har full lønn under sykdom og pensjon. Også arbeiderne må få de samme sosiale fordeler som funksjonærene. Jeg vil også nevne husmødrene. LO har et såkalt husmorsenter, men det arbeider under svært vanskelige forhold.

*Olav Ofstad*, Oslo: Mikkelsen synes han har fått en freskere politikk. Jeg tror det er noen som gaper for høyt. Det er en glede for oss i Oslo å ha en mann som Haakon Lie som generalsekretær for partiet. Det er mange ute i Europa som kan misunne oss at vi har ham. Men når jeg har ordet vil jeg nevne et problem ute på arbeidsplassen, nemlig lavtlønnsspørsmålet. Fra Norsk Bygningsindustriarbeiderforbund er det kommet en enstemmig henvendelse der de ber om at Det norske Arbeiderparti tar kontakt med LO for om mulig å få en løsning på dette problemet. Jeg synes ikke det er bare å rope Halleluja til tariffoppjøret. Vi har en del grupper som er blitt liggende etter. Når vi nå står foran et kommunevalg, bør vi ta hensyn til disse grupper. Det er disse grupper kommunistene og SF er ute etter. Vi bør komme dem i forkjøpet. Vi må ikke bare interessere oss for dette problemet rent teoretisk, men løse det på det praktiske planet.

*Ronald Rooth*, Oslo: Haakon Lie var inne på spørsmålet om å aktivisere de fagorganiserte. Ja, vi opplever innenfor fagbevegelsen en form for nøytralisme. Mange av våre folk er redde for å slåss



for våre synspunkter. De er også redde for å bringe det kollektive medlemskap i fare. Vi må slåss for sakene. Vi må gi nytt liv til fagbevegelsen. Det samme gjelder fagbevegelsens forhold til ungdommen. Vi har tendenser til dannelsen av en upolitisk gruppe av ungdom som SF og kommunistene etter hvert tar hånd om. AUF er arbeiderbevegelsens egen ungdomsorganisasjon. Hvis det skal startes noen ungdomsorganisasjon, så må den tilhøre AUF. — Brofoss hadde et meget interessant innledningsforedrag. Her tror jeg vi har fått den nye store saken, de nye idéer. Erland Mikkelsen sa i går at vi manglet fresk politikk. Her har vi den freske politikken! Jeg er enig i at vi har savnet denne politikken. Vi har hatt regjeringsmakten i 28 år, derav 16 år med rent flertall i Stortinget. Men vi har ennå ikke maktet å få kontroll over bank- og kredittvesenet. Jeg håper at det nye sentralstyre tar opp dette sentrale spørsmålet, slik at det neste landsmøte kan trekke opp endelige retningslinjer.

*Thor S. Jensen*, Oslo, syntes at staten som trakk stadig større mengder av arbeidskraft til Oslo, burde gjøre noe for å skaffe dem hus. Faktum er at staten ikke bygger boliger til sine funksjonærer. Taleren tok også opp utbredelsen av Arbeiderbladet. Det var ofte nedslående å se i de store blokkene hvor dårlig utbredt Arbeiderbladet var i forhold til Aftenposten. Hadde det sammenheng med at Aftenposten kom så mye tidligere enn Arbeiderbladet? Taleren var også inne på Gallupundersøkelser. Han for sitt vedkommende mente at man burde ta slike galluper med en klype salt.

*Ebba Lodden*, landsstyret, Aust-Agder, syntes at vi gjorde alt for lite for å vinne ungdommen i skolesektoren. Det er for sent når de unge er gått ut i ervervslivet. Jeg vil, sa hun, rette en appell til fagforeningene om å søke å få tilknytning til ungdommen i fag- og ungdomsskolene. Fagbevegelsen har en stor oppgave når det gjelder arbeidet blant ungdommen mens de går på skolen. De blir sterkt påvirket i disse årene, og vi må passe på at de ikke glir ut av vår bevegelse. — Og så må jeg få takke deg, Haakon Lie, for din appell om å gi kvinnene plass i det politiske liv. Arbeiderklassens frigjøring må være dens eget verk. Det må også gjelde kvinnene. Jeg er enig med Haakon Lie i at våre partiavdelinger neppe var kommet noen vei uten kvinnes hjelp. Ellers tror jeg at parolen i år om vekst og trivsel og de idéer som Brofoss har lagt fram er noe som vil fenge. Og vi må bidra til at den fylkesvise planlegging kommer ned på det praktiske planet.

*Knut Jagland*, Buskerud: Haakon Lie beskjeftiget seg bl. a. med den tekniske utvikling og med funksjonærproblemet. Det må bli vår oppgave å styrke solidaritetsfølelsen mellom funksjonærer og arbeidere. Det er mange arbeidere som har mindreverdskompleks overfor funksjonærgruppen. Det har sammenheng med at de har ulik sosial status. Det må være vår målsetting at vi sørger for likhet for loven og en lik sosial status. Jeg tror denne saken bør løses på det faglige og sosiale plan. Arbeidsgiverne vil sikkert sette seg mot å få vekk dette sosiale skillet, fordi dette skillet slår en bresje mellom lønnstakerne. Det må være en oppgave å kvitte oss med dette kompleks.

*Bjarne Holen*, Hedmark, ville fortsette der han slapp i går. Det er mange bygdesamfunn, sa han, som er blitt rene sovekommuner. Derfor er det en viktig kommunal oppgave å legge til rette grunnlag for mindre industri ute i distriktene, og det må kanskje først og fremst skje i form av grunnlagsinvesteringer. Jeg er enig i Brofoss' betraktninger om at det må istandbringes et samarbeid mellom kommunene og staten. Vi må sørge for at tomtespekulasjonen blir stoppet. Kommunene og staten må kjøpe opp tomter, så får de som vil gå i gang med industri få kjøpt tomter av det offentlige. I denne forbindelse vil jeg også nevne et spørsmål som betyr mye ute i distriktene, nemlig adgangen og retten til å skjytte om offentlige tillitsverv. Det bør lovfestes. Jeg tillater meg å ta opp dette forslaget:

«Personer som innehar offentlige tillitsverv må gis rett til den nødvendige fritid for å skjytte slike verv på en forsvarlig og tilfredsstillende måte. Statens og kommunenes etater må gå foran med å skape en slik rettighet for sine ansatte, og en slik rettighet må ikke begrenses til en valgperiode.»

*Harry Evjen*, Oslo: Vi har en venstrefløy og en høyrefløy i partiet, en radikal fløy og en mindre radikal fløy. Men det er ingen forskjell i målsettingen. Det er bare farten det er dissens om. Det er enkelte som hevder at det ikke er plass for de radikale innenfor Det norske Arbeiderparti. Jo, det er plass for alle ærlige partifeller. Men vi har slike elementer som hvis de ikke får det akkurat som de vil, så sier de at det er for lavt under taket i partiet. Vi har en fare som truer — SF, kommunistene og den forunderlige gruppen som sokner til Furubotn. Partifeller bør være ytterst varsomme med å blande seg med disse taskespillergrupper. De driver partiskadelig virksomhet. Den politikk som trekkes opp i dag vil få konsekvenser for mange år framover. Kan

vi skaffe oss nye velgere og fravriste de andre partier deres velgere, skulle vi ha sjanser til å realisere vårt program. Men da bør vi trekke fram de store saker, som for eksempel sosialiseringen av bankene og forsikringsselskapene.

Bjarne Holens forslag ble oversendt Bratteli-komiteén.

*Ragnhild Eriksen*, sentralstyret: Vi må forsøke å forklare funksjonærene at vi er lønnstakere alle sammen. Det er ikke spørsmål om hvit snipp eller kjeledress som Erland Mikkelsen sier. Jeg vil håpe at vi kan komme fram til en fellesbetegnelse av alle lønnstakere. La meg i denne sammenheng peke på noe som er meget viktig i denne sammenheng, nemlig å få lærlingene i tale på et tidlig tidspunkt. Vi må sørge for at fagorganisasjonen påvirker dem. Vi bør begynne alt mens de går på skolen.

*Ivar O. Hansen*, Akershus, ville komme med en idé i forbindelse med spørsmålet om et tidsskrift for ideologisk debatt. Kunne vi ikke nytte de to midtsidene i «Fritt Slag»? På den måten kunne vi kanskje også oppnå en større utbredelse for ungdommens avis, og vi kunne få debatt blant de unge. — Taleren ville også nevne et par ting som virket svært uheldig og som ville bli brukt mot oss i valgkampen. Det gjaldt for det første forslaget fra Regjeringen om å selge noen av statens aksjer. Motiveringen for dette salg er at det er så små aksjeposter at de ikke gir oss noen reell innflytelse. Jeg for min del synes staten bør beholde disse aksjer, og salget vil bare gi våre motstandere kort på hånden. — Det andre spørsmålet jeg vil nevne er Fellesmarked-debatten. Jeg vil ta opp den rent organisasjonsmessige side av saken. Sentralstyret sendte ut et spørsmål til grunnorganisasjonene. Grunnorganisasjonene besvarte dette spørsmål, og landsstyret gjorde vedtak om å søke om fullt medlemskap. I det øyeblikk resultatet forelå, ble det ny debatt. I mitt eget kommuneparti tok jeg opp forslag om at Regjeringen skulle søke om assosiering. Dette forslaget falt i min partiavdeling, og jeg bøyde meg for dette. Det jeg vil kritisere er at så mange partifeller etter at vedtaket var tatt, deltok i den tverrpolitiske kamp for og mot medlemskap i EEC.

*Rolf Furuseth*, Vest-Oppland: Problemet med funksjonærer og arbeidere vil nok bli løst når vi får løst spørsmålet om det industrielle demokrati. Jeg er enig i at vi må komme fram til betegnelsen lønnstakergruppen istedenfor å ha to grupper. Jeg er enig med Haakon Lie i at de enkelte medlemmer må aktiviseres i valg-

kampen. Vi bør la det gå ut et skriv til våre medlemmer der vi innskjerper deres plikter til å tale partiets sak ute på arbeidsplassene. Det vil nok gi resultater.

*Per Kvernbekk, Hedmark:* Jeg er så enig i parolen om trivsel. Men trivsel og trivsel er mange slags ting. Jeg trives når jeg kan dra ut i skogen og til fjells med fiskestanga, men nå opplever vi at grunneierforeninger gjerder inn sine områder. I min heimbygd hører vi om salg av skog til 500 prosent fortjeneste. Jeg mener staten bør sikre seg stadig større friluftsområder og dermed sikre den alminnelige mann rett til fiske og jakt. Det er nødvendig at vårt parti våkner på dette området. Vi må sikre bygdas egne folk rett til fiske og jakt. Løsningen av dette spørsmålet har sammenheng med en god trivsel.

*Kåre Myhre, Oslo,* hadde hørt på Haakon Lie med stor interesse. Jeg er fullstendig enig med ham, sa Myhre, i det han sa om funksjonærproblemet. Vi fagorganiserte har syndet meget her. Så snart en mann har fått en formannsjobb, så skal han ut av organisasjonen. Vi må se å få bukt med dette forholdet. Vi må få en enhetlig organisasjon for såvel arbeidere som funksjonærer. Et samarbeid må til, og særlig når vi skal gjennomføre det industrielle demokrati. Når vi skal velge produksjonsutvalgene, bør vi ha et godt samarbeid. Det er noen som har heftet seg ved det som er sagt om hvit snipp og kjeledress, men dette er jo kjennsgjerninger. Det skaper et skille, selv om funksjonærene ofte er dårligere betalt. Dette spørsmålet bør imidlertid tas opp til behandling på kommende fagkongress. Det er et annet spørsmål jeg vil peke på. Det gjelder Arbeiderbladets dårlige utbredelse i Osloområdet. Jeg tror det har sammenheng med at det bringer lite stoff fra distriktene. I Bærum hvor partikameratene kjemper med mange vanskeligheter får vi liten støtte av Arbeiderbladet. De har måttet ty til andre aviser for å få støtte. — Tariffoppjøret i år har vært en meget vanskelig sak. Det store flertall av de fagorganiserte stemte for forslaget for å oppnå stabilt prisnivå. De resignerte, men nå spørs det om prisene blir stabile.

*Ivar Aasen, Buskerud,* var forundret over at Brofoss ikke hadde kommet noe inn på kraftprisene. Dette forholdet med forskjellige kraftpriser hindrer igangsetting av småindustri. Vi kan ikke snakke om solidaritet, hvis vi ikke utstrekker dette til også å gjelde noe så bestemmende for all virksomhet som kraftprisen. I dag bør parolen bli: Proletarer i alle kommuner, foren dere!

*Josef Larsson*, Oslo: Haakon Lies foredrag var inspirerende. Hvis partiets politikk var preget bare av halvparten av de ting som her ble nevnt, kunne vi ha grunn til å være fornøyd. Partiformannen sa at det siste valget var et skudd for baugen. Ja, vi trenger litt selvransaking. Hva kan være grunnen til at gamle partifeller springer over til SF? Er det et utslag av en latent misnøye? Jeg tror vi må si at vi ikke har greid å sette sakene i relieff og slik at de ikke har fenget velgerne. Dette bør vi erkjenne. Jeg synes ellers det ikke er rart det oppstår tvil når en mann som Torolf Elster kan skrive i en artikkel i Arbeiderbladet at det er likegyldig hvilket parti som sitter med makten. Jeg er glad for den freskhet som kom til uttrykk i Haakon Lies foredrag. Det er slikt som gir appell til velgerne.

*Ordstyreren* bar fram en takk til forsamlingen for kr. 850.00 som var innsamlet til Rachel Grepp-heimen.

*Einar Sørensen*, Oslo, ga uttrykk for stor begeistring for Haakon Lies foredrag. Det har gitt store forhåpninger. Vi må videreføre de idéer Haakon Lie kom fram med i valgkampen i år, og også se fram til stortingsvalget i 1965. Jeg vil oppta dette forslaget:

«Innledningen som Haakon Lie ga oss i dag er etter min mening av stor betydning både for arbeidet i partiet og for våre mål. Jeg foreslår at denne innledningen stensileres og distribueres til alle partilag.»

Ivar O. Hansen var inne på debatten omkring Fellesmarkedet. Jeg tror denne debatten har satt ondt blod. Det er på tide at vi nå sier stopp, at såvel de som ble med i komitéen av de 143 og Trygve Lie-utvalget trekker seg ut.

Forslaget fra Einar Sørensen ble oversendt Sentralstyret.

*Aasmund Tangen*, Vest-Oppland, pekte på at det er mange plasser hvor partiet er dårlig utbygd. Jeg vil henstille, sa han, til Sentralstyret at de styrker partiarbeidet på disse steder. Det er der vi har stemmeressurser. Vi kan øke vårt stemmetall betraktelig, men utgangspunktet må være å verve partimedlemmer.

*Johnny Johansen*, Oslo, kunne gi sin uforbeholdne støtte til de prinsipielle linjer i Brofoss' foredrag. Imidlertid bør det vel sies at opplegget i et kommuneprogram bør gjelde de nære ting. Det er de små ting som interesserer menneskene — husmødrene, kvinnene, ungdommen og de gamle, i by og bygd. Kommuneprogrammet bør appellere til alle lag av folket. Jeg tror ikke vi kan klare oss med bombastiske ting. Verken i kommunene eller i

Stortinget får vi de borgerlige partiene til å stemme mot de populære forslagene. Haakon Lie er veldig begeistret for eksperter og de store planer som de kan legge fram. Det er vel og bra, men jeg tror vi har glemt at vi har de aller beste eksperter i våre kvinner. Vi bør bruke også disse ekspertene. Særlig når det gjelder å planlegge våre boliger, våre barne- og lekeplasser, butikksentra osv. Det sunne folkevettet som disse eksperter representerer er ikke å forakte. La Haakons eksperter gå hånd i hånd med disse folkelige eksperter!

*Hans Råstad, Telemark:* Det legges her fram planer for distriktsutbygging, men er det ikke noe selvmotsigende i dette når vi ikke har kontroll med bankene og forsikringssekskapene. Det er en gjeng av banksjefer som bestemmer, ikke Regjeringen. De representerer kapitalen, og de har makten. Distriktenes Utbyggingsfond er et godt organ, og vi har hatt en avtale om kredittvirksomheten, men vi har ennå ikke fått en løsning på kardinalspørsmålet, nemlig herredømmet over bank- og forsikringskapitalen. Vi må sørge for at myndighetene får virkelig bestemmelsesrett. Her er det mange veier å gå. «Fritt Slag» har pekt på én måte. Jeg vil komme med et slags Colombi egg: Hvorfor ikke starte en Statens Forsikringsbank?

Med dette innlegget ble kveldsmøtet avsluttet kl. 22.30.

### **Formiddagsmøtet lørdag.**

*Ordstyrere:* Nils Langhelle og Ragnar Christiansen.

*Sekretærer:* Arvid Johanson og Odlaug Kristiansen.

Formiddagsmøtet tok til kl. 9.10. Protokollkomitéens formann, *Arne Strøm*, la fram innstillingen om møtene 24. mai og den ble enstemmig godkjent.

### **Valgene.**

Formannen i valgkomitéen, *Tor Aspengren*, la fram innstillingen, som var sålydende:

**SENTRALSTYRET:**

*Formann:* Einar Gerhardsen.

*Nestformann:* Trygve Bratteli.

*Redaktør:* Reidar Hirsti.

*Sekretær:* Haakon Lie.

Øvrige medlemmer:

Konrad Nordahl, LO-formann.

Halvard Lange, utenriksminister.

Lage Haugness, formann, Norsk Bygningsindustriarbeiderforbund.

Erik Brofoss, direktør Norges Bank.

Ivar Mathisen, partisekretær, Oslo.

Walter Henriksen, fagforeningsformann, Papir, Moss.

Tor Aspengren, formann Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund.

Liv Østlie, Nes på Romerike.

Ragnhild Eriksen, Likningskontoret, Rådhuset.

Til Sentralstyret for øvrig kommer: Formann i AUF, formann i Kvinnesekretariatet og formann i Partiets Stortingsgruppe.

VARAMENN:

1) Einar Haugen, Norsk Sjømannsforbund.

2) Reidar Danielsen, Rasjonaliseringsdirektoratet.

3) Bjørg Johansen, Oslo Telefonanlegg.

4) Jahrman Mangen, Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund.

5) Olav Watnebryn, Buskerud.

6) Åsmund Warvik, Johs. Pettersen, Bryn.

7) Mauritz Østhaug, Oslo Kjem.arb. For.

8) Arne Strøm, Akershus.

Revisjonsnemnda DNA:

Alfred Nilsen, Nils Arvesen og Kåre V. Larsen.

LANDSSTYRET

Østfold:

Ragna Forsberg.

Varamann: Arvid Johanson.

Akershus:

Trygve Lie.

Varamann: Åse Dokken.

Hedmark:

Harald Løbakk.

Varamann: Kristian Gundersen.

Oppland:

Leif Kristiansen.

Varamann: Embjørg Langleite.

*Buskerud:*

*Guri Johannessen.*

*Varamann: Ragnar Christiansen.*

*Vestfold:*

*Anders Honerød.*

*Varamann: Inga Engebretsen.*

*Telemark:*

*Oddvar Berrefjord.*

*Varamann: Ingeborg Evensen.*

*Aust-Agder:*

*Ebba Lodden.*

*Varamann: Osmund Faremo.*

*Vest-Agder:*

*Anders Salvesen.*

*Varamann: Trygve Tønnesen.*

*Rogaland:*

*Edvard M. Edvardsen.*

*Varamann: Johan Johannessen.*

*Stavanger:*

*Svenn Aasen.*

*Varamann: Odlaug Kristiansen.*

*Hordaland:*

*Margit Tøsdal.*

*Varamann: Steffen I. Toppe.*

*Bergen:*

*Nils Langhelle.*

*Varamann: Harry Hansen.*

*Sogn og Fjordane:*

*Hans Offerdal.*

*Varamann: Rasmus Nordbø.*

*Møre og Romsdal:*

*Sivert Haltbakk.*

*Varamann: Klara Hegstad.*



Sør-Trøndelag:

Roald Bye.

Varamann: Oskar Steinvik.

Trondheim:

Eigil Gullvåg.

Varamann: Ingrid Sandvik.

Nord-Trøndelag:

Marit Svarva.

Varamann: Thoralf Johnsen.

Nordland:

Sven Olsen.

Varamann: Nils Hillestad.

Representant: Rolf Hellem.

Varamann: Elnar Bårdsen.

Magne Jønsson.

Varamann: Odd Isaksen.

Finnmark:

Annemarie Lorentzen.

Varamann: Arnt Isaksen.

LANDSKOMMUNALUTVALG:

Thorleif Nilsen, Askim, formann.

Ole Nilsedalen, Ådal, nestformann.

Gunnar Nielsen, Oslo.

Victor Jensen, Oslo.

Knut Tjønneland, Bergen.

Oskar Skogly, Fåberg.

Andreas Cappelen, Oslo.

Oskar Steinvik, Nord-Frøya.

Hjalmar Romslo, Ytre Arna.

Bjarne Holen, Stor-Elvdal.

Odlaug Kristiansen, Stavanger.

Engly Lie, Vennesla.

Kåre Hansen, Tromsøysund.

Ruth Bremseth, Stjørdal.

Osmund Faremo, Bygland.

} Arbeids-  
utvalg.

### Aspengrens motivering.

Formannen i valgkomitéen, *Tor Aspengren*, knyttet disse merknader til innstillingen: Valgkomitéen har sittet sammen så å si under hele landsmøtet, og vi er kommet fram til en enstemmig innstilling på de fleste punkter. Det har selvsagt ikke vært mulig å gjøre alle til lags, spesielt ikke når det gjelder landsstyret. Det har vært reist sterke krav om en større representasjon fra distriktene utenfor Oslo, og vi har tatt hensyn til dette. Vi har således innstilt på to representanter i Sentralstyret — en fra Buskerud og en fra Østfold. Partiformannen har gitt uttrykk for at han ønsket å trekke seg tilbake. Valgkomitéen har henstillet til ham å motta gjenvalg, og han har erklært seg villig til å ta en periode til. Når det gjelder sjefredaktørstillingen i Arbeiderbladet har Olav Larssen definitivt sagt nei til gjenvalg, og vi har tatt hensyn til det. Martin Tranmæl har også bedt om å få slippe gjenvalg. Også dette har vi tatt hensyn til. Aspengren refererte hele innstillingen og uttalte deretter:

Som ny redaktør har valgkomitéen foreslått Reidar Hirsti. Reidar Hirsti er en ung mann som har trådt sine barnesko i arbeiderbevegelsen. I tre år har han vært Fylkingens nestformann, og i de tre påfølgende årene har han vært dens formann. Han er i besittelse av politisk teft og er en ypperlig journalist. Jeg nevner blant annet at han har skrevet en rekke næringspolitiske utredninger som har vakt oppsikt.

Nestformannen, Trygve Bratteli, er innstillet til gjenvalg, og det samme gjelder for sekretær Haakon Lie. For Konrad Nordahls og Halvard Langes vedkommende er det også gjenvalg. Når vi så kommer til Klaus Kjelsruds navn, er det skjedd en utskifting. Vi har denne gangen villet ha et annet forbund representert, og vi foreslår Odin Rønbecks ettermann i forbundet, Lage Haugness. Erik Brofoss og Ivar Mathisen er foreslått gjenvalgt. For neste medlems vedkommende er det tatt hensyn til distriktskravene, og her har vi foreslått fagforeningsformannen Walter Henriksen, Moss. Tor Aspengren er foreslått gjenvalgt. Det samme gjelder Liv Østlie, hun representerer samvirkets kvinner. Ragnhild Eriksen er foreslått som det siste landsmøtevalgte medlem. Hun representerer en av de største funksjonærforeninger i Oslo. Hun var første varamann i det sittende sentralstyre. I varamannsrekken rykker de fire nåværende tilsvarende opp. Som femte varamann foreslår vi Olav Watnebryn, Buskerud. Det er et sterkt ønske om å få Watnebryn inn i Sentralstyret med hans bakgrunn i Stortinget. For nr. 6 og 7 foreslår vi gjenvalg, og som 8. varamann foreslår vi Arne Strøm fra Akershus. Revisjonsnemnda foreslås gjenvalgt.

*Ordstyreren* spurte om noen forlangte ordet til innstillingen i sin helhet, men da ingen gjorde dette, gikk man over til  
*de enkelte valg.*

*Einar Gerhardsen* ble gjenvalgt til formann enstemmig og med akklamasjon.

*Trygve Bratteli* enstemmig og med akklamasjon.

*Reidar Hirsti*, enstemmig og med akklamasjon til ny redaktør av *Arbeiderbladet*.

*Haakon Lie*, enstemmig og med akklamasjon som sekretær.

Følgende ble enstemmig gjenvalgt uten debatt:

*Konrad Nordahl* og *Halvard Lange*.

### **Lage Haugness og Klaus Kjelsrud.**

*Harald Løbak*, stortingsgruppa: Jeg synes ikke tidspunktet er inne for å skifte ut Klaus Kjelsrud. Jeg må spørre valgkomitéen om hva som ligger bak, og jeg vil henstille til valgkomitéen å ta dette valget opp til fornyet overveielse. Vi mener Sentralstyret vil ha god nytte av å ha formannen i Skog og Land innen sin midte, og hvis jeg får støtte, vil jeg oppta forslag på Klaus Kjelsrud.

*Tor Aspengren*: Det er svært vanskelig å følge et oppsatt skjema når det gjelder sammensetningen av Sentralstyret. Det har vist seg at Klaus Kjelsrud har vært sterkt engasjert i sitt eget forbund, og hans oppmøte i sentralstyremøtene har vært beskjedent. Det er bakgrunnen for skiftet.

Det ble gått til votering, og *Lage Haugness* ble enstemmig valgt. *Erik Brofoss* og *Ivar Mathisen* ble enstemmig gjenvalgt.

### **Walther Henriksen.**

*Knut Sørensen*, Østfold, var litt forundret over forslaget fra valgkomitéen på Walter Henriksen, og henstilte til valgkomitéen å endre sin innstilling. Vi fra Østfold har ikke vært gjort kjent med denne innstilling, og vi vil i stedet for Walter Henriksen foreslå Wilhelm Simensen, Sarpsborg. Han er formann i Sarpsborg faglige Samorganisasjon og er medlem av Jern og Metall.

*Jon Vraa*, Buskerud: Valgkomitéen har måttet foreta det reneste puslespill for å få en enstemmig innstilling. Vi har måttet gi kjøp og jenkent oss på mange måter. Vi har funnet fram til en mann fra Papirforbundet, og vi skal jo velge Aspengren fra Jern og Metall i neste omgang.

*Tor Aspengren:* Når vi i valgkomitéen skulle finne fram til en representant fra arbeidsplassene ute i distriktet, mente vi at Papir var et viktig område. Jeg vil nevnte at vi kontaktet forbundsformannen, Kåre Pehrson, og det var han som anbefalte valget av Henriksen. Jeg har selvsagt ikke noe imot å få Wilhelm Simensen, og valgkomitéen er blitt enig om å komme tilbake med en ny innstilling.

*Ordstyreren:* Jeg vil foreslå at vi følger dette forslaget fra valgkomitéens formann, og at vi går forbi Walter Henriksens navn foreløpig.

Dette ble enstemmig vedtatt.

Følgende ble enstemmig valgt: *Tor Aspengren, Liv Østlie og Ragnhild Eriksen.*

Dermed var de faste medlemmer av Sentralstyret valgt. Dertil kommer formannen i AUF, formannen i Kvinnesekretariatet og formannen i Partiets stortingsgruppe.

#### **Varamennene.**

Som første varamann ble *Einar Haugen* enstemmig valgt.

#### **Reidar Danielsen.**

*Tor Nordskog, Sør-Trøndelag:* I sitt foretreffelige foredrag pekte Haakon Lie på nødvendigheten av å satse mye på opplysningsarbeidet. I AOF har vi nå fått en ny sekretær, Bjartmar Gjerde. Jeg vil foreslå ham som annen varamann til Sentralstyret.

*Ivar Mathisen, Sentralstyret:* Jeg kommer personlig i et dilemma overfor et forslag på Bjartmar Gjerde. Jeg tilhører også de tidligere AUF-formenns klubb. Men jeg vil gjøre oppmerksom på at AOF — Arbeidernes Opplysningsforbund — har Konrad Nordahl som formann i styret, og Ragnhild Eriksen som nå er kommet med i Sentralstyret, er aktiv på opplysningsfronten. AOF skulle således være godt representert. Jeg synes heller ikke det er noen god måte å hedre Oslo Arbeidersamfunds jubileum på ved å kaste Reidar Danielsen, som har sittet som formann i denne partiavdeling. Jeg nevner også at han er teknisk utdannet og han representerer dessuten statsfunksjonærene i Sentralstyret.

*Reiulf Steen, AUF:* Jeg er enig i at Ivar Mathisen har en vanskelig oppgave. På forrige landsmøte hevdet Mathisen at Gjerde ikke representerte noen institusjon og derfor ikke kunne velges

inn i Sentralstyret. I dag sitter Gjerde som leder for AOF, den organisasjon som kan bidra til å gi ungdommen den opplysning og politiske orientering som partiformannen mente var så viktig. Landsmøtet bør markere sin tilslutning til dette syn ved å velge Gjerde til medlem av Sentralstyret. Jeg vil også opplyse om at Danielsen er gått av som formann i Oslo Arbeidersamfund.

*Ivar O. Hansen*, Akershus, anbefalte landsmøtet å stemme på Gjerde.

*Øivind Granli*, Akershus: Vi har ikke fått så svært mange unge inn i Sentralstyret. Vi har fått Reidar Hirsti. Var det ikke riktig å sette på noen flere unge? Jeg vil anbefale forslaget på Gjerde.

Det ble foretatt en prøvevotering som viste at *Bjartmar Gjerde* hadde stort flertall i salen. Det ble foretatt en endelig votering, og Gjerde ble valgt med stort flertall.

De øvrige ble valgt enstemmig og uten debatt. Det var disse: *Björg Johansen*, *Jahrmann Mangen*, *Olav Watnebryn*, *Åsmund Warvik*, *Mauritz Østhaug* og *Arne Strøm*.

Revisjonsnemnda ble valgt enstemmig.

### Landsstyret.

Enstemmig og uten debatt ble de innstilte representanter og varamenn for disse fylker valgt: *Østfold*, *Akershus*, *Hedmark*, *Oppland*, *Buskerud*, *Vestfold*, *Telemark*, *Aust-Agder*, *Vest-Agder*, *Rogaland*, *Stavanger*, *Hordaland* og *Bergen*.

### Sogn og Fjordane.

*Rasmus Nordbø*, Sogn og Fjordane: Årsmøtet i Sogn og Fjordane har vedtatt at formannen og nestformannen i distriktsorganisasjonen bør være medlemmer av Landsstyret. Vi mener at vi på denne måten får den beste kontakt. Jeg vil derfor i stedet for de av valgkomitéen foreslåtte foreslå *Halvord Njøs* med *Gunnar Olafson* som varamann.

*Tor Aspengren*: Vi var fullstendig klar over det som *Nordbø* sier her, men valgkomitéen har likevel fremmet sitt forslag. Vi mener at *Hans Offerdahl* representerer en betydelig innsikt, og ut fra dette samme synet har vi også foreslått *Nordbø* som varamann.

Det ble først foretatt en åpen prøvevotering, men da resultatet var meget tvilsomt, måtte man ta skriftlig votering. Denne viste som resultat at *Halvard Njøs* ble valgt til representant med 148

stemmer. Dernest hadde Offerdahl 108 stemmer. Dessuten var det 6 blanke stemmsedler. Som varamann ble valgt *Gunnar Olafson* med 137 stemmer. Nordbø fikk 114 stemmer. Noen stemmer ble avgitt på andre kandidater som ikke var foreslått.

*De øvrige fylkesrepresentanter enstemmig.*

Det ble deretter votert over innstillingen for de øvrige fylker, og den ble tiltrådt enstemmig og uten debatt.

### Landskommunalutvalget.

*Tor Aspengren* redegjorde for innstillingen. Formannen for utvalget, *Henry Jacobsen*, Moss, har meddelt at han på grunn av sykdom ikke kan motta gjenvalg. I hans sted er som formann foreslått *Thorleif Nilsen*, Askim. Den andre endringen er at *Oskar Steinvik*, Nord-Frøya, er foreslått i stedet for *Olav Gjærevoll*.

*Willy Jansson*, Vestfold, pekte på at Vestfold ikke hadde noen representant i dette utvalget. Vi har en ypperlig representant i vårt fylke, nemlig områdeplanlegger *Barthold Hasvold*. Jeg vil foreslå ham i stedet for *Gunnar Nielsen*, Oslo.

*Agnar Reitan*, Inn-Trøndelag, foreslo *Nils Kvam* i stedenfor *Ruth Bremseth*.

*Erling Rosenberg*, Oslo, advarte mot å kaste ut *Gunnar Nielsen*. Det ville være å ta i blinde. *Nilsen* er bestyrer av Kommunal-skolen i Oslo, og han er en framtrødende kommunepolitiker. Jeg vil derfor så varmt jeg kan anbefale innstillingen.

*Andreas Honerød*, landsstyret, støttet forslaget på *Hasvold*. Kan ikke valgkomitéen trekke seg tilbake og se på denne innstillingen igjen? Det kunne kanskje være en tanke å utvide antallet medlemmer.

*Rakel Seweriin*, Sentralstyret, advarte også mot å kaste *Gunnar Nielsen*. Han inntar en sentral stilling innenfor Oslo kommune. *Barthold Hasvold* er en dyktig mann, men vi vil jo få kontakt med ham på annen måte. Jeg vil derfor anbefale valgkomitéens innstilling. Når det gjelder forslaget om å skifte ut *Ruth Bremseth* med *Nils Kvam*, vil jeg fraråde det. Av saklige grunner burde vi hatt flere kvinner i landsstyret. Her har vi fått med en kvinne i dette utvalget. Jeg vil advare mot å rive opp denne innstillingen.

*Tor Aspengren* mente valgkomitéen burde se på denne innstillingen på ny og komme tilbake til saken.

Det ble vedtatt å sende innstillingen tilbake til valgkomitéen.

## **Fortsatt debatt om Haakon Lies og Brofoss' innledningsforedrag.**

*Olav Vee Haugen*, Sogn og Fjordane, syntes det bød på mange praktiske vansker å få gjennomført partiets programmer i kommunene. Kommunelovene strekker ikke til. Rundt om i de små kommunene får vi ikke tilsendt sakene på forhånd, slik at partiet kan ta standpunkt. Vi kan ikke få etablert det nødvendige samarbeid mellom kommunegruppen og partiet. Brofoss kom inn på nødvendigheten av økt vekst ute i distriktene og tok et eksempel fra Sogn og Fjordane. Her trengs det i sannhet en fylkesplan. Vi sitter i mindretall i fylkeskommunen, og det er ikke vist noe initiativ. Her bør de sentrale myndigheter gripe inn.

*Alfred Gulbrandsen*, Hedmark: Jeg er glad for mange ting som er kommet fram i debatten. Særlig vil jeg framheve det som Haakon Lie sa om Grusethskogene. Det har ikke manglet på lokalt initiativ i denne saken, men den har trukket svært i langdrag. Vi i Grue har bedt en stille bønn om at eieren vil leve inntil odelsloven blir endret. Når det gjelder Brofoss-planen, så var det nok mange i Solør som trakk på smilebåndet da han første gang lanserte den, men etter hvert er det blitt stor oppslutning om Brofoss-byen.

*Nordvald Strand*, Hedmark: Brofoss kom meget inn på distriktsproblemene i Solør—Odal, og der merker vi dem også sterkt. Vi har i løpet av de siste 3 årene opplevd en netto utflytting på 1500 personer. Ca. 3000 arbeidere bor i Solør, men reiser til Oslo på arbeid. Et slikt arbeidsforhold byr på et slit som ikke er holdbart. I mange tilfelle bor disse i brakker eller på hybler i Oslo. De representerer med familie en befolkning på 10 000 mennesker. Det er boligsituasjonen i Oslo-området som bestemmer utflyttingen. Ungdommen reiser, men også folk i 50-årsalderen reiser innover. Distriktsplanen til Brofoss har vakt stor interesse. Den har appell ute i folket. Vi har ikke hatt noen sak som har vakt tilsvarende interesse. Planen er fremmet, men vi bør også gjøre noe ganske hurtig for å realisere den. Vi må slutte med å snakke.

*Einar Gerhardsen*: Brofoss er inne på noe ganske vesentlig når det gjelder trivselsproblemet. Dette med at den enkelte arbeider skal ha frihet til å velge sin arbeidsplass. I dag må 60 prosent av arbeiderne ta det arbeid de kan få fordi de er nødt til det. De ville ikke ha valgt det hvis de hadde hatt frihet til å velge. De er fordømt til å gå til en arbeidsplass de ikke liker. Dette er et av de store trivselsproblemer vi må sette alt inn på å løse.

Pensjonsspørsmålet er blitt pekt på som den store sak. I Sverige gjorde de det til den sentrale saken og seiret på den. Hvorvidt

vi kan gjøre noe liknende, er ikke godt å si. Vi vet hvordan de borgerlige har budt over i sosiale saker. Vi skal prøve å legge opp pensjonssaken slik at det kan bli den store saken, og jeg håper at det skal lykkes å bære den fram.

Det blir krevd at bank- og kredittvesenet skal under større kontroll. Tro om det er noen demokratiske land som har en sterkere kontroll med kredittvesenet enn Norge? Livsforsikringsselskapene bør sosialiseres, sier noen. Ja, sett fram forslag til neste landsmøte. Regjeringen har hittil fulgt det politiske program som er vedtatt.

Har vi nådd langt nok i økonomisk velstand og inntektsutjamning? Sverige ligger antakelig foran oss, men hvilke andre land er kommet lenger enn oss? Vi burde ha gjort mer. Javel. Både vi i Regjeringen, i stortingsgruppa, i kommunegruppene og i partiavdelingene. Det er en mangfoldighet av saker vi ennå har til løsning. Vi er imidlertid et levende parti som har evne til å fornye seg og gjøre arbeidet stadig bedre.

*Sverre Gullikstad*, AUF, kritiserte at boligbyggingen ikke ble holdt oppe på samme nivå som før. I 1954 var vi oppe i 35 000, men i 1956 var vi nede i 26—27 000. Og i de senere årene har tallene sunket stadig lenger og lenger nedover. Vi bør hurtigst mulig opp i 35 000 pr. år igjen, helst 40 000 leiligheter. Det bør også skje en øking i standarden for leilighetene. Husbanken må også overta en større del av finansieringen. Det er et stort press fra de unge i gifteferdig alder. Jeg tror ganske bestemt at det er mulig å øke farten i boligbyggingen.

*Harald Løbak*, stortingsgruppa: Jeg synes vi kan se tilbake på imponerende resultater. Vi kan gå ut i valgkampen med god tro. Brofoss' foredrag har appell både innad og utad. Brofoss-planen vil øke vår innflytelse. Det er et dristig eksperiment, men det vil gi oss vind i seilene. Jeg var til stede på årsmøtet i Värmlandspartiet, og det var symptomatisk hvilken stor interesse de viste der borte for Brofoss-planen. Det er en ting jeg gjerne vil spørre om: Er vårt forvaltningsapparat slik trimmet at denne planen kan settes i gang. Det er vel atskillig sand i lagrene. Løsningen vil kanskje sinkes på grunn av tregheten i forvaltningsapparatet. Hedmark fylkes arbeiderparti har pekt nettopp på disse sentrale ting. Utbyggingsfondets styre bør få de administrative hjelpemidler for å kunne gjennomføre planen.

*Valborg Holm*, Oslo: Det er et godt program som er lagt fram, men jeg er enig i at boligbyggingen må økes. Vi opplever mye svineri på boligfronten. Jeg tenker da på den trafikken vi er vitne



til at det betales under bordet for å få leilighet. Vi har fått en ny ekspropriasjonslov og en ny bygningslov, men vi har ikke noen konkrete bestemmelser som forbyr denne utveksten med å betale under bordet. La oss få en egen domstol til å behandle disse sakene hurtig. Vi bør ha en inappellabel domstol. Tomteprisene har vært nevnt. Er alle villige til å selge tomter uten verdistigning?

*Simon Strøm, Nord-Troms:* Vi har hørt klagesanger over de ting Regjeringen ikke har løst. Jeg vil rette en takk til Regjeringen for alle de saker den har løst, selv om jeg kommer fra de distrikter som har fått minst av kaka. Vi står foran en nytt valg. Vi har ennå mange problemer å stri med. Vi burde feste oss mer ved de nære ting, sa Haakon Lie. Hvilke nære ting skal i tilfelle vi nordpå legge fram. Det må bli spørsmålet om en arbeidsplass. Vi lider ennå under svært mye sesongledighet. Kommunikasjonsspørsmålet er også viktig. Vi har lagt det fram for lang tid siden. Kommunikasjonsplanen for Nord-Troms er lagt fram, men ennå har vi ikke fått noen reaksjon fra myndighetene. Vi venter på en plan fra de offentlige myndigheter. Jeg vil nevne kraftutbyggingen i Nord-Norge. Finnes det noen rimelighet i at vi der oppe skal betale 7 øre pr. kW når de i Oslo betaler 4 øre. Hvorfor skal vi eksportere råstoffene sørover for så å kjøpe dem igjen i bokser? Vi må ikke bare være råstoffleverandører. Jeg tror det er nettopp disse problemer vi må løse. Vi bor da i velferdsstaten Norge?

Med dette innlegget ble debatten avbrutt, og møtet ble avsluttet kl. 11.00.

### **Ettermiddagsmøtet lørdag.**

*Ordstyrere:* Nils Langhelle og Ragnar Christiansen.

*Sekretærer:* Odlaug Kristiansen og Arvid Johanson.

Møtet tok til kl. 12.10.

### **Fortsatt debatt om Haakon Lie's og Brofoss' innledningsforedrag.**

*Rolf Hellem, Ofoten:* Vi nærmer oss slutten på landsmøtet som har stilt opp mange store oppgaver. Vi kan reise fra dette landsmøtet med en kjensle av at vi i dag har et sammensveiset parti. Det blir også stilt store krav til medlemmene om deres vilje og evne til innsats. Når vi gjør krav på å lede samfunnet, må vi også vise at vi kan lede våre egne partiavdelinger. Det står til hver enkelt av oss om vi makter disse grunnleggende oppgaver. Det

har vært sagt at vi har to fløyer i arbeiderbevegelsen — en venstre eller en radikal fløy og så en mer moderat fløy. Når har i grunnen dette kommet til uttrykk i praktisk politikk? Ingen vil påstå at NKP er radikalt. Det er dogmatisk. I vårt parti er det ikke grunnlag for to fløyer. Det er delte meninger, men dette landsmøtet har vedtatt ensartede retningslinjer. Da er det heller ikke grunnlag for to partier. Vi bør få etablert en intim kontakt mellom partiet og fagbevegelsen på det lokale planet. Vi har store fellesoppgaver. Vårt parti er det eneste parti som har vilje og evne til å løse lønnstakerne problemer.

*Per Mellesmo, Gudbrandsdal:* Vekst og trivsel. Det er et godt program, fordi det peker framover. Det er snakket om utflyttingsområder og tilflyttingsområder. Vi vil stå overfor begge disse typer. Vi har tatt oss for lite av disse problemene. Det har vært vanskelig for oss å innrømme at vi har hatt utflyttingsområder. I og med at vi har gjort det, har vi to spørsmål til løsning. Så noen ord om en viss kritikk som er kommet fram overfor ordførere og kommunale tillitsmenn. De ble anklaget for transsyn og klattepolitikk. Jeg er ikke enig i denne kritikk. Våre egne velgere har presset oss til å ta disse standpunkter. Ordføreren og de andre tillitsmenn har ofte de tyngste oppgaver. Vi er ofte gjenstand for sur kritikk, ikke så sjelden av våre egne folk. Vi er nødt til å ta standpunkter som kan gå mot de enkelte. Ordførerne rundt i bygdene vil gjerne ha avløsning, men det er vanskelig med rekrutteringen. Jeg håper det blir en forandring i dette forholdet. Og så en ting til: Vi må skaffe de små kommuner økonomisk evne til å planlegge. Det er dyrt å være fattig! Også de små kommuner må få teknisk bistand. Vi må komme over på fylkesplanet når det gjelder den distriktsvise planlegging. Det er på tide at det private næringsliv anlegger en sterkere samfunnsmessig vurdering ved plassering av ny industri. Stat og kommune må også være med på dette. Det er ikke nok at nye statsbedrifter kan legges utenfor Oslo. Også gamle statsinstitusjoner må kunne flyttes ut. Det står i programmet at det skal etableres meldeplikt. Jeg mener dette er for svak formulering. Håper redaksjonskomitéen vil stramme inn formuleringen her.

*Kjell Dankertsen, Oslo:* Det heter nå i programmet at vi skal planlegge. Vi har vel planlagt også før. Men nå skal vi sentralisere planleggingen. Vi har en åpenbar mangel på planlegging. Her i Oslo bygges det for eksempel altfor lite, og man tenker ikke på hva ungdommen skal gjøre i framtiden. Samfunnshus er et nær-

liggende krav, men intet blir gjort. Man har de samme problemer ute i distriktene. I Årdal har de planer om et samfunnshus, men de får ikke byggeløyve. De må nøye seg med en brakke fra krigstiden. Det samme er tilfelle i Mo i Rana. Der må man også bo i brakker. Når det fra ungdomshold blir krevd en større kvote for boligbyggingen, slik at vi hever den fra 27 000 leiligheter til 35 000 pr. år, så er det fordi vi vet at det er et sterkt behov. Vi vet at problemet opptar førstegangsvelgerne. Det er avgjørende for deres stemmegivning. Dette er imidlertid ikke bare et ungdomskrav, men gjelder alle grupper i samfunnet. Vi håper derfor at det blir fortgang i boligbyggingen.

#### **Avsluttende replikk av Erik Brofoss.**

*Erik Brofoss* avsluttet debatten med disse merknader: Jeg har ikke ment å ville spre noen mistenksomhet mellom Oslo og utkant-Norge. Oslo kan selv bidra til å unngå en slik ufruktbar problemstilling ved klart å gi til kjenne at en utvikling slik jeg skisserte den ikke er gunstig for noen av partene. Resultatet vil bli at boligkøen og bilkøen øker. En styring av lokaliseringen av industrien er like viktig for Oslo som for utkantene. Kontorvirksomheten trekker også folk til Oslo. Også i sentrale bydeler bør det reserveres rom for boliger. Det bør ikke bare være kontorer i den indre bykjerne.

Det er sagt at vi skal befatte oss med de nære ting. Ja, dette er de nære ting. Det er dagens problemer. Det beror på løsningen av disse spørsmål om vi skal kunne leve noenlunde skikkelig i framtiden.

Når det gjelder planleggere, så blir det utdannet mange av dem, men politikerne har vanskelig for å slippe dem til. De mener at de vet alt, og de som steller med planlegging er opptatt med gamle saker. De er opptatt med å utkjempe gårsdagens slag. Vi må vende oss mot morgendagens problemer. Og her må vi trekke de unge inn i arbeidet. Vi må vise vilje til å trekke dem med og tydelig gi til kjenne at de er velkomne i dette arbeidet, ikke slik at de får følelsen av at de høyst nødtvungent blir tatt med.

Ungdommen vil nemlig gjerne være med. Vi lever i romfartens tidsalder. Derfor må også vårt program ha vingefang!

#### **Fortsatt valg.**

Valgkomitéens førmann, *Tor Aspengren*, uttalte at valgkomitéen hadde drøftet spørsmålet om representanten fra Østfold. Det er tatt hensyn til de innvendinger som er reist mot Walter Henriksen,

og foreslo Jørgen Lier, Askim, i stedet for Henriksen. Knut Sørensen hadde, sa Aspengren, frafalt sitt forslag på Wilhelm Simensen. Når det gjaldt Landskommunalutvalget fant valgkomitéen å måtte fastholde forslaget på Gunnar Nielsen. Vi har imidlertid foreslått at Berthold Hasvold går inn i stedet for Andreas Cappelen. Valgkomitéen foreslo dessuten Nils Kvam i stedet for Ruth Bremseth.

Jørgen Lier, Askim, ble enstemmig valgt til medlem av Sentralstyret.

Deretter ble det votert over valgkomitéens endrede innstilling på Landskommunalutvalg, og innstillingen ble enstemmig vedtatt.

### **Innstillingen fra redaksjonskomitéen for organisasjonssaker m. v.**

Georg Moe la fram innstillingen som var enstemmig. Den var sålydende:

#### *Kontingent.*

På grunnlag av debatten på landsmøtet finner komitéen å ville foreslå for landsmøtet at det framlagte forslaget vedrørende kontingent vedtas. I to bestemte avsnitt, § 5, punkt 4 f og punkt 6, foreslår komitéen endringer.

Det foreslåtte punkt 4 f i § 5 utgår. Spørsmålet som er reist under dette punkt foreslås vurdert i det organisasjonsutvalg komitéen vil foreslå valgt.

§ 5, punkt 6, foreslår komitéen får følgende utforming:

«Kontingenten skal fortrinnsvis betales utenfor møtene av kontingentinnkrevere. Det velges eller oppnevnes så mange kontingentinnkrevere som avdelingen anser for nødvendig.»

Forslag nr. 2 fra Folldal Arbeiderpartis Kvinne-lag som er opptatt på landsmøtet, er drøftet i komitéen. Komitéen foreslår at forslaget avvises av landsmøtet.

Forslaget fra Gunnar Ellefsen, Vestfold, vedrørende æres-medlemskap: Komitéen henviser til sin innstilling til framlegget om kontingent.

Til forslaget fra Alfred Gulbrandsen, Hedmark, om AUF-lagas kontingent viser komitéen til framlegget om ny kontingentordning som innebærer at AUF-laga skal innbetale en

gruppekontingent som forutsettes betalt til kommunepartiet. Komitéen finner at det vil være urasjonelt å sende kontingenten til fylkingen sentralt, for så igjen å refundere distrikts- og kommuneparti.

#### *Lovendringer.*

Forslag fra Trondheim forente Arbeiderparti med innstilling fra Sør-Trøndelag Arbeiderparti: Redaksjonskomitéen vil uttale at den er enig i de vurderinger som kommer til uttrykk i motiveringen til forslaget fra Trondheim forente Arbeiderparti, men mener at saken må sees i sammenheng med en vurdering av partiets oppbygging og virksomhet.

Det er grunn til å peke på de farer det innebærer for partiet på lengre sikt at den organisasjonsmessige vekst og aktivitet ikke har holdt tritt med den tilslutning partiets politikk har fått ute i folkets brede lag, og det er derfor behov for en fordomsfri analyse av partiets ledelse, administrasjon, økonomi, saksbehandling og virksomhet i det hele.

Komitéen vil derfor rå til at det velges et utvalg på ca. 15 medlemmer til å utrede de spørsmål som er nevnt. Utvalget må få bredest mulig distriktsmessig sammensetning. Komitéen vil antyde at det av praktiske grunner — innen utvalget — velges et arbeidsutvalg på 3 til 5 medlemmer.

Det er en forutsetning at utvalgets innstilling skal forelegges partiets grunnorganisasjoner og legges fram for neste landsmøte.

Komitéen foreslår forslagene fra Vest-Agder Arbeiderparti, Kristiansand Arbeiderparti og Nina Smid vurdert i det påtenkte organisasjonsutvalget.

#### *Partiets mønsterlover.*

Det henvises til forslaget fra Hønefoss Jernbanelags partigruppe av DNA. Komitéen har nøye drøftet forslaget fra Hønefoss Jernbanelags partigruppe og vil uttale at de mønsterlover som ble vedtatt av partiets landsmøte i 1961 ikke bør endres. Komitéen vil derfor anbefale at forslaget fra Hønefoss Jernbanelags partigruppe av DNA avvises.

#### **Kontingenten enstemmig vedtatt.**

Innstillingen i kontingentavsnittet ble enstemmig vedtatt. Det ble også vedtatt at den gjøres gjeldende fra 1. januar 1964.

### **Lovendringene.**

*Ordstyreren foreslo at Sentralstyret fikk fullmakt til å oppnevne den komitéen som forslaget fra Trondheim forenede Arbeiderparti gjør framlegg om.*

Dette ble enstemmig vedtatt.

### **Partiets mønsterlover.**

Også dette avsnitt ble enstemmig vedtatt.

### **Arbeiderbevegelsens solidaritetsfond.**

Et forslag av Kjell Dankertsen om endring av det foreslåtte navn på solidaritetsfondet til Arbeiderbevegelsens Solidaritetsfond ble enstemmig vedtatt.

Et annet forslag fra Kjell Dankertsen om å heve kontingenten fra kr. 1.00 til kr. 5.00 pr. år ble forkastet mot 1 stemme. Komitéen pekte på at kontingenten burde tas opp til vurdering senere.

### **Innstillingen fra Bratteli-komitéen.**

Programutvalget — den såkalte Bratteli-komitéen — la fram følgende innstilling:

*Innledningen, avsnitt 3.*

*... andre land. Den er en nødvendig forutsetning for økonomisk framgang, men har også sine skyggesider.*

*Innledningen, de siste to linjer.*

*... oppgaver. Derfor vil Arbeiderpartiet at de folkevalgte organer skal sette i verk en demokratisk planlegging av større bredde og effektivitet.*

*Utflyttingsområdene etc., Innledningen, linje 4. Bygda får en svak økonomi. Mange . . . .*

*Utflyttingsområdene etc., Innledningen, de siste fire linjer.*

*For mange lønnstakere er det et problem at de har lange reiser til og fra arbeidet hver dag. Eller de må være borte uker i trekk. Slikt går ut også over familielivet.*

*Ofte må ungdommen reise langt vekk om den vil på videregående skoler.*

Et program for utflyttingsområdene,  
spalte 2, linje 1.

«utenfor» erstattes med «utenom».

Et program for utflyttingsområdene,  
siste avsnitt.

Arbeiderpartiet mener at staten, fylkene og kommunene bør føre en aktiv utbyggingspolitikk i utflyttingsområdene. De folkevalgte organer må bruke de virkemidler som trenges for å oppnå en hensiktsmessig lokalisering av ny virksomhet. Utbyggingen må også . . . .

Modernisering av bygdenæringene, linje 3.  
. . . . i distriktene. Bare på den måten kan disse næringene finne en tilfredsstillende plass i det moderne samfunn.

Modernisering av bygdenæringene,  
avsnitt 2, linje 2.  
«bruksenheter» erstattes med «produksjonsenheter».

Modernisering av bygdenæringene,  
avsnitt 2, linje 4—6.  
. . . . nabosamvirke. Jordbrukets foredlingsindustri bør bygges videre ut, også med sikte . . . .

Modernisering av bygdenæringene,  
avsnitt 2, linje 4—7.  
. . . . få driftsplaner som omfatter alle brukets ervervsmuligheter, og brukerne . . . .

Nye hjørnesteinsbedrifter, linje 1.  
Staten bør sørge for at hjørnesteinsbedrifter blir reist . . . .

Nye hjørnesteinsbedrifter,  
avsnitt 1, linje 4—5.  
. . . . av forskjellig slag. På den måten kan en få et bysamfunn av betydelig størrelse med et sikkert og variert næringsgrunnlag.

Nye hjørnesteinsbedrifter, avsnitt 2.  
En slik industriby vil stimulere næringslivet i nabokommunene og kan bli et kulturelt sentrum for hele distriktet.

Nye hjørnesteinsbedrifter, spalte 2, linje 3.  
(Dalane) utgår.

Mindre industrisentra, avsnitt 1, linje 5—7.  
Setningen: «I mange distrikter . . . av økonomien» utgår.

Norge som ferieland, linje 2—3.  
. . . . Særlig gjelder dette for fjell- og fjordbygder.

Norge som ferieland, avsnitt 2, linje 5.  
. . . . andre turistanlegg. Det offentlige bør delta i tiltak innen turistnæringen når slike ikke kan ordnes på privat grunnlag.

Samarbeid om nyreisningen, linje 1—2.  
Et aktivt samarbeid mellom stat, kommuner, samvirketiltak og private er . . . .

Samarbeid om nyreisningen, avsnitt 2.  
De private bedriftene har store oppgaver i utbyggingen av næringslivet og bør oppmuntres til å legge større vekt på samfunnsmessige vurderinger når ny virksomhet skal lokaliseres. Men de private bedriftene kan ikke makte alle oppgavene. Staten og kommunene bør selv sette i gang økonomisk virksomhet når det gir den beste løsning.

Samarbeid om nyreisningen, avsnitt 3, linje 3—6.  
. . . . mindre bedrifter. Det offentlige må spesielt . . . .

Samarbeid om nyreisningen, avsnitt 4.  
Nye statsinstitusjoner bør, når det er hensiktsmessig, legges utenom de største byene.

Flere helårs arbeidsplasser, linje 3.  
«kraftige» utgår.

De tettbygde strøk etc., avsnitt 3.  
Reisen til og fra arbeidsstedet blir ofte besværlig. Trafikkorker . . . .

De tettbygde strøk etc., avsnitt 5.  
Avsnittet (Vi har fått . . . .) utgår.



De tettbygde strøk etc., avsnitt 7, linje 4.  
.... dyrt. Det betyr ny gevinst for grunneierne.

Et program for de tettbygde strøk,  
side 4, spalte 2, nederst.

.... gjøre byen pen. Det er også en viktig kommunal oppgave å sørge for samfunnshus, barnehager, lekeplasser, ungdomssentra, bade- og idrettsanlegg, aldersboliger og andre institusjoner som kan bidra . . . .

Eiendomsretten til grunnen, avsnitt 3—4.

Ekspropriasjonslovgivningen må brukes for å lette denne prosess. Samtidig må staten bidra til at kommunene gjennom Kommunalbanken og på annen måte kan få opptatt de lån de trenger for å gjennomføre en slik vidtgående reform i løpet av en rimelig tid. Det er på det rene at tilstrekkelige midler bare kan skaffes hvis samfunnet får et bedre herredømme over kredittpolitikken enn i dag. Regjeringen bør straks la utrede hvilke tiltak som her er nødvendige.

Den enkelte kommune bør legge opp en langsiktig plan for å overta private tomter i tettbygde strøk og i nye områder som skal bebygges. Den grunn som en kommune . . . .

Bosettingen i år 2000, avsnitt 2, linje 4.

.... blokkleilighet. Barna skal kunne leke fritt og i trygghet for trafikken. Bilene . . . .

Bosettingen i år 2000, avsnitt 3—4.

Fra andre land kjenner vi mange eksempler på uheldige storbydannelser. I Norge har vi så god plass at vi kan få romslige og trivelige byer — om vi er forutseende . . . .

Norges natur skal være hovedoverskrift.

Hurtig utbygging av planleggingen  
skal være hovedoverskrift.

Hurtig utbygging etc., spalte 2, siste avsnitt,  
linje 6—9.

.... betydelig grunnverdistigning. Slik verdistigning bør tilfalle samfunnet.

## *Avslutningen, avsnitt 2.*

Staten og kommunene må dessuten ha økonomisk evne til å gjennomføre planene. De store oppgaver som samfunnet nå står overfor, krever at de offentlige inntekter blir holdt oppe.

## *Avslutningen, avsnitt 4.*

Dette krever en sterk vilje til å bruke de nødvendige virkemidler.

Trygve Bratteli gjorde oppmerksom på at det programmet som nå skulle vedtas ikke var noe nytt arbeidsprogram. Arbeidsprogrammet gjelder for 4-årsperioden — stortingsperioden —, og det er forpliktende for oss i disse 4 år. Det blir ikke gjentatt her. Det er sånne ting som sosialpolitikken, samferdselspolitikken og annet. Alt dette finner vi i vårt arbeidsprogram fra 1961, som fortsatt er vårt arbeidsprogram.

Det er kommet en rekke forslag om friluftsliv, jakt og fiske. Selv om denne komité har sittet sammen i hele går, har det ikke vært mulig å lage et nytt program. Alle de spørsmål som gjelder friluftsliv, jakt og fiske, foreslås derfor sendt over til det nye sentralstyre, til videre utredning med henblikk på det nye arbeidsprogram for de neste 4 år.

Redaksjonskomitéen foreslår også at Sentralstyret får fullmakt til å foreta den språklige finpussing. Med disse alminnelige merknader vil jeg gå over til de enkelte endringer.

Det ble votert over innstillingen avsnitt for avsnitt.

## **Mindre industrisentra, avsnitt 1, linje 5—7.**

For dette avsnitts vedkommende ba Bratteli om at Sentralstyret fikk fullmakt til å redigere det, slik at man også fikk med en merknad om at slike industrisamfunn fikk en viss bredde også kulturelt — ikke bare industrielt.

Denne fullmakt ble gitt.

## **Norge som ferieland.**

I forbindelse med endringsforslaget fra komitéen forlangte Jostein Simensen ordet og pekte på at det var tendens til jobbing med hyttetomter. Det offentlige burde ha disse forhold under oppsikt. Han tok opp dette forslag til endring av ordlyden:

«... andre turistanlegg. Det offentlige bør delta i utbyggingstiltak innen turistnæringen. Våre jakt- og sportsfiskemuligheter må av det offentlige legges slik til rette at de ikke blir utnyttet i spekulasjonsøyemed av private grunneiere.»

*Trygve Bratteli:* Jeg foreslår at dette forslag i likhet med de andre i samme materie blir oversendt det nye sentralstyre til nærmere vurdering. Vi er ikke rede til å programforplikte oss i disse sakene.

Brattelis forslag ble enstemmig vedtatt. Innstillingen ble ellers enstemmig tiltrådt.

### **Hønsvaldkomiteéns innstillinger.**

*Nils Hønsvald* redegjorde for komitéens arbeid. Den hadde, sa han, lagt til grunn de forslag som var fremmet av Sentral- og landsstyret, men hadde i visse tilfelle tatt hensyn til de forslag som var fremmet under debatten.

### **Forslaget til manifest.**

Hønsvald-komiteén la fra denne innstilling:

*Vi har hatt en rik utvikling i landet vårt. Det er blitt lettere og bedre å leve i Norge. Den nakne nøden og den fattigdommen som en stor del av folket kjente så alt for godt, er borte. Vi har bygd opp et nytt og moderne Norge. Arbeiderbevegelsen har vært den store sosiale drivkraften bak denne framgangen. Gjennom den har jevne mennesker vunnet politisk makt og innflytelse i vårt demokrati.*

*Men vi er fortsatt underveis. Selv om mye er gjort, har vi mange uløste oppgaver. Ennå er vinterledigheten et alvorlig problem i store deler av landet. Det er langt igjen før all vår ungdom har lik mulighet til en utdanning i samsvar med den enkeltes anlegg og interesser. Vi må få et pensjonssystem, som gjør det mulig for alle å se sin alderdom i møte uten økonomiske bekymringer. På arbeidsplassene har fagbevegelsen gitt de ansatte en sterk innflytelse, men det står mye igjen før demokratiet er virkeliggjort i vårt arbeidsliv. Økonomisk og sosialt har små grupper i vårt folk en privilegert stilling, som virker urimelig og urettferdig. Arbeiderpartiet vil gå inn for å løse disse problemene. Partiet vil fortsette sitt arbeid med å lede vårt samfunn mot nye, økonomiske, sosiale og kulturelle mål. Vi vil bygge et samfunn på idéene om menneskelig likeverd og solidaritet. Planmessig og bevisst må vi lede utviklingen, slik at vi oppnår økonomisk vekst, økt menneskelig trivsel og større mulighet for alle til å leve et fullverdig liv. Vi vil ha en rettferdig fordeling av alle de godene som et moderne samfunn kan gi oss.*

Den tekniske og økonomiske utviklingen stiller oss overfor nye oppgaver, som bare fellesskapet kan løse. Det er behov for en sterk og planmessig innsats for å bygge ut de svake områdene i landet. Vi opplever i dag en gjennomgripende strukturendring i vårt arbeids- og næringsliv. Folk forlater de gamle næringene og flytter sammen i byer og tettgrender. Det vil i årene framover bli en sentral oppgave å lede denne utviklingen, slik at hele vårt samfunn blir harmonisk utbygd og menneskene tryggere. Vi må skape by- og bygdesamfunn i vekst og trivsel.

Alt dette er oppgaver som krever dristighet og samfunnsmessig initiativ. I fellesskap skal vi utnytte de store mulighetene som en ny tid vil gi oss. Etter disse retningslinjene vil Arbeiderpartiet i de kommende år ta sikte på å fremme en utvikling, som kan fornye og berike hele vårt demokrati. Gjennom en planmessig innsats vil vi sikre vekst og trivsel i Norge.

Ragnar Høglund, Oslo, syntes nest siste linje om vårt demokrati var svakt utformet. Han ville her foreslå følgende formulering:

« . . . og en videre utbygging av hele vårt demokrati.»

Nils Hønsvald: Jeg for min del har ikke noe mot denne formulering.

Det ble foretatt en prøvevotering som viste stort flertall for Høglunds forslag, som ved en endelig votering ble vedtatt.

Josef Larsson: Jeg er ikke helt fornøyd med avsnittet om bedriftsdemokratiet. Dette avsnittet bør formes slik at det får en sterkere appell. Jeg vil foreslå følgende i avsnitt 2, 6. linje:

« . . . igjen. Bedriftsdemokratiet må derfor snarest mulig virkeliggjøres.»

Nils Hønsvald: Jeg har ikke noe mot Josef Larssons formulering.

Ved voteringen ble Larssons forslag enstemmig vedtatt. Innstillingen for øvrig ble vedtatt.

### **Forslag til uttalelse om utenriks- og sikkerhetspolitikken.**

Følgende innstilling forelå fra Hønsvald-komiteén:

Norsk arbeiderbevegelse har alltid vært og er en fredsbevegelse. For en regjering som er utgått av Arbeiderpartiet, er det derfor en hovedoppgave å føre en aktiv fredspolitik. Landsmøtet gir sin tilslutning til den utenrikspolitik som er ført, og vil uttale:

Vårt fremste utenrikspolitiske mål er et forpliktende samarbeid mellom alle land og et internasjonalt rettssamfunn. Som før skal Norge uten stans søke å bidra til større forståelse mellom nasjonene. Norge må av all sin evne støtte De Forente Nasjoner for å utvikle en effektiv verdensorganisasjon som kan opptre med autoritet og tyngde alle steder på jorden.

Vi skal arbeide for en nedrustning som omfatter både konvensjonelle våpen og atomvåpen. Nedrustningen må skje på en slik måte at den ikke ved en ensidig forskyvning til fordel for noen makt eller allianse bringer freden i fare.

Særlig må vi arbeide for å hindre at flere land skaffer seg atomvåpen. En avtale om stans i prøvene med kjernefysiske våpen vil være et viktig skritt for å hindre en slik spredning. Arbeiderpartiet vil holde fast ved den base- og atompolitikk som Norge hittil har ført. Det skal ikke stasjoneres fremmede militære styrker på norsk område, og atomvåpen skal ikke innføres i det norske forsvaret.

Norge sluttet seg til Atlanterhavspakten for å trygge landet mot angrep. Denne pakten har også trygget freden i vår del av verden og vil fortsatt danne grunnlaget for vår sikkerhetspolitikk.

Vårt endelige mål er at alle nasjoner skal gå til full avrustning, og at De Forente Nasjoner får de nødvendige sikkerhetsstyrker til rådighet.

Politisk undertrykkelse må ikke tåles noe sted i verden. Restene av koloniveldet må avvikles så hurtig som overhodet mulig. Alle raser skal anerkjennes som likeberettigede.

En av de største oppgaver i vår tid er å jevne ut kløften mellom de rike og fattige nasjoner. Utviklingslandene må få tilstrekkelig faglig og økonomisk hjelp, og handelspolitikken må tilgodese deres interesser. Norge må øke hjelpen både ved større bevilgninger over statsbudsjettet, og ved forretningsmessige lån og kreditter. For å skaffe tilstrekkelig med midler må vi holde fast ved «Utviklingskatten».

Vi tar avstand fra alle former for imperialisme og snever nasjonalisme. Vi går inn for et organisert samarbeid mellom likeverdige nasjoner. For å sikre fred og framgang må nasjonene være villige til å godta vedtak fra internasjonale organer. Disse organene må bygges opp på et klart demokratisk grunnlag.

Vi går inn for mer plan og bedre samordning i verdensøkonomien og vil arbeide for mellomfolkelige tiltak som kan sikre en slik utvikling. Handelshindringene bør avvikles så langt som mulig, slik at verden i full monn kan nyte godt av en internasjonal arbeidsdeling.

Sammenbruddet av forhandlingene i Brussel er en historisk kjensgjerning, og spørsmålet om norsk tilknytning til Fellesmarkedet (EEC) er for tiden ikke aktuelt. I denne situasjonen går vi inn for å bygge ut og styrke Frihandelsforbundet (EFTA) hvor Norge er medlem. Denne utbyggingen må skje slik at den økonomiske splittelsen i Vest-Europa ikke blir utdypet.

Et nært økonomisk og politisk samarbeid mellom alle de demokratiske land i Vest-Europa er mer nødvendig enn noen gang tidligere. Spørsmålet vil melde seg på ny når det er gått noen tid. Men det vil da være på et nytt grunnlag og mot en annen politisk bakgrunn.

Vi vil arbeide for et organisert forpliktende vest-europeisk samarbeid som bygger på klart demokratiske prinsipper. En slik sammenslutning må ha et nært samarbeid med de nord-amerikanske demokratier, føre en utadvendt handelspolitikk og ta sikte på å løse utviklingslandenes problemer.

Vi vil fortsette samarbeidet med de øvrige nordiske land og bygge ut fellesskapet i Norden, også på det økonomiske området. Når de nordiske land står sammen, kan de øke sin internasjonale innflytelse.

Den politiske utvikling i den demokratiske verden peker nå i radikal retning — til fordel for et utvidet folkestyre og økt mellomfolkelig solidaritet. Denne utviklingen er en kraftig spore for vår egen arbeiderbevegelse. Samtidig vil den gjøre det lettere å mestre problemene i verdenspolitikken og gi bedre muligheter for Norges utenrikspolitikk.

Thorbjørn Berntsen, Oslo, ville reise et spørsmål som nok var ømtålig, men som likevel trengte avklaring. Det står i forslaget: «Landsmøtet gir sin tilslutning til den utenrikspolitikk som er ført osv.» Jeg tenker i denne sammenheng på Fellesmarkedet. Jeg kan gi min tilslutning til det Sørensen sa at vi har avvirket dette landsmøte uten strid, og jeg tror at vi fortsatt ville gjøre dette hvis vi tok vekk siste setning i innledningen. Jeg vil foreslå at siste setning i innledningen formuleres slik: «Landsmøtet vil understreke dette og uttale:»

Kåre B. Werner, Akershus: Jeg har på vegne av Lørenskog Arbeiderparti lagt fram et forslag. Men det er ikke tatt noe hensyn til det. Det gjelder Franco-tyranniet, og jeg finner å måtte opprettholde forslaget.

Erling Rosenberg, Oslo, opptok et forslag om et tillegg i siste avsnitt på side 1, slik at det kom til å lyde «. . . kløften mellom

de rike og fattige nasjoner. Vi må gjennom samarbeid gi utviklingslandene muligheter til å hjelpe seg selv, både gjennom faglig og økonomisk støtte og ved at handelspolitikken tilgodeser deres interesser, Norge må øke . . . .»

*Erland Mikkelsen*, Oslo: Jeg vil understreke det Thorbjørn Berntsen sa at vi med Fellesmarked-debatten som bakgrunn vanskelig kan gi vår tilslutning til utenrikspolitikken. Jeg vil henstille til landsmøtet å finne fram til en annen formulering.

*Guttorm Hansen*, landsstyret: Hvis vi vedtok forslaget som Thorbjørn Berntsen har satt fram, ville det bety at vi *ikke* gir vår tilslutning til Fellesmarked-saken.

*Einar Gerhardsen*: Jeg slutter meg fullt ut til det Guttorm Hansen her sier. Hvis vi tar bort denne setningen, ville det innebære en realitet. Hva slags utenrikspolitikk er ført. Jo, det er en politikk som partiet, Regjeringen og stortingsgruppa har gitt sin tilslutning til, og det gjelder utenrikspolitikken i sin alminnelighet. At landsmøtet gir sin tilslutning sier seg selv, og jeg henstiller til Thorbjørn Berntsen å trekke sitt forslag tilbake. Uttalelsen vil tape i verdi hvis vi stryker denne setningen.

*Trond Hegna*, stortingsgruppa: Jeg er enig i at hvis vi stryker denne setningen vil det kunne tolkes dit hen at vi ikke fullt og helt kan slutte opp om Halvard Langes utenrikspolitikk. Vi har her på landsmøtet kommet fram til enighet om mange andre spørsmål. Vi bør legge mye vekt på det og ta vare på disse verdier. Vi bør ikke svekke dette gode inntrykk, og jeg tror vi står oss på å vedta den formulering som komitéen har valgt.

*Ivar O. Hansen*, Akershus: Jeg har tidligere opplyst at jeg var tilhenger av assosiering, men da avstemningen ga 80 prosent for fullt medlemskap måtte jeg selvsagt bøye meg. Jeg kan da ikke forstå at Berntsen vil at landsmøtet skal fatte vedtak i strid med en slik avstemning.

*Håkon Bingen*, Oslo: Ved å vedta den formulering som her er foreslått gir vi vår tilslutning til den linje og politikk partiets ledelse har fulgt. Det er ingen hemmelighet at det var delte meninger. Ledelsen trumfet imidlertid sin vilje gjennom. Dette vet alle, slik at også de borgerlige aviser vil forstå at det ikke kan bli noen enstemmighet.

*Trygve Bratteli*: Utenrikspolitikk er ikke mitt fag, men jeg vil bestemt frarå at man tar ut denne setningen. Det ville føre til en lang rekke misforståelser hvis vi tar ut en slik setning, og det ville også være i strid med kjensgjerningene.

*Josef Larsson*, Oslo, antydte at de som eventuelt ville stemme mot på grunn av denne setning kunne føre til protokolls at det ikke innebar en underkjennelse av den alminnelige utenrikspolitikk.

*Erland Mikkelsen*, Oslo: Med tanke på full oppslutning om forslaget vil jeg antyde at man i stedet for ordet «er» bruker ordet «blir».

*Klaus Kjelsrud*, Sentralstyret, hevdet landsmøtet måtte si klart fra om utenrikspolitikken og mente man måtte avvise alle forslag.

*Ivar O. Hansen*, Akershus: Hvis landsmøtet skulle gå med på Mikkelsens forslag, ville vi gjøre en bjørnetjeneste ikke bare mot partiledelsen, men også mot oss sjøl.

*Einar Sørensen*, Oslo: Skal vi nå rippe opp igjen i Fellesmarkeddebatten? Jeg har en forstemmende følelse av at vi ikke kan stå sammen. Mikkelsens forslag synes jeg har et komisk preg.

*Johs. Olsen*, stortingsgruppa: Jeg tror det vil være uheldig om vi får en opprivende debatt om dette spørsmålet igjen. Sånn som setningen er formet, ser jeg det heller ikke som en direkte henvisning til Fellesmarkedsaken, men at den nærmest går tilbake på «fredspolitikken».

*Nils Hønsvald*, stortingsgruppa: Det er sagt her at landsmøtet er et lukket møte. Men hvis denne setningen blir sløyfet, vil nok Dagbladet bringe store oppslag. Berntsens forslag kan ikke godtas.

*Thorbjørn Berntsen* opplyste at han trakk sitt forslag tilbake, og denne uttalelse ble mottatt med sterkt bifall.

*Hønsvald*: Når det gjelder Rosenbergs forslag, vil jeg foreslå at det blir oversendt Sentralstyret, slik at man eventuelt kan flette det inn i den endelige uttalelse.

Det ble vedtatt å gi Sentralstyret denne fullmakt. Deretter ble forslaget til manifest opptatt til votering og vedtatt mot én stemme.



## Uttalelsen om Sør-Afrika.

Fra Hønsvald-komiteén forelå følgende innstilling:

Det norske Arbeiderpartis landsmøte vil på det skarpeste fordømme den rasepolitikk som de hvite herskere fører i Sør-Afrika. Den fyller oss med dyp harme og avsky. Arbeiderbevegelsen i Norge står på den undertrykte befolknings side i dens kamp for frihet og menneskerett. «Forandringens stormvær» vil ikke stanse før alle afrikanske folk har oppnådd selvstyre og rasemessig likestilling.

Landsmøtet hilser med tilfredshet den norske regjerings vedtak om å nekte eksport av våpen og ammunisjon til Sør-Afrika og oppfordrer Regjeringen til å fortsette arbeidet med å få andre land til å avbryte alle sendinger av våpen og utstyr som de hvite makthavere kan bruke i sin undertrykkelsespolitikk. Gjennom de mellomfolkelige organisasjoner, først og fremst gjennom FN, må Norge gå inn for at det blir satt i verk effektive internasjonale tiltak som kan bringe undertrykkelsen til opphør.

Landsmøtet støtter den boikott-aksjon som norske ungdomsorganisasjoner med AUF i spissen har satt i verk mot sør-afrikanske varer og retter en inntrengende henstilling til norske forbrukere, importører og detaljister om å slutte opp om boikotten. Gjennom boikott-aksjonen kan vi i praksis gi uttrykk for vår solidaritet med den undertrykte befolkning i Sør-Afrika og støtte dens frihetskamp.

Arbeiderbevegelsens Solidaritetsfond må se det som en av sine viktigste oppgaver å gi økonomisk støtte til flyktninger fra Sør-Afrika.

Stein Hovding, Oslo: Jeg synes det framlagte forslag er godt. Det gir uttrykk for det ledelsen av aksjonskomiteén mener. Men det kunne være en tanke å foreta en liten endring. Det betyr ikke noen realitetsendring. Forslaget jeg vil fremme lyder slik: «Landsmøtet henstiller til statens egne bedrifter å stoppe sin import av sør-afrikanske varer.»

Nils Hønsvald: Komiteén har vært opptatt av å formulere denne uttalelse så skarpt som mulig. For mitt vedkommende har jeg ikke noe mot en slik henstilling.

Haakon Lie: Det står i forslaget at solidaritetsfondet skal gi økonomisk støtte til flyktninger. Jeg skulle ønske at man heller brukte denne formulering: til illegalt arbeid i Sør-Afrika. Jeg foreslår

at avsnittet får denne formulering: «Arbeiderbevegelsens Solidaritetsfond må se det som en av sine viktigste oppgaver å gi økonomisk støtte til dem som kjemper for sin menneskerett i Sør-Afrika.»

Både forslaget fra Stein Hovding og Haakon Lie ble enstemmig vedtatt. Hvoretter innstillingen ble enstemmig godkjent med disse endringer.

#### **Innsendte forslag.**

*Nils Hønsvald* redegjorde deretter for innstillingene angående de innsendte forslag. Forslagene nr. 6, 7 og 8 faller inn under de områder som ble behandlet av Gerhardsen og Brofoss og er foreslått sendt Sentralstyret.

Ved voteringen ble innstillingen enstemmig vedtatt.

*Hønsvald*: Forslagene nr. 9 og 10 foreslås sendt Sentralstyret for videreforsendelse til Landskommuneutvalget for det førstes vedkommende og skoleutvalget for det andre.

Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

*Hønsvald*: Forslag nr. 11 foreslås sendt direkte til Landskommuneutvalget.

Innstillingen ble vedtatt.

*Hønsvald*: Forslag nr. 12 om ett forbund for alle kommuner foreslås sendt Sentralstyret og videre til Landskommuneutvalget.

Innstillingen ble vedtatt.

*Hønsvald*: Forslag nr. 13 foreslås sendt Sentralstyret.

Innstillingen ble vedtatt.

*Hønsvald*: Forslagene nr. 14 og 15 tar opp spørsmål som har sammenheng med Arbeidsprogrammet. Vi kan ikke endre noe på det nå. Vi foreslår derfor disse forslag oversendt til behandling i Sentralstyret.

Innstillingen ble vedtatt.

*Hønsvald:* Forslag nr. 18 behandler pensjonsalderen. Der bør vi vel først se innstillingen fra den komitéen som er nedsatt.

Innstilling om avvisning ble vedtatt.

*Hønsvald:* Vi foreslår forslag nr. 19 oversendt Sentralstyret.

Innstillingen ble vedtatt.

*Hønsvald:* Forslagene nr. 22 og 23 dekkes fullt ut av posten i Arbeidsprogrammet om disse ting. Forslagene foreslås derfor oversendt Sentralstyret.

Innstillingen ble vedtatt.

*Hønsvald:* Forslag nr. 24 foreslås sendt Sentralstyret til videre behandling i jordbruksutvalget.

Innstillingen ble enstemmig vedtatt.

#### *Tidsskrift for arbeiderbevegelsen.*

*Hønsvald:* I forbindelse med forslag nr. 25 viser komitéen til de arbeider som er i gang.

*Håkon Bingen, Oslo:* Jeg synes det er litt for lettvent bare å henvise til det arbeid som er satt i gang. Jeg vil fremme dette forslaget:

«Landsmøtet henstiller til Sentralstyret å ta skritt til å få etablert et tidsskrift for arbeiderbevegelsen.»

*Hønsvald:* Det skulle ikke være nødvendig å vedta noen henstilling. Dette er et stort økonomisk spørsmål, og det er litt for urimelig at vi skal ta standpunkt til det her. Vi må overlate til Sentralstyret å ta en avgjørelse. Men vi kan vel oversende Binges forslag til Sentralstyret?

*Frank Andersen:* Da jeg uttalte meg om tidsskriftsaken uttrykte jeg meg kanskje ikke klart nok. Sentralstyret har vedtatt å sette i gang et kvartalstidsskrift.

Binges forslag ble enstemmig oversendt Sentralstyret.

### *Demokrati i arbeidslivet.*

*Hønsvald:* Komitéen betrakter forslag nr. 34 som et bidrag til debatten om dette spørsmål og foreslår det sendt via Sentralstyret til Aspengren-komitéen.

Innstillingen ble vedtatt.

*Hønsvald:* Det foreligger en del andre forslag som er kommet inn etter fristen. Jeg nevner bl. a. et forslag fra Buskerud Arbeiderparti om sammensetningen av byplanråd, havnestyrer osv. Disse forslag foreslås oversendt Sentralstyret.

Innstillingen ble vedtatt.

*Ordstyreren* tok opp forslaget fra Sentralstyrets forslag om Solidaritetsfond til votering, og det ble enstemmig vedtatt. Likeledes ble kommunevalgprogrammet med de endringer som var foretatt tatt opp til endelig votering og ble enstemmig vedtatt.

Dermed var alle saker på dagsordenen behandlet.

### **Landsmøtets avslutning.**

*Ordstyreren* overlot klubba til den gjenvalgte partiformann, Einar Gerhardsen.

*Partiformannen* rettet en takk til gjestene. De har sittet trofast og fulgt forhandlingene og har vist en fantastisk interesse.

*Sekretær Niels Matthiassen*, Socialdemokratisk Forbund i Danmark, takket på vegne av de tre representanter fra Danmark og de øvrige nordiske gjester. Det har vært en glede og opplevelse for oss å være til stede. Etter Haakon Lies foredrag ville vi gjerne være med å slåss også vi. Vi føler fellesskapet. Vi synes vi er delaktig i den samme kamp som dere fører. Vi har hørt hvordan dere er opptatt av de nære ting. Den politikk som føres i dag er kanskje ikke så storslagen og heroisk. Det er hverdagens problemer som skal løses. Arbeid til alle. Brød på bordet. Økt planlegging for vekst og trivsel. «Frihetens forpost her nord» er én av de sangene vi synger. Ja, Norge er én av de sterkeste forposter vi har i nord. Det er det inntrykket gjestene har fått. Takk fordi vi fikk være til stede. (Langvarig bifall.)

*Formannen* takket de fire ordstyrere for god ledelse av Landsmøtet. Sekretærene og komitéene har også gjort et godt arbeid. De arbeider i det stille og bidrar til at landsmøtet kan få unna sakene. Jeg vil også nevne det arbeid som er gjort forut for landsmøtet, og jeg går vel ingen for nær når jeg særlig framhever Dagfinn Juell. Jeg takker også partikontoret for den gode forbedelse av landsmøtet. Jeg takker innlederne, Halvard Lange, Haakon Lie og Erik Brofoss.

Jeg takker alle som har møtt her på landsmøtet. Vi kjører hardt på Det norske Arbeiderpartis landsmøter. Jeg vil nevne en anke som er reist om at vi kanskje kjører for hardt, og at vi kanskje burde ta en 4. eller en 5. dag, slik at vi fikk bedre tid til å hevde våre synspunkter. Da kunne det kanskje overveies om vi kunne gå over til landsmøter hvert 4. år.

Jeg retter en takk til de som går ut av Sentralstyret, en takk for det arbeid de har nedlagt gjennom lang tid. En spesiell takk til disse fire: Martin Tranmæl, Olav Larssen, Klaus Kjelsrud og Reidar Danielsen. Vi synes det er leit at Reidar Danielsen ikke kunne fortsette, men vi er på samme tid lykkelig over å ha fått Bjartmar Gjerde inn i Sentralstyret. Reidar Danielsen ble offer for tilfeldigheter, og det skjedde ikke på grunn av mangel på tillit. En særlig takk til Klaus Kjelsrud. Kjelsrud har vært en traust representant for landsbygda, for småbrukerne. Real og klok og alltid rett på sak. Han har imidlertid vært mye på reiser og har hatt mye annet arbeid, slik at han ikke alltid har kunnet møte i Sentralstyret. Vi er Klaus Kjelsrud stor takk skyldig for den innsats han har gjort.

Olav Larssen går av. Han har tidligere bedt om å få slippe. Nå er han blitt 69 år, og nå måtte det være slutt med å presse ham til å fortsette. Han har sagt til meg at han i hele sitt voksne liv har sittet med ansvar, og han har gitt uttrykk for at han gjerne ville ha noen år hvor han kunne være fri for dette daglige ansvar. Vi skal huske på det sterke press det er å sitte som sjefredaktør i et regjeringsorgan og et partis hovedorgan. Jeg vil nevne et par trekk i hans liv. Han ble redaksjonssekretær på Hamar i 1913 — 19 år gammel. I 1935 begynte han i Arbeiderbladet og overtok stillingen som ansvarlig redaktør i 1947. I 14 år har han sittet med ansvaret. Vi er glad og stolte over hans ledelse av hovedorganet. Hans ledere har vært av en høy standard. Landsmøtet takker deg for god og verdifull innsats. (Langvarig bifall.)

Og så kommer jeg til Martin Tranmæl. Ja, det måtte vel til slutt komme den tiden også at du måtte gå. Tranmæl er 84 år

nå, og om ham kan det sies at han har tatt sin tårn i partiet. Han har vært fagorganisert siden 1896 — i 67 år. Han stiftet sitt første partilag i 1898. Da var han 19 år gammel. Han har vært medlem av Arbeiderpartiet i 65 år. I 1903 stiftet han og ble den første formann i Sør-Trøndelag amtsparti. Fra 1906 — i 57 år — har han vært medlem av landsstyret og i 45 år har han vært medlem av Sentralstyret. Dette må vel sies å være pene rekorder på mange områder. Det blir vel vanskelig å slå dine rekorder. Disse tallene alene forteller imidlertid lite. Det er kanskje sterke ord, men jeg våger å si at ingen annen mann har betydd så mye for norsk arbeiderbevegelse i hele dette århundre! (Langvarig bifall.) Han vant seg venner over hele landet. Store deler av sitt liv befant han seg på reisefot. Og det var i en tid da det ikke var biler, fly, tog eller andre behagelige framkomstmidler. Tranmæl ruslet ofte landeveien eller han tok sykkelen fatt. Alltid hadde han en pakke med brosjyrer med seg. Han tok sjelden inn på hoteller. Han tok helst inn hos venner, partifolk på de stedene han besøkte. På den måten lærte han arbeidsfolk og deres familier å kjenne. Og han husket navnene på dem han besøkte. Ikke bare navnet på mannen i huset, men på kona og barna.

Tranmæl har stått sentralt i partiet i storparten av dets delvis dramatiske historie. Den kraftige, trauste, ranke skikkelsen er ikke lenger så rank. Han går langsommere nå. Han som i så mange år gikk foran oss andre. Jeg minnes fra samvær på turer i skog og fjell. Vi unge ville ofte ha en rast, men han sa bestandig: Nei, vi går litt lenger fram og opp, opp på den neste toppen. Kroppen er blitt skralere, men tanken er like klar. Framtidsvonene er like sterke og drømmen like levende. Vi har en følelse av at et rikt avsnitt i partiets historie er slutt når Martin Tranmæl ikke lenger er med som valgt tillitsmann.

Vi har også en annen veteran blant oss, 84-åringen Sverre Iversen. Jeg skulle ha holdt en tale for ham og hatt ham her oppe, men han har holdt seg på sin plass nede i salen, som en annen representant. Om han hadde forlangt ordet, så ville han neppe ha skilt seg ut fra de andre representanter. Han er ennå vital og ville kunne konkurrere med de yngste her i forsamlingen. Du verden hvor klar og grei han ennå er.

La meg også nevne Gunnar Ousland som er 86 år. Enten han har vært valgt representant eller pressemann, har han alltid vært på våre landsmøter. Han dukket opp over alt, og ingen tenkte på å nekte ham å være til stede. Vi likte å se denne lille vennlige skikkelsen. Nå er dessverre helbredden skral, men jeg er sikker på at han har fulgt dette landsmøte i tankene. Jeg synes det

ville være riktig å sende ham en hilsen herfra i form av noen blomster.

Så vil jeg for mitt eget vedkommende og på vegne av de andre, takke for tilliten. Jeg takker for at landsmøtet har gjenvalgt meg til partiformann. Jeg må si at jeg lenge har ment at den yngre garde burde ha overtatt ledelsen. Jeg har nå fylt 66 år, og det ville være riktig å velge en ny og yngre partiformann. Da Sentralstyret hadde sitt siste møte før landsmøtet, gikk jeg til Aspengren og sa at jeg gjerne ville ha avløsning. Jeg har siden fått henvendelser om å stå en periode til. For den som gjennom årene har presset så mange er det ikke så lett å sette seg på bakbena. Jeg vil gjerne ha sagt dette til landsmøtet, slik at man kan være oppmerksom på forholdet.

Jeg ønsker de nye velkommen til samarbeidet. Spesielt vil jeg ønske den nye redaktøren, Reidar Hirsti, velkommen. Han etterfølger Tranmæl og Olav Larssen. Det er en stor arv å ta opp. Han møter imidlertid med ungdommelig styrke og ungdommelige muligheter. Når landsmøtet valgte ham enstemmig, gir også det ham den styrke han trenger.

Jeg har det bestemte inntrykk at det har vært et godt landsmøte. Det har vært preget av viljen til nye framstøt. Det er ikke noe trett parti vi har å gjøre med. De som har spådd at det skulle bli strid blir sikkert skuffet. Det har vært et landsmøte i enighetens tegn, fylt av en ny seiersvilje av pågangsmot. Den ånd som har preget landsmøtet skal vi ta med oss ut i avdelingene.

Så vil jeg be Martin Tranmæl si noen ord til slutt.

*Martin Tranmæl* besteg talerstolen hilst av øredøvende bifall. Han uttalte bl. a.:

Jeg må vel si takk for alle vakre ord. Men den som skal vise takknemlighet er den som har fått høve til å delta i dette parti og oppleve dets utvikling og vekst. Det er en revolusjon som har foregått. Det har vært en opplevelse av de store.

Jeg vil takke alle de som jeg har samarbeidet med i partiets forskjellige organisasjoner, først og fremst i Sentralstyret, i partiets øvrige organisasjonsledd og de mange, mange jeg har truffet utover landet. Jeg har fått høve til å reise ut, møte de kvinner og menn ute i grunnorganisasjonene som gjør det byggende arbeid.

Vi er nådd langt, men vi skal stadig videre fram og høyere opp. Vi har på dette landsmøtet opplevd fornyelse. Det er valgt yngre folk inn i den sentrale ledelse. Vi må også få den samme fornyelsen i kommunestyrene og i Stortinget. Vi skal la de yngre krefter

slippe til. Vi trenger de eldres erfaring og innsikt, men først og fremst trenger vi et tilsig av nye, yngre krefter slik at de også får erfaring og innsikt.

Vi har skapt et stort parti. Det skal bli enda større. Et slikt stort parti må være tolerant, det må være romslig og høyt under taket, men likevel må det være en bestemt ramme. Vi må også stille bestemte krav om felles opptreden. Det er det løfte, det håndslag vi gir hverandre når vi går fra hverandre.

Vi er nådd langt fram, men vår slagkraft må bli enda større. Vi må ruste oss til valget til høsten, og vi må også ta sikte på valget i 1965. Jeg takker til slutt og ønsker partiledelsen lykke til med de oppgaver som venter.

*Aase Bjerkholt* overrakte *Martin Tranmæl* en stor blomsterbukett med en særlig hilsen fra partiets kvinneorganisasjoner.

*Formannen* ba representantene å ta med en hilsen til sine respektive avdelinger og erklærte landsmøtet for avsluttet presis kl. 15.



